

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA ABD TARAFINDAN
YÜRÜTÜLEN PSİKOLOJİK HAREKÂT VE PROPAGANDA
FAALİYETLERİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Tuncay SERT

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Şamil ÜNSAL

İSTANBUL – 2014

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR)

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Tuncay SERT

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Birinci Körfez Savaşı'nda ABD Tarafından Yürütülen
Psikolojik Harekât ve Propaganda Faaliyetleri

ENSTİTÜ : Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANA BİLİM DALI : Uluslararası İlişkiler

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 16.05.2014

SAYFA SAYISI : 145

TEZ DANIŞMANLARI : Yrd.Doç.Dr. Şamil ÜNSAL

DİZİN TERİMLERİ : Psikolojik Harekât, Propaganda, Birinci Körfez Savaşı,
İstihbarat, ABD

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışma Psikolojik Harekât ve Propagandanın teorik
açıdan incelenmesi ve yakın tarihimizin önemli bir savaşı
olan Birinci Körfez Savaşı'nda ABD tarafından yürütülen
psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin
değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. Stratejik Araştırmalar Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

**Bu tezin içerdiği hususlar bireysel görüşlerimi yansıtır, Türk Silahlı
Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmaz.**

Tuncay SERT

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA ABD TARAFINDAN
YÜRÜTÜLEN PSİKOLOJİK HAREKÂT VE PROPAGANDA
FAALİYETLERİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Tuncay SERT

Tez Danışmanı
Yrd. Doç.Dr. Şamil ÜNSAL

İSTANBUL – 2014

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tuncay SERT'in "Birinci Körfez Savaşı'nda ABD Tarafından Yürütülen Psikolojik Harekât ve Propaganda Faaliyetleri" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından ULUSLARARASI İLİŞKİLER ana bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____
Prof. Dr. Tolga YARMAN

Üye _____
Yrd. Doç. Dr. Şamil ÜNSAL
(Danışman)

Üye _____
Yrd. Doç.Dr. Sinan ALTUNÇ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2014

Dr.Öğ. Alb. Zekeriya TÜRKMEN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Devletler birbirleri ile mücadele içerisinde bulunmaya başladıkları andan itibaren, savaş ve barış ortamında, toplumların düşünce ve davranışlarını kontrol altına almak ya da yönlendirmek amacıyla değişik yöntemler geliştirmişlerdir. Bu yöntemlerden en önemlisi ise profesyonel bir anlayış ve uygulama gerektiren psikolojik harekât olmuştur. Psikolojik harekât ise faaliyetlerini yürütürken daha çok propaganda tekniklerinden istifade etmiştir

Psikolojik harekât ve propaganda, bireylerin zihinlerine; toplumların da ekonomik, politik, kültürel ve askeri yönlerine etki edebilen, cephe savaşlarına oranla daha az maliyetli ancak daha çok profesyonellik gerektiren uygulamaları içermektedir. Psikolojik harekâtı ve propagandayı kullanarak kitlelerin algılarını ve düşüncelerini etkileyen ve kendi çıkar ve amaçları doğrultusunda yönlendiren birçok örnek yakın tarihte karşımıza çıkmaktadır. İkinci Dünya savaşında konvansiyonel savaşların yıkıcı gücünün ortaya çıkmasının ardından, devletlerin psikolojik harekât faaliyetlerine daha çok önem verdikleri görülmüştür. Günümüzde ise devletler ve çeşitli gruplar kriz ve savaş ortamlarında kendi çıkar ve amaçlarını, hedef olarak gördükleri devletlere dayatabilmek için psikolojik harekât faaliyetlerini sıkça kullanmaktadırlar.

Psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütüldüğü savaşlardan en önemli ve en son tekniklerle uygulanan bir tanesi de Birinci Körfez Savaşıdır. Bu savaşta ABD yönetimi psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerini etkin olarak yürütmeye çalışmıştır. ABD yönetiminin, bu savaş esnasında yürütmüş olduğu faaliyetlerin öncelikli amacını, savaşın meşruluğuna ve gerekliliğine kamuoyunu inandırmak, Körfez bölgesine asker gönderilmesinin ve Irak'a yapılacak olan müdahalenin önünün açılmasının sağlanması oluşturmıştır.

Bu çalışmada, ABD yönetiminin bu amaçları gerçekleştirebilmek için yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri çeşitli örnekler üzerinden incelenmiş olup, İkinci Körfez Savaşı'nda psikolojik harekât ve propaganda uygulamalarının başarılı olup olmadığı konusunda çıkarımlarda bulunulmaya çalışılmıştır.

SUMMARY

In peace or war situation All the countries, developed various methods to control the thoughts and behaviours of the society since the moment they had started fighting eith each other. The most important of these methods was the psychological operation which requires a professional understanding and applications. Psychological operations benefit more from the propaganda techniques while performing its activities.

Psychological operations and propaganda contains the activities, less, which have effect on militarry, economic, cultural and politic sides of community. These activities are less costly than conventional war but require more proffessionel approach. In the history there are lots of samples that effect the perception and thoughts of the society for the purpose of their own intereset by using Psychological operations and propaganda. After the emergence of disruptive power of conventional wars in the Second World War, countries gave more imortance to the activities of the psychological operations. Today, some countries and groups often use the activities of psychological operations to impose their interests and objectives to the countries which they consider as a target.

The gulf war was one of the most important battles that psychological operations and propaganda activities carried out in an effective manner. In this war, the U.S. administration tried to conduct the psychological operations and propaganda activities effectively. The primary purpose of these activities that U.S. administration conducted was convincing the public for the legitimacy and necessity of the war and paving the way for sending U.S. troops to the Gulf region.

In this study, psychological operations and propaganda applications of US administration were examined due to various examples, that to execute these purposes of US and were tried to show that these psychological operations and propaganda applications were successful or unsuccessful.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
RESİMLER LİSTESİ	IX
ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ	1
BÖLÜMLER	
BİRİNCİ BÖLÜM : PSİKOLOJİK HAREKÂT VE PROPAGANDA KAVRAMLARI	
1.1. PSİKOLOJİK HAREKÂT	6
1.1.1. Psikolojik Harekâtın Tanımı	6
1.1.2. Psikolojik Harekâtın Tarihsel Gelişimi	8
1.1.3. Psikolojik Harekâtın Özellikleri ve Amacı	10
1.1.4. Psikolojik Harekâtın Çeşitleri	12
1.1.4.1. Stratejik Amaçlı Psikoloji Harekât	12
1.1.4.2. Taktik Psikolojik Harekât	13
1.1.4.3. Takviye Edici Psikolojik Harekât	13
1.1.4.4. Provokasyon Tipi Psikolojik Harekât	14
1.1.5. Psikolojik Harekâta Karşı Koymak	14
1.1.6. Psikolojik Harekât İstihbaratı	16
1.2. PROPAGANDA	18
1.2.1. Propagandanın Tanım	18
1.2.2. Propagandanın Tarihi Gelişim Süreci	20
1.2.3. Propaganda ve Eğitim	26
1.2.4. Propagandanın Amacı	27
1.2.5. Propagandanın Başarılı Olabilmesi İçin Sahip Olması	
Gereken Özellikler, Kurallar ve Ana İlkeler	28
1.2.5.1. Propaganda İlgi Çekici Olmalıdır	29
1.2.5.2. Propaganda İnanılır ve Güvenilir Olmalıdır	29
1.2.5.3. Propaganda Sürekli Olmalıdır	30
1.2.5.4. Propaganda Basit ve Anlaşılır Olmalıdır	30
1.2.5.5. Propaganda Hedef Toplumun Kültürel Yapısına Uygun Olmalıdır	30

1.2.5.6. Propaganda Evrensel Değerlere Vurgu Yapmalıdır	30
1.2.5.7. Propaganda Bir İhtiyaca Odaklanmalıdır	31
1.2.5.8. Propaganda Mesajı Sürekli Tekrar Edilmelidir	31
1.2.5.9. Propaganda Beden Dilini Kullanmalıdır	32
1.2.6. Kaynaklarına Göre Propaganda	32
1.2.6.1. Beyaz Propaganda	32
1.2.6.2. Kara (Siyah) Propaganda	33
1.2.6.3. Gri Propaganda	34
1.2.6.4. Silahlı Propaganda	36
1.2.7. Propagandanın Araçları	37
1.2.7.1. İnsan	37
1.2.7.2. Yazılı Materyaller (Gazete, Kitap, Afiş, Bildiri ve Broşür)	38
1.2.7.2.1. Gazete	38
1.2.7.2.2. Kitap	39
1.2.7.2.3. Afiş	40
1.2.7.2.4. Bildiri ve Broşürler	41
1.2.7.3. Radyo	43
1.2.7.4. Televizyon	45
1.2.7.5. Semboller ve Sloganlar	46
1.2.7.6. İnternet ve Sosyal Medya	48
1.2.7.7. Sinema	49
1.2.8. Propaganda Teknikleri	50
1.2.8.1. İsim Takma	50
1.2.8.2. Gösterişli Genelleme	50
1.2.8.3. Biraderlik	51
1.2.8.4. Transfer	51
1.2.8.5. Tanık Gösterme (Prestije Başvurma)	52
1.2.8.6. Halktan Biri (Halk Adamı Yaklaşımı)	52
1.2.8.7. Kâğıt Derme	53
1.2.8.8. Herkes Yapıyor	53
1.2.8.9. Sansür (Amaçlı Seçim)	53
1.2.8.10. İma ve Söylenti Üretme	54
1.2.8.11. Birlik ve Bulaştırma	55
1.2.8.12. Ayağını Kapıdan İçeri Atma	55
1.2.8.13. Hikâyelendirme	55

1.2.8.14. Geçiş Evresi	56
1.2.9. Propagandaya Karşı Koyma (Karşı Propaganda)	56
1.2.9.1. Karşı Tarafın Kullandığı Temaları Bulmak	57
1.2.9.2. Zayıf Noktalara Saldırmak	57
1.2.9.3. Güçlü Düşman Propagandasına Direkt Saldırmamak	57
1.2.9.4. Karşı Tarafı Küçük Düşürmek	57
1.2.9.5. Karşı Tarafın Propagandasını Çürütmek	58
1.2.9.6. Konuyu Değiştirmek (Başka Yöne Saptırma)	58
1.2.9.7. Üstünlüğü Rakibe Kaptırmamak	58
1.2.9.8. Karşı Tarafı Gülünç Duruma Düşürmek	58
1.2.9.9. Propagandaya Karşı Önceden Önlem Almak ve Bağışıklık Kazandırmak	59
1.2.9.10. Propagandaya, Karşı Cevap Oluşturmak (Doğrudan Çürütme)	59
1.2.9.11. Yasal Tedbirlere Başvurmak	59
1.2.9.12. Sessiz Kalma	60
1.3. PSİKOLOJİK HAREKÂT, PROPAGANDA ve ALGI YÖNETİMİ İLİŞKİSİ	60
İKİNCİ BÖLÜM: BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA YAŞANAN GELİŞMELER	
2.1. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI	64
2.1.1. ABD, Ortadoğu ve Petrol	64
2.1.2. Körfez Krizi Öncesindeki Gelişmeler ve Irak'ın Kuveyt'i İşgal Etme Süreci	67
2.1.3. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Uluslararası Müdahaleye Giden Süreç	72
2.1.4. Körfez Savaşı'nın (Çöl Fırtınası Harekâtı) Başlaması ve Gelişmeler	78
2.1.5. Irak'a Koalisyon Güçleri Tarafından Yapılan Müdahalenin Sonuçları ve Bölge'de Meydana Gelen Gelişmeler	81
2.1.6. Körfez Savaşında Türkiye	84
2.1.6.1. Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin İzlediği Politika	85
2.1.6.2. Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri	89
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	
3.1. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA ABD'NİN YÜRÜTTÜĞÜ PSİKOLOJİK HAREKÂT VE PROPAGANDA FAALİYETLERİ	93
3.1.1. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Uluslararası Müdahaleye Kadar Olan Süreçte ABD'nin Yürüttüğü Psikolojik Harekât ve Propaganda Faaliyetleri	94

3.1.1.1. ABD Kamuoyunu Etkilemeye Yönelik Yürütülen Propaganda Faaliyetleri	94
3.1.1.1.1. Körfez, Vietnam Olmayacak Propagandası	95
3.1.1.1.2. Saddam Hüseyin'in Hitler ile Bağdaştırılması ve Rehinelerin Propaganda Malzemesi Yapılması	97
3.1.1.1.3. Kuveyt Hastanesinde Bulunan Bebeklerin Ölümüne Terk Edildiği Yönünde Yapılan Propaganda	100
3.1.1.1.4. Saddam Hüseyin'in Nükleer Silah Geliştirmeye Çok Yakın Olduğu Yönünde Yapılan Propaganda	102
3.1.1.2. Irak Askeri Birliklerinin, Suudi Arabistan'ı İşgal Edeceği Propagandası	104
3.1.2. Uluslararası Müdahalenin Başlaması ve Sonrasında Yürütülen Psikolojik Harekât ve Propaganda Faaliyetleri	106
3.1.2.1. Basına Getirilen Sansür	106
3.1.2.2. Savaş Esnasında Sivil Hedeflere Kesinlikle Zarar Verilmediği ve Sadece Askeri Hedeflerin İmha Edildiği Propagandası	109
3.1.2.2.1. ABD'nin Vurmuş Olduğu Mama Fabrikasının, Kimyasal Silah Üretim Tesisini Olduğu Propagandası	111
3.1.2.2.2. Vurulan Sivil Sığınakın Askeri Komuta Merkezi Olduğu Propagandası	112
3.1.2.3. Saddam Hüseyin'in Körfeze Petrol Pompaladığı Yönünde Yapılan Propaganda	113
3.2. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA KULLANILAN PROPAGANDA VASITALARI	115
3.2.1. Televizyon	115
3.2.2. Radyo	118
3.2.3. Hoparlör	118
3.2.4. Bildiri ve Broşürler	121
SONUÇ	128
KAYNAKÇA	135

KISALTMALAR

AB	:	AVRUPA BİRLİĞİ
ABC	:	AMERICAN BROADCASTING COMPANY
ABD	:	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ
a.g.e.	:	ADI GEÇEN ESER
a.g.m.	:	ADI GEÇEN MAKALE
BAE	:	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
BBC	:	BRITISH BROADCASTING CORPORATION
BM	:	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
CBS	:	COLUMBIA BROADCASTING SYSTEM
CNN	:	CABLE NEWS NETWORK
CIA	:	CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY
Çev.	:	ÇEVİREN
EGM	:	EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
FAIR	:	FAIRNESS AND ACCURACY IN REPORTING
FBI	:	FEDERAL BUREAU OF INVESTIGATION
MİT	:	MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI
NATO	:	KUZEY ATLANTİK PAKTI (NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION)
NBC	:	NATIONAL BROADCASTING COMPANY
Nu.	:	NUMARA
OPEC	:	PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÜRGÜTÜ (ORGANIZATION of the PETROLEUM EXPORTING COUNTRIES)
p.	:	PAGE
POLİ	:	PUBLIC OPINION LOCATION LIBRARY
SAREN	:	STRATEJİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SSCB	:	SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİĞİ
s.	:	SAYFA
ss.	:	SAYFA SAYILARI (SAYFA ARALIĞI)
TBMM	:	TÜRKİYE BUYUK MİLLET MECLİSİ
TDK	:	TÜRK DİL KURUMU
TSK	:	TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ
UAEK	:	ULUSLAR ARASI ATOM ENERJİSİ KURULU
US	:	UNITED STATES

vb. : VE BENZERİ
vd. : VE DİĞERLERİ
VOA : VOICE OF AMERICA

RESİMLER LİSTESİ

SAYFA

Resim-1 SADDAM HÜSEYİN'İN REHİNE BİR ÇOCUKLA KONUŞURKEN ÇEKİLEN RESMİ	99
Resim-2 ABD KONGRESİ'NDE, KUVEYTLİ BEBEKLERİN ÖLÜME TERK EDİLDİĞİ HİKAYESİNİ ANLATAN NEYYİRE	101
Resim-3 MEDYAYA YANSIYAN, KÖRFEZ'E POMPALANAN PETROLE BULANMIŞ KARABATAK FOTOĞRAFI VE NATIONAL GEOGRAPHIC DERGİSİNİN ALASKA'DA MEYDANA GELMİŞ KAZA İLE İLGİLİ YAPMIŞ OLDUĞU HABER	114
Resim-4 OLUŞTURULMUŞ OLAN TAKTİK MOBİL HOPARLÖR TİMLERİNDEN BİR TANESİ	119
Resim-5 TASK FORCE TROY OPERASYONUNDA KULLANILAN VE HOPARLÖR YERLEŞTİRİLMİŞ OLAN BİR TANK	120
Resim-6 FAYLAKA ADASINA YAPILAN OPERASYONDA UH-1 HELİKOPTERLERİNE MONTE EDİLEN HOPARLÖRLER	121
Resim-7 IRAK ASKERLERİNE BOMBALANACAKLARINI VE BU NEDENLE SİLAHLARINI TERK ETMELERİ GEREKTİĞİNİ ANLATAN BİLDİRİ ÖRNEĞİ	122
Resim-8 IRAK ASKERLERİNE BUNDAN SONRA DA RESİMDEKİ BOMBA İLE BOMBALANACAKLARINI VE BU NEDENLE TESLİM OLMALARI GEREKTİĞİNİ ANLATAN BİLDİRİ ÖRNEĞİ	123
Resim-9 SADDAM HÜSEYİN'İN ŞUAN Kİ DURUMUN TEK SORUMLUSU OLDUĞU MESAJINI VEREN BİLDİRİ ÖRNEĞİ	124
Resim-10 IRAK ASKERLERİNE TESLİM OLMALARI YÖNÜNDE ÇAĞRI YAPAN BİLDİRİ ÖRNEĞİ	125

ÖNSÖZ

Psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri tarihin eski dönemlerinden beri, insanları ikna etmek ve etkilemek için kullanılan yöntemlerin başında gelmektedir. Birinci Körfez Savaşı'nda da bu faaliyetler ABD tarafından Irak'a karşı kullanılmıştır. Bu savaşta ABD yönetimi, bu faaliyetleri genel olarak başarılı bir şekilde yürütmüştür. Bu çalışma ile ABD'nin yürütmüş olduğu bu faaliyetlerin neler olduğu konusu ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında beni yönlendiren, konuya bilimsel bakış açısıyla farklı boyutlardan yaklaşmamı sağlayan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Şamil ÜNSAL'a; yüksek lisans eğitimimizin etkin ve verimli geçmesini sağlayan SAREN öğretim üyelerine ve personeline; bir ömür boyu devam etmesini temenni ettiğim dostlukları için SAREN'de birlikte eğitim gördüğüm sınıf arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunmak isterim.

Ayrıca, tezimin hazırlanmasında her türlü desteğini ve katkısını benden esirgemeyen, gösterdiği fedakârlıkla daima yanımda olan eşim, Özlem SERT'e, biricik oğullarım Cenk ve Gökhan'a teşekkür ederim.

GİRİŞ

İnsan psikolojisine hâkim olma arzusu tarihin ilk çağlarından itibaren, başlangıçta fertlerin ve toplumların, zamanla da milletlerin kendi fikirlerini diğer milletlere dayatma gayretleri şeklinde görülmüştür. Teknolojinin günden güne gelişmesi ve kitlelere ulaşabilmenin geçmişe göre daha kolay olması gibi nedenlerle, devletlerarası ilişkilerde bu hususun üzerinde önemle durulmakta ve savaşların kazanılmasında en büyük desteklerden biri olarak görülmektedir.

Günümüzde savaşlar sadece silahlarla cephe muharebeleri şeklinde değil, aynı zamanda yürütülen bir takım sistematik, psikolojik faaliyetlerle de desteklenmektedir. Çağdaş anlamda savaş, “Topyekün Harp’tir” ve bir milletin maddi ve manevi olarak bütün güç unsurları bu harp esnasında kullanılmaktadır.¹ Devletler savaşları kazanmak için muharebe alanlarına yoğunlaşırken diğer taraftan da galip gelmek için hasımlarının asker ve sivillerine yönelik psikolojik faaliyetler yürütmektedirler.² Dolayısıyla bu kapsamda geliştirilen ve profesyonel bir anlayış ve uygulama gerektiren önemli bir savaş tekniği olarak psikolojik harekât ortaya çıkmış ve günümüzde devletler arasındaki çıkar çatışmalarında ve savaş esnasında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.³

Birçok gelişmiş ülke, dış politikasını etkin şekilde yürütürken, konvansiyonel savaşların yerine öncelikli olarak psikolojik harekât faaliyetlerini kullanmakta ve başta ABD olmak üzere bir çok devlet ise bu konuya ciddi bütçeler ayırmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve sonrası dönemde yaşanan her türlü gerginlik ortamında devletler tarafından bu faaliyetler etkili şekilde kullanılmaya çalışılmıştır.

Teknolojik gelişmelerdeki ilerlemelerle birlikte kitle iletişim araçları da gelişmiş ve bunun sonucu olarak yakın tarihte psikolojik harekât uygulamalarına verilen önem de ciddi biçimde artmıştır. Ünlü düşünür Gustave Le Bon da günümüzde uygulanan psikolojik harekât faaliyetlerinin önemini ve etkin olarak kullanımının hasım devletler üzerinde yapacağı etkiyi anlatırken “kullanılması bilinirse psikolojinin tersanelerinde dünyanın en kudretli toplarından daha etkili silahlar vardır” sözüyle ifade etmektedir.⁴ Dolayısıyla psikolojik harekât, uygun şekilde kullanıldığı zaman

¹ Şamil Ünsal, “Milli Güç Bileşenleri ve Vasıtaları”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, Temmuz-Ağustos, 2010, Sayı:187, s. 36.

² Nurettin Yıldırım, *Psikolojik Savaş Teknikleri*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 128.

³ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Kripto Yayınları, Ankara, 2010, s. 208.

⁴ Necati Alkan, *Psikolojik Harekat Terörizm ve Polis*, TEMÜH Yayınları, Ankara, 2000, s. 6.

çok etkili sonuçlar doğurabilen, maliyeti düşük, savaşı ordunun zaferine çok büyük katkıda bulunabilen ve bazen de bir ordunun tek bir kurşun dahi atmadan yenilmesini veya ağır kayıplar vermesini sağlayacak kadar etkili bir yöntemdir.⁵

Psikolojik harekât faaliyetlerinden hem savaş ortamında hem de barışın tesis edildiği ortamlarda yararlanıldığını söylemek mümkündür. Bir dış politika eylemi öncesinde kamuoyunu etkilemek ve istenilen yönde tutum sergilemesini sağlamak ya da toplumda devlet ile yöneticilere olan güvenin ve desteğin azaltılması veya artırılması için farklı psikolojik harekât yöntemleri kullanılabilir.

Psikolojik harekât kısaca; örgütlü, amacı sadece gerçek kişiler olan, mal ve cana yönelik şiddetten öte, ortaya çıkardığı korku psikozuyla propaganda ve kışkırtma yöntemlerini kullanarak, zihinlerde, duygularda ve davranışlarda etki yapmaya yönelik bilimsel ve sistematik faaliyetler olarak tanımlanabilir.⁶ Dolayısıyla, psikolojik harekât uygulayıcılarının doğrudan insanla, insanın tutum, kanaat, algı, davranış gibi bilişsel unsurlarıyla ilgilenmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Psikolojik harekât uygulayıcıları, hedef kitlede amaçladıkları etkiyi oluşturabilmek için daha çok propaganda tekniğini kullanmaktadırlar. Aslında psikolojik harekâtı sistemli bir şekilde uygulanan propaganda faaliyetleri olarak özetlemek mümkün görünmektedir. Propagandacı, insanların nasıl düşünmesi gerektiği üzerine değil daha çok ne düşünmesi gerektiği üzerine yoğunlaşmakta ve faaliyetlerini bu amaca uygun şekilde yürütmektedir. Dolayısıyla, propaganda faaliyetleri hedef kitlenin görüşlerini ve davranışlarını, iletişim araçlarını kullanarak, propagandacının istekleri doğrultusunda etkilemeye, değiştirmeye veya kontrol altında tutmaya yönelik olarak gerçekleştirilmektedir.⁷

Propaganda, amacına ulaşmak için ise daha çok kitle iletişim araçlarından istifade etmektedir. Bu kitle iletişim araçları ise radyo ve televizyon yayınları, gazeteler, dergiler, internet kaynakları, hoparlör yayınları, bildiri ve broşürlerdir. Kitle iletişim araçlarının bir propaganda vasıtası olarak kullanılmasının asıl nedeni; ise bu vasıtaların insanların düşünce ve davranışlarına etki edebilme gücüne sahip olmasıdır.

⁵ Ümit Özdağ, *a,g,e*, s. 241.

⁶ Münir Güneri, *Psikolojik Savaşın Önemi ve Yöntemi*, K.K.K. Askeri Basımevi, İstanbul, 1967, s. 7.

⁷ Osman Özsoy, *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 6.

Yukarıda açıklamasını yaptığımız psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütüldüğü savaşlardan en önemli ve en son tekniklerle uygulananlardan bir tanesi de Birinci Körfez Savaşı'dır. Bu savaş yakın tarihte gerçekleştiği için ve özellikle psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin ABD tarafından etkin olarak yürütülmesinden dolayı önem arz etmektedir. Sıcak çatışmalarda destekleyici unsur olarak kullanılan psikolojik harekât ve propagandanın, insanların zihinlerine ve düşünce yapılarına tesir ettiği göz önüne alındığında, akademik olarak bu konunun araştırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, Birinci Körfez Savaşı'nın analiz edilerek psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin uygulanış tarzlarının ortaya konulması, devletlerin düşmanları tarafından maruz kaldıkları psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin tespitini kolaylaştıracaktır. Özellikle günümüzde, Ortadoğu'da ortaya çıkan "Arap Baharı" sürecinde ve sıcak çatışmalar esnasında kesin sonuca ulaşabilmek için psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri yürütülmektedir. Birinci Körfez Savaşı'nda ABD tarafından yürütülen psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin ele alınması ise ileride ortaya çıkacak olan sıcak bir çatışma ortamındaki uygulamalara ışık tutacaktır.

Bu çalışmanın amacını; psikolojik harekât ve propagandanın teorik olarak incelenmesi ve Birinci Körfez Savaşı'nda ABD tarafından yürütülen bu faaliyetlerin analiz edilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırmada kalitatif (niteliksel) yöntem kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan olgusal ve yargısal veriler; kütüphaneler, akademik veri tabanları, bilimsel yayın tarama siteleri, medya ve internet arşivleri, resmî internet sitelerinden elde edilen birincil ve ikincil kaynaklardan istifade edilerek belgesel tarama yöntemi ile sağlanmıştır. Ayrıca, verilerin çözümü ve yorumlanmasında, çoğunlukla basılı metinler kullanıldığından nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemleri uygulanmıştır. Aynı zamanda, krizin başlamasından savaşın sonuçlanmasına kadar devam eden süreçte verilen resmi ve resmi olmayan söylemler incelenerek karşılaştırmalı söylem analizi yapılmıştır. Böylece psikolojik harekât ve propaganda unsurlarının, güncel algılama gerçekleri ile karşılaştırılarak, o dönemler için etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- a. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Irak'a müdahalesine kadar geçen süreçte ABD tarafından hangi psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri yürütülmüştür?
- b. ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Irak'a müdahalesinin başlamasının ardından, savaşın sonuna kadar devam eden süreçte ABD tarafından hangi psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri yürütülmüştür?
- c. ABD tarafından yürütülen psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri genel olarak dünya ve ABD kamuoyunda nasıl bir etki oluşturmuştur?
- d. ABD tarafından yürütülen psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin sonuçları ne olmuştur?
- e. Savaşta hangi propaganda vasıtaları kullanılmıştır ve ne derecede etkili olmuştur?

Bu kapsamda, çalışmanın birinci bölümünde öncelikle psikolojik harekât ve propaganda kavramları teorik olarak incelenerek tanımlanmış; tarihsel süreç içerisinde kullanım alanları ve gelişim evreleri değerlendirilerek örneklerle açıklanmıştır. Bu bölümde aynı zamanda Birinci Körfez Savaşı kapsamında incelenecek olan propaganda vasıtaları hakkında geniş değerlendirmeler yapılarak, geçmişten günümüze kullanımı hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde ise Birinci Körfez Savaşı incelenmiştir. ABD'nin Ortadoğu politikalarına genel anlamda değinilmiş, Ortadoğu'da bulunan petrol rezervlerinin ABD açısından önemi anlatılmıştır. Aynı zamanda bu bölümde Birinci Körfez Savaşı'yla ilgili genel anlamda bilgiler verilmiş, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin nedenleri açıklanmış, işgalden sonra ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Irak'a yapmış oldukları müdahale sürecine kadar bölgede yaşanan gelişmeler aktarılmıştır. Yine bu bölümde ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Kuveyt'in Irak tarafından işgaline son vermek için yapmış oldukları harekât ile ilgili bilgiler verilmiş, savaşın sonuçlarına değinilmiş, Türkiye'nin kriz esnasında izlemiş olduğu politika anlatılmış ve savaş sonrası yaşanan sürecin Türkiye'ye yansıyan etkilerine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra bölgeye yapılan müdahalenin sonuna kadar geçen süreçte, ABD'nin yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin neler olduğu konusunda incelemeler yapılmıştır. Bu bölüm incelenirken Irak'ın Kuveyt'i işgal etmiş olduğu tarih olan 02 Ağustos 1990 referans alınmış ve bu tarihten sonra yürütülen faaliyetler savaşın bittiği tarih olan 28 Şubat 1991'e kadar incelenmiştir. Dolayısıyla Kuveyt'in işgalinden önce ve savaşın bitiminden sonra ABD'nin yürüttüğü psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleri çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

BÖLÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM

PSİKOLOJİK HAREKÂT VE PROPAGANDA KAVRAMLARI

1.1. PSİKOLOJİK HAREKÂT

Devletlerin birbirleriyle rekabet içinde oldukları, askeri, politik, ekonomik ve kültürel mücadelede dayandıkları ulusal güçlerinin iki temel unsuru bulunmaktadır. Bunlar, sahip olunan maddi ve manevi değerlerdir. Maddi güç ölçülebilmektedir, ancak manevi güç ise insan merkezlidir. Manevi güç maddi gücü kullanan insanın, moral gücü, bilgisi ve değerleridir. Bir toplumun sahip olduğu manevi gücün zayıflaması, devletin sahip olduğu toplam güçte de bir zayıflama olması sonucunu doğurmaktadır.⁸

Bir ulusun manevi olarak sahip olduğu değerlerin ve özelliklerin ortaya çıkarılması ve bu özelliklerin üzerine gidilmesi, bu ulusun psikolojik yapısında silah sistemlerinin dahi yapamayacağı tahribatların oluşmasına neden olabilmektedir. Psikolojik harekât, hasım devletin maddi unsurlarından çok manevi unsurlarını hedef alarak, karşı tarafın maddi unsurları başarı ile kullanmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla psikolojik harekât, yürütülen bir savaş ya da kriz ortamında devletlerin başvurdukları başlıca destek faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır.

1.1.1. Psikolojik Harekâtın Tanımı

Genelde psikolojik harekât ve psikolojik savaş terimleri sıklıkla birbirleri ile karıştırılmakta ve bir anlam karmaşası yaşanmaktadır. Özde bu terimlerin anlamları aynı olmakla birlikte, psikolojik savaş, uygulama bakımından psikolojik harekâtı kapsamaktadır.⁹ Psikolojik savaşta karşımıza çoğu kez tüm milli güç unsurları ile beraber devletler çıkarken, psikolojik harekâta ise; uygulayıcılar olarak karşımıza devletlerin milli güç unsurlarının bir kısmı, kurumlar, şirketler ve ekonomik anlamda oluşturulan kuruluşlar da çıkabilmektedir. Yazında bu iki kavramın yerine “Psikolojik Faaliyetler” ve “Psikolojik Operasyonlar” kavramının da kullanıldığı görülmektedir.

⁸ Muzaffer Özdağ, *Stratejik Düşüncenin Sivil ve Askeri Hayatta Kullanılması*, ASAM Yayınları, Ankara, 2000, s. 34.

⁹ Ümit Özdağ, *a,g,e*, s. 249.

Psikolojik harekât kavramıyla ilgili kesin bir tanım bulunmamakta ve bu konuyu inceleyenler arasında da tam bir mutabakat sağlanamamaktadır. Bunun başlıca iki sebebinin olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi psikolojik harekât kavramının çok geniş alanlarda kullanılan yaygın bir terim olması; ikincisi ve en önemlisi ise bu faaliyetlerin insan beynine hitap etmesi ve insan beyninde tutum ve davranış değişikliği yaratmayı hedef alması zorunluluğundan, alenen yapılmasının imkânsız olmasıdır.¹⁰

Psikolojik harekâtın yazında kullanılan birkaç tanımını ele alarak genel çerçevesini belirlemek gerekirse; psikolojik harekât, "Savaş ve barış döneminde dost, tarafsız ve düşman hedef toplumların tutum ve davranışlarını etkileyerek politik ve askeri hedeflerin elde edilmesini desteklemek için, milli güç unsurlarından - ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, askeri, teknolojik- biriyle planlanarak uygulanan tüm faaliyetlerdir"¹¹ şeklinde tanımlamak mümkündür.

Bir başka tanıma göre psikolojik harekât; silahlı savaşın bütün araçları ile uyumlu bir şekilde, ulusal gücümüzü desteklemek, askeri kuvvetlerimize azami etkinlik sağlamak, aynı zamanda düşmanın ulusal gücünü zayıflatmak ve tahrip etmek maksadıyla askeri harekât ötesindeki faaliyetleri kapsayan bir savaştır.¹²

Psikolojik harekât; örgütlü, amacı sadece gerçek kişiler olan, mal ve cana yönelik şiddetten öte, ortaya çıkardığı korku psikozuyla propaganda ve kışkırtma yöntemlerini kullanarak, zihinlerde, duygularda ve davranışlarda etki yapmaya yönelik olan bilimsel ve sistematik faaliyetler olarak da tanımlanabilir.¹³

Psikolojik harekât bireylerin fiziki bütünlüklerinden ziyade zihinlerine, toplumların da ekonomik, politik, kültürel ve askeri yönlerine etki edebilen, sıcak savaşa oranla daha az maliyetli ancak profesyonellik gerektiren uygulamaları içermektedir. Genel bir tanımlama yapacak olursak, düşmanın moralini bozarak sıcak veya soğuk savaşta mücadele azmini yok etmek için yürütülen faaliyetlerin bütünüdür diyebiliriz.¹⁴

¹⁰ Tahir Kumkale, *Beynimizi Kimler ve Nasıl Yönetiyorlar*,. İstanbul, Pegasus Yayıncılık, 2006, s. 85.

¹¹ Yavuz Toker ve Sabri Dilmaç, *Psikolojik Harekât ve Propaganda*, EGM Yayınları, Ankara, 1992, s. 38.

¹² Wanantwerp, *Psikolojik Harp Konferansı*, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1952, s. 2-3.

¹³ Münir Güneri, *Psikolojik Savaşın Önemi ve Yöntemi*, K.K.K. Askeri Basımevi, İstanbul, 1967, s. 7.

¹⁴ Rabi Baştürk, *Psikolojik Harp ve Kültür Savaşları*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 105.

1.1.2. Psikolojik Harekâtın Tarihsel Gelişimi

Psikolojik harekât, İlk çağlarda çeşitli tuzaklar, aldatmalar, taklitler, korku ve endişe yaratmalar şeklinde basit düzeyde uygulanabilmiştir. Savaşlarda hilenin kullanılması modern psikolojik harekât faaliyetlerinin başlangıcı olarak görülmektedir.¹⁵ İlk zamanlar teşkilatsız ve plansız ve hatta böyle bir savaşın mevcudiyetinden dahi habersiz olarak kullanılan psikolojik harekât tekniklerinden ilk defa Çin ordusunun ünlü komutanlarından Sun Tzu M.Ö. 500 yılında yazdığı “Harp Sanatı” adlı eserinde bahsetmiştir.¹⁶

Yine, eski çağlarda Mısırlıların düşman ordusunun nicel ve nitel gücü hakkında bilgi topladıkları ve kendi ordularında bunun için keşif birliklerine yer verdikleri bilinmektedir¹⁷. Hunlar da milattan önce, düşmanların psikolojisini bozan ve ses çıkartan oklar icat etmişlerdir. Sahte ricat ve pusu Türklerin de kullandıkları savaş taktikleri arasında yer almıştır.¹⁸

Tarihte psikolojik hareket faaliyetlerini etkin olarak kullananların başında Cengiz Han gelmektedir. Cengiz Han, MS. 13’üncü yüzyılda, psikolojik harekât faaliyetlerini kullanarak dünyanın en büyük imparatorluğunu kurmuştur. Aslında o dönemde Cengiz Han’ın ordusu sanıldığı kadar büyük değildir, ancak Cengiz Han askeri harekâta girişmeden önce düşman ülkelere ajanlarını göndererek ordusunun büyüklüğü, kuvveti, vahşiliği ve acımasızlığı hakkında propaganda yaptırmıştır. Teslim olmayanların kılıçtan geçirildiğini, şehirlerin yakıldığını, kurtuluş yolunun ancak teslim olmaktan geçtiğini hedefindeki ülke içinde yaydırmıştır.¹⁹

Osmanlı Devleti de psikolojik harekât faaliyetlerini etkin olarak kullanmıştır. Osmanlı Ordusu’nda “Deliler” adı verilen süvarilerden oluşan özel bir askeri sınıf kurulmuştur. Bu özel birlik savaş sırasında korkunç kıyafetler giyerek, zamanlı zamansız hiç olmadık yerlerden çıkarak düşman ahalisini ürkütmek ve şayialar çıkartmakla görevlendirilmişlerdir.²⁰ Yine Osmanlı Devleti’nde savaş alanlarında

¹⁵ Necati Alkan, **a.g.e**, s. 15.

¹⁶ Hülûsi Kesimli, **Psikolojik Harp**, K.K.K Basımevi, İstanbul, 1961, s. 7.

¹⁷ Muzaffer Erendil, **Tarihte Strateji**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1998, s. 42.

¹⁸ İbrahim Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1991, s. 275.

¹⁹ Yavuz Toker ve Sabri Dilmaç, **a.g.e**, s. 41.

²⁰ Osman Özsoy, **Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 269.

daima boy gösteren Mehter Alayları'nın düşmanın moralinin ve mücadele azminin kırılması amacıyla kullanıldığı bilinmektedir.²¹

Psikolojik harekâtın modern anlamda ve planlı olarak kullanılması Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllara rastlamaktadır. Özellikle 1917 Rus İhtilali'ni takip eden yıllarda Lenin, psikolojik harekâtı iç ve dış politik hedeflere varmakta tartışmasız bir araç olarak görmüş ve yaygın şekilde kullanmıştır.²² İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ise özellikle ABD, Almanya, SSCB ve İngiltere psikolojinin kamuoyunu etkilemesi üzerine çalışmaların yapıldığı ülkeler haline gelmişlerdir. 1930'lu yılların başında kitlesel psikolojik testler bir çok Alman üniversitesinde uygulanır hale gelmiştir. Bu testlerde ise propaganda içerikli mesajlara verilen duygusal ve davranışsal tepkiler test edilmeye başlanmıştır.²³

Tarihte psikolojik harekât faaliyetlerinin kullanım alanı olarak bir çok uygulamasına tanıklık etsek de, bu faaliyetlerin öneminin fark edilmesi ve sistemli bir şekilde kullanılmaya başlanması ancak İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte olmuştur. İkinci Dünya Savaşı yıllarında dünyada psikolojik harekâtın öneminin anlaşılması ve bu esnada kullanılan yoğun propagandanın halk üzerinde çok etkili olması, araştırmacıların böylesine önem kazanan bu toplumsal olgu üzerine eğilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu konu üzerine yapılan bilimsel araştırmalar da gün geçtikçe artmıştır.²⁴

İkinci Dünya Savaşı'nda atom bombası ilk kez kullanılmış ve yüz binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Aynı zamanda şehirler yerle bir olmuştur. Bu yıkım ise o güne kadar gerçekleşen savaşların hiç birinde görülmemiştir.²⁵ İşte bu bilinmeyen yepyeni güçlü silahın kullanılması, savaşlara ve devletlerarası mücadelelere farklı bir boyut getirmiş ve konvansiyonel savaşlardan öte öncelikli olarak psikolojik savaş ve psikolojik harekât faaliyetlerine önem verilmesi sonucunu doğurmuştur.

General Eisenhower, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, "Askeri bilimlerde yaşadığımız en büyük değişim, psikolojik savaşın belirli ve tesirli bir silah olarak gelişmesidir " demiştir²⁶ ve psikolojik savaşın öneminin İkinci Dünya Savaşı'yla daha

²¹ Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 79.

²² Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 79.

²³ Ahmet Çeşme, *Psikolojik Hareket ve PKK*, IQ Yayınları, 2011, s. 82.

²⁴ Arsev, Bektaş, *Siyasal Propaganda Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 59.

²⁵ Tahir Kumkale, *Asimetrik Savaş*, İstanbul, Eti Yayıncılık, 2009, s. 60.

²⁶ Nevzat Tarhan, *Psikolojik Savaş*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 11.

da anlaşılır hale geldiğini vurgulamıştır. Hatta M. Megret, çağdaş anlamda psikolojik savaşın ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na katılımı ile yaşıt olduğunu ileri sürmektedir.²⁷

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yapılan değerlendirmeler psikolojik harekât faaliyetlerinin yalnızca savaş zamanında değil barış döneminde de kullanılabileceğini göstermektedir. Psikolojik hareket faaliyetleri yardımıyla sıcak savaşlarda dahi elde edilemeyecek olan sonuçlara ulaşılmıştır. Özellikle Soğuk Savaş döneminde, bu faaliyetlerin etkin olarak kullanılmasıyla beraber bir çok ülke ve toplum çeşitli güç odaklarının etkisinde kalmışlar hatta bu güç odaklarının yönetimi altına girmişlerdir.

1.1.3. Psikolojik Harekâtın Özellikleri ve Amacı

Psikolojik harekâtın doğal özelliği “Çok Gizli” bir faaliyet olmasıdır. Çok gizlidir, çünkü insan karakteri, kendi kültürü çerçevesinde algılayacağı doğruları seçer ve kendisine dışarıdan dikte ettirilen doğruları ve zorlama olduğu anlaşılan fikirleri kabul etmez. Doğal olarak, yönlendirilen fikre karşı savunmaya geçer ve bu fikirleri kabul etmeyi şiddetle reddeder.²⁸ Psikolojik harekâtın doğasında var olan ve bilinmesi gereken bir takım genel özellikler bulunmaktadır. Bu özellikleri aşağıdaki bazı başlıklar altında toplamak mümkündür.²⁹

- Psikolojik harekât, konvansiyonel savaştan farklı olarak belirgin bir cepheye sahip değildir,
- Psikolojik harekât sona ermez, şiddeti azalır ancak sürekli devam eder,
- Psikolojik harekâta düşmanı üniformasından ve elindeki silahlardan tanımak mümkün değildir. Düşman, hedef toplumla aynı dili konuşan kişilerden oluşur,
- Psikolojik harekâta kullanılan silahlar öldürücü değil, beyinleri ve vicdanları ele geçirmeyi hedefleyen, sözcükler, semboller ve sloganlardan oluşan silahlardır,
- Psikolojik harekâta zayıat hemen belirginleşmez, çünkü psikolojik harekâtın verdiği zararın fark edilmesi genellikle zaman alır,

²⁷ Maurice Megret, **Psikolojik Savaş**, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972, s. 52.

²⁸ Tahir Kumkale, **a.g.e.**, 2006, s. 85.

²⁹ Ümit Özdağ, **a.g.e.**, s. 246-247.

- Psikolojik harekâta hedef, askeri tesisler, köprüler, fabrikalar değil, bir milleti ayakta tutan temel moral değerleri ve özgüvenidir.

Psikolojik faaliyetlerin birçok hedef ve amaç doğrultusunda uygulanabileceğini söylemek mümkündür. Alkan'a göre; psikolojik harekâtın doğrudan hedefi insan ve insan davranışları, amacı ise zihinlerde, duygularda ve davranışlarda etki yapmaktır.³⁰ Bu faaliyetlerin öncelikli hedefleri, milli gücü zayıflatmak, benimsetilmek istenen ideoloji ve politikaların uygulanabilmesi için, milli birliği ve beraberliği tahrip etmek; aynı toplum içindeki kişileri değişik kutuplarda toplayarak birbirine düşürmek olarak sıralanabilir.³¹ Korku uyandırmak da psikolojik harekâtın önemli amaçları arasında yer alır. Çünkü korku akıl dışı uygulamalara yol açar, akli felç ederek karışıklık tohumları eker, akıl ve irade üzerinde baskı yapan bir güç oluşturur.³² Psikolojik harekâtın bir diğer amacı ise; propaganda faaliyetlerini etkin olarak kullanarak, hedef alınan toplumlarda taraftar toplamak ve karşı tarafın söylemlerini çürütmek için karşı propaganda faaliyetleri uygulamaktır.

Psikolojik harekâtın stratejik amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür.³³

- Düşmanın muharebe gücünü azaltmak için siyasal, ekonomik, sosyal ve moral yönden tahribat yapmak,
- Sivil hükümet ve askeri makamlarla işbirliği yaparak işgal altında bulunan veya düşmandan kurtarılan bölgelerin kontrolünü ve yeniden teşkilatlanmasını kolaylaştırmak,
- Düşmanın mağlup olmasına yardımcı olmak maksadıyla hedefin; fikir, heyecan ve davranışları üzerinde etkiler yaratmaktır.

Psikolojik harekâtın taktik amaçları ise şunlardır:³⁴

- Toplumda itaat duygusu oluşturmak ve korku duygusu uyandırarak doğabilecek tepkileri önlemek,
- Uluslararası kamuoyunu yanıltmak,
- Halk ile yönetimin arasını açarak çatışma çıkmasını sağlamak,

³⁰ Necati Alkan, **a.g.e**, s. 5-7.

³¹ Ünal Acar ve Ömer Urhal, **Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, s. 275.

³² Guy Mandron, Psikolojik Savaş ve Terörizm, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, İstanbul, 1997, s. 97.

³³ Münir Güneri, **a.g.e**, s. 7.

³⁴ Nevzat Tarhan, **a.g.e**, s. 24-25.

- Komutanları yanıltarak, savaşta komuta kademesinin yanlış kararlar vermesini sağlamak,
- Kültür değişimi sağlayarak, hedef toplumdaki kültürel dokuları, yaşama biçimlerini değiştirmek.

1.1.4. Psikolojik Harekâtın Çeşitleri

Psikolojik Harekâtın saldırı ve savunma amaçlı çeşitleri vardır. Bunları uygulama alanlarını göz önüne aldığımızda dört başlıkta toplamak mümkündür. Bunlar; stratejik amaçlı psikolojik harekât, taktik psikolojik harekât, takviye edici psikolojik harekât ve provokasyon tipi psikolojik harekâttir.

1.1.4.1. Stratejik Amaçlı Psikoloji Harekât

Bu harekât dost, düşman bütün topluluklara yönelik yürütülebilmektedir. Stratejik psikolojik harekât, hedefteki milletlerin ve orduların imkân ve kabiliyetleri, zayıf tarafları, muhtemel harekât tarzları ve bu milletler içinde bulunan sivil, siyasi, iktisadi, eğitilen ve askeri grupların hisleri, tavır ve hareketleri ile ilgili genel istihbarat elde edilerek planlanır. Stratejik seviyedeki psikolojik harekâtın hedefindekiler daha çok muharebe hatlarının gerisinde bulunanlardır.³⁵ Bu harekâta mesafenin hiçbir önemi yoktur. Bu harekât çeşidi daha çok devletler arasında veya büyük çaptaki birlikler arasında uygulanmaya çalışılır. Bu nedenle stratejik amaçlı psikolojik harekât ile ulaşılmak istenen amaç daha geniş kapsamlıdır ve sonuçları da ancak uzun vadede ortaya çıkabilmektedir.

Bu harekât çeşidinde sonuca ulaşabilmek için daha çok beyaz propaganda tercih edilir. Haberlerin inandırıcılığı, doğruluğu oranında etki gösterir. Hedef kitle inanmadığı medyayı takip etmemekte ve inanmadığı gazeteyi okumamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Alman halkı ve ordusu Hitler'in uyguladığı siyah propagandanın farkına vardıktan sonra İngiliz ve Amerikan medyasını takip etmeye başlamışlardır. Bu da müttefik kuvvetlerin savaşı kazanmasına katkıda bulunmuştur.³⁶

Stratejik amaçlı psikolojik harekât türü, ülkelerin milli hedeflerinin gerçekleştirilmesi sürecinde engel olarak gördükleri ülke, toplum ya da örgütlere

³⁵ Hulüsi Kesimli, **a.g.e**, s. 14.

³⁶ Hulüsi Kesimli, **a.g.e**, s. 14-15.

karşı da kullanılabilir. 1945-1990 yılları arasında ABD'nin Sovyetler Birliği'ne ve NATO'nun Varşova Paktı'na karşı sürdürmüş olduğu psikolojik harekât faaliyetleri stratejik amaçlı psikolojik harekâta örnek olarak gösterilebilir.³⁷

1.1.4.2. Taktik Psikolojik Harekât

Taktik psikolojik harekât bir düşman gücüne karşı savaşılan taktik birliklere direkt destek vererek kısa vadeli amaçlara ulaşmak üzere icra edilir.³⁸ Bu harekât stratejik planların belirli alanlarda uygulanması olarak da tarif edilebilir.

Genel harekât alanındaki ve savaş sahasındaki düşman, sivil ve askeri şahısların üzerine yöneltilen bir harekât türüdür. Karşı tarafın maneviyatını, direncini kırmaya yönelik faaliyetlere odaklanır.³⁹ Daha çok düşman askerlerinin düşüncelerini cephe gerisine, eski mutlu hayatlarına götürecek konular seçilerek, gereksiz ölümün yersizliği izah edilmekte ve düşmanın savaşma azminin kırılması hedeflenmektedir. Bu psikolojik harekât yöntemine örnek olarak savaşlarda düşman askerlerinin teslim olması için yapılan yayınlar, bu konuyu işleyen bilgi ve broşürlerin düşman askerlerine ulaştırılması örnek olarak gösterilebilir.⁴⁰

Bir çok savaşta uygulandığı gibi bu yöntem Kurtuluş Savaşı'nda da Türk pilotları tarafından uygulanmıştır. Bu savaşta Türk pilotları, Yunan ordusuna havadan broşür ve benzeri belgeler atarak, ordunun moralinin bozulmasına ve bu sayede bozguna uğramalarına katkı sağlamıştır.⁴¹

1.1.4.3. Takviye Edici Psikolojik Harekât

Savaş sonrasında kontrol altına alınan bölgede yerel halkın yeni yönetime uyum sağlamasını, isyan etmemesini ve ayaklanmaların önlenerek itaatin sağlanmasını amaçlayan bir psikolojik harekât yöntemidir.⁴² Bunun için bu tür bölgelere günümüzün imkânları doğrultusunda, televizyon, radyo istasyonları, sinema cihazları gibi aletler getirtilerek halkın bir ölçüde haber alma ihtiyacı

³⁷ Ümit Özdağ, *a.g.e*, s. 248.

³⁸ Carnes Lord, *The Psychological Dimension in National Strategy*, 1996, s. 73.

³⁹ Nurettin Yıldırım, *a.g.e*, s. 144

⁴⁰ Osman Özsoy, *a.g.e*, s. 145.

⁴¹ Osman Özsoy, *a.g.e*, s. 149.

⁴² Ümit Özdağ, *a.g.e*, s. 248.

giderilmektedir. Bu türdeki psikolojik harekât faaliyetlerinin günümüzde sivil-asker işbirliği teşkilatları tarafından yürütüldüğünü de söylemek mümkündür.

Özellikle son dönemde iç çatışmaların ve savaşın yaşandığı Bosna Hersek, Kosova ve Afganistan gibi ülkelerde barış gücü askerlerinin, bozulmuş olan siyasal, askeri, ekonomik ve sosyal hayatın yeniden tesis edilebilmesi için yapmış oldukları faaliyetleri takviye edici psikolojik harekât faaliyetleri kapsamında değerlendirmek mümkündür. Bu gibi sorunların yaşandığı bölgelerde, halkın ayaklanmamasını ve mevcut otoriteye baş kaldırmamasını sağlamak için, dini inanışlar ve örf ve adetler göz önünde bulundurularak, siyasal, ekonomik, sosyal ve ideolojik bakımlardan ihtiyaçların giderilmesi çalışmaları, takviye edici psikolojik harekât kapsamında değerlendirilebilir.

1.1.4.4. Provokasyon Tipi Psikolojik Harekât

Bu yöntem saldırı türünde bir psikolojik harekât yöntemidir. Önceden planlanmadan genellikle “ani görevler” şeklinde ortaya çıkmaktadır. Miting, gösteri gibi insanların toplu halde bulunduğu faaliyetlerde, topluluğun içine sızılarak orada bulunan insanların duygularını ve hassasiyetlerini tahrik edecek söylemlerde bulunularak, gerginlik artırılır ve toplumdaki öfke ateşlenir.

Bu faaliyetler yapılırken genellikle yalan bilgi kullanılır. Bu yöntemin hedef kitlesi genel olarak mutsuz, eğitimsiz, işsiz ve yoksul gruplardır.⁴³ Provokasyon tipi psikolojik harekât günümüzde mevcut yönetimleri yıpratmak amacıyla her ülkede etkin olarak kullanılmaktadır. Son dönemde özellikle Arap Baharı’ndaki eylemlerde bu yöntem çok sık olarak kullanılmış ve insanların duyguları suiistimal edilmiştir.

1.1.5. Psikolojik Harekâta Karşı Koymak

Her savaşta bir saldırı planı olduğu gibi aynı zamanda bir de savunma planı vardır. Düşmana nasıl taarruz ediliyorsa, düşman taarruz ettiğinde nasıl bir savunma önlemi alınması gerektiği düşünülmelidir. Genelde psikolojik harekâtın uygulandığının tespit edilmesi, onunla başarılı bir şekilde mücadele edebilmek için tam anlamıyla yeterli değildir. Psikolojik harekât faaliyetlerinde bilinçsiz şekilde kullanılan kişi veya kurumlar mutlaka ikaz edilmeli veya etkisiz kılınmalıdır. Psikolojik

⁴³ Nevzat Tarhan, **a.g.e**, s. 30.

harekâta yapılması gereken diğer bir husus ise düşman servislerin karar alıcılara ve halka yönelik hangi mesajları verdiğinin tespit edilmesidir.⁴⁴

Psikolojik harekâta karşı koyma faaliyetleri arasında en önemli unsur eğitimidir. Eğitimli ve bilgili toplumlar düşmanın psikolojik harekâtının etkisiz kalmasının en önemli nedenlerinden biridir. Aynı zamanda psikolojik harekâta karşı koymanın etkin bir şekilde sağlanabilmesi için yasakların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Radyo dinlettirmemek, yazı okutmamak ve bir takım medyanın takip edilmesinin engellenmesi insanların dış dünyaya kapatılması anlamına gelir. Bunun sonucunda insanlarda merak duygusu oluşur; merak duygusunun canlanması da yanlış inanma eğiliminin doğmasına sebep olur.⁴⁵

Milli duyguları sürekli taze tutmak, psikolojik harekâta karşı koymada önemli olan bir diğer önlemdir. Liderlerine ve kendilerine güvenen ve milli duyguları taze olan gruplar psikolojik harekâta karşı daha güçlü bir duruşa sahiptirler. Herhangi bir savaş ortamında ne için savaşacağını tam olarak idrak edememiş insanlar psikolojik harekât faaliyetlerinden kolayca etkilenebilirler, bu nedenle milli duyguları sürekli ön planda tutulması önem kazanmaktadır.

Bir diğer önlem ise toplumların sezgilerini geliştirmektir. Sezgileri kuvvetli toplumlar, iyi, kötü, doğru ve yanlış bilgileri ayırt etmek konusunda daha uyanık olmaktadır. Eğer toplum, psikolojik harekât konusunda bilinçlendirilir ve aydınlatılırsa, düşman hiçbir faaliyetinden sonuç alamaz. Ayrıca düşmanı ve yöntemlerini iyi tanıyan toplum, casusluk, karşı propaganda ve karıştırıcılık şeklindeki psikolojik harekât yöntemlerine karşı dirençli ve hazırlıklı olmaktadır.

Toplumların yaşam seviyesinin ve yaşam standartlarının yüksek tutulması da önemli önlemler arasında yer almaktadır. Psikolojik harekâta hedef kitle eğitimsiz ve yoksul insanlardır. Bu bakımdan psikolojik harekâta karşı koymada eğitim, kültür ve yaşam seviyesinin yüksek tutulması en başarılı savunma anlamına gelmektedir.⁴⁶

Halk ile ordunun işbirliği içerisinde hareket etmesi de önlemler arasında yer almaktadır. Savaşan bir ordu, adına savaştığı halkın güvenini üzerinde taşıyorsa,

⁴⁴ Ümit Özdağ, **a.g.e**, s. 255.

⁴⁵ Nevzat Tarhan, **a.g.e**, s. 51.

⁴⁶ Nurettin Yıldırım, **a.g.e**, s.146.

işbirliği gelişecektir. Bunun için askerlerin "Ben sizden biriyim" mesajı vererek eylemlerde bulunması gerekir. Tam tersi bir durumda halkın güveni kazanılamaz. Zaten psikolojik savaşın amaçlarından biri de, düşman tarafından, halkla ordunun arasını açmaktır. Bu önlendiği zaman psikolojik savunma başarılı olacaktır.⁴⁷

1.1.6. Psikolojik Harekât İstihbaratı

İstihbaratın tek bir tanımını yapmak mümkün değildir. Yazında çok farklı tanımlarıyla karşılaşılan istihbaratı, Ümit Özdağ "İstihbarat, ulaşılabilen bütün açık, yarı açık ve gizli kaynaklardan her türlü aracın kullanılması sonucunda elde edilen her türlü veri, malumat ve bilginin ulusal genel veya özel plandaki politikaların gerçekleştirilmesi ve ulusal politikalara zarar vermesinin engellenmesi amacı ile toplandıktan sonra önemine ve doğruluğuna göre sınıflandırılması, karşılaştırılması, analiz edilerek değerlendirilmesi süreci sonunda ulaşılan bilgidir" şeklinde tanımlamıştır. Psikolojik harekât faaliyetlerini uygulayacak olan servisler, bu faaliyetleri yöneltecekleri kişi ve topluluklar hakkında bir takım istihbarat bilgisine ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla etkili bir psikolojik harekât için her seviyede zamanında elde edilmiş, devamlı ve ayrıntılı bir istihbarat bilgisi gereklidir.

Oğuz Kalelioğlu psikolojik harekât istihbaratını "Bir devletin diğer devletler üzerinde milli menfaatlerini gerçekleştirmek üzere uyguladığı psikolojik harekâta kullanacağı, her alandaki zafiyetlerin ve hassasiyetlerin, sistematik tarzda tespiti, tasnifi, yorumlanması ve istihbarat haline getirilmesidir" şeklinde tanımlamaktadır.⁴⁸

Psikolojik harekât faaliyetleri, tahminler ve belirsizlikler üzerine kurulamaz. Karşı taraf ve hedef kitle hakkında sağlıklı ve doğru bilgi olmaksızın yapılacak faaliyetler çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanabilir. İstihbarat servisleri ve haber kaynakları tarafından hedefle ilgili bütün bilgiler önceden elde edilmeye çalışılır ve sistemli olarak elde edilen bilgiler birleştirilerek istihbarat değeri kazanması sağlanır.⁴⁹ Bu bilgilerin elde edilmesi sanıldığı kadar kolay değildir ve sistemli bir çalışma gerektirir. Bu nedenle psikolojik harekât planlayıcıları öncelikle hedef aldıkları toplumların yaşam çerçevesine girerler ve birlikte yaşayan bir fert gibi kendi faaliyetlerini sürdürürler. Önce o toplumdaki lider kişiler tespit edilerek bu kişilerin çeşitli olaylar karşısındaki tutum ve davranışları, imkân ve kabiliyetleri, istek ve

⁴⁷ Nevzat Tarhan, *a.g.e*, s. 51.

⁴⁸ Oğuz Kalelioğlu, Psikolojik Harp İstihbaratı, *Avrasya Dosyası*, 2002, Cilt:8, Sayı:2, s. 100.

⁴⁹ FM.3.05.30 *Psychological Operations*, 2005, p. 8.1-8.3.

arzuları, düşünsel yapısı üzerinde inceleme yaparlar. Yine hedef kitlenin bireylerinin genel karakterleri ve muhtemel olaylar karşısında nasıl tepki vereceklerini değerlendirirler. Toplum içindeki fertlerin tutum ve davranışları toplum psikolojisi açısından incelenir ve bütün bu çalışmaların sonucunda lider kişilerin ve hedef toplumun psikolojik haritaları çıkarılır.⁵⁰ Psikolojik harekât için istihbarat toplanmış olan hedef kitle artık saldırı için hazır hale gelmiş olur.

Aynı zamanda psikolojik harekât istihbaratının elde edilmesi için açık ve kapalı kaynaklar da etkin olarak kullanılmaktadır. Bu kaynakları; askeri talimnameler, gazeteler, dergiler, araştırma raporları, istihbarat raporları, hedeften ele geçirilen belgeler, resmi belgeler (planlar, haritalar, emirler), özel belgeler (kişisel mektuplar, notlar), biyografik istihbarat bilgileri şeklinde sıralamak mümkündür.⁵¹

Psikolojik harekât istihbaratının önemini İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan bir olayla örneklendirmek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'nda Alman Genelkurmay İstihbarat Başkanlığı Fransa'ya yapılacak harekâtın başlama tarihi hakkında kesin bir karara varamamış, 1 yıllık bir hazırlık evresi geçirmeyi düşünerek, 1941 yılında Fransa'ya taarruz planlanmıştır. Ancak Almanya bu sürede elde ettiği psikolojik harekât istihbaratı sayesinde saldırıyı 1 yıl öne almış ve erken taarruz sayesinde Fransa'nın en zayıf şekilde yakalanmasını sağlamıştır. Erken saldırıyla elde edilen başarının arkasında İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Almanya'nın Fransa'ya psikolojik harekât istihbaratı toplaması için yaklaşık 15.000 kişiyi turist olarak göndermesi yatmaktadır. Gönderilen istihbaratçılar Fransa'nın her alandaki hassasiyetlerini tespit etmiştir. Özellikle bir uzman psikolojik harekât istihbaratçısının raporu, örnek olayı en iyi şekilde özetlemektedir. Raporu yazan istihbaratçı; "Paris'te Eiffel Kulesi civarında gazetesini okurken önünde duran taksiden bir Fransız generalin indiğini, ücret konusunda anlaşamadığı taksi şoförü ile münakaşa ettiğini ve taksi şoförünün generalin arkasından küfür ettiğini belirtmiştir". Bu olayı analiz eden Alman psikolojik harekât uzmanları, "Bir ordu mensubu ve bir general normalde halkından saygı görür. Eğer taksi şoförü sokakta generalin arkasından küfrediyorsa halk ordusunu sevmiyordur ve ordunun morali bozuktur. Fransız ordusu toparlanmadan, kendini halkına sevdirmesine zaman bırakmadan Fransa'ya taarruz edilmelidir" şeklinde değerlendirmişlerdir. Ayrıca Alman istihbaratçılarının tespit ettiği bu sevgisizlik, Alman psikolojik harekât ajanlarının da etkisiyle nefrete dönüştürülmüştür. Fransa'da yaşanan bu hassasiyeti tesadüfi bir olayla tespit eden

⁵⁰ Tahir Kumkale, **a.g.e**, 2006, s. 104.

⁵¹ Oğuz Kalelioğlu, **a.g.e**, s. 102-103.

Alman İstihbaratı, elde ettiği bilgiyi doğru analiz ederek, psikolojik harekât istihbaratı haline getirmiş, elde ettiği psikolojik hareket istihbaratını yerinde ve zamanında kullanarak Fransa'ya erken saldırı düzenlemiştir.⁵²

1.2. PROPAGANDA

Propaganda, hedef olarak seçilen toplumların morallerini bozmak, fikirlerini değiştirmek, inançlarını zayıflatmak, azim ve iradelerini yok etmek, belirli fikirleri aşılatacak maksadıyla psikolojik harekât uygulayıcılarının kullandıkları araçlar arasında en etkili olanlardan bir tanesidir.⁵³

Özellikle, teknolojideki hızlı gelişmeler ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması nedeniyle günümüzde propaganda faaliyetleri, her alanda etkin olarak kullanılmaya başlanmış ve insanlara “nasıl” düşünmesi gerektiğini değil “ne” düşünmesi gerektiğini kabul ettirmeye çalışan bir araç halini almıştır.

İnsanlar bireysel olarak belirli bir güce sahiptirler, ancak belli bir amaç için bir araya gelerek kenetlenmeleri durumunda kamuoyu oluştururlar ve daha büyük bir güç haline gelirler. Bu nedenle günümüzde devleti yönetenler dahil bir çok grup, insanların düşüncelerini değiştirmeyi amaçlayan propaganda faaliyetlerinde bulunarak bu sayede kendi çıkar ve politikalarına destek sağlama arayışı içinde bulunmaktadır. Bu nedenle, son yıllarda kamuoyunun öneminin artmasıyla birlikte, siyasal hayatta ve devlet politikalarının yönetiminde propaganda faaliyetleri önem kazanmıştır. Dolayısıyla günümüzde hem barış zamanında hem de savaş döneminde propaganda, devletlerin ulusal politikalarının yürütülmesinde önemli bir araç halini almıştır.

1.2.1. Propagandanın Tanımı

Propaganda kelimesi, Latince “yeni fidanlar elde etmek üzere toprağı ekmek” anlamına gelen “propagare” kökünden gelmektedir.⁵⁴ Oxford sözlüğü “propaganda” kelimesini “bir fikre veya harekete taraftar kazandırmak amacı ile düzenlenen programların bütünü” olarak tarif etmektedir. Meydan Larousse ise propagandayı; bir öğretiyi, düşünceyi, inancı veya benzerini, başkalarına tanıtmak, benimsetmek

⁵² Oğuz Kalelioğlu, *a.g.e*, s. 104-106.

⁵³ Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 117.

⁵⁴ J.A.C Brown, *Beyin Yıkama*, Çev: Behzat Tunç, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 9.

amacını güden ve söz, yazı vb. araçlarla gerçekleştirilen eylem olarak tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre propaganda; herhangi bir düşünceyi, bir kanıyı yaymak ve ondan yana olanları çoğaltmak için söz, yazı ya da başka araçlarla yapılan etki olarak tarif edilmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi propagandanın özünde belli bir etkilenme söz konusudur. En temel noktada yapılan bu tanımlamaların yanı sıra propaganda kavramı birçok şekilde daha tanımlanabilmektedir.

Propagandanın kapsamlı bir şekilde tanımlanması ile ilgili ilk çalışmalar, Laswell'in "Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda Tekniği" adlı eserinde görülmektedir. Laswell, çalışmalarında propagandanın insan eylemini etkileme tekniği olduğunu, bunun için kullanılacak olan araçların sözlü, yazılı, resimsel ya da müziksel biçimde olabileceğinden bahsetmektedir.⁵⁵

Propaganda konusunda yapılan çalışmaların önemli bir bölümünde referans olarak alınan Terence H. Qualter ise propagandayı "Bir bireyin veya grubun başka bireylerin veya grupların tutumlarını belirleyip biçimlendirmek, kontrol altına almak veya değiştirmek için haberleşme araçlarından yararlanarak ve bu bireylerin ve grupların belirli bir durum veya konumdaki tepkilerinin kendi amaçlarına uygun tepkiler şeklinde olacağını umarak giriştikleri bilinçli bir faaliyettir"⁵⁶ şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdaki vurgular propagandanın bilinçli bir girişim olması, farklı grupların üzerinde kontrol kurmayı amaçlaması ve bireylerden çok grupları hedef alması üzerine odaklanmaktadır. Domenach'a göre ise propaganda, toplumun görüş ve davranışlarını, belirli bir görüşü, belirli bir davranışı benimsemelerini sağlayacak biçimde etkileme girişimidir.⁵⁷

Özsoy'a göre ise propaganda; bireyler ve gruplar aracılığıyla diğer grupların kanılarını, görüşlerini ve davranışlarını iletişim araçlarını kullanarak propagandacının istekleri doğrultusunda etkileme, değiştirme veya kontrol altında tutmaya yönelik bilinçli bir davranıştır.⁵⁸ Propaganda, sosyal psikologların onu tanımlarken yaptıkları gibi, en geniş anlamıyla kullanıldığında, yalın olarak tüm iletişim, eğitim ve tanıtımı kapsayan fikir ve kanaatleri etkilemek amacıyla yapılan bir girişimi ifade etmektedir.

⁵⁵ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 20.

⁵⁶ H Terence Qualter, Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi, Çev. Ünsal Oskay, *A. Ü. SBF Dergisi*, Cilt XXXV, Ankara, 1992, s. 279.

⁵⁷ Jean-Marie Domenach, *Politika ve Propaganda*, Çev. Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul, 2003, s. 17.

⁵⁸ Osman Özsoy, *a.g.e*, s. 6.

Dar anlamıyla ise propaganda, toplumu etkilemek amacıyla simgeler ve semboller aracılığıyla bireylerin ve grupların inançlarını, tutumlarını ya da eylemlerini etkileme yönündeki sistemli gayretlerin tümüne verilen ad olmaktadır.⁵⁹

Bütün bu tanımları ele aldığımızda, propaganda kavramının bir çok alanda kullanılabileceği ve kolayca tanımlanacak bir olgu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Fakat bu konuyla ilgili olan çoğu kişi, herhangi bir fikir veya inancın kasten yayıldığı ve isteyerek üretildiği konusunda görüş birliğine sahiptir. Genel bir propaganda tanımı yapacak olursak, gerçek ya da yalan bilgileri kullanarak, bireylerin ve gruplar aracılığı ile diğer grupların, kanılarını ve davranışlarını, propagandacının istekleri doğrultusunda etkileme yönünde yürütülen sistemli faaliyetlerin tümüdür diyebiliriz.

1.2.2. Propagandanın Tarihi Gelişim Süreci

Propaganda faaliyetlerinin ve ikna yöntemlerinin kaynağı ilk çağlara kadar uzanmaktadır. Aslında siyasal yarışmaların başlangıcından beri propagandanın hep var olduğunu söylemek mümkündür.⁶⁰ Konunun uzmanlarına göre başkalarının kanaatlerini değiştirme tarihi, yazılı tarihten daha önce konuşmanın gelişmesiyle birlikte başlamıştır.⁶¹ Tarihin ilk dönemlerinden itibaren, insanlar arasındaki çıkar çatışmaları ve taraftar kazanma isteği, tarafların kendini haklı göstermek için bir takım araçlardan ve tekniklerden faydalanmasını gerekli kılmıştır. Özellikle iktidar mücadelesi verilen dönemlerde bu durum bir ihtiyaç haline gelmiş ve bu mücadele içerisinde bulunan birey ya da gruplar propagandayı etkin bir biçimde kullanmaya çalışmıştır. Grup halinde yaşamaya başlayan insanlar arasında kendiliğinden ortaya çıkan liderlik olgusu, bireyler arası mücadeleleri beraberinde getirmiş ve bu yolda propagandanın ilk örnekleri verilmeye başlanmıştır.

Geçmişten günümüze, iktidarı elinde bulundurmak isteyen, yöneticiler, din adamları ve liderler propagandayı en iyi şekilde kullanmaya çalışmışlardır. Demosthenos, Philoppos'a, Cicero ise Catilina'ya karşı aslında bir propaganda kampanyasına girişmişlerdir⁶². Yine örnek vermek gerekirse Maya'lar mevcut Kralın doğum tarihi ile geçmişte yaşamış güçlü bir Kralın doğum tarihinin aynı olduğunu

⁵⁹ Arsev Bektaş, **a.g.e**, 2002, s. 21.

⁶⁰ Arsev Bektaş, **Kamuoyu İletişim ve Demokrasi**, Bağlam Yayınları, Ankara, 1996, s. 148.

⁶¹ Nail Yılmaz, Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 1995, s. 9.

⁶² Arsev Bektaş, **a.g.e**, 1996, s. 148.

yazılar ve olaylar üzerinde değişiklikler yaparak göstermişler ve bu sayede eski kralın ruhunun yeni kralda yaşadığı propagandasını yapmışlardır.⁶³

Propaganda ve ikna yöntemlerinin önemini kavrayan Roma Hükümdarları M.Ö. 131 yılında halkı devlet işlerinden haberdar edebilmek ve kendi lehlerine kamuoyu oluşturabilmek için ilk gazete çalışmalarına başlamışlardır. Jul Sezar "Acta Diarna" ismi verilen günlük resmi bir gazete çıkarmaya başlamıştır. Sarayın kendi memurları tarafından çıkarılan ve hükümet kararlarını, dini merasimleri, spor, doğum ve ölüm gibi olayları konu alan bu gazeteler evlere gönderilerek, halkın görebileceği yerlere asılarak, halkın yararına sunulmuştur. Gazetenin etkin bir propaganda aracı olduğunu kavrayan Sezar, bu sayede propagandanın bütün imkânlarından faydalanarak iktidarını daha da güçlendirmiştir.⁶⁴ Aynı zamanda Sezar döneminde Roma'da basılan ve üzerlerindeki sembollerle devletin gücünü ve zenginliğini açık bir şekilde yansıtan madeni paralar, o dönemin kitlesel bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Sezar, göz kamaştırıcı gösterilerden de büyük ölçüde yararlanmıştır. Bazen ayda birkaç kez yaptırdığı törenler sayesinde şöhretini iyice artırmıştır. Halk ile arasındaki irtibatı çok iyi kuran Sezar, günlük olaylardan esinlenerek oluşturduğu masalımsı söylevlerle kendisini doğa üstü bir varlık olarak göstermiş ve bu sayede Roma ahalisinin zihinlerinde cumhuriyetten uzaklaşma düşüncesini oluşturarak, monarşik yönetim ve emperyalist hedeflerin kabul edilmesi yönünde psikolojik değişim sürecinin başlamasına neden olmuştur.⁶⁵

Ancak, Roma dönemindeki bu gelişmelere rağmen eski çağlarda bilgi ve kanaatlerin kontrolünün büyük kitleler üzerinde çok sınırlı kaldığını söylemek mümkün görünmektedir. Çünkü öğrenim görmüş küçük bir azınlık el yazması kitap ve gazeteleri okuyabilmekteydi ve etkili bir hatibin sesini kitlelere duyurması oldukça zordu. Bilginin daha geniş alanlara yayılması ve kanaatlerin toplumun her alanında yer bulması ancak 1454 yılında matbaanın icadı ve takip eden yüzyıllarda reform hareketlerinin oluşmasıyla gerçekleşmiştir.⁶⁶ Matbaanın icadı ile bilgi ve fikirlerin, eskiden olduğundan daha hızlı yayılması teknik bakımdan mümkün kılınmış ve özellikle 17. yüzyılda ortaya çıkan reform hareketleriyle fikir ve söz hürriyeti yavaş yavaş gerçekleşmeye başlamıştır.

⁶³ Anthony Parkins and Eliot Aronson, **Propaganda Çağı**, Çev. Nagihan Haliloğlu, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008, s. 13.

⁶⁴ Vahap Okay, **Modern Propaganda**, Türkiye Ticaret Postası, İstanbul, 1957, s. 14-15.

⁶⁵ Arsev Bektaş, **a,g,e**, 2002, s. 69-71.

⁶⁶ A.C Brown, **a,g,e**, s. 17.

Propagandanın kelime olarak Avrupa'da yaygın olarak kullanımı ilk kez Katolik Kilisesi'nin misyonerlik çalışmaları sonucunda olmuştur. Papa Gregory XV, 1622 yılında "İnancı Yayma Cemaati" anlamına gelen "Sacra Congregatio de Propaganda Fide'yi" kurmuştur.⁶⁷ Bu kuruluş, Katolik inançlarını yaymak ve kilise işlerini düzenlemekle görevli bir kardinaller komisyonu olarak oluşturulmuştur.⁶⁸

Propaganda sözü, 18. yüzyıl boyunca genel olarak kilise tarafından kullanılmıştır ancak 1789 Fransız devriminden sonra ise siyasal alanda kullanılmaya başlanmıştır. İlk siyasal propaganda söylemleri devrim komiteleri ve devrim meclislerinden ortaya çıkmıştır.⁶⁹ Devrimden sonra özellikle dünyanın her yerinde günlük olarak çıkmaya başlayan gazeteler sayesinde siyasal propaganda gerçek anlamını kazanmıştır. Toplum ile doğrudan iletişim kurma imkânı veren siyasal karikatürler ve benzeri görsel malzemeler, bu dönemin etkin propaganda araçları arasında yerini almıştır. 17 ve 18'nci yüzyıllar broşür yılları olmuş, bir çok yazar farklı görüşlerin propagandasını içeren yazılar hazırlamışlardır.⁷⁰ Amerika ve Fransa'da meydana gelen bu devrimler, bireylerin siyasal geleceği değiştirebileceği olgusunu ön plana çıkarmıştır. Bu değişim, yöneticilerin egemenliklerini sorgusuz sualsiz kabul ettiremeyeceklerini anlamalarının bir nedenini oluşturmuştur. Bu nedenle yönetenler, bu yeni süreçte yeni ilkeler, programlar ve vaatler geliştirerek kendilerini halka kabul ettirme ihtiyacı içine girmişler ve siyasal propagandanın önemli desteğine gereksinim duymuşlardır.⁷¹

Bu yüzyılda propagandanın gücünü gören ve bu gücü amaçları doğrultusunda kullananların başında Fransızların ünlü komutanı Napolyon gelmiştir. Vahap Okay'a göre propagandanın gücüne Napolyon kadar inanan ve onu önemseyen bir devlet adamı bugüne kadar gelmemiştir. Napolyon henüz orduda görevli iken Fransa içinde ve dışında gazete çıkarmıştır. Napolyon gazete hakkındaki görüşlerini "Dört düşman gazete, yüz bin kişilik ordudan daha çok zarar verebilir" şeklinde açıklamıştır.⁷² Napolyon bu döneminde, basın yoluyla propaganda faaliyetlerine ayrı bir önem vermiştir. Diğer liderlerin yaptığı gibi, bir taraftan basın üzerinde sansürü devam

⁶⁷ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e.*, s. 12.

⁶⁸ Sezer Akarcalı, *2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 13.

⁶⁹ Jean Marie Domenach, *Politika ve Propaganda*, Çev. Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul, 2003, s. 26.

⁷⁰ Osman Özsoy, *a.g.e.*, s. 47.

⁷¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Kitapevi, Ankara, 1998, s. 132.

⁷² Vahap Okay, *a.g.e.*, s. 14-15.

ettirmiş, diğer taraftan da siyasi ve askeri konularda propaganda yaptırmaya önem vermiş ve hatta istila ettiği ülkelerde dahi bu faaliyetlere devam etmiştir.⁷³

19. yüzyılda ise devletler hem iç kamuoyunun şekillendirilmesini sağlamaya çalışmakla beraber, diğer devletlere karşıda, kendi egemenliklerini çeşitli yöntemler kullanarak korumaya çalışmışlardır. Bu dönemde savaş gibi klasik yöntemlerle beraber düşman devletler üzerinde baskı yaratmak için kasıtlı bir kamuoyu oluşturma çalışmaları da yürütülmüştür.⁷⁴ Propaganda 19. yüzyıl ortalarında uygulama alanı olarak kendisini gösteren iki temel olayla birlikte genişlemiştir. Bir yandan ulus kavramının ortaya çıkması ve ardından yaşanan sanayi devrimiyle ortaya çıkan teknolojik yenilikler propaganda tekniklerinin kullanım alanını genişletmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan gelişmeler ise basılı yayınların etkisinin artmasına, sözlerin ve görüntünün geniş kitlelere yayılmasına neden olmuştur.⁷⁵

20'nci yüzyıla gelindiğinde ise propaganda faaliyetlerinin çok daha büyük kitleler üzerinde kullanılabilmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu dönemde daha çok kavramsal çalışmalar ile propaganda ele alınmıştır. Farklı bilim dalları ile propagandaya değişik bakış açılarıyla yaklaşılmış ve yürütülen bilimsel çalışmalar propaganda kavramının daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasına imkân vermiştir.⁷⁶ 20'nci yüzyılda propagandanın gelişmesinde önemli bir yer tutan ve İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Alman Propaganda Bakanlığı görevini yürüten Goebbels'in propaganda sahnesinde yerini almasından daha önce komünistlerin propagandanın önemini kavradığını söylemek mümkündür. Propaganda doktrininin oluşmasında Lenin'in çalışmaları oldukça etkili olmuştur. Lenin 1902'deki "Ne Yapmalı" adlı kitabında propagandanın devrimdeki değerini ortaya koymuştur. Stalin ise 1910 yılına kadar yoğun bir şekilde propaganda bürosunu yönetmiştir. Rusya'da 1917 Ekim Devrimi'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra ise enformasyon ve iletişim araçlarını da kontrol altına alan Ajitasyon ve Propaganda Departmanı kurulmuştur⁷⁷.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte propaganda, uluslararası ilişkilerde önemli bir konu haline gelmiştir. Bir harp silahı olarak propaganda ilk kez İngilizler tarafından bu savaşta kullanılmıştır. Gerek askeri, gerekse ekonomik

⁷³ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 90.

⁷⁴ Sezer Akarcalı, *a.g.e*, s. 15.

⁷⁵ Jean Marie Domenach, *a.g.e*, s. 20-23.

⁷⁶ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 17.

⁷⁷ Sezer Akarcalı, *a.g.e*, s. 202.

alanday ayakta kalabilmenin, ancak düşmanın maneviyatını kırmak ve kendi halkının maneviyatını güçlü tutmakla sağlanabileceği bu savaşta anlaşılmıştır.⁷⁸ 1917 yılında Alman topraklarına propaganda kağıdı atan iki İngiliz pilotu yakalanmış ve cezalandırılmıştır. Bu savaşa katılan çoğu ülke kendi kamuoylarını etkileme konusunda propaganda faaliyetlerini etkin olarak kullanmıştır. Savaşan ülkelerin askerleri ve sargılar içindeki yaralıları mitinglerde konuşturulmuş, Amerika Birleşik Devletleri'nin sinemalarında birçok acımasızlık öyküleri işlenmiştir. Bu öyküler ile düşman ülkeye karşı nefret uyandırılması amaç edinilmiştir. Örneğin müttefikler tamamen uydurma olan ve Almanlara karşı nefret uyandırmak için söylenen, Alman askerlerinin Belçika'da çocukların ellerini kestikleri öyküsüyle halkın nefret duygularını körüklemişlerdir.⁷⁹ Bu tür propaganda söylemlerinin etkili olduğunun gözlemlenmesi ise propagandanın bu savaşta daha önce görülmediği kadar etkin olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru propaganda daha bilimsel bir kimlik kazanarak gelişmeye başlamıştır. 1918 yılında İngiltere'de Crewe House'da bir "Propaganda Dairesi" kurulmuştur. Ayrıca Londra'da İngiliz, Amerikan, Fransız ve İtalyan temsilcilerin katıldığı Milletlerarası bir komite aynı amaçla çalışmaya başlamıştır. Bundan önce 1917 yılında ABD Başkan Wilson, Amerika'da George Creel başkanlığında "Halkı Aydınlatma Komitesi" adında bir komite kurmuştur. Bu komite yerli ve yabancı hedeflere karşı yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür.⁸⁰

Bu faaliyetlerle ilgili olarak, Halkı Aydınlatma Komitesi Başkanı olan George Creel tarafından 1920 yılında kaleme alınan, "Amerika'yı Nasıl Pazarladık?" isimli kitapta, pazarlama ilkelerinin, başkanlığını yaptığı kuruluş tarafından Amerikalıların Almanya'ya karşı savaşa girmesi için nasıl kullanıldığı açıkça anlatılmıştır. Creel'in bu başarısı ise diğer insanlara özellikle de Hitler'e bu teknikleri çok daha büyük ölçüde kullanıp geliştirmesi için ilham kaynağı olmuştur.⁸¹

Yine Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra propaganda ile ilgili yazılan kitaplar arasında en ünlüsü sayılabilecek olan Harold Lasswell'in yazdığı ve bir klasik haline gelen "Propaganda Technique In the World War" (Dünya Savaşında Propaganda Tekniği) adlı eseridir. Propaganda faaliyetlerine olan ilgi İkinci Dünya Savaşı

⁷⁸ Mustafa Mutlu, *Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu*, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 109.

⁷⁹ Arsev Bektaş, *a.g.e.*, 1996, s. 146.

⁸⁰ A.C Brown, *a.g.e.*, s. 73.

⁸¹ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e.*, s. 12.

öncesi dönemde de hız kazanarak devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Birinci Dünya Savaşı'nda etkin olarak kullanılan propaganda faaliyetlerinin kendilerine karşı kullanılacağından endişe duymuş ve 1937 yılında Hadley Cantril'in başkanlığında Propaganda Analiz Enstitüsü'nü (Institute of Propaganda Analysis) kurmuştur. Bu enstitü daha çok Alman Nazi propagandası ve bunun ülkeleri üzerindeki etkileriyle ilgilenmiştir.⁸²

Almanya ise bu gelişmelere karşı ilk olarak Nazi propagandasının temeli olan Adolf Hitler'in Mein Kampf (Davam) isimli kitabıyla cevap vermiş ve ardından Joseph Goebbels'e kurdurduğu Propaganda Bakanlığı ile kendi propaganda faaliyetlerini savaş boyunca sürdürmüş ve başarılar kazanmıştır.⁸³ Ayrıca Goebbels ve Hitler sayesinde propagandanın kendine özgü yasaları olan bir sanat haline geldiğini söylemek de mümkündür. Özellikle Goebbels'in propaganda hakkında günlüğüne not ettiği düşünceleri sonradan sınanmış ve doğru olduğu görülmüştür.⁸⁴ Bu dönemde Almanya'da Nazi propagandası için bir çok araç kullanılmıştır ancak Hitler bu propaganda faaliyetleri sırasında en çok radyoyu araç olarak kullanmıştır. Berlin'de 1936 yılında yapılan olimpiyatlar ise güçlü "Aryan" ırkının imajını desteklemek ve Alman halkının kendine saygısını inşa etmek için bir araç olarak kullanılmıştır.⁸⁵

İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte teknolojik gelişmelerde belirli bir ilerleme kaydedildiği için propaganda teknikleri de gelişmiş ve radyo vericileri aracılığıyla düşman ülkelerin insanlarına da ulaşılmıştır. Bu savaş sırasında propaganda faaliyetleri, müttefik kazanmak, düşmanın itibarını azaltıp maneviyatını kırmak, tarafsız ülkeleri kazanmak ve bazı ülkelerin savaşa girmesini engellemek amacıyla yoğun bir şekilde kullanılmış ve savaşan tarafların stratejik açıdan önemli bir silahı olmuştur.⁸⁶

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında uzun yıllar devam eden Soğuk Savaş döneminde propaganda daha çok karşıt ülkelerin bireylerine uygulanan ve olumsuz anlamlar taşıyan bir teknik halini almıştır.⁸⁷ Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan Kore ve Vietnam'daki kriz ve çatışmalar, aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası

⁸² Arsev Bektaş, *a.g.e*, 1996, s. 147.

⁸³ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e*, s. 192.

⁸⁴ Ünsal Oskay, "Goebbels'in Propaganda İlkeleri", *AÜSBF Dergisi*, Cilt: XXIII, Sevinç Matbaası, Ankara, 1968, s. 337.

⁸⁵ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e*, s. 373.

⁸⁶ Mustafa Mutlu, *a.g.e*, s. 110.

⁸⁷ Niyazi Berkes, *Propaganda Nedir?*, Recep Ulusoğlu Basımevi, İstanbul, 1942, s. 62-64.

kapitalizm ve komünizm arasında yaşanan ideolojik savaşın yansımaları olmuşlardır. Her iki çatışmada, siyasi ittifakların farklılığı ve savaşa gösterilen tepkileri nedeniyle, değişik propaganda stratejilerinin uygulanmasına sahne olmuşlardır. Kore Savaşı'nın ardından propaganda ile eşanlamlı olarak kullanılacak yeni bir sözcük olan "Beyin Yıkama" ortaya çıkmıştır.⁸⁸ Vietnam Savaşı ise medyanın, özellikle de televizyonun savaş zamanında kamuoyunu oluşturma ve etkileme maksadıyla kullanılmasındaki gücü anlaşılmıştır. "Soğuk Savaş" ideolojisinin de etkisiyle önceleri Vietnam Savaşı'nı destekleyen Amerikan basını, savaşın seyrini değiştiren Tet saldırısının ardından tavır değiştirerek, savaş karşıtı bir politika izlemeye başlamıştır.⁸⁹

Bu gelişmelerden de anlaşılacağı gibi propaganda, tarihin ilk dönemlerinden itibaren çeşitli amaçlar için kullanılmaya başlanmış ve özellikle 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren büyük önem kazanan olgulardan biri haline gelmiştir. Çağımızın önemli ve büyük ideolojik hareketlerinden olan Bolşevizmin ve Faşizmin propaganda faaliyetleri neticesinde bu denli etkili olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Lenin ve Hitler kendi ideolojilerinin ülkelerinde hüküm sürmesinin kaynağını propaganda faaliyetlerinde bulmuşlardır. Son dönemde devletler arasında yaşanan bir çok siyasi krizde ve sıcak çatışmada yine propaganda faaliyetleri etkin olarak kullanılmıştır. Günümüzde ortaya çıkan küreselleşme olgusu ve emperyalizm de kendi menfaatleri için propaganda faaliyetlerini kullanmaktadır.

1.2.3. Propaganda ve Eğitim

Propaganda ve eğitimin, kanaatlerin biçimlenme süreci yönünden bakıldığında, birbiriyle öylesine yakın bağlantısı vardır ki, zaman zaman insan bu iki kavramı aynı doğrultuda anlamaktadır. Aslında hem propaganda hem de eğitim öncelikle insanı ve oradan hareketle de tüm toplumu belli ölçülerde değiştirme amacını güden iki farklı yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Propaganda ile yakından ilişkili bir kavram olan eğitim ile propaganda arasındaki ayırımın ortaya konulmasında Lumley çok kesin davranarak "eğitimin hakikat aşkı uğruna gerçeği aradığını, propagandanın ise gerçeğin tahrif edilmiş olarak sunulduğunu" ileri sürmektedir.⁹⁰ Eğitim ile propaganda arasında aslında çok belirgin bazı farklar

⁸⁸ Arsev Bektaş, **a.g.e**, 2002, s. 173.

⁸⁹ Mustafa Mutlu, **a.g.e**, s. 192.

⁹⁰ A. Şerif Onaran, **Kamuoyu**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1984, s. 67.

bulunmaktadır. Eğitim, fikir hürriyetini amaç edinir, ancak propaganda karşısındakine, daima önceden belirlenmiş bir takım değerleri ve hazır reçeteleri kabul ettirmeye çalışır. Eğitimci amacına daima ağır bir çalışma temposuna uyarak ulaşır, propagandacı ise kısa yoldan ulaşılacak amaçları hedefler. Eğitim insanlara nasıl düşünmesi gerektiğini öğretirken, propaganda ise ne düşünmesi gerektiği konusuna odaklanır.⁹¹ Eğitim kitleleri aydınlatmayı hedefler, gerçeğin kısmi bir bölümünü değil tamamını ortaya koymaya çalışır, oysa propagandacı ise gerçeği yalnızca kendi çıkarları için kullanır ve kendi menfaatlerine uygun olan bölümlerini konu edinerek gerçeklerin diğer yönlerini göz ardı eder; bunun sonucunda olayların objektif olarak yansıtılmasına engel olmuş olur.

Eğitimle propaganda arasında bu şekilde farklılıkların bulunmasına rağmen, zaman zaman eğitimin propagandanın bir aracı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Buna örnek olarak okullarda eğitim amacıyla öğretilen ve matematik kitaplarında geniş yer bulan, almak, satmak, kiralamak, para için çalışmak ve faiz hesaplamak ile ilgili konular gösterilebilir. Bu örnekler eğitimin öğretildiği kapitalist sistemi yansıtmakla beraber aynı zamanda sistemin güçlenmesine, meşrulaşmasına hizmet eden bir amaç gütmektedir.⁹² Diğer bir örnek olarak ise Sovyetler dönemi verilebilir bu dönemde propaganda ve eğitim kavram olarak aynı anlamda kullanılmıştır. Sovyet siyasi sözlüğü propagandayı “Marks, Engels, Lenin ve Stalin’in eserlerini ve Bolşevik Partisinin tarihini ve görevlerini açıklığa kavuşturma” olarak tarif etmiştir.⁹³ Sovyetler döneminde eğitim sistemi, komünist doktrinin öğretilmesi ve bu sistemin yerleştirilmesi için kullanılmıştır. Aynı zamanda bu sistem komünizm dışındaki bütün ideolojileri propaganda faaliyeti olarak değerlendirmiştir.

1.2.4. Propagandanın Amacı

Propagandanın amacını en kısa yoldan ifade etmek gerekirse; fertleri kabule zorunlu olmadıkları bir düşünceyi, bir hareketi isteyerek yapmaya yöneltmek şeklinde tarif edebiliriz. Bu tanımdan yola çıkacak olursak propagandanın sınırının olmadığını söyleyebiliriz. Bu çerçevede her türlü araç propaganda faaliyetlerini yürütmek için kullanılabildiği gibi çok farklı konularda propaganda yapmak amacıyla ele alınabilmektedir.⁹⁴ Harold D. Lasswell propagandanın amacını açıklarken,

⁹¹ A.C Brown, *a,g,e*, s. 19 .

⁹² Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 305.

⁹³ A.C Brown, *a,g,e*, s. 20.

⁹⁴ Osman Özsoy, *a,g,e*, s. 9.

“düşünce ve doktrinlerin kasıtlı olarak aşılması girişimi” olarak tarif etmiştir.⁹⁵ Domenach ise propagandanın amacını, propagandacının ilgi alanı içerisinde yer alan konularla ilgili olarak kitlelerin tutumunu etkilemektir⁹⁶ şeklinde açıklamıştır. Aynı zamanda propagandanın, propagandayı yapana doğrudan veya dolaylı olarak fayda sağlamayı da amaçladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte daha geniş açıdan propagandanın amacını ele aldığımızda, belirli bir dava uğruna kamuoyunu kontrol etmek ve düşman aleyhine hisler oluşturmak, devletin silahlı kuvvetlerinin maneviyatını yüksek tutmak ve düşmanın maneviyatını sarsmak⁹⁷; hasım grubu ekonomik ve politik yalnızlığa sürüklemek⁹⁸ şeklinde açıklayabiliriz.

Propagandayı en sistemli ve etkili olarak kullanan devlet adamlarından biri olan Hitler propagandanın amacını “Propagandanın görevi, örgüt için taraftar toplamaktır, ikinci görevi yeni doktrini anlatmak ve benimsetmektir” şeklinde ifade ederken bir başka yerde de: “Propagandanın amacı, tek tek ve bilimsel olarak kişileri bilgilendirmek değildir. Onun görevi kitlelerin dikkatini belirli olaylar, ihtiyaçlar ve gerekler üzerine çekmektir” demektedir.⁹⁹ Aslında propagandanın amacı insanları salt bir düşünceye inandırmak değil, aynı zamanda insanları o düşüncenin aktif bir savunucusu haline getirmektir. Bir anlamda propaganda insanlara bir seçenek sunmaktansa, aksine bu seçeneği ortadan kaldırarak, gerçek tepki ve inançlar oluşturmayı amaçlamaktadır.¹⁰⁰ Yani propaganda da bireyin aklına ve mantığına hitap etmekten çok duygularını hedef almak esas teşkil etmektedir.

Günümüz propagandası baskı ve korkutma gibi yöntemlerden uzak olarak ikna ve telkin gibi yöntemleri kullanan bir girişimdir. Bu nedenle propagandacı yukarıda sayılan amaçlarına ulaşırken kişinin serbest iradesini kullanarak bir karara varmasını engellemeyi amaçlayarak, bireye verilmek istenen düşüncenin otomatik olarak bilinç altına yerleştirilmesini hedeflemektedir. Bu yüzden propagandacının faaliyetlerini yürütürken çok dikkatli olması ve önceden hazırlanmış ve ayıklanmış bilgileri, propagandanın etkisini artıracak biçimde kullanması gerekmektedir.

1.2.5. Propagandanın Başarılı Olabilmesi İçin Sahip Olması Gereken Özellikler, Kurallar ve Ana İlkeler

⁹⁵ A. Şerif Onaran, *a.g.e*, s. 67.

⁹⁶ Jean Marie Domenach, *a.g.e*, s. 18.

⁹⁷ Niyazi Berkes, *a.g.e*, s. 21.

⁹⁸ Nevzat Tarhan, *a.g.e*, s. 34.

⁹⁹ Adolf Hitler, *Kavgam*, Emre Yayınları, İstanbul, 2000, s. 161-186.

¹⁰⁰ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 1996, s. 160.

Propagandanın hedef kitleler üzerinde etki yaratabilmesi için, sahip olması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklerin bilinmesi herhangi bir saldırıya maruz kalınıp kalınmadığı konusunda ipucu niteliği taşımaktadır. Propaganda faaliyetleri bu konuda çok iyi yetişmiş olan uygulayıcılar tarafından yapılmadığı takdirde beklenen sonuç ortaya çıkmayabilir, hatta beklenmeyen sonuçlar ortaya çıkabilir. Propagandanın önemli özelliklerinden bir tanesi, faaliyetlerinin bilinçli bir girişim olmasıdır. Herhangi bir girişimin propaganda sayılabilmesi için, böyle bir girişimin, tutumlar üzerinde kontrol kurarak belirli eylemlere yol açmayı bilinçli olarak hedef edinmiş bir kampanyanın içeriği arasında yer almış olması gerekmektedir.¹⁰¹ Aynı zamanda propaganda faaliyetlerinin tek bir merkezden planlanması fakat birkaç farklı yerden icra edilmesi gerekmektedir. Çünkü merkezi plan yapılmadan faaliyetlerin yürütülmesi durumunda, hem propaganda faaliyetleri arasında çelişkiler ortaya çıkabilir, hem de aynı veya birbirini tamamlamayan konuların işlenmesi nedeniyle propagandacının istediği etki ortaya çıkmayabilir. Etkili bir propagandanın sahip olması gereken diğer belli başlı özellikleri aşağıda sıralanmıştır.

1.2.5.1. Propaganda İlgi Çekici Olmalıdır

İlgi uyandırıcı nitelikte olması propagandanın önemli bir özelliğidir. Etkili bir propaganda faaliyeti mutlaka ilgi çekici olmalıdır. İnsanlar ilgilerini çeken konulara daha çok eğilim gösterirler. Hedef kitlenin yapılan propagandadan istenilen şekilde etkilenebilmesi ve amaçlanan sonuca ulaşılabilmesi için kitlenin ilgisi iyi tespit edilmeli ve buna göre bir propaganda tarzı belirlenmelidir. Yine hedef kitlenin ilgi alanını tespit edemeyen veya ilgisini çekmeyen propagandanın başarısız olmaya mahkum olacağını söylemek mümkündür.¹⁰²

1.2.5.2. Propaganda İnanılır ve Güvenilir Olmalıdır

Propagandanın en önemli hedeflerinden bir tanesi güvenilir olmayı başarmaktır. Eğer propaganda hedef toplum üzerinde inandırıcı olmaz ise etkili de olması mümkün değildir. İnanırlılık uzun sürede ve hedef toplumun gerçek kabul ettiği veya gerçek kabul etme ihtimalinin yüksek olduğu hususlar üzerinde durarak sağlanır.¹⁰³

¹⁰¹ A. Şerif Onaran, *a.g.e*, s. 74.

¹⁰² Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 131.

¹⁰³ Ümit Özdağ, *a.g.e*, s. 307.

1.2.5.3. Propaganda Sürekli Olmalıdır

Propaganda sürekli olarak hedef kitlenin ilgisini çekecek ve ikna edecek olan süreçlere odaklanmalıdır. Propagandacı hedefindeki kitlenin farklı propaganda faaliyetleri tarafından etkilenebileceğini göz önünde bulundurarak faaliyetlerini kesintisiz olarak devam ettirmelidir. Aynı zamanda propagandacı, hedef toplumun karşı tedbirler geliştirmesine fırsat vermemesi gerektiğini unutmamalıdır.

1.2.5.4. Propaganda Basit ve Anlaşılır Olmalıdır

Propaganda faaliyetlerinde iletilen mesajların, herkesin ilk duyduğunda anlayabileceği kadar basit olması gerekmektedir. Dikkat çekici bir propaganda yapabilmek için propagandanın sade ve kısa olması önemlidir, uzun ve anlaşılmaz cümlelerle kurulan bir propagandanın anlaşılması daha zor olacaktır. Aynı zamanda seçilmiş kitleleri hedef alan propaganda metinleri özellikle bu kitlelerin anlayacağı dil ve sloganlar üzerine inşa edilmelidir. Hedef kitleyi etkileyebilmek için, o kitlenin kullandığı dilin inceliklerine ve kültür anlayışına vakıf olunmalıdır. Aynı zamanda bu kitlenin günlük hayatta kullandığı deyimlere de tam olarak hakim olması gerekmektedir.¹⁰⁴ Propaganda faaliyetlerinde önemli olan sizin doğru metotlar uygulamanız değil vermiş olduğunuz mesajların hedef kitle tarafından anlaşılabilmesidir.

1.2.5.5. Propaganda Hedef Toplumun Kültürel Yapısına Uygun Olmalıdır

Başarılı bir propaganda için hedef toplumun kültürel yapısı, gelenek ve görenekleri, eğitim düzeyi, eğilimleri en ince ayrıntısına kadar bilinmelidir. Propagandacı faaliyetlerini icra ederken hedef toplumun değer verdiği temel inançlara ve gelenek ve göreneklere saldırmaktan kaçınmalıdır.¹⁰⁵ Aksi takdirde hedef toplum, propaganda faaliyetlerinin daha ilk aşamasında kendisini kapatabilir ve propaganda etkisiz kalabilir.

1.2.5.6. Propaganda Evrensel Değerlere Vurgu Yapmalıdır

¹⁰⁴ Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 132.

¹⁰⁵ Ümit Özdağ, *a.g.e*, s. 307.

Etkili bir propaganda hedef toplumu ikna edebilmek için toplumun olumlu olduğuna inandığı değerlere uygun önerilerde bulunmalıdır. Hiç kimsenin itiraz edemeyeceği, insan hakları, din ve vicdan hürriyetlerine vurgu yaparak faaliyetlerine karşı önlem alınmasını bir ölçüde engellemelidir.¹⁰⁶ Ümit Özdağ'ın söylediği gibi, "Türkiye'ye yönelik bir AB propagandası açık bir şekilde Türkiye'nin milli-üniter devletten, çok etnikli bir federal devlet yapısına kayması gerektiğini söyleyemez; bunun yerine demokratikleşme gibi kimsenin karşı çıkamayacağı, sınırları çizilmemiş olumlu bir öneri getirmesi gereklidir".¹⁰⁷

1.2.5.7. Propaganda Bir İhtiyaca Odaklanmalıdır

Propagandanın başarısı için önemli unsurlardan birisi de hedef toplumun önemli bir ihtiyacını ortaya çıkarma gerekliliğidir. Kişi veya toplumun değişik nedenlerle bilinç altında yatan istek ve ihtiyaçlarının ortaya çıkarılarak suiistimal edilmesi propagandanın önemli özelliklerinden bir tanesidir. Hedef toplumun ihtiyaçları bulunamıyorsa bile bu konuda doğal olmayan ihtiyaçlar türetilerek, bu ihtiyaçlara cevap verecek olan yöntemler geliştirilir.¹⁰⁸

1.2.5.8. Propaganda Mesajı Sürekli Tekrar Edilmelidir

İyi bir propaganda faaliyetinin en önemli kurallarından birisi belli başlı olguların sürekli tekrar edilmesidir. Bir mesajın insanın hafızasında yer edinebilmesi için belirli aralıklarla tekrar edilmesi gerekmektedir. Propagandacı savunduğu fikirleri ancak gerektiği kadar tekrarladığı takdirde onların kitleler tarafından kabul göreceğinin bilincindedir. Bu nedenle etkili bir propaganda için verilecek mesaj ya da düşünce sınırlı sayıda tutulmalı ve bu mesajlar bıkmadan usanmadan tekrarlanmalıdır. Sloganların ortaya çıkmasının nedenini bu tekrarlar bulmak mümkündür. "Tek millet, tek devlet, tek lider" gibi sloganlar, tekrarlar sayesinde hafızalarda yer bulmuştur.¹⁰⁹ İnsanlar tercihlerini daha çok aşına oldukları yönde yapmaktadır. Bunu suiistimal etmek isteyen propagandacı bu sloganlar ve tekrarlar sayesinde kitlelerde belirli bir aşinalık duygusu oluştururlar. Hitler'in Propaganda Bakanı olan Goebbels de aşinalığın önemini fark etmiş ve "Kitlelerin gerçek diye adlandırdığı şey onlara tanıdık gelen bilgiden başka bir şey değildir" demiştir.¹¹⁰

¹⁰⁶ Ünal Acar, *İstihbarat*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 135.

¹⁰⁷ Ümit Özdağ, *a.g.e*, s. 307.

¹⁰⁸ Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 132-133.

¹⁰⁹ J. A. C. Brown, *a.g.e*, s. 25.

¹¹⁰ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e*, s. 210.

1.2.5.9. Propaganda Beden Dilini Kullanmalıdır

Etkili propagandanın bir diğer özelliği ise beden dilini kullanmasıdır. Beden dili insanların kullanabileceği en eski iletişim aracıdır. İnsanların yüz yüze kurdukları iletişimde, kelimelerin %10, ses tonunun %30, beden dilinin ise %60 etkili olduğu bilimsel araştırmalar sonucunda anlaşılmıştır. Kitle iletişim araçlarının avantajlarıyla birlikte ses tonunun ve beden dilinin profesyonel bir şekilde kullanılması propagandacının inandırıcı ve etkili olmasına önemli derecede katkı sağlar. Hedef kitlenin karşısındaki duruşu ve hitabet şekli propagandanın amacına ulaşması için önemlidir. Sonuç olarak propagandacı görevi gereği muhatabına karşı nazik ve etkileyici bir dil kullanmalıdır.¹¹¹

1.2.6. Kaynaklarına Göre Propaganda

1.2.6.1. Beyaz Propaganda

Beyaz propaganda açık bir şekilde yapılan propaganda yöntemidir. Bu yöntemde propagandanın kaynağı belirlidir, doğruluğa önem verilir. Yalan söylemler kullanıldığında geri tepme ihtimali mevcuttur. Beyaz propaganda da propagandanın kimin tarafından yapılacağı açık bir şekilde belirlidir. Bu şekilde yapılacak olan propaganda karşı tarafta güven duygusu uyandırır ve inandırıcılığı daha fazla olur. Beyaz propagandanın malzemesi daha çok karşı tarafın eksiklikleridir.¹¹² Propagandacı bu eksiklikleri suiistimal ederek malzeme olarak kullanır ve hedef kitle üzerinde istediği etkiyi yapmayı amaçlar. Beyaz propaganda genellikle meşru bir hakkın müdafaasını yapar. Propaganda konuları genellikle hükümetin kontrolünden geçmekte ve bu nedenle iletilen mesajlar aynı zamanda yarı resmi sayılmaktadır.¹¹³

Beyaz propaganda yöntem olarak kolay gibi gözükse de uygulanması oldukça zor pek çok yönü de bünyesinde barındırmaktadır. Öncelikle beyaz propaganda herkes tarafından çok açık bir şekilde tanınma özelliğine sahiptir. Bu nedenle propagandayı uygulayacak olan ekip seçilirken toplumun gözünde itibarı bulunan ve tanınmış kişilerin olmasına önem verilmelidir. Ekibin bu şekilde tanınmış insanlardan oluşması zorunluluğu ise atılacak her adımda çok dikkatli ve de titiz davranılmasını

¹¹¹ Ahmet Tan, *Politik Pazarlama*, Papatya Yayınları, İstanbul, 2002, s. 77.

¹¹² Nevzat Tarhan, *a.g.e*, s. 35.

¹¹³ Osman Özsoy, *a.g.e*, s. 21.

da gerekli kılmaktadır. Çünkü beyaz propaganda öncelikle doğruluk üzerine inşa edilmektedir. Beyaz propagandanın bir diğer önemli özelliği de güven faktörüdür. Beyaz propaganda muhatapların tereddütsüz kabul etmeye alıştıkları bir propaganda çeşidi olması nedeniyle, gerçeklerden en küçük bir uzaklaşma sonucunda muhataplarında büyük bir güvensizlik doğar ve bu kişiler daha farklı kaynaklar aramaya başlarlar. Kaynağı, yöntemi ve muhatabı aleni bir şekilde bilinen bir propaganda yönteminin, ancak doğruluktan ödün vermeden ve halkın mutlak manada güvenini tesis ederek başarıya ulaşabileceği beyaz propaganda uygulayıcıları tarafından mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

İkinci Körfez Savaşı'nda Koalisyon Güçleri'nin Irak Silahlı Kuvvetleri'ne karşı radyodan yaptıkları, teslim olmaları durumunda kendilerine zarar verilmeyeceği ve "Saddam için ölmeye değmez" temasını işleyen yayınlar beyaz propagandaya örnek olarak gösterilebilir. Yine savaşlarda düşman tarafın mevzilerine uçaklarla havadan atılan ve teslim olmaları durumunda kendilerine zarar verilmeyeceğini bildiren doküman ve belgelerde beyaz propaganda için örnek oluşturmaktadır. Soğuk Savaş döneminde "Amerika'nın Sesi" ve "Moskova" radyosu karşılıklı olarak beyaz propaganda sayılabilecek faaliyetlerde bulunmuşlardır.¹¹⁴ Aynı şekilde Hitler; Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan Alman ordusunun kaybolan onurunun yeniden tesisi için Alman ırkının diğer tüm ırklardan daha üstün olduğunu anlatmış, adeta Darwin'in biyolojide gerçekleştirdiği yöntemi toplumsal psikolojide uygulamıştır. Bu anlayışa göre güçlü olmak haklılık sebebi sayılmaktadır ve büyük balığın küçük balığı yutması nasıl doğal olarak hak ise, Alman ırkının da zayıf ırkları yutması doğal hakkıdır. Hitler bu propaganda söylemi ile Alman halkının yitirmiş olduğu güvenini yeniden kazandırmayı bilmiştir.¹¹⁵

1.2.6.2. Kara (Siyah) Propaganda

Asılsız kaynağa dayanan "Siyah Propaganda", "Beyaz Propaganda'nın" tamamen aksidir. Kara propaganda genelde başka bir kaynaktan çıkıyormuş gibi gösterilerek yapılmaktadır. Bu yöntemde yalan, hile, iftira, fitne, sinsilik, sahte delil gibi akla gelebilecek her türlü yanıltma aracı kullanılır.¹¹⁶ Bu yöntemi uygulayanlar hiçbir ahlaki ve vicdani sorumluluk taşımazlar. Kara propaganda, haber olarak da çoğunlukla yalan haberleri ve rivayetleri kullanır. Bu yöntemde haberin asıl kaynağı

¹¹⁴ Arsev Bektaş, *a,g,e*, 2002, s. 35.

¹¹⁵ Nevzat Tarhan, *a,g,e*, s. 36.

¹¹⁶ Hülûsi Kesimli, *a,g,e*, s. 10.

belli değildir, bir kaynak mevcut olabilir ancak bu kaynak doğru kaynak değildir. Karşı taraf gerçek kaynağı bilmediğinden kolaylıkla etki altında kalır ve beynini kolaylıkla kullanır.¹¹⁷ Kaynak gizli kaldığı sürece propaganda faaliyetleri başarı ile yürütülür. Kara propaganda da asıl kaynağın ortaya çıkması durumunda sorumluluğun reddedileceği her türlü tedbir daha önceden alınmaya çalışılmalıdır. Bu yöntem ile yapılacak propaganda da, genelde karşı tarafın olumsuz bir tarafı bulunur. Eğer karşı tarafın kötü bir tarafı bulunamaz ise gerekirse uydurulur.

Bu yöntemde ana amaç hedef kitleye yanlış bilgiler vererek yanlış yönlendirmek, bölmek, ruhi çöküntüye götürmektir. Çok defa bu yanlış bilgiler düşmana kendi gizli radyo, televizyon veya bir başka haber kaynağı tarafından verilir. Halk bilgiyi kendi kaynağından aldığını zanneder. İkinci Dünya Savaşı'nda korsan radyolar arasında yaşanan propaganda savaşında bunun örneğine çok rastlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı kara propaganda yapan radyoların savaşı olarak da isimlendirilebilir.¹¹⁸ Birinci Körfez Savaşı sırasında medyada yer alan petrole batmış ve ölü olarak görüntüsünün yayınlandığı karabatak teması kara propagandaya örnek olarak gösterilebilir. Aslında o kuş, Kuzey Denizi'nde meydana gelen bir kaza sonucu denize petrol akması nedeniyle ölmüştür ve Birinci Körfez Savaşı'nda kamuoyunu savaşın haklılığı yönünde etkilemek için kullanılmıştır. Son olarak Almanya'nın Belçika'yı haksız bir şekilde işgali sonrasında itilaf devletlerinin yaygınlaştırmış oldukları bir takım iddialar sayesinde; Almanların Belçikalıları toplu halde kurşuna dizmeleri, halkın köle gibi esir edilerek işçi olarak Almanya'daki fabrikalarda çalıştırılmaları, kadınlara tecavüz edildiği yönünde gelen haberler ve ufacak bebeklerin süngülenerek katledildikleri yönünde koparılan yaygaralar, kara propagandanın başarıyla uygulandığı bir diğer örnek olarak yerini almıştır.¹¹⁹

1.2.6.3. Gri Propaganda

Gri propaganda, beyaz ile siyah (kara) propaganda arasında yer alan bir propaganda türüdür. Gerçek ile yalanın iç içe geçirilmesi suretiyle yapılır. Bu propaganda türünde neyin gerçek neyin yalan olduğu tam olarak anlaşılamaz. Mesajların düşman veya dost olarak kimin tarafından geldiğinin tespit edilmesi çok zordur. Olaylar çarpıtılarak sunulmaktadır ve abartmalar ile yalanlara çok sık

¹¹⁷ Tahir Tamer Kumkale, *a,g,e*, 2006, s. 110.

¹¹⁸ R. Ziyaoğlu, *Propaganda ve Sanatı*, Halk Basımevi, İstanbul, 1963, s. 41; *aktaran*: Osman Özsoy, *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 21.

¹¹⁹ Arsev Bektaş, 2002, *a.g.e*, s. 37.

başvurulur.¹²⁰ Gri propaganda, söylemlerin doğruluğu kanıtlanamadığı için bulanık bir propagandadır. Burada kaynak belirli değildir ve bu nedenle doğru olup olmadığı kesin olarak anlaşılamaz. Yalan ya da iftira olduğu da net değildir bu nedenle hedef toplumda zihin bulanıklığı yaratır.¹²¹ Bu propagandanın ana malzemesi rivayetlerdir, İnsanların merak duyguları sıklıkla kullanılır. Gizli konulardan bahsediliyormuş imajı verilerek, bir çok söylentinin toplum içinde yayılması sağlanır.

Bu propaganda türünde neyin yalan neyin gerçek olduğu; söylenenlerin kim tarafından, ne zaman ve ne şekilde söylendiği oldukça belirsiz olduğundan, çoğu kez muhatapları açısından en tehlikeli propaganda olarak tarif edilmektedir. Doğruluğu kesin olmayan bilgiler, gizli kaynaklarla hedef kitlelere aktararak hedef kitlede tutum değişikliği amaçlanır. Kaynak ve bilginin belirsizliği verilen mesajda güvenilirliği görünürde engellese de, spekülative ve dedikoduya dayalı bilgiler, hedef kitlenin algısını bulandırmayı amaçlamaktadır. Bu propaganda yönteminin güçlü yönü ise insanlar üzerinde propaganda hissi doğurmamasıdır. Bu yöntemin hedef kitle tarafından algılanması zor olacağı için, karşı taraf propagandayı sezinleyemez bu nedenle karşı propaganda yapma gereği de duymaz.

Gri propaganda da genelde doğru bir olay abartılarak ya da yalanlar eklenerek hedef kitleye ulaştırılır. Burada amaç gerçeğin çarpıtılması, hedefi gülünç ya da küçük düşürme gayreti, olumlu değer ve duyguların çarpıtılması olabilir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında, İngiliz İstihbaratçısı Lawrence'ın Arap halkı arasında İttihatçıların hatalarını büyüterek yaptığı propaganda faaliyetleri Arap toplumunu Osmanlı Devleti'ne karşı kışkırtmıştır.¹²² Bu kışkırtma gri propaganda yöntemine örnek olarak verilebilir. Gri propagandaya yakın tarihten de örnek vermek mümkündür. Yakın geçmişte Türkiye'de devlet bakanı olan Mehmet Keçeciler'in takside akşam çalışan bir öğretmeni anlatmasına, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bu davranışı onaylar tarzda "Benim memurum işini bilir" sözü çok farklı bir alana çekilmiştir ve rüşvete göz yumma ve teşvik olarak kamuoyuna sunulmuştur.

Bir diğer önemli örnek ise Sovyet Rusya'nın Afganistan işgali sırasında karşımıza çıkmaktadır. İşgal döneminde Sovyet televizyonlarında gösterilen; "Afganistan: Bir Devrim Öldürülemez" isimli belgesel, gri propagandaya verilebilecek en güzel örneklerinden birisi sayılmaktadır. Programda; ortaya çıkan çatışmanın, dış

¹²⁰ Osman Özsoy, *a.g.e*, s. 21.

¹²¹ Tahir Kumkale, *a.g.e*, 2006, s. 120.

¹²² Nevzat Tarhan, *a.g.e*, s. 38.

güçlerin kışkırtması sonucu meydana geldiği, CIA'nın Afganistan'da nasıl haince faaliyetler içerisinde olduğu ve buna karşın Sovyet askerinin aslında birer kurtarıcı olarak Afganistan'da bulunduğuna yönelik pek çok asılsız haberden oluşan bir propaganda çalışması ortaya konulmuştur.¹²³

1.2.6.4. Silahlı Propaganda

Terör örgütleri başta olmak üzere, ülke yönetimlerine çeşitli nedenlerle karşı çıkan gruplar, seslerini duyurabilmek için bu metodu çok sık kullanırlar. Bu yöntemde genel olarak amaç; hedef olarak seçilen toplumda korku ve şiddet yaratmak, adlarını ve eylemlerinin sebeplerini duyurmak, yönetimlerden kendi menfaatlerine kazanımlar elde etmek, kitleleri topluca harekete geçirerek bir ayaklanamaya yöneltmektir.

Terör örgütleri seslerini duyurmak için uçak ve gemi kaçırma, bomba koyma, metrolara gaz verme, otobüs tarama, köy basma gibi eylemler planlayarak uygularlar ve sürekli gündemde kalmaya çalışırlar. Silahlı eylemler yapan terör örgütleri için asıl önemli olan, gerçekleştirdiği eylem ile hedefindeki ülkeye vereceği fiziksel zarardan çok, eylemin toplum üzerinde yaratacağı psikolojik etkidir.¹²⁴ Bu nedenle terör örgütleri, medyanın kitlelere ulaşmadaki etkinliğinden yararlanmak için böyle ses getirici eylemlere girişirler. Zira medya için sıradan bir haberin çok da bir önemi yoktur. Oysa ki sansasyonel ve korkunç bir hadise, haber değeri yüksek bir temadır. Bu açıdan medya, farkında olmadan çoğu zaman silahlı propagandanın bir vasıtası haline dönüşmektedir.¹²⁵ Bunun farkında olan silahlı terör örgütleri de sıra dışı ve ses getirici eylemler planlayarak, medyanın ve dolayısıyla halkın ilgisini çekmeye çalışmaktadırlar.

11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen ve ikiz kuleleri hedef alan saldırılar da şüphesiz bir silahlı propaganda örneği olarak tarihte yerini almıştır. Dünya 11 Eylül 2001'den itibaren küresel bir terör tehdidi ile karşı karşıya olduğunun farkına varmış ve bu süreçte terör örgütleri, ciddi silahlı propaganda eylemleri gerçekleştirerek uluslararası kamuoyunun dikkatlerini üzerine çekmek istemişlerdir. Yine günümüz dünyasında bir çok terör örgütü kendi propagandalarını

¹²³ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 37-38.

¹²⁴ Ünal Acar, *İstihbarat*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 135

¹²⁵ J. A. C. Brown, *Siyasal Propaganda*, Alternatif Üniversite Yayınları, İstanbul, 1992, s. 37-44.

yapmak ve halk üzerinde korku uyandırmak maksadıyla, adam, uçak, gemi kaçırmakta ve çoğunlukla da bombalı ve silahlı eylemlerde bulunmaktadır.

1.2.7. Propagandanın Araçları

1.2.7.1. İnsan

Propagandanın en etkili aracı olarak insanı göstermek mümkündür. İnsan, sınırlı alanlardan oluşan ve küçük gruplar halinde beliren kitleler arasında kişisel temaslar kurarak kanaatlerin oluşmasında büyük oranda söz sahibi olmaktadır. Propaganda vasıtaları ne kadar gelişirse gelişsin, yine ön planda bizzat insanın kendisi rol oynamaktadır. Kamuoyu oluşturma yöntemleri ne kadar gelişmiş olursa olsun, insan unsuru hiçbir zaman önemini kaybetmeyecektir. Çünkü eski çağlardan beri propagandanın en etkili, doğrudan ağızdan yani sözlü olarak yapılanıdır.¹²⁶

Özellikle kanaat önderleri ve liderler kamuoyunu en çok etkileyen ve yön veren kişiler ya da gruplardır. Bu kişiler, özellikle siyasal iletişimde etkili birer simge olarak, toplumları, partileri, kişileri etkileyerek yön vermektedirler. Önderler kamuoyu için etkili birer iletişim kaynağıdır, özellikle propaganda uzmanlarının ifade ettiği gibi önderlerin her mesajı, onu destekleyen çevrelerde, doğruluğu değişmez bir yargıya dönüşmektedir.¹²⁷

Propagandanın asıl dayanağı olan insan, çeşitli araçlar kullanarak kamuoyunu kazanmaya çalışır. İnsan, birey olarak da aslında propagandanın en önemli araçlarından bir tanesi konumundadır, propaganda aracı olarak kullanılan din adamları, yazarlar, ideologlar, eğitimciler, sanatçılar ve ajanlar bulundukları toplumlarda bu faaliyetleri icra ederler ve kitleleri etkileme gayreti içerisinde bulunurlar. Propaganda uygulayıcısı olarak insanın bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir, bunların en başında ise güçlü bir kişilik gelmektedir. Aynı zamanda propagandacı, bilgili, çalışkan, sabırlı, yetenekli vb. özelliklere sahip olmalıdır. Bu özelliklere sahip olan kişiler arasından seçilen propagandacılar, ancak özel olarak yetiştirildikten sonra kamuoyu oluşturmada ve kitleleri etkilemede söz sahibi olabilirler.

¹²⁶ Niyazi Berkes, **a.g.e.**, s. 28.

¹²⁷ Arsev Bektaş, **a.g.e.**, 1996, s. 110.

Tarihi olayları incelediğimizde insanın propaganda faaliyetlerinde etkin olarak kullanıldıklarına tanıklık etmekteyiz. Örneğin Cengiz Han ve Atilla'nın akınlarına başlarken, düşman içerisine gönderdiği propagandacılar kuvvetlerinin sanıldığından daha güçlü olduğu yönünde söylemlerde bulunmuşlar ve bu sayede bu komutanlar önemli başarılar elde etmişlerdir.

1.2.7.2. Yazılı Materyaller (Gazete, Kitap, Afiş, Bildiri ve Broşür)

1.2.7.2.1. Gazete

Kitle iletişim araçları içerisinde en önemli olanlardan bir tanesi şüphesiz basındır. Basını dar anlamda gazete olarak ele alacak olursak, gazetelerin yakın ve uzak geçmişin ve güncel olan haber ve olayların verilmesinde, kanaat ve düşüncelerin geniş halk kitlelerine ulaştırılmasında, ülkenin gündemindeki konularla ilgili halkın dikkatinin toplamasında ve okuyucuların genel kültürlerinin oluşmasında son derece önemli rol oynadıkları söylenebilir. Gazete özellikle son yıllarda en etkin kullanılan propaganda araçlarından biri konumundadır. Hem her gün çıkarıldıkları için güncel konuları ele alıyor olması hem de olayları daha geniş çapta irdeliyor olmaları gazetelerin başlıca özellikleri arasında yer almaktadır. Gazetenin bildiri gibi elden ele taşınabilir ve dolaştırabilir olması da gazeteyi propaganda aracı olarak öne çıkaran bir diğer bir unsurdur.

Gazeteler güncel olayları, haberleri ve bilgileri konu alırken, aynı zamanda bu konuların iç yüzünün anlaşılabilmesi için ek bilgilere ve yorumlara yer vermektedir. Bu ek bilgilere ve yorumlara kullanıcıyı yönlendirici anlamlar yüklemek sıklıkla başvurulan propaganda yöntemlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda demokratik rejimler de dahil birçok ülkede, bazı baskıcı grup temsilcileri, kendi fikirleri etrafında kamuoyu oluşturmak amacıyla gazeteleri kullanmaktadır; bu durumlarda gazetelerin her zaman asıl gerçekleri değil, bazı grupların çıkarları doğrultusunda çarpıtılmış haberleri de yayınlayacağını göz önünde bulundurmak gerekmektedir.¹²⁸

Yayıncılık hayatının gelişmesinde önemli bir dönemeç olan matbaanın bulunması 15. yüzyıla denk gelmiştir. Bu tarihten itibaren gelişen basın, özellikle 17. yüzyıldan itibaren bireyci, özgürlükçü, eşitlikçi ve demokratik katılmaya yönelik bir

¹²⁸ Arsev Bektaş, *a.g.e.*, 1996, s. 101.

ilerleme süreci içerisinde girmiştir. 18. yüzyılda ise gazeteler artık günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Bu sayede gazeteler kamuoyu oluşturma işlevini de daha etkin ve kitlesel olarak yapma imkânına sahip olmuşlardır. Bu yüzyılda düşünürler devrimci bir propaganda için genelde gazetelerde eleştirel yazılar hazırlamışlardır. Bu yazılar toplum tarafından ilgiyle karşılık bulmuştur. Bu dönem kitabın kullanımının yaygınlaşmasına da önemli katkı sağlamışsa da matbaanın ve baskının maliyetli olması, kitaba sadece belirli bir kesimin ulaşmasına neden olmuştur. Bu yüzyılda kitapların, özgün düşünceleri derinlemesine işlemeleri nedeniyle önemli propaganda kaynakları arasında yer almalarına rağmen yinede o dönemde en uygun propaganda aracı olarak gazete ön plana çıkmıştır.¹²⁹ 20. yüzyıla gelindiğinde de gazete propaganda faaliyetleri amacıyla etkin olarak kullanılmıştır. Bolşevikler 1917 Kasım'ından beş yıl önce "Hakikat" anlamına gelen "Pravda" gazetesini kurmuştur. Bu gazete o yıllardan komünizmin çöküşüne kadar Ruslara ve Doğu Avrupalılara sunulan haberleri Sovyet Komünist Partisi'nin istekleri doğrultusunda sansürleyerek halka vermiştir.¹³⁰ Türkiye'nin kurtuluş mücadelesi sırasında da gazete, Yunanlılara karşı büyük bir ustalıkla kullanılmıştır. Türk uçakları, Yunanistan'daki mevcut hükümete muhalifliğiyle bilinen bazı gazeteleri havadan Yunan hatlarının gerisine atarak, Yunan ordusunun morallerini bozmaya çalışmışlardır. Bu durum Yunan ordusundaki direnişin kırılmasına etki etmiştir.¹³¹

İkinci Dünya Savaşı sırasında da gazeteler kamuoyunun temel bilgilenme kaynakları olmuşlar ve propaganda aracı olarak kullanılmışlardır. Hitler döneminde propaganda bakanı olan Joseph Goebbels tüm Alman gazetelerine: "Okuyucu, sizi yanı başında duran bir realite gibi algılamalıdır" direktifini vermiştir. Bu direktiften sonra gazeteler, insanların kan ter içinde kaldıkları, vücut vücuda oldukları kitle mitinglerinin atmosferini yansıtmaya başlamışlardır.¹³²

1.2.7.2.2. Kitap

Kitaplar, var olduğu günden beri insanların önemli bilgi kaynakları arasındaki yerini hiç kaybetmemiştir. İletişim teknolojisindeki gelişmelerin ortaya çıkmasından önce, hatta matbaanın bulunuşundan bile evvel, el yazması kitaplar propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Kitap, düşüncelerin geniş ve sağlıklı bir biçimde anlatılması için çok etkili bir vasıta. Söz ile anlatılamayan ve ayrıntılarına net bir

¹²⁹ Jean Marie Domenach, *a.g.e.*, s. 21.

¹³⁰ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e.*, s. 314.

¹³¹ Osman Özsoy, *Politik Propaganda Teknikleri*, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999, s. 222-223

¹³² Sezer Akarcalı, *a.g.e.*, s. 118.

şekilde girilemeyen konular kitap sayesinde sistematik bir şekilde istenilen kitlelere ulaştırılabilmektedir. Kitapların sayfaları arasına istenilen propaganda konularının yerleştirilmesi suretiyle okuyan kişiler üzerinde amaçlanan etkinin oluşturulması mümkündür.

Tarihte kitapların propaganda amacıyla kullanımı en yoğun olarak İkinci Dünya Savaşı'nda olmuştur. Savaştan önceki dönemde, Nazi Almanyası'ndan 12 yıl boyunca önemli sayılabilecek pek yazar çıkmamıştır. Savaş süresince Almanya'da bulunan yazarlar genelde Nazi propagandasını destekleyen kitaplar yayınlamışlardır. Özellikle Adolf Hitler'in kaleme aldığı "Kavgam", Nasyonal Sosyalistler ve Alman ırkçıları için önemli bir propaganda eseridir. Hitler bu kitabında yaşadıklarını kaleme aldığı gibi, doktrininin devam etmesi için neler yapılması gerektiği üzerinde de durmuştur. Bununla yetinmeyen Hitler, propagandanın yol ve yöntemlerine de kitabında yer vermiştir. İtalya'da ise Mussolini döneminde çocukların ve gençlerin temelden itibaren kendi doktrini doğrultusunda eğitilmesine yönelik kitaplar bastırılarak okullarda okutulmuştur. Lenin ise 1902 yılında yazdığı "Ne Yapmalı" adlı kitabında komünist propagandanın devrimci değerini anlatmıştır.¹³³

Kitaplar özellikle 20. yüzyılın ortalarına kadar insanları etkilemede ve yönlendirmede aydın kesimin başvurduğu en etkin araçlardan biri olmuştur.¹³⁴ Ancak yeni araçların gelişmesiyle birlikte ise bu işlevini, basın, radyo, film, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçları ile paylaşmak durumunda kalmıştır.

1.2.7.2.3. Afiş

Afişler yazı ile resimlerin bir araya getirilmesi sonucu oluşturulan, herkesin görebileceği yerlere rahatlıkla asılabilen bir propaganda vasıtasıdır. Kamuoyu oluşumunda ve insanları etkilemede ikinci derecede öneme sahip olan afişler belirli şekil ve içerik sayesinde kişilerin dikkatlerini belirli konulara çekmek amacıyla düzenlenmektedirler.

Alman Propaganda Bakanı Goebbels afişlerde görsel etkinin son derece güçlü olduğunu, mesajın anlaşılır olması durumunda ve insanların bu mesajları sürekli görmesi halinde afişte yer alan bir resmi ya da sloganı unutmadıklarını tespit

¹³³ Sezer Akarcalı, *a.g.e*, s. 118-202.

¹³⁴ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 141.

etmiştir.¹³⁵ Afişler propaganda vasıtası olarak ikincil bir öneme sahip olsalar da herhangi bir insanın belirli bir zamanda sokakta yürürken bir afiştan kaçması ya da o afişi görmemesi mümkün değildir.

Afişler propaganda vasıtası olarak ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılmışlardır. 1914 yılında İngiltere'de Savaş Bakanı olarak görev yapan Lord Kitchener orduya asker toplayabilmek amacıyla "Ülkenin Sana İhtiyacı Var" sloganıyla afişler bastırarak halka çağrı yapmıştır. Afişte yer alan kompozisyonda, Lord Kitchener karşısında görünmeyen bir yüze seslenmektedir. Kitchener'in kaçınılması imkânsız olan gözleri ve karşı tarafa yönelen işaret parmağı kişi ve devlet arasında oluşması gereken güçlü bağı işaret etmektedir.¹³⁶

Sovyetler Birliği'nde özellikle İkinci Dünya Savaşı esnasında afiş kullanımı çok popülerdi. Bu popülerlik, afişlerin yalın ve anlaşılır olmasından ve çizerlerin güncel ve geniş sanat biçimlerini kullanma yeteneklerinden kaynaklanmaktaydı. Sovyetlerin propagandacıları savaş sırasında bastıkları afişlerde Almanları sıklıkla yağma yapan, asan, zulüm yapan kitle avcıları olarak lanse etmişlerdir. Bu afişler mumlu teksir makineleri ile çoğaltılarak, sokak duvarlarına asılmaktaydılar. Moskova'da bu afişlerin hazırlanması için 200 kadar sanatçı çalışmaktaydı. Nazi Almanyası'nda ise bu dönemde Hitler'in afişinin bulunmadığı neredeyse hiçbir yerleşim bölgesi yoktu. Naziler Hitler'i "Kahraman Alman Erkeği" olarak sürekli yüceltmiş ve her sokağı afişleri ile doldurmuşlardır. Yoldan geçenler gözlerini başka bir yöne çevirseler bile bir sonraki köşede tekrar Hitler'in yer aldığı afiş ve posterlere denk gelmişlerdir.¹³⁷

Her ne kadar afişler tarih sahnesinde siyasi ve askeri alanda kullanılmış olsa da günümüzde ticari anlamda da önemli derecede kullanım alanına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle ticari firmalar ürünlerini pazarlayabilmek amacıyla reklam panolarını kiralamakta ve bu sayede kendi ürünlerine karşı olan ilgiyi artırmaya çalışmaktadırlar.

1.2.7.2.4. Bildiri ve Broşürler

Özellikle günümüzde okuma yazma oranındaki artış, propagandada yazılı materyallerin kullanımını arttırmıştır. Yine gizli maksatlar için hazırlanan ve nerden

¹³⁵ Sezer Akarcalı, *a,g,e*, s. 109.

¹³⁶ Toby Clark, *Sanat ve Propaganda*, Çev. Esin Hoşsucu, Ayrıntı Yayınları, 1997, İstanbul, s. 141.

¹³⁷ Sezer Akarcalı, *a,g,e*, s. 109-213.

geldiği belli olmadan elden ele dolaşan broşürler ve bildiriler de propagandanın en tehlikeli araçları arasında yer almaktadır. Bildiri ve broşürlerin hazırlanması ve hedef kitleye ulaştırılması oldukça kolaydır, bu dokümanlar düşman saflarına uçaklarla yada topçu mermileri ile ulaştırılabilmektedir. Bu dokümanlar çok yer kaplamayacağı için uzun süre saklanabilmektedir. Bildiri ve broşürlerin içerikleri, hedeflenen kitleye göre ayarlanmalı, düşmanı etkileyecek biçimde oluşturulmalıdır. Bunları hazırlayanlar, hedef aldıkları kitlenin, kültürünü, dilini, dinini, örf ve adetlerini sivil ve askeri teşkilatlarını çok iyi analiz etmelidirler. Bu dokümanların içerdikleri mesajların güncel olarak değiştirilebilme imkânı bulunduğundan, kullanıcı açısından oldukça etkin bir propaganda vasıtası olarak görülmektedir.

Bildiri ve broşürler, stratejik ve taktik amaçlar doğrultusunda hazırlanabilmektedir. Stratejik amaçlar doğrultusunda hazırlanan bildiri ve broşürler, uzun vadelidir; hazırlayan devletin politika ve hedefleri doğrultusunda, hedef kitlenin duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendirmek için kullanılmaktadır. Savaşta ise genel olarak, düşman devletin direnme gücünü azaltmak, savaş sonrası takip edilecek politikalarla ilgili karşı tarafı bilgilendirmek; dost ve müttefik kuvvetlerin moralini yüksek tutmak için kullanılmaktadır. Taktik amaçlı hazırlanan bildiri ve broşürlerin içerikleri ise hedefin özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Bu tür dokümanlar, özellikle bir bölgede bulunan hedef kitlenin davranışlarında değişiklik yapmak ya da cephedeki düşmanın teslim olmasını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.¹³⁸

Bildiri ve broşürler, propaganda vasıtası olarak Birinci Dünya Savaşı'nda etkin olarak kullanılmıştır. Bu savaşta George Creel'in kâğıttan mermiler ismini verdiği bu materyallerin kullanılması, savaşın kesin zaferle kazanılmasını tek başına sağlamamışsa da, müttefiklerin maneviyatını yükseltmek, Almanlarınkini ise bozmak hususunda çok önemli rol oynamıştır.¹³⁹ Bu savaşta bildiri ve broşürler o kadar yoğun kullanılmıştır ki, 1918 yılının Ağustos ayında İngilizlerin öncülüğünde, Alman saflarına günde ortalama 100 bin bildiri atılarak etkili bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür.¹⁴⁰ İkinci Dünya Savaşı'nda ise bu rakam inanılmaz derecede artmıştır. Bu savaşta ABD'nin Savaş Enformasyon Dairesi, işgal altında bulunan Avrupa'ya her hafta 7 milyona yakın bildiri ve broşür atmıştır.¹⁴¹

¹³⁸ FM 33-1 *Psychological Operations*, 1990, p. 4-3, 4-7.

¹³⁹ J.A.C. Brown, *a,g,e*, s. 78.

¹⁴⁰ Osman Özsoy, *a,g,e*, 1998, s. 99.

¹⁴¹ Sezer Akarcalı, *a,g,e*, s. 245.

1.2.7.3. Radyo

Radyo genellikle savunulan fikrin daha uzak bölgelere yayınlanması için kullanılan bir propaganda vasıtasıdır. Manyetik dalgaların coğrafi engel ve siyasi sınırları tanımaması radyonun propaganda aracı olarak önemini daha da arttırmaktadır.

Radyo, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce icat edilmiştir. Savaşın bitmesiyle beraber bu konuyla ilgili olarak ilk yayıncı şirket 1923 yılında İngiltere'de kurulmuştur. Kurulan bu şirketle birlikte, radyo dünyadaki tüm devletlerin yoğun ilgisini çekmiştir. Radyonun haber alma ve verme konusunda en hızlı ve etkili araçlardan biri haline gelmesi ve propagandanın en önemli vasıtalarından biri konumuna yükselmesi dünyadaki diğer devletlerin de bu alete ilgi duymasına sebep olmuştur. Bu ilgi nedeniyle radyo ilerleyen yıllarda, haber alma ve propaganda aracı olarak büyük gelişme sergilemiştir. Radyonun halk üstündeki etkisi kısa zamanda fark edilince 1927 yılında yasal düzenlemelere gidilmiş ve frekans dağılımından programların kontrolüne kadar bir dizi önlemler hayata geçirilmiştir.¹⁴² 1930'lu yıllarda ise Amerika Birleşik Devletleri'nde radyo propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Başkan Franklin Roosevelt'in Amerikan halkına doğrudan yaptığı "Ocakbaşı Sohbetleri" ve Orson Welles'in 1938 yılında gerçekleştirdiği "Dünyalar Savaşı" isimli radyo programı o dönemde radyonun halk üzerinde etkisini anlayabilmek için verilebilecek örnekler arasında yer almıştır.¹⁴³

Avrupa'da ise radyo Hitler tarafından çok daha tehlikeli bir kullanım aracı haline getirilmiştir. Hitler radyonun etkin olarak kullanılması için dönemin Propaganda Bakanı olan Goebbels'i iş başına getirmiştir. Goebbels iş başına gelir gelmez, radyoyu propaganda faaliyetlerinde etkin bir şekilde kullanacaklarını, Hitler'in mesajlarını ve yapılan toplantılarda alınan kararları radyo aracılığıyla herkese duyuracaklarını söylemiştir. Hitler, Goebbels'e radyoyu etkin şekilde kullandırarak ülkesinin tamamını Nazi etkisi altına almıştır.¹⁴⁴

Radyo İkinci Dünya Savaşı'nda da etkin bir şekilde kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda orduların komuta merkezleri yanına radyo yayın merkezleri kurulmuştur. Kurmay heyetleri bu merkezlerde uzman propagandacıların da yardımıyla sinir

¹⁴² Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 147.

¹⁴³ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 1996, s. 133.

¹⁴⁴ Hıfzı Topuz, *Siyasal Reklamcılık*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991, s. 133.

harbinin ayrıntılı planlarını hazırlamışlardır. Avrupa'da ülke merkezlerinin birbirine yakın olması, propaganda faaliyetlerinde radyonun etkisini oldukça artırmıştır. Çünkü sınırlara yakın oturan insanlar, diğer ülkeden yapılan yayınları dinleme ve haber alma imkânına sahip olmuşlardır.¹⁴⁵ İkinci Dünya Savaşı sırasında propaganda aracı olarak kullanılan bin Amerikan verici istasyonu karşısında 16 milyon Alman radyo cihazı propaganda amacıyla kullanılmış ve savaşın neticelenmesinde etkisini göstermiştir.¹⁴⁶

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra komünist blok "Soğuk Savaş" denen bir savaş biçimini ortaya çıkarmıştır. Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı günlerinden önce edindiği propaganda tekniğini daha da geliştirmiştir ve radyo propagandasını Soğuk Savaş'ın başlıca silahı haline getirmiştir. Sovyetler Birliği propaganda faaliyetlerinde açık ve gizli radyo yayınlarını önemli derecede kullanmıştır. Bu dönemdeki radyo yayınlarında Sovyet görüşlerinin yayılması ve komünist partilerin iktidarlarını sağlamlaştırması amaç edinilmiştir.

Küba Krizi esnasında, Soğuk Savaş'ın iki süper gücü ABD ve Sovyetler Birliği karşı karşıya gelmiştir. İki süper güç arasında yaşanan gerginliğin tırmandırdığı olaylar sırasında, dünya nefesini tutarak iki süper gücün ağzından çıkacak sözcüklere odaklanmıştır. Krizin tehlike boyutunun büyük olmasının yanında radyodan yapılan yayınlarda son derece önem arz etmiştir. Bu krizden sonra olayın kahramanları sadece iki süper gücün liderleri değil, aynı zamanda yaptıkları yayınlar neticesinde Voice of America (VOA) ve Moskova Radyosu da olmuştur.¹⁴⁷

Yayına başladığı günden itibaren milyonlarca insana haber ve bilgi ulaştırarak kamuoyu oluşturulması için sık sık kullanılan radyo, dünyanın diğer ülkelerinde de propaganda aracı olarak önemli derecede kullanım alanı bulmuştur. Bu durum 1960 yılların sonuna kadar sürmüştür ve bu tarihten itibaren, her alanda bir propaganda aracı olarak kullanılan radyo, üstünlüğünü televizyona devretmiştir. Radyoyu gazetelerden ayıran temel özellik ise, okuma yazma bilmeyenleri, az kültürlü olanları ya da gazeteleri izlemeyenlerden oluşan daha geniş kitleleri etkisi altına almasıdır. Böylece radyonun etkisi en uzaktaki köy evlerine kadar ulaşmakta ve propaganda faaliyetlerinin yürütülmesine önemli derecede yardımcı olmaktadır. Ayrıca radyo,

¹⁴⁵ Osman Özsoy, *a,g,e*, 1999, s. 351.

¹⁴⁶ Ferhat Başdoğan, *Propaganda*, K.K.K, Ankara, s.32; *aktaran* Nail Yılmaz, *Kamuoyunu Etkilemede Propagandanın Rolü*, İstanbul, 1995, s. 9, (*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*)

¹⁴⁷ Huriye Kuruoğlu, *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 73.

araba kullanırken, yemek yerken, yolculuk yaparken, yürürken, kısacası her türlü ortamda dinlenebilmektedir. Bu yönüyle radyonun, takip edilebilirlik açısından basın yayın organları ve televizyonun önünde yer aldığını söylemek mümkündür.

Aynı zamanda yapılan çeşitli araştırmalar radyo yayınlarının, kişilerin kanaatlerini ve düşüncelerini etkilemede basına göre daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁴⁸ Çünkü radyo, insanı okuma zahmetinden kurtarmaktadır, ses tonu ile yapılan vurgular ile neyin önemli, neyin önemsiz olduğu konusunda insanların istenilen biçimde fikir ve düşüncelere yönlendirilmesi sağlanabilmektedir.

1.2.7.4. Televizyon

Televizyonun, günümüzde yürütülen propaganda faaliyetlerinin en güçlü aracı olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Televizyon insan yaşamını etkileyen, onun hayat tarzına, kültürüne ve sosyal alışkanlıklarına etki edebilen ciddi bir teknolojik olanaktır.¹⁴⁹ Aynı zamanda televizyonda takip edilen programların neler olduğu belirlenerek bir toplumun genel sorunları, ihtiyaçları, alışkanlıkları, öncelikleri, görüşleri ve yaşama bakış tarzı tespit edilebilmektedir.¹⁵⁰ İnsanlar boş vakitlerini genelde televizyon karşısında geçirmektedir. Bu nedenle insan ancak televizyonun izlediği yayın politikası doğrultusunda bilgi edinebilmektedir. Bu durum ise televizyonun insanların hayatlarında, ideolojik tutumlarından tutun da günlük yaşantılarına kadar etkili olması sonucunu doğurmaktadır.

Propaganda faaliyetlerinde geçmişte radyonun oynadığı önemli rolü, günümüzde büyük ölçüde televizyon devralmış bulunmaktadır. Televizyonun etkili bir kitle iletişim aracı olmasını sağlayan temel unsur, hem göze hem de kulağa hitap etmesidir. Dünyada gelişen her olayı sesten daha etkileyici bir vasıta olarak aynı zamanda görüntüsü ile insanlara ulaştıran televizyon, insanları olayları izliyormuşçasına bilgilendirmekte ve kamuoyunun oluşmasına etki etmektedir.

Radyo, kendisini takip edenlere, hayal gücü ve düşünceler ile doldurulabilecek bir alan tanırken, televizyon buna müsaade etmemektedir. Radyoda duyduğunuz sesin sahibini kendinize göre oluşturabilir, tavırlarını kendinize göre yorumlayabilirsiniz; ancak televizyonda gördükleriniz hiçbir suretle hayale yer

¹⁴⁸ Arsev Bektaş, **a.g.e**, 1996, s. 133.

¹⁴⁹ Erol Mutlu, **Televizyonu Anlamak**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, s. 15.

¹⁵⁰ Bekir Kocadaş, "Kültür ve Medya", **İnsan Bilimleri Dergisi**, 2006, s. 7.

bırakmamaktadır. Mimiklerle, tavırlarla, hareketlerle dolu bir alan karşınıza çıkmakta ve birey bu durumda düşünmeye zamanı olmayan bir izleyici konumuna geçmektedir.

Yapılan araştırmalar televizyon haberlerini takip edenlerin hem gazetelerin, hem radyonun izleyicilerinden daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.¹⁵¹ Dolayısıyla takipçi sayısının fazlalığı da televizyonu propaganda faaliyetleri açısından önemli kılmaktadır. Aynı zamanda, televizyonda olayların ses ve resimler ile beraber verilebiliyor olması, izlenilmesi açısından diğer kitle iletişim araçları arasında daha cazip hale gelmesinin bir nedenidir.

Televizyon sayesinde çok büyük kitlelere ulaşmak ve mesaj iletmek artık oldukça kolay bir hale gelmiştir. Bugün kitleleri etkilemek isteyen bir liderin televizyon sayesinde bir gecede ulaşabileceği insan sayısı, doğrudan karşılına çıkıp aylarca sürececek konuşmalarla ulaşacağı kişi sayısından çok daha fazladır. Televizyon özellikle siyasi propaganda savaşlarının yaşandığı seçim dönemlerinde; savaş ve barış dönemlerinde, siyasal mesajların halka iletilebilmesi için etkin olarak kullanılmaktadır. Hatta bu konuda Eisenhower'ın bir danışmanı "televizyon denen bir araç var. Bu araç iletişim teknolojilerini alt üst ediyor. 30'ar saniyelik reklam spotlarıyla seçimleri kazanabilirsiniz. Televizyon bir iletiyi duyurmak için en etkili iletişim aracıdır"¹⁵² demiştir.

Modern dünyada televizyonun propaganda faaliyetlerinde kullanılmasına verilecek bir çok örnek bulunmaktadır. Örneğin Romanya'da Çavuşesku'nun kurşuna dizilmesi sonucunu doğuran olaylar, televizyon ekranlarından dünyaya bir insanlık kıyımı olarak sunulmuştur. Romanya'da bulunan hastanelerin morglarının cesetlerle dolu olduğu imajı, televizyon ekranlarında sürekli işlenmiştir. Ancak ölü sayısının iki ellin parmaklarını dahi geçmeyecek kadar az olduğu ise daha sonra ortaya çıkmıştır.¹⁵³

1.2.7.5. Semboller ve Sloganlar

Propaganda faaliyetlerin yürütülmesinde semboller de önemli araçlardan bir tanesi konumundadır. Propaganda, sembolleri kullanarak çeşitli duygu, arzu,

¹⁵¹ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 1996, s. 136.

¹⁵² Hıfzı Topuz, *a.g.e*, s. 58.

¹⁵³ Abdullah Yıldız, "Medya İmparatorluğu", *Umran Aylık Araştırma ve Kültür Dergisi*, Mart-Nisan 1994, s. 4.

kızgınlık ve özlem gibi kavramları aktarır. Bu sembollerin gerçeğe uyup uymadığı, doğruluğu ve çevre koşulları irdelenmez. Sembollere her toplum kendi değer yargılarına göre anlam yükler.¹⁵⁴ Propaganda da sembollerin kullanılmasının önemini vurgulayan Lasswell; her kültür çevresinin kendine özgü bir reaksiyon ölçüsü olduğunu söylemekte ve kullanılacak sembollerin arzu edilen tepkiye ulaşabilmesi için ifade ettikleri anlamların doğru olarak algılanabileceği bir biçimde sergilenmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁵⁵

Basitçe pazarlanabilen ve kolayca anlaşılabilen her işaret bir sembol olabilir. Örnek vermek gerekirse Türk bayrağındaki Ay-yıldız, faşistlerin eski Romalılardan aldıkları balta ve sopa demetleri, Nazilerin gamalı haçları, Sovyetlerin orak-çekiçleri, Japonların doğan güneşi, ABD'nin beyaz başlı kartalı, İsrail'in altı köşeli yıldızı, Nazi selamı, iki parmakla yapılan V (zafer işareti), tarihte ve günümüzde kullanılan sembollerdendir.¹⁵⁶ Semboller yalnızca renk ve şekillerle olmamaktadır, psikolojik anlamlar ihtiva eden söylemlerde sembol olarak değerlendirilebilir. Mesela, Osmanlı Devleti'nin son yıllarında hasta adam olarak nitelendirilmesi, buna örnek olarak verilebilir; bu durum Osmanlı insanının o dönemdeki maneviyatını sarsan bir olumsuzluk oluşturmuştur.¹⁵⁷ Bunun yanında Hitler ve Propaganda Bakanı Goebbels mevcut rejimi sağlamlaştırmak için tarihi sembolleri kullanmışlardır. Nazi sanat eserleri ve posterleri, rejimin tarihi köklere sahip olduğunu halka hissettirmek amacıyla genelde ünlü Alman ressam Albert Dürer'in stilini kullanmıştır.¹⁵⁸

Propaganda faaliyetlerinde sloganlardan yararlanma günümüzde oldukça fazladır. Sloganlar propagandanın itici unsurunu oluşturmaktadır. Bir siyasi propaganda söyleminin amacını anlatmak için sayfalarca yazı yazmak gerekebilir. Bunun yerine, bu amacı birkaç kelimeyle kulağa hoş gelecek ve akılda kalıcı ifadelerle belirleyerek iyi bir slogan oluşturulabilir. Sloganları, halk üzerinde tesir oluşturacak cümlelerden oluşturmak daha iyi sonuç alınmasına neden olur. Bu nedenle Nazi Almanyası dönemindeki sloganlar kendinden emin olma havası ifade eden içerikler ile halka aktarılmıştır: "Savaşımıza Katılın", "Bizimle Savaşın", "Adolf Hitler Zaferdir"¹⁵⁹ buna verilecek örnekler arasında yer almaktadır.

¹⁵⁴ Sezer Akarcalı, *a.g.e*, s. 24.

¹⁵⁵ A. Şerif Onaran, *a.g.e*, s. 67.

¹⁵⁶ Osman Özsoy, *a.g.e*, 1998, s. 102.

¹⁵⁷ Niyazi Berkes, *a.g.e*, s.154-155.

¹⁵⁸ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e*, s. 375.

¹⁵⁹ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a.g.e*, s. 375.

1.2.7.6. İnternet ve Sosyal Medya

İnternetin 20'nci yüzyılın sonlarına doğru keşfedilmesiyle birlikte bu teknolojinin propaganda faaliyetlerinde kullanımı da kamuoyunu önemli derecede meşgul etmiştir. İnternete herkes tarafından rahatlıkla ulaşılabilir olması ve bilgi olarak çok fazla muhteviyatı içeriyor olması, ona insanları istediği yönde şekillendirme imkânı sağlamıştır. Bu da internetin propaganda faaliyetlerinde yoğun olarak kullanılması sonucunu doğurmuştur.¹⁶⁰ Bu vasıta ile iletilen bilgilerin doğruluğu ya da muhtemel zararları gibi konularda insanlar tarafından fazla endişe duyulmamaktadır. Bu nedenle internet, insanların algılarını yönlendirme, biçimlendirme ve propagandacının istediği amacı geliştirmek için hedef kitleye yönelik bilinçli ve sistemli faaliyetlerde bulunmak için en önemli teknolojik vasıta konumuna gelmiştir.¹⁶¹

Günümüzde akıllı telefonların da kullanımındaki artış nedeniyle, insanlar internet vasıtası sayesinde sosyal medyayı çok yoğun olarak kullanmaktadırlar. Dolayısıyla sosyal medyanın kullanım oranının, geleneksel medya kullanımının önüne geçtiğini söylemek mümkündür. İnsanlar neden sosyal medyayı bu denli kullanmaktadırlar sorusunun cevabı ise geleneksel medya ile arasında yer alan farklarda yatmaktadır. İlk olarak yukarıda da bahsettiğimiz gibi, internet çok düşük bir maliyete sahiptir, ikicisi, sosyal medya ile çok geniş kitlelere ulaşma imkânı mevcuttur, son olarak ise kullanıcıya hız ve kullanım kolaylığı sunmaktadır. Sosyal medyanın son yıllarda meydana gelen Arap Baharı sürecinde propaganda amaçlı olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Özellikle bu süreçte sosyal medyanın etkileri en fazla Mısır'da ortaya çıkmıştır. Mısır'da "6 Nisan Hareketi'nin" yapmış olduğu çağrılar, propaganda amacıyla sosyal medyanın kullanımına çok iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu grubun üyeleri, yapmış oldukları çağrılar sayesinde olayların büyük sonuçlara gebe olacağını kendilerinin bile düşünmediklerini daha sonra ifade etmişlerdir.¹⁶² Arap Baharı sürecinde, Tunus'taki olayların başlamasından sonra da sosyal medya propaganda amacıyla kullanılmıştır. Teknolojinin her geçen gün insanlığa yeni imkânlar sunuyor olması, internetin ve sosyal medyanın ilerleyen yıllarda propaganda faaliyetlerine daha fazla hizmet edeceğinin bir göstergesini

¹⁶⁰ Erhan Çağrı, *Uluslararası Propaganda İçin İnterneti Daha İyi Kullanmalıyız*, <http://www.usakgundem.com/yazar/1924/uluslararası%C4%B1propaganda%C4%B0%C3%A7in%C4%B0internetidaha%C4%B0yikullanmal%C4%B1y%C4%B1z.html>, (Erişim Tarihi: 22/02/2014).

¹⁶¹ Arsev Bektaş, 2002, *a.g.e*, s.122.

¹⁶² Murat Tekek, *Sosyal Medya ve Arap Baharı*, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=2964>, (Erişim Tarihi: 26/02/2014).

oluşturmaktadır. Propaganda faaliyetlerini yürüten gruplar ilerleyen yıllarda bu imkândan daha çok faydalanmak isteyeceklerdir.

1.2.7.7.Sinema

Sinemanın kitleler üzerindeki etkisinin, diğeri kitle iletişim araçlarına göre daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Sinema bir sanatsal vasıta olarak görünse de propagandanın en önemli vasıtalarından biri sayılmaktadır. Bu araç, geniş halk kitlelerine ulaşabildiği için kritik bir propaganda aracı konumundadır. Büyük kentlerin dev sinema salonlarından köylerin açık hava alanlarına kadar, insanlara ulaşım imkânı bulunmaktadır. Ucuz olması ve kolayca çoğaltılma imkânına sahip olması ise diğeri bir avantajdır. Sinema ve filimler genellikle seyircinin duygu ve bilinçaltına hitap ederek etkisini göstermektedir. Bu sayede sinema ve filmler sadece kişilerin tutum ve davranışlarını etkilemek amacıyla yetinmeyip bazı değerlerin de kökleşmesine yardımcı olmaktadır.¹⁶³ Özellikle güncel olarak sunulan filmler propaganda maksadıyla daha etkileyici bir sonuç vermektedir.

19. yüzyılın sonlarına doğru gelişen sinema teknolojisi Birinci Dünya Savaşı'yla beraber propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmış; Osmanlı ve Çarlık Rusya'sı dışında savaşa katılan bütün ülkeler sinema filmlerini propaganda kampanyaları için kullanmışlardır.¹⁶⁴ Sinemanın propaganda amacıyla kullanımının etkisini gören bazı ülkeler ise bünyelerinde propaganda amaçlı sinema birimleri kurmuşlardır. İtalya 1925 yılında "Eğitici Sinema Birliğini", Almanya ise 1933 yılında "Film Bürosu'nu" kurmuş ve bu kuruluşlar propaganda faaliyetlerinde kullanılmıştır.¹⁶⁵ Savaşın bitiminin ardından Sovyet Rusya, Lenin'in fikir öncülüğünde sinemayı mevcut rejimin yerleştirilmesi için siyasi bir eğitim aracı olarak kullanmıştır. Lenin ülke insanlarının düşünce yapısındaki değişimi sağlamak için aracı olarak kullandığı sinemayı kentlerden köylere kadar indirmiştir.¹⁶⁶ Özellikle 1930'lu yıllardan sonra Avrupa'da totaliter rejimlerin gücünü göstermesi sinemayı siyasal propagandanın önemli bir aracı haline getirmiştir. Her türlü vasıtayı etkili bir propaganda aracı olarak kullanmayı çok iyi başaran Hitler ve Goebbels sinemanın da bu amaçla kullanımı konusunda önemli başarılar elde etmişlerdir.¹⁶⁷ Hitler bu dönemde ülkesinin çektiği bütün problemlerin kaynağının Yahudiler olduğu

¹⁶³ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 1996, s. 141.

¹⁶⁴ Arsev Bektaş, *a.g.e*, 2002, s. 122.

¹⁶⁵ Sezer Akarcalı, *a.g.e*, s. 102-252.

¹⁶⁶ Sergey Eisenstein, *Sinema Sanatı*, Payel Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 43.

¹⁶⁷ Jean Marie Domenach, *a.g.e*, s. 122.

propagasını işlemek üzere; Yahudilerin tarihte oynadıkları roller ile ilgili olarak hazırlattığı “Sonsuz Yahudi” (The Eternal Jew) isimli belgeseli kullanmıştır. Bu belgeselde Yahudiler toplumu kurutan, aynı zamanda hastalıklı yönleri olan, ahlaki değerlerden yoksun, para düşkünü alçaklar olarak lanse edilmekteydi. Yine aynı şekilde bu dönemde yayınlanan “Yahudi Süs” (The Jew Süs) isimli film ise genç bir Alman kızına tecavüz eden bir Yahudi’nin hikâyesini anlatmıştır.¹⁶⁸ Günümüze gelindiğinde ise sinemanın sadece siyasal propaganda aracı olarak değil, aynı zamanda kültürel propaganda ve ticari maksatlar için bir vasıta olarak kullanıldığını görmekteyiz. Küreselleşen dünyada global düzeyde sahne alan filimler, hedef alınan ülke ve toplumlara karşı, kültür ihracı maksadıyla da etkin olarak kullanılmaya başlanmıştır.

1.2.8. Propaganda Teknikleri

Propagandanın başarıya ulaşabilmesi için belirli bir stratejiye sahip olması ve bazı taktik ve teknikleri kullanması gerekmektedir. Ancak bu tekniklerin kullanılması sayesinde propagandacı geniş kitleleri hedeflediği amaçlar doğrultusunda yönlendirebilir. Genel olarak ele alındığında propaganda faaliyetlerinin yürütülmesinde şu tekniklerin kullanıldığını bahsedebiliriz.

1.2.8.1. İsim Takma

İsim takma tekniği ile propagandacı genelde hedef toplumdaki fikirlere, şahıslara veya kurumlara karşı olumlu veya olumsuz ön yargılar yaratmayı hedefler. Bazı grupların asıl isimlerinin kullanılmasının yerine propagandacının maksadına uygun isim ve deyimlerden faydalanılır. Ruslar için “kızıl”, kapitalizm için ise “özel teşebbüs” gibi ifadelerin kullanılması bu tekniğe örnek olarak gösterilebilir.¹⁶⁹

1.2.8.2. Gösterişli Genelleme

Gösterişli genelleme genel olarak iyi olarak kabul edilen bir deyim ya da söylemin propaganda söylemi ile ilişkilendirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir olayı etkin bir sözcükle ilişkilendirmeyi amaçlayan gösterişli genelleme bize, söz konusu olayı kanıtlarını gözden geçirmeden kabullendirmek maksadıyla kullanılır. Bu tekniğin kullanımı çok yaygındır ve bu nedenle fark edilmesi oldukça zordur.

¹⁶⁸ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 377.

¹⁶⁹ J.A.C. Brown, *a,g,e*, s. 24.

Çağımızda özellikle reklam sektöründe bu teknik yoğun olarak kullanılmaktadır. Örneğin “kola hayat katar” söyleminde, sanki gençlik iksirini bulmuşlar ve şişelemişler, ya da kola içince hayatı doyasıya yaşamış olursunuz şeklinde bir izlenim oluşturulmak istenmektedir.¹⁷⁰ Günümüzün en önemli tehditlerinden birisi olan terör örgütlerinin mensuplarını “korkusuz özgürlük savaşçıları” olarak nitelermeleri de bu tekniğe verilebilecek önemli bir diğer örnektir.

1.2.8.3. Biraderlik

Bu teknikte, insanların bir grubun üyesi olması neticesinde ortaya çıkan gruba bağlı kalma güdüsü ön plana çıkmaktadır. Birbirini hiç tanımayan insanlar, akla gelebilecek en ufak, hatta önemsiz kriterler kullanılarak bir araya getirilebilirler. Bir gruba ait olma psikolojisi; bireyleri, birbirlerini tanımasalar bile, daha önce herhangi bir ilişki içerisine girmemiş olsalar bile ve hareketlerinden kimsenin haberi olmasa bile, bir etiketi beraber taşıdıkları için sanki yakın arkadaşlarmış gibi, hatta akrabalarlarmış gibi davrandırır.

Bu teknikte iki temel psikolojik durum ön plandadır. Birincisi “ben bu gruptayım” bilgisi dünyayı anlamak ve bölmekte kullanılır. Bu teknikte gruplar arasında farklar abartılarak sunulur ve biraderliğin üyeleri arasındaki benzerliklerin altı “bizim gibiler böyle yapar” bilgisine dayanılarak çizilir. İkinci durum olarak ise sosyal grupların insanın kendine olan saygısının ve gururunun kaynağını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Üyeler grubun sunduğu özsaygıyı kazanmak için grubu savunur ve grubun sembollerini, ritüellerini ve inançlarını benimserler.¹⁷¹ Biraderlik tekniğine örnek olarak Adolf Hitler’in Yahudi ve Komünist tehditler üreterek ve ortak bir “Aryan” kültür mirasının altını çizerek güçlü bir Alman kimliği yaratmasını örnek olarak verebiliriz.¹⁷²

1.2.8.4. Transfer

Transfer tekniği, genel olarak olumlu yada olumsuz sembollerin kullanılması sonucunda zihinlerde oluşan çağrışım yoluyla etkisini gösterir. Yani bu teknikte olaylar, nesneler, söylemler arasındaki çağrışım yoluyla insanlar üzerinde etki oluşturulması amaçlanmaktadır. Transfer bazen ise sadece iki insanın bir arada

¹⁷⁰ Arsev Bektaş, *a,g,e*, 1996, s. 166.

¹⁷¹ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 251.

¹⁷² Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 256.

görünmesiyle de meydana gelebilir. Önemli bir kişi ile birlikte çektirilen bir resim, film yada video bandı aracılığı ile büyük kitlelere kolayca ulaşılır ve etkinlik sağlanmış olur.¹⁷³ Transfer, günümüzde özellikle reklam sektöründe etkin olarak kullanılmaktadır. Toplum tarafından sevilen, saygı duyulan ya da belli bir imajı olan kişiler ürün ve ticari firma reklamlarında oynatılarak, izleyiciye o ürün ve firma hakkında çağrışım yoluyla güven duygusu aşılması amaçlanmaktadır. Örneğin televizyonlarda geçmiş yıllarda sıkça yayınlanan Marlboro reklâmındaki kovboylar sertliklerini ve erkekçe imajlarını sigaraya ve bu sigarayı içen insanlara taşımak için tasarlanmıştır.¹⁷⁴

1.2.8.5. Tanık Gösterme (Prestije Başvurma)

Bir fikri, görüşü veya düşüncüyü desteklemek için bir otoritenin ya da hedef kitlenin değer verdiği bir kişinin kullanılmasıdır. Toplum üzerinde pozitif etkisi olan kişilere bağlanan düşünceler kitleler tarafından daha kolay kabul edilmektedir. Bu teknikte tanık gösterilen kişinin şöhretinden ya da toplum içindeki rolünden yararlanılarak kitlelerin etkilenmesi amaçlanır. Bu teknik, saygı duyulan ya da nefret edilen bir kişiye herhangi bir düşünce, program, ürün ya da kişinin iyi ya da kötü olduğunu söyletmeyi de kapsar.

Tanıklık, aynı zamanda reklâmcılık ve politik kampanyalarda kullanılan yaygın bir tekniktir. Genelde belli bir politikayı, düşüncüyü desteklemek veya reddetmek amacıyla hedef kitle tarafından bilinen kişiler veya nesnelerden yararlanarak düşüncenin onlar tarafında da benimsendiği gösterilir.

1.2.8.6. Halktan Biri (Halk Adamı Yaklaşımı)

Halktan biri yaklaşımında propagandacı, halkın genel duygu ve düşüncelerini yansıttığı ve onlardan hiçbir farkının olmadığı izlenimini karşı tarafa vermeye çalışır. Bu teknikte halkın anlayacağı dilde konuşarak ve davranarak halk üzerinde güven hissi oluşturulur. Bu teknikte propagandacı kendi görüşünü halka anlatmak için sade bir dil kullanmalı ve halkın hassasiyetlerine önem vermelidir. Özellikle seçim dönemlerinde “halktan biri” teması işlenerek halk ile bir çok ortak noktaya sahip olduğu vurgusu sıkça yapılır. Örneğin ailesi ile birlikte lokantada yemek yiyen, köy

¹⁷³ Arsev Bektaş, *a,g,e*, 1996, s. 166.

¹⁷⁴ Sevil Uzoğlu ve Ayhan Yılmaz, “Medya’nın Gücü”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 1996, C:1, Sayı:11, s. 520.

kahvesinde köy sakinleriyle beraber çay içen adam imajı, halktan biri tekniğine örnek olarak verilebilir.

1.2.8.7. Kâğıt Derme

Bu teknik genelde propagandacının kendi tezini savunacak ya da doğruluğunu ortaya çıkaracak olan seçimli kanıtların ortaya konulması ve diğerlerinin göz ardı edilmesi yoluyla uygulanmaktadır. Başka bir deyişle kâğıt derme, bir düşünce, ürün, fikir, yada eylemin en iyisi yada en kötüsü olduğunu ortaya koymak maksadıyla gerçekler yada yalanlar arasından sadece maksadımıza uygun olanların seçilerek kullanılmasını kapsamaktadır. Örneğin askeri hedeflere yönelik yapılan bir harekât esnasında, sivil hedeflerinde zarar görmesi söz konusu olduğunda; medyada harekâtın sadece sivillere karşı yapıldığı yönünde haberlerin yer alması kâğıt derme tekniğine örnek olarak verilebilir.

1.2.8.8. Herkes Yapıyor

Bu teknikte bir hareketin, eylemin ya da düşüncenin herkes tarafından yapıldığı ve dolayısıyla doğru olduğu olgusu üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla hedef kitlenin de söz konusu olan bu faaliyetlere katılmasının gerekliliği konu edilerek uygulanmaktadır. Bu teknikte propagandacı daha çok insanların kazanan tarafta olma dürtüsünü kullanır. Bu teknik, hedef kitleye bunun bir kitle hareketine dönuşdüğü ve onların da katılmasının kendi çıkarlarına olduğu yönündeki söylemleri de içermektedir.

Bu teknikte propagandacı, savunduğu düşüncayı herkesin kabul ettiğini gösteren örnekler vererek kitlenin desteğini almayı amaçlamaktadır. Örnek vermek gerekirse bu teknik 19. yüzyılda kendi ürettikleri ilaçları satan insanlar tarafından sıklıkla kullanılmıştır. Bu insanlar kendilerini izleyen seyirciler arasına adamlarını yerleştirirlermiş ve bunlar da satılan ilacı kullanarak dertlerinden kurtulduklarını beyan ederek satılan ürünü övmeye başlarmış.¹⁷⁵ Bu nedenle kalabalıkta bulunanlar “herkes bu ilaçtan yarar görmüş dolayısıyla bende görebilirim” düşüncesiyle ilacı satın alırlarmış.

1.2.8.9. Sansür (Amaçlı Seçim)

¹⁷⁵ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 187.

Propagandacı, belirli bir konuyla ilgili gerçeklerin ortaya çıkmasını önlemek ve kamuoyunun sadece kendisinin yönelttiği bilgilere ulaşmasına izin vererek amaçladığı yönde şekillenmesini sağlamak maksadıyla sansür tekniğini kullanmaktadır.

Sansür tekniğiyle propagandanın iki türü bulunmaktadır. Birincisinde, belirli bir görüşe üstünlük sağlamak amacıyla “bilginin kontrol” edilmesi amaçlanmaktadır. Bu tekniğe örnek olarak günümüzde dahi uygulanan bazı eserlerin ve kitapların, okuyucuya ulaşmasının yasaklanmasını örnek olarak verebiliriz. İkinci tür ise “bilginin bilinçli olarak değiştirilerek maksada hizmet edecek bir biçimde kullanılmasıdır”. Bu türe örnek olarak ise Birinci Körfez Savaşı’nda ABD tarafından medyaya uygulanan havuz sistemi örnek verilebilir.¹⁷⁶ Bu sistemde medya mensuplarının savaş ile ilgili yayınlayacakları bütün haberler, kontrol edildikten ve amaçları doğrultusunda değiştirildikten sonra medyaya verilmekteydi. Dolayısıyla halkın bilmesinin istenmediği hiçbir olay medyaya yansıtılmamıştır.

1.2.8.10. İma ve Söylenti Üretme

Bu yöntem hedef kitleyi bölmek için, toplumdaki bazı fikirlere, gruplara veya bireylere karşı şüpheler yaratmak amacıyla kullanılmaktadır. Propagandacı bu gibi konuları üstü kapalı sözlerle, ve imalı cümleler ile anlatmaya çalışır. Fakat bu teknikte yine de toplumun kendi yargılarını kendilerinin vermeleri beklenir ve dayatmalardan kaçınılır. Bunu sağlayabilmek için ise hedef kitleye belirli cevaplara götüren sorular sorulur, etkili bir ima yolu olarak ise mizahtan faydalanılabileceğini söylemek mümkündür.

Günümüz dünyasında söylentilerin toplum arasında yayılmasında internet ve medya da etkin olarak kullanılmaktadır. Bazı internet siteleri ve televizyon programları haber sunma adı altında inanılabilir söylentileri topluma iletmektedirler. Nazi Almanyası döneminde Hitler ve Propaganda Bakanı olan Goebbels de söylentileri kullanmışlardır. Nazi propaganda teorisine göre kitleleri ikna etmenin etkili bir yolu da yalan söylentiler geliştirip bunları tekrar etmektir; örneğin “Avrupa

¹⁷⁶ J.A.C. Brown, *a,g,e*, s. 15-16.

Yahudi komplosuyla tehdit edilmektedir” tarzında ima ve söylentiler halkta Yahudi aleyhtarı bir tutum oluşmasına katkı sağlamıştır.¹⁷⁷

1.2.8.11. Birlik ve Bulaştırma

Bu teknikte amaçlanan olgu, propagandacının hedef kitleye vermek istediği mesajların etkilerini güçlendirmek ve toplumun önemli bir kesiminin propagandacının görüşünü desteklediği yönünde inanç oluşturarak, savunulan görüşü daha etkin hale getirmektir. Bu maksada ulaşmak için propagandacı birçok yöntem kullanabilir. Örneğin siyasi propaganda söz konusu olduğunda, miting meydanlarının bayraklarla, pankartlarla ve sembollerle donatılması, ünlü sporcuların, sanatçıların, aydınların, yazarların bu mitinglerde sahneye çıkartılması birlik ve bulaştırma kuralına örnek olarak verilebilir.¹⁷⁸ Bu şekilde halkın desteğini almak için birçok vasıtanın bir araya getirilerek güçlü bir propaganda havası oluşturulabilir.

1.2.8.12. Ayağını Kapıdan İçeri Atma

İnsanlar kendilerini başlangıçta küçük bir fedakârlıkla bir davaya bağladıklarında, ilerleyen aşamalarda aynı yönde daha fazla özveride bulunma ihtimalleri de artmaktadır. Bu teknikte başlangıçta insanlardan küçük bir iyilikte ya da özveride bulunması istenir, arkasından ise daha büyük istekleri kabul etmeleri amaçlanır.

Bu teknik uygulamada oldukça etkilidir çünkü küçük bir iyilik yapmış olmak daha büyük bir iyiliği yapma baskısını oluşturmaktadır; aslında daha büyük bir isteği işe bir kere girmiş olmamızla tutarlı olmak için kabul etmiş oluruz. Örneğin yapılan bir araştırma, Amerikan Kanser Derneği'nin düzenlediği bir para toplama kampanyasını tanıtan bir yaka iğnesini takmaya ikna edilen insanların, ertesi gün para yardımında bulunma ihtimallerinin, sadece doğrudan yardım istenen insanlardan iki kat daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁷⁹

1.2.8.13. Hikâyelendirme

¹⁷⁷ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 124-126.

¹⁷⁸ Osman Özsoy, *a,g,e*, 1998, s. 156.

¹⁷⁹ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 275.

Bu teknik, propagandacının hedef kitleye sunduğu argümanı desteklemek amacıyla, insanların kulağına hoş gelecek gerçek yada gerçek dışı hikâyelerin kullanılması yoluyla uygulanmaktadır. Örneğin ABD'nin eski başkanlarından olan Regan, kendi toplumunu fakirliğin önemli bir sosyal problem olmadığına inandırmak için sık sık "sıfırdan zenginliğe" ve "birbirine yardım eden komşular" hikâyelerini kullanmıştır.¹⁸⁰ Aynı zamanda Çanakkale Savaşı sırasında Seyid Onbaşı'nın tek başına 250 kg.lık top mermisini kaldırarak, düşmanın en önemli gemilerinden birini batırması olayının, Türk milletinin kahramanlığının anlatımında kullanılması da hikâyelendirme tekniğine örnek olarak verilebilir.

1.2.8.14. Geçiş Evresi

Bu teknik, genelde hedef kitlenin ilk duyduğunda olumsuz tepki vereceği bir konuyu zamana yayarak planlı bir şekilde işlemesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu teknikte propagandacı kalabalık bir gruba karşı konuşurken, karşı tarafı rahatsız edecek konulara değinmekten kaçınır ve genelde onlarla aynı fikirde olduğunu belirterek konuya girer.¹⁸¹ Karşı tarafta belirli bir güven oluşturulduktan sonra propagandacı yavaş yavaş vermek istediği mesajı karşı tarafa dolaylı anlatımlarla aktarır.

1.2.9. Propagandaya Karşı Koyma (Karşı Propaganda)

Propagandaya karşı koyma, düşman veya diğer yabancı propagandaların etkilerini yok etmek veya en az seviyeye indirmek için yapılan ve onlara yönelik olarak yürütülen faaliyetlerdir.¹⁸² Karşı propaganda, adından da anlaşılacağı üzere, bir fikrin ya da bir grubun yürütmüş olduğu propagandaya karşı yürütülen propaganda çalışmasıdır. Burada asıl amaç karşı tarafın propaganda faaliyetlerini boşa çıkarmak veya tamamen etkisiz hale getirmektir. Aslında propaganda faaliyetinde bulunanların hedef aldıkları kitleyi etkilemek için harcadıkları çabanın her anında aynı zamanda karşı propaganda faaliyetlerinde de bulunduklarını söylemek mümkündür.¹⁸³ Çünkü propaganda faaliyetleri yürütülürken, aynı zamanda karşı tarafın tezlerine yönelik de aktif bir arayış içerisinde bulunmaktadır.

¹⁸⁰ Anthony Parkins and Eliot Aronson, *a,g,e*, s. 203.

¹⁸¹ Osman Özsoy, *a,g,e*, 1998, s. 162.

¹⁸² Nevzat Tarhan, *a,g,e*, s. 49.

¹⁸³ Arsev Bektaş, *a,g,e*, 2002, s. 208.

Karşı propaganda faaliyetlerinin planlanmasında karşı tarafla ilgili elde edilecek istihbarata önem verilmelidir. Propagandaya karşı koyma faaliyetleri yürütülürken üzerinde dikkatle durulması gereken bir takım yöntemler ve önemli teknikler bulunmaktadır. Bu tekniklerin sayesinde propaganda faaliyetlerine muhatap olan kişiler ya da gruplar, maruz kaldıkları durumun propaganda faaliyeti olduğu bilinciyle hareket etme imkânı elde ederler ve yapılan propaganda faaliyetlerine tedbir geliştirebilirler. Bu teknik ve yöntemleri, şu şekilde sıralamak mümkündür.

1.2.9.1. Karşı Tarafın Kullandığı Temaları Bulmak

Bu teknikte düşmanın kullandığı ana temalar ayrı ayrı değerlendirilir ve propagandanın asıl dayanağını oluşturan öğeler önem sırasına göre sınıflandırılır. Bu öğelerin önem sırasına göre sınıflandırılması, yürütülmesi için yürütülecek faaliyetlere de ayrı bir kolaylık sağlamaktadır. Kendilerini etkili kılan söz ve simgelerden arındırılan propaganda temaları, daha zayıf ve birbirleri ile çelişen bir hale gelirler ve bu sayede teker teker yürütülmesine zemin hazırlanmış olur.¹⁸⁴

1.2.9.2. Zayıf Noktalara Saldırmak

Bu teknikte düşman propagandasının en zayıf noktasının tespit edilmesi ve bu nokta üzerinden düşman propagandasının yürütülmesi hedeflenmektedir. Karşı tarafın zayıf tarafının bulunulması ve kullanılması her türlü karşı propagandanın temelini oluşturmaktadır.

1.2.9.3. Güçlü Düşman Propagandasına Direkt Saldırmamak

Karşı tarafın propaganda faaliyetlerinde güçlü bir şekilde kullandığı ve doğruluğu konusunda çok fazla şüphe taşımayan temalara karşı propaganda yürütmek çoğu zaman istenen etkiyi sergileyemeyebilir. Bu tür karşı propagandalar inanmış olan kitlelerin düşüncelerini daha da sağlamlaştırmalarına neden olabilmektedir. Öncelikle karşı tarafa belirli ölçüde haklılık payı vererek yavaş yavaş kendi hedeflediği sonuçları elde edici faaliyetlerde bulunmak, karşı propaganda uygulayıcıları açısından daha etkili bir yöntemdir.¹⁸⁵

1.2.9.4. Karşı Tarafı Küçük Düşürmek

¹⁸⁴ Jean Marie Domenach, **a,g,e**, s. 80.

¹⁸⁵ Jean Marie Domenach, **a,g,e**, s. 80.

Bu teknikte amaçlanan ana husus, bir tezin savunucusunun küçük düşürülerek, bu tezi tartışmaktan da kurtulmaktır. Küçük düşürmek için ise bir çok yöntem kullanılabilir. Örneğin kişinin özel hayatının konu edinilmesi, şüpheli ilişkiler içerisinde bulunduğu algısının yaratılması, geçmişten bugüne değişen politik tutumunun ortaya konulması, bu yöntemlerden bazıları olarak verilebilir.

1.2.9.5. Karşı Tarafın Propagandasını Çürütmek

Bu teknikte karşı tarafın propagandasını etkisiz kılacak unsurların ortaya konulması amaçlanır. Özellikle karşı tarafın iddialarının yalan olduğunu ortaya çıkaran bir belgenin, fotoğrafın ya da tanığın bulunması ve kullanılması, yürütülen propagandanın tamamen gözden düşmesine neden olur.

1.2.9.6. Konuyu Değiştirmek (Başka Yöne Saptırma)

Normal insan beyni aynı anda birden fazla konuya odaklanamamaktadır. Bu nedenle, propaganda faaliyetleri söz konusu olduğunda birey kendisi için önemli olan konularda güçlü ve inanılır bir kaynaktan gönderilen mesajlar üzerinde yoğunlaşır. Bu teknikte insanların bu özelliği dikkate alınmaktadır. Propagandaya karşı koymanın mümkün olmadığı durumlarda yapılabilecek en uygun davranış karşı propagandacıların ele aldıkları konun değiştirilmesi ve hedef kitlenin ilgi ve beklentilerinin başka tarafa çekilmesidir.¹⁸⁶

1.2.9.7. Üstünlüğü Rakibe Kaptırmamak

Hem maddi hem de psikolojik nedenler bakımından, başlangıçtan itibaren üstünlüğü rakibe kaptırmamak karşı propaganda da çok önemlidir. Çıkabilecek engellere karşı daha önceden çalışmalar yaparak, kitlelerin yöneleceği alanları önceden belirleyebilmek karşı propaganda açısından büyük avantaj sağlar. Kitlelerin önemsendiği güncel konuları sürekli olarak gündemde bulundurarak ve karşı tarafın zayıf olduğu konuları karşı propaganda faaliyetleri içerisinde sürekli değerlendirerek inisiyatif sürekli elde tutulmaya çalışılır.¹⁸⁷

1.2.9.8. Karşı Tarafı Güllünç Duruma Düşürmek

¹⁸⁶ Tahir Tamer Kumkale, *a,g,e*, 2006, s. 136.

¹⁸⁷ Jean Marie Domenach, *a,g,e*, s. 81.

Karşı tarafı gülünç duruma düşürecek hikâyelerin ve söylentilerin yayılması, yürütülen propagandanın da belirli ölçüde etkisiz kalmasına neden olacaktır. Bu söylenti ve hikâyeler ile karşı tarafın kitlelerin gözünde itibarı zayıflayacak ve söyledikleri çok fazla karşılık bulmayacaktır. Hitler'e karşı yürütülen propaganda faaliyetlerinde gülünç düşürmeye çok kere başvurulmuştur. Charlie Chaplin'in Hitler ve Mussolini'yi alaya alan diktatör tiplerini, bu dönemde iki kesim tarafından da izlenen ve anlatılan öyküler içermiştir.¹⁸⁸

1.2.9.9. Propagandaya Karşı Önceden Önlem Almak ve Bağışıklık Kazandırmak

Propaganda faaliyetleriyle karşılaşması muhtemel olan kitleler bu konuyla ilgili olarak önceden tam ve doğru bilgilerle eğitilir ve muhtemel saldırılara karşı hazır hale getirilir. Çeşitli eğitim ve öğretim kurumlarında hazırlanacak bir takım programlarla hedef kitle karşı tarafın propaganda faaliyetleri hakkında bilgilendirilerek bir nevi bağışıklık kazanmaları sağlanır. Önceden önlem alma faaliyetlerinin, konusuna hakim, bilgili ve karşı tarafın propagandacılarının hangi temaları kullanacakları hususunda öngörü sahibi kişiler tarafından yürütülmesi gerekmektedir.¹⁸⁹

1.2.9.10. Propagandaya Karşı Cevap Oluşturmak (Doğrudan Çürütme)

Karşı tarafın propaganda faaliyetlerinin önlenmesi başlangıçta başarısız ve hedef kitle belirli bir propagandaya maruz kalmış ise bu teknik uygulamaya konulmalıdır. Bu teknikte öncelikli olarak propagandanın kaynağı ve şiddeti tespit edilir ve hemen ardından propagandaya maruz kalan kitleye yönelik olarak, yapılan propagandanın gerçek dışı taraflarını ortaya koyacak tarzda önleyici propaganda faaliyetleri yürütülür. Karşı tarafın yapmış olduğu propaganda suçlamaları, noktası noktasına reddedilmelidir.¹⁹⁰ Bu teknikte önemli olan, karşı taraftan hedef kitleye yöneltilen propagandanın etkisinin tam anlamıyla oluşmasına fırsat vermeden karşı tarafın mesajlarını çürüterek doğru olanı hedef kitleye sunmaktır.

1.2.9.11. Yasal Tedbirlere Başvurmak

¹⁸⁸ Jean Marie Domenach, *a,g,e*, s. 81.

¹⁸⁹ Tahir Tamer Kumkale, *a,g,e*, 2006, s. 135.

¹⁹⁰ Ümit Özdağ, *a,g,e*, s. 327.

Karşı tarafın yapmış olduğu propagandanın önlenememesi ve hedef kitlelerin saldırıya uğraması sonucunda, ülke bütünlüğünü sarsacak etkilerin ortaya çıkması durumu söz konusu ise bu tekniğe başvurulabilir. Böyle bir durumda ülkenin yasaları ve yasa uygulayıcıları devreye sokularak zorlayıcı tedbirler alınır. Karşı tarafın propaganda vasıtalarına kısıtlamalar getirilebilir ve bu işlere alet olanların kanun önünde hesap vermeleri sağlanarak, hedef kitlenin beyinlerinde caydırıcı bir etki oluşturmaya çalışılır.¹⁹¹

1.2.9.12. Sessiz Kalma

Eğer karşı propagandada düşmana karşı kullanılacak olan tema başarılı bir sonuç vaat etmiyorsa ve ele alınan konu çürütmeyi gerektirecek kadar önemli değil ise hiçbir şey yapmayıp sessiz kalmak da tercih edilen bir tekniktir. Karl Marx bu konuyla ilgili olarak “sessizlik ile öldürmek” kavramını sıkça kullanmıştır.¹⁹² Bu teknikte, propagandaya maruz kaldığını anlayan birey ya da grup sessizliğini koruyarak, propagandanın üzerlerinde yarattığı etki konusunda karşı tarafın herhangi bir izlenim oluşturmaya engel olur. Bu sayede, yapılan propagandanın amacına ulaşmadığının düşman tarafından algılanması sağlanır.

1.3. PSİKOLOJİK HAREKÂT, PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ İLİŞKİSİ

Psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin hedeflerinden bir tanesi de insanların algılarına etki edebilmek ve onu istedikleri doğrultuda yönlendirebilmektir. Algısının etki altına alındığı ve değiştirilebildiği bir kitlenin istenilen yönde davranışlar göstermesi sağlanabilmektedir. Çünkü insanın, tutum ve davranışlarının oluşmasında algı ilk sıralarda yer almaktadır. İnsan ilk önce çevresinde olan bitenleri algılar ve daha sonrasında bu algı çerçevesinde tutum ve davranışları şekillenir.

İnceoğlu algıyı, beş duyu organımız aracılığıyla duyma, tatma, görme, koklama, dokunma duyuları yardımı ile dış dünyadan bilgi edinme şeklinde tanımlamıştır¹⁹³. Cüceloğlu’na göre ise algı, duygu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme sürecine verilen addır.¹⁹⁴ Dr. Ronald J. Stupak algılama ve yönetimi konusunda iki farklı yaklaşımda bulunmaktadır:

¹⁹¹ Tahir Tamer Kumkale, *a,g,e*, 2006, s. 137.

¹⁹² Ümit Özdağ, *a,g,e*, s. 328.

¹⁹³ Metin İnceoğlu, *Tutum, Algı, İletişim*, V Yayınları, 1993, s. 41.

¹⁹⁴ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 98.

Algılama, deneysel ve zihinsel algılama olarak iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Deneysel algılamalar, görme, dokunma, işitme, tatma ve koklama yoluyla algıladıklarımız; zihinsel algılamalar ise altıncı hissimizle yani bir konu hakkında var olan fikirlerimiz aracılığıyla algıladıklarımızdır. Birinci algılamayı sayısal, fiziksel ve maddi özellikler meydana getirirken, ikincisini oluşturmak ve elde etmek daha zordur. Zihinsel algılamaları sağlamak için karşı tarafın algılamasındaki sınırları ve engelleri bilmek ve mesajı bu çerçevelere göre vermek gereklidir. Kesinlikle unutulmaması gereken, davranış biçimlerini akıl ve mantıktan çok duyguların yönettiğidir.¹⁹⁵

Ali Saydam ise algılama yönetiminin ortaya çıkışını şu şekilde belirtmektedir.

Algılama yönetimi kavramı ise ilk olarak ABD Savunma Bakanlığı tarafından kullanılmıştır. Algılamayı yönetmek ABD siyasi kararlarının ülkede ve tüm dünya kamuoyunda benimsenmesi gereken bir yöntem olarak ortaya atılmış ve ABD Savunma Bakanlığı tarafından şöyle bir tanım yapılmıştır. Algılama yönetimi, yabancıların her seviyedeki istihbarat birimleri ve liderleri de dâhil olmak üzere, bu ülkelerdeki geniş kitleleri kendi (ABD) hedefleri doğrultusunda tavır almaları ve resmi adımlar atmalarını sağlamak amacıyla, seçilmiş bilgi akışını ve somut belgeleri yönlendirerek ya da reddiyesini oluşturarak, kitlelerin hislerini, güdülenmelerini, düşünce sistemlerini etki altına almak için yürütülen eylemlerin tamamıdır.¹⁹⁶

Steven Collins ise Irak'ta uygulanan algılama yönetimi uygulamalarının gelecekte ABD için çok önemli bir işlev göreceğinden söz ederek algıya yönetimini “Yabancı ülkelerdeki hedef kitlenin görüşlerini etkilemek için yapılan aktivitelerin tamamını içerir. Buna kamuoyu diplomasisi, psikolojik operasyonlar, kamuoyunu bilgilendirme, aldatma ve örtülü faaliyetler de dâhildir¹⁹⁷” şeklinde tanımlamaktadır.

Yukarıdaki açıklama ve tanımlardan da anlaşılacağı üzere algılama yönetimi aslında psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerini de içine alan daha geniş kapsamlı bir faaliyet alanına sahiptir. Psikolojik harekât ve propaganda aslında

¹⁹⁵ Ronald J Stupak. Perception Management: An Active Strategy For Marketing And Delivering Academic Excellence, Business Sophistication, And Communication Successes, **Public Administration & Management: An Interactive Journal**, 2000, Summer, s. 253; **aktaran:** Ali Saydam, **Algılama Yönetimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012, s.79.

¹⁹⁶ Ali Saydam, **Algılama Yönetimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 79.

¹⁹⁷ Steven Collins, “Mind Games”, **Nato Review**, 2003, Summer, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/english/art4.html>, (Erişim Tarihi 11.04.2013)

algılama yönetiminin amacına ulaşabilmesi için kullandığı faaliyetler arasında yer almaktadır. Ancak bu durum psikolojik harekâtın ya da propagandanın sadece algılama yönetimi amacıyla kullanıldığı anlamına da gelmemektedir. Psikolojik harekâtta amaç, algılama yönetiminin yanında, hedef kitlede, kanaat, tutum, duygu, düşünce ve davranış değişiklikleri de oluşturabilmektir. Ayrıca algılama yönetimi kavramı ABD’de her ne kadar dış ülkelere yönelik politik amaçlı faaliyetler olarak ortaya çıkmış olsa bile, günümüzde birçok kurum ve özel şirket bu kavramı kendi kurumsal imajlarının algılanmasının yönetilmesinde kullanmaktadır. Birçok özel şirket, halk tarafından nasıl algılandıkları konusunda çeşitli çalışmalar yaptırarak, yönetimlerinde ve faaliyetlerinde bu doğrultuda değişiklikler yapmaktadırlar.

Algıların biçimlendirilebilmesi için çeşitli psikolojik ve sosyolojik etkiler bulunmaktadır. Psikolojik etkiler, insanın kişilik yani karakteristik yapısı ile ilgilidir. Kişinin mizacı, karakteri, deneyimleri ve davranışları hedef alınarak kişinin neyi, nasıl algılayacağı belirlenebilmektedir.¹⁹⁸ Diğer etken ise, çevre yani sosyolojik etkendir. Kişinin ihtiyaçlarını belirleyen faktörlerden birisi de çevresidir. Yaşantının sürdürüldüğü fiziki, sosyal ve psikolojik çevre, insanların ihtiyaçlarını belirlemekte ve onları sürekli etkisi altında bulundurarak yönlendirmeye çalışmaktadır.¹⁹⁹

Psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin algı yönetimi açısından kullanılabilmesi için hedef kitlenin psikolojik yapısının incelenip, ihtiyaç ve hassasiyetlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Propagandacı izleyeceği yolu ve kullanacağı aracı, ihtiyaç ve hassasiyetlerin tespiti sayesinde seçmelidir. Bir topluluğun etkilenmesinde ve yönlendirilmesinde bireysel algı yönetiminin öncelikli hedef olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür.

Psikolojik harekâtın en önemli özelliği; uygulamalarda kullanılan silahların muharebelerdeki gibi öldürücü olmaması, beyinleri ve vicdanları ele geçirmeyi amaçlayan, sözcükler, semboller ve sloganlardan oluşmasıdır.²⁰⁰ Bu nedenle hedef kitlenin algılarını yöneterek kendi istediği doğrultuda hareket etmelerini sağlamak psikolojik harekât ve propagandanın ana amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaca ulaşmak isteyen odaklar, faaliyetlerini hem bireylerin kendisini hem de sosyal toplumu hedef alacak şekilde uygulamaya koyabilmektedirler. Bu yöntemleri

¹⁹⁸ Yücel Tutkun, “Türkiye’de Kamuoyu Oluşturmada Etkili Olan Kuruluşların Rolü Görevi Ve Sorumlulukları, *Çağın Polisi Dergisi*, 2004, 28, s. 27.

¹⁹⁹ T. Tamer Kumkale, *Propaganda ve Propagandaya Karşı Koyma*, <http://www.kumkale.net/yazi.asp?id=83> (Erişim tarihi 10.01.2014)

²⁰⁰ Ümit Özdağ, *a.g.e.*, s. 247.

kullanırken de medya ve kitle iletişim araçları etkin olarak kullanılmaktadır. Etkin bir şekilde kullanılan kitle iletişim araçları sayesinde, propagandacı insanlara nasıl düşünmesi gerektiğini değil daha çok ne düşünmesi gerektiğini kabul ettirmeye çalışmaktadır.

Psikolojik harekât ve propagandanın algı yönetiminde kullanılmasına örnek vermek gerekirse; ABD'nin İkinci Körfez Savaşı'ndan önce kendi halkını ve dünya kamuoyunu savaşın gerekliliğine ikna etmek için medya ve kitle iletişim araçları ile yapmış olduğu propaganda faaliyetleri akla gelmektedir. Irak Savaşı başlamadan önce Washington yönetimi ve Amerikan Ordusu'nun kullandıkları algılama yönetimi uygulamaları Amerikan halkı başta olmak üzere dünya kamuoyunda savaşı haklı çıkarma propagandasına dayanmaktaydı. Irak'a müdahale edilmesinden önce kitle iletişim araçları vasıtasıyla yapılan propaganda faaliyetleri ile insanları Irak'ta kitle imha silahlarının bulunduğu ve Saddam Hüseyin'in El-Kaide ile ilişkisinin olduğuna inandırmak istenmiştir.

Bu konuya verilebilecek bir diğer örnek ise Hitler'in İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ülkesinde Alman ırkının üstün ırk olduğuna dair propaganda faaliyetleri yürüterek halkında bu yönde bir algı oluşturmaya çalışması ve bu konuda da başarılı olmasıdır. Günümüzde silahsız savaşların görece olarak arttığı, fakat konvansiyonel savaş kavramının da henüz uluslararası ilişkiler yazınından silinmediği göz önüne alınırsa, algılama yönetiminin savaşlara kıyasla daha tercih edilebilir bir hal aldığını söylemek mümkün görünmektedir. Psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin hedeflediği amaca ulaşabilmesi için algı yönetimini çok iyi kullanması gerekmektedir. Algı yönetimi sayesinde hedef kitlenin istenilen amaçlar için yönlendirilebileceği ve tutum ve davranış değişikliği yapılabileceği olasılığı akıldan çıkarılmamalıdır.

2. BÖLÜM

BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA YAŞANAN GELİŞMELER

2.1. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI

Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan ve ABD'nin öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin müdahalesi ile sonuçlanan Birinci Körfez Savaşı, yakın tarihimizde cereyan eden ve bölge üzerinde etkisinin uzun yıllar boyunca gözlemlendiği önemli savaşlardan biri konumundadır. Bu savaşın sonunda Irak, dolaylı olarak üç bölgeye ayrılmış, BM kararları sonucunda ülkeye ambargo uygulanmıştır. Savaş sonrasında, devam edem yıllarda ise Irak'ta birçok iç karışıklık meydana gelmiştir. Irak lideri Saddam Hüseyin'in BM kararlarını tam olarak uygulamaması ise aynı ülkeye yönelik olarak İkinci Körfez Savaşı'nın başlatılmasının başlıca nedenini oluşturmuştur. Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesini ve bu işgalin ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin müdahale etmesiyle sonuçlanmasının başlıca nedeni bölgede yoğun şekilde bulunan petrol rezervidir. Bu bakımdan bölgede bulunan petrolün büyük devletler açısından önemine de değinmek gerekmektedir. Bu nedenle, bu bölümde öncelikli olarak Ortadoğu petroleri, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi süreci, işgalin ve Koalisyon Güçleri'nin müdahalesinin gerekçesi ile savaş sonrası oluşan genel durum hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. ABD, Ortadoğu ve Petrol

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu'da petrolün yoğun olarak bulunduğu anlaşılmıştır. Bu bölgenin önemini iyice artırmıştır. Ortadoğu'da petrolün bol miktarda bulunması, bölge ülkelerinin ekonomik gücünün genel olarak petrol üretimine dayanmasına neden olmuştur. 19. ve 20. yüzyılın başlarında bölge ülkelerinin ekonomileri, ipek, pamuk ve tahıl gibi tarımsal ürünlere dayanırken 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise bu durum tamamen değişmiş ve petrol bu bölgenin en önemli ihraç maddesini oluşturmuştur.²⁰¹ İlerleyen yıllarda ise Ortadoğu ülkelerinin petrol üretimi sadece bölge ülkelerinin değil tüm dünya ülkelerinin ekonomilerini etkiler bir hale gelmiştir. Petrol üreticisi ülkelerin, petrol fiyatları üzerinde yapmış oldukları oynamalar, dünyanın bu bölgeye yönelik olan politikalarını da yakından etkilemiştir. Bunun en somut örneği ise 1970'li yıllarda yaşanan OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) krizinde gözlemlenmiştir. OPEC ülkeleri, petrolün

²⁰¹ Gamze Güngörmüş Kona, "1999'lara Kadar Tarihsel Süreç Çerçevesinde Irak-Petrol ve Global Güçler", *Global Strateji Dergisi*, Cilt.4, Sayı 13, Ankara, 2008, s. 18.

varil fiyatını, 1973 yılında 3 dolardan 8 dolara çıkarmış, 1979 yılına gelindiğinde ise petrolün varil fiyatında daha fahiş bir artış yaparak 10 dolardan 35 dolara çıkarmışlardır. Petrol fiyatlarının bu denli artmasıyla dünya ekonomileri derinden etkilenmiş ve bölge ülkeleri daha zengin bir hale gelmiştir.²⁰²

ABD'nin ise bu bölgedeki çıkarları daha çok ekonomik, stratejik ve siyasi temellere dayanmaktadır.²⁰³ Ancak ABD'nin bölgeye yönelik temel politikası ekonomik yönde ağırlık kazanmıştır. Ekonomik olarak ABD'nin bölgeyle ilgilenmesinin asıl nedeni ise kendi sanayisi için büyük önem taşıyan petroldür. Dünya petrol rezervlerinin %65'i Ortadoğu'da bulunmaktadır. Bu rezervlerin ise %25'i Suudi Arabistan'da, %10'u Irak'ta ve %10'u Kuveyt'tedir. Abu Dabi ve İran için ise bu rakam yine %10 seviyelerinde yer almaktadır.²⁰⁴ Bu ülkeler, dünya devletlerinin başlıca enerji tedarikçisi durumundadırlar. Petrol tüketimlerini değerlendirdiğimizde, ABD toplam tüketiminin %30'unu, Almanya %32'sini, İngiltere %45'ini, Japonya %76'sını ve Fransa %89'unu Ortadoğu'dan sağlamaktadır.²⁰⁵ Bu nedenle, petrol fiyatlarındaki istikrarın korunması ve gelişmiş ülkelere güvenle ulaştırılması, başta ABD olmak üzere bütün sanayileşmiş ve hızla sanayileşmekte olan devletlerin ana hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Petrol arzının düşmesi ve sevkıyatın kesintiye uğraması, yukarıda belirtildiği gibi dünya ekonomilerini olumsuz yönde etkilemektedir.²⁰⁶

ABD ve Batılı ülkelerin Körfez ülkelerine petrol haricinde diğer bir bağımlılıkları da sermaye yönündendir. Dış ülkelere sattıkları petrolden büyük gelir elde eden bölge ülkeleri dünya finans kapitalinin de önemli bir unsuru halini almışlardır. Bu ülkeler ABD ve Avrupa ekonomilerine gerek duydukları yabancı sermayeyi sağlayarak, bu ülkenin ekonomilerine olumlu katkılar sağlamaktadırlar.²⁰⁷ Özellikle ABD, Ortadoğu'da petrolün bulunduğu anlaşıldığından itibaren bölgeyle yoğun bir şekilde ilgilenmeye başlamıştır. Suudi Arabistan'da petrol aramak için ilk ayrıcalık 1923 yılında bir Amerikan şirketi olan Standart Oil Company'e verilmiştir. 1950'li yıllara gelindiğinde ise ABD şirketleri Suudi Arabistan ve Bahreyn'deki petrol

²⁰² Tolga Yarman, "Çeşit Çeşit Enerji Kervanlarının Gececeği Yeni Bir İpek Yolu Olarak Türkiye", *Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat*, 2010, s. 542.

²⁰³ Tayyar Arı, *2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s. 58.

²⁰⁴ Coşkun Adalı, *Emperyalizmin Ortadoğu'ya Müdahalesi*, Sorun Yayınları, İstanbul, 1991, s. 41.

²⁰⁵ Kadir Sağlam, *Körfez Savaşı ile Değişen Güç Dengeleri*, Ziya Yayınları, İstanbul, 1999, s. 93.

²⁰⁶ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 59.

²⁰⁷ Mustafa Mutlu, *a,g,e*, s. 264.

ayrıcılığının %100'ünü, Kuveyt'te %50'sini, Irak'ta %23.75'ini, İran'da %40'ını elde etmiştir.²⁰⁸

1940'lı yıllara gelindiğinde ise ABD, Arap yarımadasının ve Basra Körfezi'nin, özellikle de Suudi Arabistan'ın "muazzam bir stratejik güç ve dünya tarihindeki en büyük maddi ödül" olduğunun farkına varmıştır.²⁰⁹ ABD, 1943 yılında Suudi Arabistan'ın savunmasının ABD'nin güvenliği için hayati olduğu gerekçesiyle bu ülkeyi "ödünç verme ve kiralama yasası" kapsamına almış ve doğrudan Amerikan yardımlarını başlatmıştır. Diğer taraftan 1947 yılında Suudi Arabistan ile üs ve 1949 yılında da Bahreyn ile liman kolaylığını içeren anlaşma imzalamıştır. ABD, Kuveyt'e de diğer Körfez ülkelerine yaptığı gibi askeri ve teknik yardımda bulunmaya başlamış, 1973-76 döneminde bu ülkeye 600 milyon dolar tutarında silah satmış ve 1500 Kuveyt askeri eğitim için ABD'ye gelmiştir.²¹⁰

ABD'nin Ortadoğu bölgesine yönelik olarak ana hedefinin, her ne pahasına olursa olsun buradaki enerji kaynaklarını idare etmek olduğunu söylemek mümkündür.²¹¹ Dolayısıyla ABD, kendi şirketlerinin bölgede petrol üretim faaliyetlerine başlamasıyla Ortadoğu'yu kendisi için tehdit oluşturan güçlerden uzak tutmayı en önemli çıkarlardan biri olarak görmüştür. Petrolün dışında, ABD'nin bu bölgedeki siyasal etkinliğinin artması ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'nin kendisine nota vererek bölgeden çekilmesi sonucu oluşacak olan boşluğun ABD tarafından doldurulmasını istemesiyle başlamıştır.²¹² Bu notadan sonra ABD, Soğuk Savaş boyunca, Basra Körfezi'nin ve bölge ülkelerinin Sovyet etkisine girmesini önleyebilmek için geleneksel İngiliz politikasının yerini almıştır. Ayrıca bölgede oluşabilecek radikal unsurlar ve terörist hareketler, ABD'nin dikkatinin bu bölgeye daha çok yönelmesine neden olmuştur.

1980 yılında ortaya çıkan İran-Irak Savaşı'yla Ortadoğu'da petrolün güvenliği tehlikeye düşmüştür. Bu savaşta ABD daha çok Irak'ın yanında yer almış ve 1982 yılından itibaren bu ülkeye yoğun olarak silah ve teknoloji yardımında bulunmuştur. Savaşın Basra Körfezi'ne kayması ve seyir özgürlüğünün tehlikeye girmesi sonucunda ise dönemin ABD Başkanı Reagan "Özgür dünya hiç kimsenin Hürmüz

²⁰⁸ Gamze Güngörmüş Kona, *a,g,m*, s. 21.

²⁰⁹ Antony Arno, *Amerika'nın Irak Savaşı*, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 105.

²¹⁰ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 58-62.

²¹¹ Tolga Yarman, "Bölgemiz ve Ülkemiz İtibariyle, Enerjinin Görünmeyen Yüzü, Ya Da Görünenlerin Enerji Arka Yüzü", *Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat*, 2010, s. 535.

²¹² Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 530.

Boğazı ile Basra Körfezi'ni petrol trafiğine kapatmasına izin vermeyecektir" açıklamasını yapmış ve iki ülkeyi uyarmıştır. ABD, savaş esnasında Körfez'in güvenliğini sağlayabilmek için 1987 yılında Körfeze savaş filosu göndermiş ve Kuveyt tankerlerine kendi bayrağını çekerek petrol sevkiyatını koruma altına almıştır.²¹³

ABD'nin Ortadoğu'da izlediği politika daha çok güç dengesi üzerine inşa edilmiştir. Ancak bu güç dengesi İran-Irak Savaşı ve arkasından Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhakı ile bozulmuştur. Kuveyt'in işgali ile bu güç dengesi Irak lehine dönmüş ve bu durum ise ABD ve Irak arasındaki ilişkileri tahrip etmiştir. Bu sürecin sonunda ise ABD, BM kararını gerekçe göstererek Irak'a müdahale etmiştir. Bu müdahale kısa vadede Ortadoğu'da düzenin normale dönmesini sağlamışsa da aynı zamanda bölgedeki yeni sorunların da başlangıcını oluşturmuştur.

2.1.2. Körfez Krizi Öncesindeki Gelişmeler ve Irak'ın, Kuveyt'i İşgal Etme Süreci

Birinci Körfez Savaşı'nın ortaya çıkması sürecinde, Irak'ın bulunduğu koşulları ve bölgenin politik durumunu anlamak açısından İran-Irak Savaşı'nın etkilerinin incelenmesi önem taşımaktadır. 17 Eylül 1980'de İran ile daha önceki dönemde imzaladığı Cezayir Antlaşması'nı tek taraflı olarak feshettiğini açıklayan Irak, 22 Eylül 1980'de İran sınırının güneyinden girerek İran topraklarını işgal etmeye başlamıştır. Bundan sonra ise İran-Irak Savaşı başlamıştır. Bu savaş herhangi bir tarafın üstünlük sağlayamaması sonucunda 8 Ağustos 1988 tarihinde ateşkes kararı ile sona ermiştir. Ancak barış teklifinin İran'dan gelmesi, Irak'ın bu kanlı savaşın galibi olarak görülmesine neden olmuştur. Gerçekte ise Irak bu savaş sonunda bazı kazançlar elde etmiş olsa da aslında ekonomik anlamda ciddi bir sıkıntı içine girmiştir. Irak'ın askeri gücü savaşın başladığı yıl olan 1980'e oranla büyük artış göstermiş ve 1988 yılı itibarı ile dünyanın sayılı askeri güçleri arasında yerini almıştır.²¹⁴ Savaş sonunda Saddam Hüseyin bölgedeki önderlik koltuğuna biraz daha yerleşmiş; savaşta deneyim kazanmış, mevcudu bir milyonu aşkın ve modern silahlar ile donatılmış bir ordu kazanmıştır. Ayrıca Irak, savaş boyunca Batıdan aldığı beyin gücü, emek ve maddi katkılar ile kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olmuş; füze ve uzun menzilli uçaklar ile Ortadoğu'yu tehdit edebilecek bir güce

²¹³ Alain Gresh ve Dominique Vidal, *Ortadoğu*, Çev. Hamdi Türe, Alan Yayıncılık, 1991, s. 102-124.

²¹⁴ Kadir Akpınar, "Körfez Savaşı", *Uluslar arası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar Dergisi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Kış, 2000-2001, s. 76.

ulaşmıştır.²¹⁵ Ancak savaş süresince Irak'ın ekonomisi oldukça zayıflamıştır. 1981-1990 yılları arasında petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle Irak 89 milyar zarar etmiştir. Savaşın devam ettiği süre içerisinde ise Irak'ın petrol üretimi düşmüş ve bundan dolayı da 106 milyar dolar zarar etmiştir. Aynı zamanda Irak, savaş boyunca silah tüccarlarına 102 milyar dolar para ödemiş ve 70 milyar dolar da borç almıştır.²¹⁶

Irak, savaştan sonra da Ortadoğu'daki liderliğini pekiştirmek için askeri gücünü artırma çalışmalarına devam etmiştir. 1990'ın başlarında gerek İsrail gerekse Batılı ülkeler Irak'ın nükleer güce sahip olduğunu öne sürerken; Saddam Hüseyin ve yönetimi ise nükleer güce sahip olmadıklarını ancak kendilerini savunmak amacıyla kimyasal silahlara sahip olduklarını açıklamıştır.²¹⁷ Savaşın bitmiş olmasına rağmen Irak'ın silahlanma yönünde devam eden çalışmaları bölgede kendi üstünlüğünü kurmak istediğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Ancak savaştan sonra 80 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilen dış borcu ise bu amacın önündeki en büyük engeli oluşturmuştur.²¹⁸

Irak'la Kuveyt arasındaki sorunların temelinde Irak'ın Kuveyt'i kendi toprakları üzerinde İngiltere tarafından oluşturulmuş suni bir devlet olarak görmesi ve bunu bir türlü içine sindirememiş olması yatmıştır. Irak, Kuveyt'i işgal etmeden önce bir çok kez bu ülkenin Osmanlı dönemindeki Basra vilayetinin bir kazası olduğunu ileri sürmüş ve aslında kendi toprakları olduğunu iddia etmiştir. Bu nedenle Irak, Kuveyt'le arasında bulunun 130 mil uzunluğundaki sınırın çizilmesine yanaşmamış ve Kuveyt'ten Bubiyan ve Varba adalarını kendine bırakmasını zaman zaman talep etmiştir.²¹⁹ Irak ile İran arasında 1980 yılında başlayan savaşın devam ettiği dönemde de Irak, Umm Kasr'ı savunmak için Varba ve Bubiyan adalarını kiralamak istemiş, ancak Kuveyt yönetimi ise bunu kabul etmemiştir. Bunun yerine Irak'a siyasi ve ekonomik yardımda bulunmuştur. Bu yardımların savaş boyunca devam etmesi nedeniyle Irak talebinden vazgeçmiştir.²²⁰

Irak lideri Saddam Hüseyin'in Kuveyt'ten aslında temelde üç isteği bulunmuştur. Bunlar; Kuveyt'le arasında sınır uyuşmazlığı bulunan Rumeyla

²¹⁵ Doğu Ergil, *Körfez Bunalımı*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990, s. 24.

²¹⁶ Sabahattin Şen, *Körfez ve Ortadoğu*, Hava Harp Okulu Yayınları, İstanbul, 1991, s. 10.

²¹⁷ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 217.

²¹⁸ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 412.

²¹⁹ Ersal Yavi, *Hedefteki Adam Saddam*, Yazıcı Yayınevi, 2000, İstanbul, s. 160.

²²⁰ Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 130.

bölgesindeki petrol alanlarıyla ilgili sorunu çözmek, Irak tarafından yaşamsal olarak görülen ve Basra Körfezi'ne çıkış kapısını sağlayacak olan Varba ve Bubiyan adalarını Kuveyt'ten kiralamak ve son olarak da İran Savaşı boyunca birikmiş olan borç sorununu çözüme kavuşturmaktır.

İran'la yapmış olduğu savaşı sadece kendi ülkesi için değil, bölge ülkelerinin de güvenliğinin sağlanması için yapmış olduğunu öne süren Irak, bölge ülkelerinin savaştan kaynaklanan zararlarının karşılanmasında kendisine yardımcı olmalarını istemiştir²²¹. Bu öneriye ise Kuveyt ve Suudi Arabistan sıcak bakmamışlardır. Bu önerinin tam tersine Kuveyt OPEC'in üretim miktarı konusunda belirlemiş olduğu kota miktarını aşmış ve Irak'la arasında anlaşmazlık bulunan Rumeyla bölgesinden petrol çıkartarak üretimini daha da artırmıştır.²²² Bu durum piyasaya fazla petrol sürülmesine ve petrol fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. Bundan en çok etkilenen de savaştan yeni çıkmış olan, borcu bulunan ve gelirinin büyük bölümünü petrol ihracatından sağlayan Irak olmuştur.

28 Mayıs 1990 tarihinde yapılan Arap zirvesinde ise Saddam Hüseyin bu konuları gündeme getirmiştir. Burada, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile Kuveyt'i kastederek, bu iki ülkenin çok fazla petrol çıkartarak petrol fiyatlarının düşmesine neden olduklarını, varil fiyatındaki her 1 dolarlık düşüşün Irak'a yıllık maliyetinin 1 milyar dolar olduğunu söylemiştir. Ayrıca Kuveyt'in günlük 1.5 milyon varillik petrol üretmesi gerekirken 2.1 milyon varil ürettiğini vurgulamıştır. Aynı zamanda bir saldırının sadece tanklar, toplar ve savaş gemileri ile yapılmayacağını, aşırı petrol üretiminin de bir halkı köleleştirmek için ekonomik baskı yapmaktan ya da zarar vermekten daha sinsi ve kurnaz bir yöntem olduğunu belirtmiştir.²²³

16 Temmuz'da Tunus'ta yapılan Arap Birliği toplantısında Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz, toplantıya katılan ülkelere bir memorandum vermiştir. Bu memorandumda Aziz, Irak'ın İran ile 8 yıl süren savaşı, bölge ülkelerinin çıkarları doğrultusunda yaptığını, dolayısıyla Körfez ülkelerine (başta Suudi Arabistan ve Kuveyt) olan 30 milyar dolarlık borcun silinmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak memorandumda, Kuveyt'in aşırı üretim yaptığı, 1980 yılından beri ihtilafli olan Rumeyla bölgesinden petrol çıkarttığı, dolayısıyla bu durum için Irak'a 2.4 milyar

²²¹ Ramazan Gözen, *Amerikan Kışkacında Dış Politika:Körfez Savaşı Turgut Özal ve Sonrası*, Ankara, 2000, s. 64.

²²² Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 142.

²²³ Pierre Salinger ve Eric Laurent, *Körfez Savaşı-Gizli Dosya*, E Yayınları, İstanbul, 1991, s. 35-37.

dolar ödemesi gerektiği hususları yer almıştır.²²⁴ Bu gelişmelerin ardından ortam iyice ısınmıştır. Ertesi gün 17 Temmuz'da Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirliklerinin aşırı üretim yapmalarının Irak'ı 14 milyar dolar zarara uğrattığını ileri sürmüştür.²²⁵ Aynı gün halk önünde yaptığı konuşmasında ilk kez askeri müdahale tehdidinde bulunarak "eğer kelimeler bizi korumada başarısız kalırsa, işleri yoluna sokmak ve haklarımızın tanınmasını sağlamak için bir eyleme girişmekten başka seçeneğimiz kalmaz" demiş ve Irak birliklerinin Kuveyt sınırına doğru kaydırılması emrini vermiştir.²²⁶

Bu iddialar ve tehditler ile Irak, aslında Kuveyt'i işgal ve ilhak etmek için ortamı şekillendirmeye başlamıştır. Irak'ın amacı Kuveyt üzerindeki tarihsel iddialarını bu gerekçeleri de öne sürerek gerçekleştirmek ve bölgede egemen güç olma hedefine bir adım daha yaklaşmaktır. Çünkü Irak, Kuveyt'i kendi ülkesine kattığı takdirde, İran'la savaş yaptığı dönemde Kuveyt'ten almış olduğu borçları ortadan kalkmış olacak, Kuveyt'in 100 milyar dolar olan dış yatırımını kendi kaynaklarına ekleyecek, bu ülkenin sahip olduğu 90 milyar varil petrol rezervine sahip olacak ve Suudi Arabistan'dan sonra dünyada ikinci büyük petrol rezervine sahip ülke konumuna yükselecekti. Zira Irak, askeri güç kapasitesi bakımında zaten bölgede söz sahibi bir durumda bulunmaktaydı.²²⁷

Askeri birliklerini 17 Temmuzda sınıra kaydırmaya başlayan Irak yönetimi, 30 Temmuz 1990 tarihine gelindiğinde Kuveyt sınırında bulunan asker sayısını 100 bine çıkarmıştır.²²⁸ Irak yönetiminin sınıra birlik kaydırma işlemlerinin devam etmesine ve CIA'in bu konuyla ilgili 24 Temmuz 1990 tarihinde Beyaz Saray'a ayrıntılı olarak bilgi vermesine rağmen, Amerikan yönetimi tarafından Irak'a bir uyarıda bulunulmamıştır. ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspie ise ertesi gün Irak lideriyle görüşmüş, ülkesinin yeniden inşası konusunda göstermiş olduğu başarıdan dolayı Saddam Hüseyin'i kutladıklarını söylemiş ve Araplar arasındaki sorunlara karışmak istemediklerini belirtmiştir.²²⁹ April Glaspie'nin bu görüşmede yatıştırıcı bir dil kullanmış olması Saddam Hüseyin tarafından Kuveyt'in işgaline karşı, ABD'nin herhangi bir müdahalede bulunmayacağı yönünde yorumlanmıştır.²³⁰

²²⁴ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara, 1991, s. 44.

²²⁵ Coşkun Adalı, *a,g,e*, s. 89.

²²⁶ Pierre Salinger ve Eric Laurent, *a,g,e*, s. 44.

²²⁷ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD*, 2004, s. 420-427.

²²⁸ Mustafa Mutlu, *a,g,e*, s. 274.

²²⁹ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 575.

²³⁰ Nasuh Uslu, "Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları", *A.Ü.S.B.F Dergisi*, 54(3), Ankara, Temmuz- Eylül, 1999, s. 174.

ABD'nin işgalden önce böyle bir tutum sergilemesi, ilerleyen yıllarda konuyla ilgili değişik yorumları da beraberinde getirmiştir. Bir kesim, ABD yönetiminin, daha sonra bir müdahale ortamının doğmasını sağlamak maksadıyla, Saddam Hüseyin tarafından Kuveyt'in işgal edilmesine göz yumduğunu savunmuştur. Bu görüşün sahibi olanlar Saddam Hüseyin'in önderliğindeki Irak'ın gereğinden fazla güçlenerek Arap liderliğine soyunduğunu ve dolayısıyla Ortadoğu'yu ve özellikle İsrail'i tehdit edebilecek bir güce ulaştığını; bunu istemeyen ABD'nin de Irak'a müdahale için kendisine meşru bir zemin hazırlama yönünde davrandığını ileri sürmüşlerdir. Bu görüşün savunucularına göre, bu sayede ABD'nin ve Batı varlığının Ortadoğu'da bulunması da meşru bir zemine oturmuş olacaktı.²³¹ Bir diğer kesim ise Saddam'ın Kuveyt sınırına kuvvet yığmasının, ABD yönetimi tarafından Irak'ın Arap ülkelerinden istemiş olduğu nakit parayı alabilmek için kuvvet gösterisi yaptığı yönünde yorumlandığını, dolayısıyla duyarsız kalındığını ileri sürmüştür.²³² Bu konuyla ilgili olarak daha sonraki yıllarda kaleme aldığı anılarında Başkan George Bush "kriz ortaya çıkınca, bunun da sırası mıydı şimdi?" şeklinde düşündüğünü söylemiştir.²³³

Gelişmeler bu şekilde devam ederken, iki tarafın yetkilileri krizin daha fazla büyümeden nihai olarak çözümlenmesi için 1 Ağustos 1990'da Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde bir araya gelmişlerdir. Bu buluşmada petrol, sınır ve parasal konular görüşülmüştür. Bazı konularda fikir birliği olsa da mali konularda anlaşma sağlanamamış ve görüşmeler kesilme noktasına gelmiştir. Irak'lı yetkililer kendilerine 10 milyar dolar borç verilmesini istemiş ancak Kuveyt tarafı 9 milyar dolarda ısrar etmiştir. Suudi Arabistan Kralı Fahd ise anlaşmazlık konusu olan 1 milyar doları karşılıksız olarak vereceğini açıklamıştır. Kuveytli yetkililerin Irak'la aralarında bulunan sınır sorununun kesin olarak çözüme kavuşturulması ve paranın verilmesinin bu koşula bağlı olması konusunda ısrarlı bir tutum sergilemeleri sonucunda, Irak tarafı görüşmeleri kesmiş ve ülkesine geri dönmüştür. Yapılan bu görüşme, iki taraf arasında gerçekleşen son görüşme olma özelliğini taşımıştır.²³⁴

²³¹ Doğu Ergil, *a,g,e*, s. 41.

²³² M. Zekai Doğanay ve A.Fikret Atun, *Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi-Körfez Harbi ve Alınan Dersler*, Nurol Matbaası, Ankara, 1994, s. 198.

²³³ Derya Sazak, *11 Eylül Gölgesinde Saddam*, Doğan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 26.

²³⁴ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 225-226.

2.1.3. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Uluslararası Müdahaleye Giden Süreç

Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin, Cidde görüşmelerinden istediği gibi bir sonuç alamayınca 1 Ağustos'u 2 Ağustos'a bağlayan gece Kuveyt sınırında bulunan 150 bin kişilik ordusu ile Kuveyt'i işgale başlamıştır. Kuveyt'in 25 bin dolaylarındaki askeri gücü, işgal karşısında etkisiz bir direniş gösterince Irak birlikleri 7 saat içinde Başkent Kuveyt'e girmiştir. Kuveyt Emiri ise Irak Birliklerinin sınırı aştığını öğrenince Amerikan elçiliğinin yardımı ile Suudi Arabistan'a sığınmıştır.²³⁵ Saddam Hüseyin, bu ülkede kontrolü sağlamlaştırdıktan sonra 8 Ağustos'ta ilhak ettiğini, 28 Ağustos'ta ise 19. ili olarak ilan edildiğini açıklamıştır.

İşgal, tüm dünya'da yakından takip edilen ilk konu haline gelmiş ve dünya güç dengelerinde önemli bir değişikliğin meydana gelmesine neden olmuştur. Çünkü bu işgal ile Irak, dünya petrol rezervlerinin %20'sine sahip olmuş ve Kuveyt'in tüm dünyaya yayılmış olan finansman gücünü de elde etmiştir. Bu durum ABD'nin hızlı hareket etmesine ve hemen tedbir almasına neden olmuştur. ABD yönetimi işgalin gerçekleştiği gün, ilk olarak ülkesinde bulunan tüm Kuveyt ve Irak varlıklarını ve para hareketlerini dondurmıştır.²³⁶ Aynı gün BM Güvenlik Konseyi 660 sayılı kararı almıştır. Bu karar ile BM, Irak'ın işgalini kınamış ve Irak yönetiminden askeri birliklerini 1 Ağustos'taki mevzilerine çekmesini talep etmiştir.²³⁷

Aynı gün ise başta ABD olmak üzere Batılı Devletler, Kuveyt'in ülkelerindeki mal varlıklarını dondurma kararı almıştır. Yine ABD yönetimi diplomatik faaliyetleri hemen başlatmış, 3 Ağustos'ta Dışişleri Bakanı'nı Moskova'ya göndermiştir. Burada yapılan görüşmeler sonucunda, iki devletin yetkilileri işgali kınamış ve Irak Devleti'ne yapılan tüm silah satış ve sevkiyat işlemlerini durdurma kararı almıştır.²³⁸

ABD'de Başkan George Bush, yapmış olduğu ilk açıklamasında Irak'ın koşulsuz olarak geri çekilmesini talep etmiş ve müdahaleye giden sürece kadar aktif olarak rol almıştır. 04 Ağustos'ta ABD Genelkurmay Başkanı Colin Powel üst düzeydeki danışmanlara Amerika'nın olası hal tarzları ile imkân ve kabiliyetleri hakkında brifing sunarken, ABD donanmasına ait 50 savaş gemisine Körfez bölgesine intikal emri verilmiştir. Körfez bölgesinden sorumlu Merkez Kuvvetleri

²³⁵ Eric Laurent, **Çöl Fırtınası**, Çev.E. Akbulut ve T. Ahmet Şanslısay, E Yayınları, İstanbul, 1991, s. 25.

²³⁶ Kadir Akpınar, **a,g,m**, s. 80.

²³⁷ M. Hulki Cevizoğlu, **Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi**, Form Yayınları, İstanbul, 1991, s. 136.

²³⁸ Kadir Sağlam, **a,g,e**, s. 153.

Komutanlığı'na da askeri hazırlıklara başlaması yönünde talimat verilmiştir.²³⁹ Krizin hemen başlangıcında ABD yönetimi olası muhtemel bir müdahale için Suudi Arabistan'dan üs talep etmiştir. Ancak Suudi Arabistan yönetimi, başlangıçta ABD askerlerinin kutsal topraklara girmesini istememiştir. Bunun üzerine ABD Başkan George Bush, Suudi yönetimine Irak lideri Saddam Hüseyin'in ülkelerine saldıracağına dair önemli şüpheleri iletmıştır. Bu sayede Suudi Arabistan'dan istediği üsleri almıştır.²⁴⁰ ABD bu süreçten sonra bölgeye asker göndermeye başlamış ve kriz sonunda yaklaşık 600 bin asker uluslararası koalisyon gücüne dâhil edilmiştir. Bu sayı diğer 27 ülkenin katılımı ile 750 bine ulaşmıştır.

İşgali öğrenen Arap ülkelerinde ve özellikle Suudi Arabistan'da ise Irak'a yönelik bir korku ortaya çıkmış ve bu ülkeler Kuveyt'in işgaline karşı çıkan bir cephe oluşturmuşlardır. İşgalin ardından 9 Ağustos 1990 tarihinde, Kahire'de Arap Birliği toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda Birlik, Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesini kesinlikle reddetmiş ve Irak Silahlı Kuvvetleri'nin koşulsuz olarak kendi sınırlarına çekilmesini istemiştir. Ayrıca, BM'nin Irak'a karşı almış olduğu ambargo ve yaptırım kararlarına destek verilmiş ve Suudi Arabistan'ın da Irak tarafından işgal edilmesi olasılığına karşı buraya gönderilmek üzere bir Arap Silahlı Kuvvetlerinin oluşturulmasına karar verilmiştir.²⁴¹ Mısır ve Suriye, Saddam Hüseyin'e karşı olan ülkelerin başında gelmiş ve Suudi Arabistan'a askeri birlik göndermişlerdir. Arap ülkelerinden sadece Ürdün, Yemen ve FKÖ, Saddam Hüseyin'i desteklemişlerdir.²⁴² Hâlbuki Saddam Hüseyin, Kuveyt'i işgale etmeden önce, Arap ülkelerinin kendisine karşı çıkmayacağını hatta işgal konusunda kendisini destekleyeceklerini düşünmüş ancak bu beklentisi karşılığını bulmamıştır. Saddam Hüseyin, işgalden önce 10 Mayıs 1990 tarihinde Bağdat'ta düzenlenen Arap konferansında, Arap devletlerinin İsrail'e karşı Irak'ın nükleer ve kimyasal silah geliştirme politikasını destekledikleri yönünde bir izlenim edinmiştir. Aynı zamanda Arap ülkeleri bu konferansta, ABD'nin Filistin konusundaki tutumunun da hayal kırıklığı yarattığını belirtmişlerdir. İşte bütün bu olaylar, işgal konusunda Arap devletlerinin takınacağı muhtemel tutum konusunda Saddam Hüseyin'i yanlış yönlendirmiştir.²⁴³

BM Güvenlik Konseyi, 6 Ağustos'ta Irak'a ekonomik yaptırımları öngören 661 sayılı kararı almıştır. Bu karar, Irak'ın daha önce alınmış olan 660 sayılı karara

²³⁹ Hürriyet, 3 Ağustos 1990.

²⁴⁰ Kadir Akpınar, *a.g.m*, s. 81-82.

²⁴¹ Kadir Akpınar, *a.g.m*, s. 81-82.

²⁴² Oral Sander, *Siyasi Tarih; 1918 ve Sonrası*, Ankara, 1989, İmge Kitapevi, s. 568.

²⁴³ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, s. 576.

uymadığının tespit edilmesi durumunda, BM Güvenlik Konseyi üyesi olan ülkelerin Irak'a ekonomik ve siyasal ambargo uygulamalarını gerekli kılmıştır. Bu karardan sonra ABD yönetimi, ambargo kararının daha etkin uygulanmasını sağlamak amacıyla bölgeye savaş gemileri göndermeye başlamıştır. Aynı zamanda BM Güvenlik Konseyi etkin bir denetim sisteminin oluşturulabilmesi için 25 Ağustos 1990'da deniz ablukasını ve bu karara uymayanlara güç kullanılmasını gerekli kılan 665 sayılı karar almıştır.²⁴⁴

BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlara karşın, Saddam Hüseyin Kuveyt Krizi'ni çıkmaza sokmak için 12 Ağustos 1990 tarihinde, Irak askeri birliklerini Kuveyt'ten ancak, İsrail'in işgal ettiği Filistin ve Lübnan topraklarından geri çekilmesi koşuluyla çekebileceğini açıklamıştır. Yapmış olduğu açıklamada Filistin devletinin kurulmasının kabul edilmesi durumunda Kuveyt'te de benzer bir uygulamaya gidilebileceğini söylemiştir.²⁴⁵ ABD yönetimi bu açıklamanın, Saddam Hüseyin'in kendisine karşı oluşmuş olan uluslararası koalisyonu parçalamak ve Arap ülkelerinin desteğini almak amacıyla yapılmış olduğunu değerlendirmiştir. Ancak Irak lideri, Yemen ve FKÖ dışındaki ülkelerden destek sağlayamamıştır. Başlangıçta iyi ilişkiler içerisinde olduğu Libya lideri Muammer Kaddafi bile Saddam Hüseyin'in amacını anlamış ve ona destek olmamıştır.²⁴⁶

Irak lideri Saddam Hüseyin, ABD'nin koalisyon oluşturma çabalarının karşısında kendine taraftar bulmak ve uygulanan ambargonun delinmesini sağlamak için çalışmalarına devam etmiştir. Bunu başarmak için 15 Ağustos 1990 tarihinde İran sınırındaki tüm askerlerini geri çekeceğini ve İranlı tüm savaş esirlerini bırakacağını açıklamıştır. Böylece ambargoyu deleceğini hesaplayan Saddam Hüseyin, İran aracılığı ile petrolün bir bölümünü ihraç ederek elde ettiği kazançla gıda ve acil ihtiyaç maddelerini temin etmeyi amaçlamıştır.²⁴⁷ Irak yönetimi, 18 Ağustos'tan itibaren İranlı esirleri serbest bırakmaya, yabancı ülke vatandaşlarını da stratejik ve ekonomik hedefler ile mevzilere yerleştirmeye başlamıştır. Ancak taleplerine karşı İran olumsuz cevap vermiştir. Ayrıca bu durum karşısında BM Güvenlik Konseyi 664 sayılı kararı alarak daha önce çıkarılan 660, 661, 662 sayılı kararları hatırlatmış, rehinelere bırakılmasını ve yabancı uyruklu kişilerin emniyet ve

²⁴⁴ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, s. 577.

²⁴⁵ Hürriyet, 13 Ağustos 1990.

²⁴⁶ Barry Rubin, "Fiyaskoların Alası 1991", *Avrasya Dosyası*, Sonbahar, Ankara, 2000, s. 164.

²⁴⁷ Doğu Ergil, *Körfez Bunalımı*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990, s. 45.

sağlıklarını tehlikeye düşürecek davranışlardan kaçınılmasını istemiştir.²⁴⁸ Saddam Hüseyin bu çabasıyla da istediğini elde edememiş ve uluslararası kamuoyunun tepkisini çektiği için geri adım atmak zorunda kalmıştır. 28 Ağustos'ta yapmış olduğu açıklamada tüm yabancı kadın ve çocukları Irak'ı terk etmeleri için serbest bırakacağını açıklamıştır.²⁴⁹

İşgalden sonraki süreçte kendisine karşı oluşturulan koalisyonu parçalamayı başaramayan Saddam Hüseyin, ABD'nin kendisine saldıracağına ve Amerikan yönetiminin böyle bir savaşı göze alacağına pek fazla ihtimal vermemiştir. Örneğin Irak Sanayi Bakanı General Hüseyin Kamil bir açıklamasında "ABD'nin Irak'la çıkacak bir savaşın faturasını ödemeye hazır olduğunu sanmıyoruz demiştir" Irak aynı zamanda kendisine karşı ABD'nin güç kullanmasına Sovyetlerin izin vermeyeceğini ve krizin diplomatik yollarla çözülmesini isteyeceğini düşünmüştür.²⁵⁰ Hatta bu maksatla Irak Dışişleri Bakanı Tarık Aziz 6 Eylül 1990 tarihinde Sovyet lideri Gorbaçov ile görüşmüş ancak umduğu desteği bulamamıştır.²⁵¹

9 Eylül 1990 tarihinde ise ABD Başkanı George Bush ve Sovyet lider Gorbaçov Helsinki'de bir araya gelmişlerdir. Bu görüşmeden sonra iki lider, krizin barışçı yollarla kısa vadede çözümlenmesi gerektiğini, Irak'ın saldırganlığına kesinlikle göz yummayacaklarını, Irak'ın Kuveyt'ten kayıtsız şartsız çekilmesi gerektiğini ve Güvenlik Konseyi kararlarının tam olarak uygulanmasından başka hiçbir çözümün kabul edilemeyeceğini açıklamışlardır.²⁵² Bu bildiri ile iki liderin ortak görüş ve kararlık içerisinde oldukları tüm dünya kamuoyuna ilan edilmiştir.

Aslında krizle ilgili Fransa, Sovyetler Birliği ve Çin, askeri seçeneğin uygulanmasından önce, ekonomik ambargonun sonucunun beklenmesinin ya da diplomatik girişimlerin olumlu sonuç vermemesi durumunda BM şemsiyesi altında bir askeri operasyonun gerçekleştirilmesinin gerektiğini düşünmüşlerdir. Ancak ABD yönetimi, geçen zamanın kendi lehlerine değil Irak'ın lehine işlediğini, halkta savaş karşıtı gösterilerin meydana geldiğini, dolayısıyla Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz olarak çekilmediği takdirde askeri operasyona başvurulması gerektiğini savunmuştur. BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan üç devletin bu düşüncelerine rağmen ABD

²⁴⁸ M. Zekai Doğanay, ve A.Fikret Atun, *Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değerlendirilmesi-Körfez Harbi ve Alınan Dersler*, Nurel Matbaası, Ankara, 1994, s. 509.

²⁴⁹ Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 158.

²⁵⁰ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 230.

²⁵¹ Sabah, *Gorbaçov-Aziz Görüşmesinden Bir Sonuç Çıkmadı*, 7 Eylül 1990.

²⁵² Sabah, *Liderler Mutabakatı*, 10 Eylül 1990, s. 21.

Başkan'ı Bush uluslararası bir gücün kullanılmasına izin veren kararın en geç Kasım ayında kabul edilmesine yönelik diplomatik faaliyetleri başlatmıştır.²⁵³

Bu gelişmelerin ardından BM Güvenlik Konseyi 25 Eylül'de Irak'a uygulanan ekonomik ambargonun delinmesinin önlenmesi amacıyla 670 sayılı kararı alarak hava ablukasını yürürlüğe koymuştur.²⁵⁴ 29 Ekim'de ise yine BM Güvenlik Konseyi 674 sayılı kararı almıştır. Bu kararda; Irak kuvvetlerinin diğer ülke vatandaşlarını rehin alması protesto edilmiş, rehinelerin derhal serbest bırakılması emredilmiş ve aynı zamanda Kuveyt'in ve diğer ülke vatandaşlarının zararlarının karşılanması zorunluluğu getirilmiştir.²⁵⁵ Bundan sonra gelişen süreçte ise Irak lideri Saddam Hüseyin, Irak'tan koşulsuz çekilme taleplerini karşılık vermemiştir. Saddam Hüseyin'in bu tutumunun nedenini ise ABD'nin askeri seçeneğe başvurmayacağını ve soruna barışçı yollarla çözüm bulma niyetinde olduğunu düşünmesi oluşturmuştur. Bu nedenle Saddam Hüseyin ancak belli şartlar karşılığında Kuveyt'ten geri çekilmek istemiştir.

Ancak ABD'nin askeri operasyona yönelik olarak yürütmüş olduğu diplomatik faaliyetler sonuç vermiş ve operasyona karşı duruş sergileyen Fransa, Sovyetler Birliği ve Çin gerekli olduğu takdirde askeri seçeneği veto etmeyeceklerini açıklayarak tutumlarında değişiklik yapmışlardır.²⁵⁶

BM, Irak'ın Kuveyt'i koşulsuz olarak terk etmesi için, Ağustos 1990'dan itibaren toplamda 12 Güvenlik Konseyi kararı çıkarmıştır. BM Güvenlik Konseyi tarihinde ilk kez bir meselede hiç veto edilmeden arka arkaya 12 karar almıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin, Koalisyon Güçleri'nin Irak'a müdahalesinin gerçekleşmesi sürecine kadar aldığı kararlar şu şekildedir: 660 sayılı karar (2 Ağustos 1990), 661 sayılı karar (6 Ağustos 1990), 662 sayılı karar (9 Ağustos 1990), 664 sayılı karar (18 Ağustos 1990), 665 sayılı karar (25 Ağustos 1990), 666 sayılı karar (13 Eylül 1990), 667 sayılı karar (16 Eylül 1990), 669 sayılı karar (24 Eylül 1990), 670 sayılı karar (25 Eylül 1990), 674 sayılı karar (29 Ekim 1990) ve 677 sayılı karar (28 Kasım 1990). BM Güvenlik Konseyi bu kararları alarak Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz olarak çekilmesini ve sorunun taraflar arasında görüşmeler yoluyla çözülmesini istemiştir. Son olarak, Irak'ın bu kararlara olumsuz yanıt vermesi üzerine 29 Kasım 1990'da

²⁵³ Ertan Efeğil, *Körfez Krizi ve Türk Dış Politikasında Karar Verme Modeli*, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 65-70.

²⁵⁴ Milliyet, 26 Eylül 1991

²⁵⁵ Alain Gresh ve Dominique Vidal, *a,g,e*, s. 158.

²⁵⁶ Ertan Efeğil, *a,g,e*, s. 72.

Irak'a karşı güç kullanılmasına izin veren 678 sayılı kararı kabul etmiştir.²⁵⁷ Bu karar verilirken Çin çekimser kalmış diğer daimi üyeler ise olumlu oy kullanmışlardır. Bu karar ile Irak'ın 15 Ocak'a kadar Kuveyt'ten çekilmesi istenmiş, aksi durumda ise Kuveyt ile işbirliği yapan devletlere Irak'a karşı her türlü girişimde bulunma yetkisi verilmiştir.²⁵⁸

30 Kasım'da ABD Başkanı George Bush, Irak liderine çağrı yaparak iki ülkenin Dışişleri Bakanlarının görüşmesinin barış için gerekli olduğunu belirtmiş ve kendilerinin barıştan yana olduklarını ifade etmiştir. Kriz nedeniyle 60 tümen askeri birlik oluşturan Saddam Hüseyin bu gelişmelerin ardından Suudi Arabistan sınırında bulunan asker sayısını 750 bine çıkarmış²⁵⁹, diğer taraftan ise ABD Başkanı'nın önerisini kabul etmiştir. İki ülkenin Dışişleri Bakanları Tarık Aziz ve James Baker 9 Ocak 1991 tarihinde Cenevre'de görüşmüş fakat 8 saat süren bu görüşmeden bir sonuç alınamamıştır. 14 Ocak'ta BM Genel Sekreteri De Cuellar da Saddam Hüseyin'le Irak'ta görüşmüş ancak bu görüşmeden de çözüm çıkmamıştır²⁶⁰. Savaşın çok yaklaşmış olması karşısında sürdürülen bu diplomatik faaliyetlere rağmen Saddam Hüseyin'in Irak'tan çekilme konusunda geri adım atmak istememesinin nedenlerinin başında; ABD'nin hala kendisine müdahale etmeyeceği yönündeki düşüncesinin sürüyor olması ve kendi halkının gözünde kaçmış gibi görünmesi halinde Irak ordusu tarafından devrileceği yönünde endişe taşıyor olması yer almıştır.²⁶¹

Son anlardaki bu diplomatik girişimlerin Irak lideri tarafından sonuçsuz bırakılması üzerine ABD Kongresi, BM Güvenlik Konseyi'nin 29 Kasım 1990'da aldığı 678 sayılı karara dayanarak, Başkan George Bush'a 16 Ocak'a kadar Irak birliklerinin Kuveyt'ten geri çekilmemesi halinde savaş ilan etme yetkisi vermiştir. Kongre'de bu yetki %35 olumsuz ve %23 çekimser oya karşı %42 olumlu oyla verilmiştir.²⁶²

²⁵⁷ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 233.

²⁵⁸ Rifat Uçarol, *a,g,e*, s. 1022-1023.

²⁵⁹ Ertan Efeğil, *a,g,e*, s. 76.

²⁶⁰ Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 165-168.

²⁶¹ William R. Polk, *Irak'ı Anlamak*, Ntv Yayınları, 2007, İstanbul, s. 170.

²⁶² Milliyet, *ABD Kongresi'nden Savaş Kararı*, 13 Ocak 1991, s. 14.

2.1.4. Körfez Savaşı'nın (Çöl Fırtınası Harekâtı) Başlaması ve Gelişmeler

Kuveyt'ten çekilmesi yönünde yapılan görüşmeler ve arabuluculuk girişimlerine, Saddam Hüseyin'in olumsuz cevap vermesi sonucunda ABD'li bir Generalin komutasındaki Koalisyon Güçleri, BM Güvenlik Konseyi'nin 678 sayılı kararı ışığında, 16 Ocak'ı 17 Ocak'a bağlayan gece "Çöl Fırtınası Harekâtını" başlatmıştır.²⁶³

43 gün süren harekâtın 39 günü tamamen hava harekâtı olarak geçmiş, Irak'ın askeri gücünün tamamen zayıfladığının anlaşılmasından sonra ise kara harekâtına başlanmıştır. "100 Saat Savaşı" denen kara muharebelerinin başarıyla sonuçlanmasıyla ise Irak koşulsuz olarak ateşkesi kabul etmiş ve Koalisyon Güçleri 27 Şubat'ta Kuveyt'in Başkenti olan Kuveyt City'i ele geçirmişlerdir.²⁶⁴ Hava harekâtında öncelikli olarak Irak'ın hava savunması etkisiz hale getirilerek hava hâkimiyetii sağlanmış, daha sonra hava harekâtı tamamen Irak'ın kara kuvvetlerini etkisiz hale getirmek maksadıyla kullanılmış ve bu amaç da gerçekleştirildikten sonra son safhada yapılan kara harekâtının desteklenmesi sağlanmıştır.²⁶⁵ Hava harekâtının başladığı ilk hafta Koalisyon Güçleri, Irak ve Kuveyt'e 1944 yılı boyunca tüm Almanya'ya atılmış olan bombaların iki katı kadarını atmışlardır.²⁶⁶ Toplamda ise Irak birliklerinin üzerine 106 binden fazla sorti yapılmış ve 88 bin ton bomba bırakılmıştır. Ayrıca Irak hedeflerine 300 güdümlü Tomahawk füzesi fırlatılmıştır.²⁶⁷ Hava harekâtı sonucunda Irak'ın muharebe gücü %30-40 oranında zayıflatılmış ve kara harekâtı için uygun şartların oluşması sağlanmıştır.

Çöl Fırtınası Harekâtı'nın hava ve kara safhalarının her ikisinde de Irak Silahlı Kuvvetleri çok fazla direniş gösterememiştir. Ancak Suudi Arabistan ve İsrail'e atılan birkaç Scud füzesi Koalisyon Güçleri'ne çok fazla zayıat verdimese de bu ülkelerde gergin bekleyişlerin olmasına neden olmuştur. Saddam Hüseyin'in İsrail'e Scud füzeleri ile saldırmasındaki temel amacını ise aslında savaşın yönünü başka tarafa çevirme gayreti oluşturmuştur. Irak lideri, İsrail'e saldırarak bu savaşı bir Müslüman Yahudi savaşı noktasına getirmek ve İslam-Arap birliğini arkasına almak istemiştir. Ancak beklediği karşılığı bulamamıştır. ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin,

²⁶³ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, s. 579.

²⁶⁴ Kadir Akpınar, *a,g,e*, s. 85.

²⁶⁵ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi (Üçüncü Kitap)*, Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1991, s. 17-18.

²⁶⁶ Kadir Akpınar, *a,g,e*, s. 85.

²⁶⁷ William R. Polk, *a,g,e*, s. 170.

Suudi Arabistan ve Kuveyt'e Patriot füzelerini yerleştirmesiyle Scud füzelerinin etkinliği de oldukça zayıflamıştır. Irak'lı birliklerin sınırlı bir başarı sağlayabildikleri tek husus Suudi Arabistan sınırında bulunan Khafji kentine yapılan saldırılar olmuştur. Bu kenti kısa süreliğine ele geçirebilmişler ancak Koalisyon Güçlerinin koordineli taarruzları sonucu şehri boşaltmak zorunda kalmışlardır.²⁶⁸

Hava harekâtının şiddetinin arttığı dönemde, Irak lideri Saddam Hüseyin savaşın aleyhinde geliştiğini ve yenilginin yakın olduğunu görmüş ve 15 Şubat'ta bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada, İsrail'in Filistin'den ve işgal ettiği diğer Arap topraklarından çekilmesi, kendi ülkesine karşı alınan bütün BM kararlarının iptal edilmesi ve Irak'ın kara ve denizdeki haklarının tanınması şartıyla BM'nin 660 sayılı kararını kabul edeceğini ilan etmiştir.²⁶⁹ Ancak Koalisyon Güçleri bu şartları kabul etmeyerek hava harekâtına devam etmişlerdir.

Savaşın devam ettiği dönemde diplomatik girişimler de sürdürülmüştür. Bu girişimlerin ilki İran Devlet Başkanı Rafsancani tarafından yapılmıştır. Ancak 10 Şubat'ta yapılan açıklamada Saddam Hüseyin'in bu girişime olumlu bir cevap vermediği belirtilmiştir. Yine 10-11 Şubat tarihlerinde Bağlantısızlar toplantısı yapılmış ve bu toplantı da barışı sağlayamamıştır. Kamuoyunda umut ışığı doğuran diğer bir girişim ise Sovyet lider Gorbaçov tarafından ortaya konmuştur. Ancak ABD Başkanı George Bush, Gorbaçov'un barış planına olumlu bakmamış ve bu planda sonuçsuz kalmıştır.²⁷⁰ Gorbaçov'un bu planına ABD Başkanı tarafından sıcak bakılmamasının asıl nedeni, bu girişimin Saddam Hüseyin tarafından siyasi bir zafer haline getirilmesi ve uluslararası arenada propaganda malzemesi olarak kullanılma ihtimalinin bulunması olarak değerlendirilmiştir.²⁷¹

Hava harekâtının istenilen şekilde sonuçlanmasının ardından 24 Şubat 1991 sabahı saat 04.00'de, Koalisyon Güçleri tarafından kara harekâtı başlatılmıştır. 27'den fazla ülkenin 620 bin askeri, karşılarında sayıları 540 bin civarında olan Irak askerlerine karşı harekâta başlamışlardır.²⁷² Bu harekâtın siyasi hedefini "Kuveyt'in kurtarılması, meşru yönetimin kurulması ve Irak'ın bir daha komşularının varlığını ve

²⁶⁸ K.K.Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, *Körfez Savaşından Alınan Dersler*, K.K. Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 1-7.

²⁶⁹ Nasuh Uslu, *a,g,m*, s. 180.

²⁷⁰ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, s. 579.

²⁷¹ Adib Moghaddam Arshin, *The International Politics of the Persian Gulf: A Cultural Genealogy*, London&New York, Routledge, 2006, s. 54-59.

²⁷² K.K.Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, *a,g,e*, s. 1-9.

ABD'nin çıkarlarını tehdit edecek bir duruma gelememesinin sağlanması" oluşturmuştur.²⁷³

Koalisyon Güçleri ile Irak arasındaki kara savaşı 4 gün gibi çok kısa bir süre içerisinde sona ermiştir. Koalisyon Güçleri, Kuveyt'in Başkenti'ni kurtarmış ve Güney Irak'ın bir bölümünü de işgal etmiştir.²⁷⁴ Bunun üzerine Irak'ın BM temsilcisi 27 Şubatta bir açıklama yaparak 660, 662, ve 674 sayılı BM kararlarını kabul ettiklerini, Kuveyt üzerindeki iddialarından vazgeçtiklerini ve Kuveyt'ten tamamen çekileceklerini bildirmiştir. Bu açıklamadan sonra ise Başkan Bush savaşın durduğunu söylemiş ve bunun sonucunda "Çöl Fırtınası Harekâtı" sona ermiştir. 27 Şubat'ta Koalisyon Güçleri'nin ABD'li Komutanı General Sawarzkopf; Irak'ın savaş gücünün tehlike yaratmayacak bir seviyeye indirilmiş olduğunu, Irak'ın elinde ağırlıklı olarak piyade kuvvetlerinden oluşan ve yakın bir gelecek içinde hiçbir komşu bölge devletini tehdit edemeyecek kadar zayıf bir ordu kalmış olduğunu açıklamıştır.²⁷⁵

3 Mart 1991 günü Koalisyon Güçleri'nin temsilcileri ve Irak'lı yetkililer Kuveyt-Suudi Arabistan sınırının kuzeyinde yer alan Safven kasabasında bir araya gelerek ateşkes antlaşması imzalamışlardır. Bu görüşmede Irak'lı yetkililer Koalisyon temsilcilerinin bütün isteklerini kabul etmişlerdir.²⁷⁶ Aynı gün ise BM Güvenlik Konseyi 686 numaralı kararı alarak ateşkes koşullarını açıklamıştır. Bu ateşkes antlaşmasının ana hatları ise şu şekilde olmuştur.²⁷⁷

- Müttefik savaş esirleri iade edilecek,
- Düşmanca ve kışkırtıcı eylemlere son verilecek,
- Irak, Kuveyt'in ilhakı kararını kaldıracak,
- Irak, Kuveyt'te meydana getirdiği zarar için tazminat ödemeyi kabul edecek ve Kuveyt'in mal varlığını iade ederek bu ülkenin uğradığı yıkımın onarımına katkıda bulunacak,
- Kuveyt istikrara kavuştuğunda ABD ve Koalisyon Güçleri, Güney Irak'ı mümkün olduğu en kısa sürede boşaltacak,
- BM'nin daha önce almış olduğu 12 karar geçerliliğini koruyacak ve ekonomik yaptırımlar devam edecek,

²⁷³ Rifat Uçarol, *a,g,e*, s. 1023.

²⁷⁴ Muzaffer Erendil, *Çağdaş Orta Doğu Olayları*, Ankara, 1992, s. 146-147.

²⁷⁵ Mahmut Bali Aykan, *Türkiye'nin Kuveyt Krizi (1990-91) Politikası*, Ankara, 1998, s. 48.

²⁷⁶ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 239.

²⁷⁷ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi Sonrası Ortadoğu (Beşinci Kitap)*, Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 2.

- Irak bu koşullara uymadığı takdirde Koalisyon Güçlerine askeri harekâtı devam ettirme hakkı doğacaktır.

2.1.5. Irak'a Koalisyon Güçleri Tarafından Yapılan Müdahalenin Sonuçları ve Bölge'de Meydana Gelen Gelişmeler

BM Güvenlik Konseyi'nin kararının ardından ABD öncülüğünde oluşturulan Koalisyon Gücü'nün müdahalesi sonrasında, Irak'ın neredeyse bütün nükleer ve kimyasal tesisleri yok edilmiş, askeri gücü sıfırlanmış ve zaten kötü olan ekonomik durumu daha büyük bir darbe yemiştir. Bu müdahale sonucunda 180 bin dolaylarında Irak'lı hayatını kaybetmiştir.²⁷⁸ Koalisyon askerleri ise sadece 148 kayıp vermiştir. Savaştan önce dünyanın dördüncü büyük ordusu gözöyle bakılan Irak ordusu büyük darbe almıştır. Sahip olduğu 4200 tankın 4000'i, 2700 personel taşıyıcının 2000'i ve 3100 ağır silahın üçte ikisi tahrip edilmiştir. Bunlara ek olarak 2000 top, 4000 savaş aracı, en az 100 Scud füzesi yok edilmiş, savaştan önce 800 civarında olan uçağından ise sadece 200 tane kalmıştır.²⁷⁹ Ayrıca savaş öncesinde zaten çok sıkıntılı bir ekonomiye sahip olan Irak ekonomisi savaş sonrası çöküntöye uğramış, petrol gelirleri ile 20 yılda kurulan altyapı, sanayi tesisleri ve enerji santralleri büyük hasara uğramıştır.²⁸⁰ Bu savaş, Irak iş gücünün çok düşük seviyelere inmesine, tarımsal ve hayvansal gelirlerinin de önemli ölçüde azalmasına neden olmuştur.²⁸¹

Savaştan sonra Irak'ın 36 milyar dolarlık döviz rezervi sıfırlanmıştır.²⁸² Savaşın Irak'a maliyeti 200 milyar doları bulurken Kuveyt'e verdiğı zararın ise 100 milyar doların üzerinde olduğı tahmin edilmiştir. Savaştan önce Suudiler ve Kuveytliler Amerikan Orduları'nın Suudi Arabistan'da bulunmasından dolayı bu öлкеye ayda 1.5 milyar dolar para sağlamışlardır.²⁸³ ABD Silahlı Kuvvetleri, bu savaşta Koalisyon Güçleri'nin %90'ından fazlasını oluşturmuştur. Ancak savaşın maliyetinin %88'lik kısmı Suudi Arabistan, Kuveyt, Japonya, Almanya gibi ölkelerce üstlenilmiştir.²⁸⁴ Pentagon yetkililerine göre, savaşın askeri maliyeti 75 milyar dolar civarında olmuştur. Bu paranın 50-55 milyar dolarlık bölümünü koalisyonu oluşturan ölkeler

²⁷⁸ Serhat Erkmen, "ABD ve İngiltere'nin Irak Karşısındaki Kuvvet Kullanımlarının Değerlendirilmesi", *Avrasya Dosyası*, 2002, İlkbahar, s. 315.

²⁷⁹ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD*, s. 439.

²⁸⁰ Derya Sazak, *11 Eylül Gölgesinde Saddam*, Doğan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 71.

²⁸¹ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi Sonrası Ortadoğı (Beşinci Kitap)*, s. 7.

²⁸² Derya Sazak, *a,g,e*, s. 31.

²⁸³ Nasuh Uslu, *a,g,m*, s. 181.

²⁸⁴ Eric Laurent, *a,g,e*, s. 65.

(Suudi Arabistan ve Kuveyt 33 milyar dolar, Japonya, Almanya ve BAE) ödemiştir. 20-25 milyar dolarlık kısım ise ABD tarafından karşılanmıştır.²⁸⁵

Aynı zamanda bu savaştan ABD ekonomisi, iç piyasada oluşan canlanmadan dolayı pozitif yönde etkilenmiştir.²⁸⁶ Kriz sırasında ve savaştan sonra ABD’li silah şirketlerinin silah satışları büyük ivme kazanmış, Lockheed silah fabrikasının yöneticisi olan Daniel Tellep 1991 yılında fabrikalarının üretim kapasitelerinde harika bir artış olduğunu söylemiştir.²⁸⁷

Ayrıca, savaşın sonuna yaklaşıldığında Amerikan Ordusunun Bağdat’a varmak üzere iken ABD Başkanı tarafından durdurulması bazı kesimlerce ciddi eleştirilere uğramıştır. Ancak ABD Başkanı Bush bu konuyla ilgili daha sonra yapmış olduğu bir açıklamada “Eğer istila yoluna gitmiş olsaydık, akla yakın bir olasılıkla ABD şu anda kendisine karşı kesin düşmanlık besleyen bir ülkede işgalci konumunda olabilirdi” demiştir.²⁸⁸ Bu konuyla ilgili olarak Koalisyon Güçleri’nin ABD’li Komutanı Org. Schwarzkopf, Vietnam Savaşı’nda dünyanın desteğini kaybetmelerine neden olan yasal dayanak eksikliğinden bahsederek, tek bir koalisyon liderinin bile Irak’ın başkentinde savaş istemediğini belirtmiştir.²⁸⁹

Savaştan sonra BM Güvenlik Konseyi, 3 Nisan 1991 tarihinde 687 sayılı kararı almıştır. Bu karar ile yaptırımlar rejimi olan bir düzen ortaya çıkmıştır. Bu karara göre Irak’a ekonomik yaptırımlar uygulanacak, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların üretildiği tesisler tasfiye edilecekti. Ayrıca bu faaliyetlerin takip edilmesi konusunda BM gözlemcileri gerekli kontrolleri yapacak ve Irak hükümeti bu konuda işbirliğinde bulunacaktı.²⁹⁰ 1990’dan itibaren uygulanan BM ambargosu, 5 yıl boyunca devam etmiş ve ancak 1996 yılına gelindiğinde, Irak BM kararıyla petrol karşılığı gıda programına geçiş yapabilmıştır.²⁹¹

Savaşın sona ermesine rağmen Irak, bu sefer iç yönetimde istediği huzuru bulamamış, ateşkes anlaşmasının imzalanmasından bir gün önce 2 Mart 1991 tarihinde Irak’ın güneyindeki Şiiler, Saddam’a karşı ayaklanmıştır. Bu ayaklanmaya

²⁸⁵ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD*, s. 440.

²⁸⁶ Peter Calvocoressi, *World Politics 1945-2000*, England, Longman, Eight Edition, 2001, s. 462.

²⁸⁷ Ümit Özdağ, *Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi Krizi*, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1991, s. 134.

²⁸⁸ William R. Polk, *a,g,e*, s. 175.

²⁸⁹ Derya Sazak, *a,g,e*, s. 72.

²⁹⁰ William R. Polk, *a,g,e*, s. 176.

²⁹¹ Kadir Akpınar, *a,g,m*, s. 86.

daha sonra kuzeydeki Kürtler de katılmıştır. Saddam Hüseyin bu ayaklanmaları şiddet kullanarak bir ay içerisinde bastırmıştır.²⁹² ABD ve Koalisyon Güçleri, Ortadoğu'da yeni bir kaosu meydana gelmesini önleyerek güç dengesini korumak istemeleri ve Irak iktidarının kendi eşgüdümünde olmayan güçlerin eline geçmesini istememeleri nedeni ile bu ayaklanmaların Irak lideri Saddam Hüseyin tarafından şiddet kullanılarak bastırılmasına müsaade etmişlerdir.

Bu ayaklanmalar ve karşılığında gelen sert müdahale sonucu yüz binlerce Irak'lı Kürt vatandaş kuzeye doğru kaçmış; Türkiye ve İran'a sığınmış, büyük bir kısım insan da sınır bölgelerine yerleşmiştir. Özellikle Türkiye'nin girişimleri ile Türkiye'ye sığınan Irak uyrukluların tekrar Irak'a dönmesinin sağlanması için Çekiç Güç adıyla yeni bir yardım ve himaye kuvveti oluşturulmuştur.²⁹³ Bu oluşum sayesinde ve BM kararı çerçevesinde ABD öncülüğünde "Provide Comfort" (Huzur Operasyonu) adı verilen yardım harekâtı başlatılmış ve bu insanlara havadan yardım malzemesi götürülmeye başlanmıştır. Bu malzemeleri götüren uçakların güvenliğinin sağlanması için ise Nisan 1991'de, 36. paralelin kuzeyine Irak'ın uçak göndermesini önleyen "uçuşa yasak" bir bölge oluşturulmuş ve bu yasak çeşitli adlar ile 1998 yılına kadar sürdürülmüştür.²⁹⁴ Kuzey Irak'ta oluşturulan güvenli bölge benzeri bir uygulama da güneyde bulunan Şiiler için uygulamaya konulmuş 18 Ağustos 1992 tarihinde 32. enlemin güneyinde kalan hava sahası da Irak uçakları için yasak bölge ilan edilmiştir. Irak yönetimi bu kararla hava sahasının %50'den fazlasını kontrol edemez duruma düşmüş ve Irak fiilen üçe bölünmüştür.²⁹⁵

Devam eden süreçte ise Irak yönetimine karşı mücadele eden Kürt liderler, özerklik talep etmeye başlamış ve demokratik bir yönetim kurulması için Saddam Hüseyin'in yapmış olduğu görüşme çağrısını kabul ederek Bağdat'a gitmişlerdir. Toplantı 24 Nisan 1991 tarihinde sonuçlanmış ve Saddam Hüseyin Kürt liderler ile kendilerine özerklik tanıyan 11 Mart 1970 anlaşmasının prensipleri doğrultusunda bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmanın imzalanmasıyla ise Irak'lı yetkiler iç yönetimde huzurun sağlanması yönünde nefes alma imkânı bulmuşlardır.²⁹⁶

²⁹² Kadir Akpınar, *a,g,m*, s. 86.

²⁹³ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi Sonrası Ortadoğu (Beşinci Kitap)*, s. 62.

²⁹⁴ William R. Polk, *a,g,e*, s. 177.

²⁹⁵ Ümit Özdağ, *Türkiye, Kuzey Irak ve PKK*, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s. 79.

²⁹⁶ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi Sonrası Ortadoğu (Beşinci Kitap)*, s. 24

Kürt liderler bu süreçten sonra 1970 anlaşmasını gerekçe göstererek yerel yönetimleri belirlemek için seçim yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Batılı devletlerin desteğini arkalarına alan Kürt liderler 19 Mayıs 1992 tarihinde yerel seçimleri gerçekleştirerek 4 Eylül 1992’de Erbil şehrinde kendi parlamentolarının toplanmasını sağlamışlardır. Bu süreç ile Kuzey Irak’ta hukuken olmasa bile fiilen bir Kürt Devleti kurulmuştur.²⁹⁷

Körfez Krizi sonrası Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler gerek uluslararası arenada gerekse bölgedeki dengelerin yeniden oluşmasına neden olurken, Ortadoğu’da söz sahibi bulunan bazı aktörlerin etkisi azalmış, bazıları ise siyaset merkezindeki yerini sağlamlaştırmıştır. Aynı döneme denk gelen ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla neticelenen gelişme sonucunda başta Ortadoğu olmak üzere çeşitli bölgelerde jeopolitik ve ideolojik güç boşlukları oluşmuştur²⁹⁸. Bu boşluktan istifade eden ABD, uluslararası ve bölgesel politikaların birinci derecede belirleyicisi ve aktif bir unsuru haline gelmiştir.²⁹⁹ Ayrıca İkinci Körfez Krizi’nin çıkması ve arkasından gelen ABD müdahalesiyle, Irak bu bölgede etkin bir güç ve istikrarsızlık kaynağı olmaktan tamamen çıkarılmış, Saddam Hüseyin’in idam edilmesiyle de Irak’ta yönetim değişmiştir. Ayrıca bu dönemde o güne kadar dünya kamuoyunun pek merak etmediği “Kürt sorunu” bir anda temel ilgi odağı haline gelmiş ve bölgeye müdahale etmeye çalışan her Batılı devlet tarafından kullanılmaya başlanmıştır

2.1.6. Körfez Savaşında Türkiye

Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesi ve devamında, ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri tarafından yapılan müdahaleye kadar olan süreç, bölgede stratejik açıdan önemli bir konumda bulunan Türkiye tarafından da dikkatle takip edilmiştir. Türkiye bölgede bulunan güç dengesinin Kuveyt’in işgali ile Irak lehine bozulmasını krizin başından itibaren şiddetle kınamış ve Saddam Hüseyin’in Kuveyt’ten çekilmesi için yapılan diplomatik faaliyetlere katkıda bulunmuştur.

Ayrıca Türkiye’nin Irak’la tarihsel süreç içerisinde gelen komşuluk ve karşılıklı ticaret ilişkileri, Irak’ta yaşayan Türkmen vatandaşların varlığı ve Kuzey Irak’ta bu savaşın sonunda bir Kürt Devleti’nin kurulması olasılığı ise, Türk yöneticilerin bu kriz esnasında aktif bir politika izlemesine neden olmuştur. Dolayısıyla Türk yöneticiler,

²⁹⁷ Ümit Özdağ, *a,g,e*, 1999, s. 81.

²⁹⁸ Şamil Ünsal, “Milli Güvenliğimizin, Milletlerarası ve Küresel Boyutları”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, Kasım-Aralık, Sayı: 207, 2013, s. 5.

²⁹⁹ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 246.

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'ten çekilmemesi üzerine, Koalisyon Güçleri'nin Irak'a yapmış olduğu müdahaleye destek vermiş ve hava üslerinin kullanılmasına müsaade etmiştir. Ancak savaştan en fazla zarar gören ülkelerin başında yine Türkiye gelmiştir. BM kararı ile Irak'a ambargo uygulanması, Kürt mültecilere karşı sınırların açılması ve savaşın sonunda Kuzey Irak'taki boşluktan istifade ederek bölgede üslenen PKK terör örgütü, uzun yıllar Türkiye'nin başını ağrıtan ana sorunları oluşturmuştur.

2.1.6.1. Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin İzlediği Politika

Türkiye'nin krize ve sonrasında gelişen olaylara yaklaşım tarzı, bölgede güç dengelerinin değişmesinin önlenmesi ve Irak'ta kendi aleyhine olan bir durumun ortaya çıkmasına engel olmaya yönelik olmuştur. Bu nedenle Türkiye bağımsızlığını tehdit edecek bir denge değişikliğine veya ülke bütünlüğüne tehdit oluşturacak bir durumun ortaya çıkmasına karşı bir politik tavır ortaya koymuş ve bu çerçevede BM ile işbirliği yapmaktan çekinmemiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 2 Ağustos 1990 tarihli ve Irak'ın Kuveyt'ten derhal ve koşulsuz çekilmesini öngören 660 sayılı kararı almasının hemen ardından Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Kuveyt'in işgalinin kabul edilemez olduğunu belirtmiş ve Kuveyt'in egemenlik haklarının geri verilmesini istemiştir.³⁰⁰ Bu açıklamayı takip eden günlerden biri olan 5 Ağustos'ta Irak Başbakan Birinci Yardımcısı Taha Yasin Ramazan Türkiye'ye gelmiş, Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile görüşmüş ve Türkiye'nin kiriz konusunda tarafsız kalmasını istediklerini belirterek, petrol boru hattının kapatılmasını öngören bir kararın alınmasının iki ülke arasında güvensizlik yaratacağını belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Özal ise ortaya çıkan durumun vahim ve tehlikeli olduğunu belirterek Irak'ı kesin bir dille uyarmış ve Irak askerlerinin Kuveyt'ten çekilmesi gerektiğini söylemiştir.³⁰¹ Irak heyetinin Türkiye'den ayrılmasının ardından Ağustos ayının ilk haftasında, Sovyet ve İran heyetleri de Türkiye'ye gelmiş ve BM nezdinde yapılan girişimleri desteklediklerini belirtmişlerdir.³⁰²

BM Güvenlik Konseyi 6 Ağustos 1990 tarihinde Irak'a ekonomik yaptırımları öngören 661 sayılı kararı almıştır. 661 sayılı karar BM anlaşmasının 41. maddesi

³⁰⁰ Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 188.

³⁰¹ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi*, Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1990, s. 31.

³⁰² Ramazan Gözen, *a,g,e*, s. 253.

çerçevesinde alınmıştır. Bu nedenle üye ülkeleri bağlayıcı nitelik taşımıştır. Türkiye yıllık 2.5 milyar dolarlık bir ticaret hacmine sahip olduğu Irak'a karşı, BM tarafından alınmış olan ambargo kararını olumlu karşılamıştır.³⁰³ Türkiye bu kararı hemen uygulayarak Irak'a karşı ambargo uygulayan ilk ülke olmuş, bir gün sonra da Yumurtalık boru hattını kapattığını açıklamıştır.³⁰⁴ Türk yöneticiler aynı zamanda, Kuveyt ve Irak'ın Türkiye'deki mal varlıklarına el koymuş ve iki ülkeye yapılacak ihracatı, gıda ve sağlık hizmetleri hariç olmak üzere durdurmuştur.³⁰⁵ Türkiye'nin almış olduğu bu karar ile Irak'ın günlük 1,5 milyon varillik petrol ihracı, Irak'la yapılan dış ticaret ve üçüncü ülkelerin Türkiye üzerinden Irak'la yapmış oldukları dış ticaret engellenmiştir.³⁰⁶ Türkiye'nin Kuveyt Kriz'i politikalarının yönlendirilmesinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal ön plana çıkmış ve bu konuda aktif bir dış politika izlemek istemiştir. Hatta bu konuyla ilgili olarak, ABD Başkanı George Bush ilerleyen yıllarda "Amerikan Devleti, Turgut Özal ile konuşmaktan dolayı çok yüksek telefon faturaları ödedi. Onu sık sık arıyordum, çünkü ondan güzel fikirler alıyordum. Bana Saddam'ı az kayıpla çabucak yeneceksiniz diyen ilk liderlerden biriydi. Özal'ın da benim de yanıldığımız nokta şu olmuştu: İkimizde onu yenmemizle birlikte Saddam'ın yıkılacağını ve yok olacağını düşünmüştük" şeklinde bir açıklama yapmıştır.³⁰⁷

Aynı zamanda Türkiye'de Saddam Hüseyin'e karşı kuzeyden ikinci bir cephenin açılıp açılmayacağı konusu Cumhurbaşkanı Özal ile hükümet ve parlamento arasında sorun olmuş, Cumhurbaşkanı Özal'ın Türkiye'nin aktif bir politika izleyip Kuzey Irak'ın Musul ve Kerkük kentleri de dahil olmak üzere işgal edilmesini isteyen politikasına, başta muhalefet olmak üzere bir çok kesim karşı duruş sergilemiştir. Dönemin Genel Kurmay Başkanı Org. Necip Torumtay, Cumhurbaşkanı'nın bu görüşünü protesto ederek istifa etmiştir.³⁰⁸ Bu gelişmeden sonra ise Cumhurbaşkanı Özal geri adım atmak durumunda kalmıştır.

Yaşanan gelişmeler üzerine tatilde olan TBMM olağanüstü olarak toplanmış ve her ihtimale karşı 12 Ağustos 1990 tarihinde Bakanlar Kurulu'na yurtdışına asker gönderilmesine dair yetki veren 107 sayılı meclis kararını çıkarmıştır. Dolayısıyla Meclis, Türk askerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin

³⁰³ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, s. 591.

³⁰⁴ Tayyar Arı, *a,g,e*, 1999, s. 233.

³⁰⁵ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi*, s. 33.

³⁰⁶ Baskın Oran, *"Kalkık Horoz" Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, Ankara, 1996, Bilgi Yayınları, s. 41-42.

³⁰⁷ Pierre Sallinger ve Eric Laurent, *a,g,e*, s. 23-24.

³⁰⁸ Ümit Özdağ, *a,g,e*, 1999, s. 62.

Türkiye’de bulunmasına dair izin yetkisini Hükümete devretmiştir.³⁰⁹ TBMM, 5 Eylül 1990’da yeni bir karar çıkartarak Hükümete verdiği yetkiyi genişletmiştir. Aynı zamanda Türkiye BM Güvenlik Konseyi’nin 667 ve 670 Sayılı kararlarını da kabul etmiş, Irak’a deniz ve hava ambargosu uygulayarak işgale karşı olan tutumunu devam ettirmiştir.

Türkiye, krizin barışçı yollar ile çözülebilmesi için diplomatik girişimlerde de bulunmuştur. 18 Ağustos’ta Dışişleri Bakanı Ali Bozer İran’a gitmiş, 23 Ağustosta ise Suriye, Ürdün ve Mısır’a ziyarette bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise 25 Eylül’de Washington’a gitmiş ve burada ABD Başkanı George Bush ile görüşmüştür. Görüşme sonunda yapmış olduğu açıklamada; Türkiye’nin çıkarlarını korumak şartıyla ABD’ye destek vereceklerini ve krizin askeri seçenek dahilinde çözülmesi gerektiğine dair herhangi bir kararlarının bulunmadığını söylemiştir. Cumhurbaşkanı Özal 13-18 Ekim tarihlerinde ise Suudi Arabistan, Katar, Mısır ve Suriye ziyaretlerinde bulunmuştur.³¹⁰

Krizin barışçı yollarla çözülmesi yönündeki çabaların sonuçsuz kalması ve ABD Başkanı Bush’un Kongre’den savaş yetkisi almasının ardından, bölgede bulunan ABD Dışişleri Bakanı James Baker Ankara’ya gelerek İncirlik Üssü’nün kullanımı için Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Yıldırım Akbulut ve Dışişleri Bakanı Kurtcebe Alptemoçin ile görüşmüştür. Ayrıca Baker, ileride sınırlı da olsa Türkiye’den askeri destek isteyebileceklerini belirtmiştir. Yine bu görüşmede Baker ABD’nin bölgede bir Kürt Devleti’nin kurulmasına müsaade etmeyeceğini ve Irak’ın toprak bütünlüğünün korunmasına özen göstereceklerini söylemiştir.³¹¹ Türkiye’nin Baker’dan talebi ise Irak’ın Türkiye’ye saldırması olasılığının NATO güvencesine bağlanması ve meydana gelecek olan maddi kayıpların telafi edilmesi olmuştur. Bu taleplerin olumlu karşılanması sonucunda 10 Ocak 1992 tarihinden itibaren NATO Çevik Kuvvetlerine bağlı 42 savaş uçağı ve 500 personel Malatya Erhaç Hava Üssü’ne yerleşmiştir.³¹²

TBMM, BM Güvenlik Konseyinin 29 Kasım 1990 tarihinde almış olduğu 678 sayılı kararı gerekçe göstererek, 17 Ocak’ta 126 sayılı meclis kararını çıkarmıştır.³¹³ Bu karar ile Hükümet’e daha geniş yetkiler sağlanmıştır. Bu kararın ardından ABD,

³⁰⁹ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi*, s. 40.

³¹⁰ Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 190-191.

³¹¹ Ertan Efeğil, *a,g,e*, s. 77.

³¹² Hulki Cevizoğlu, *Amerika’nın Körfez Savaşı*, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2003, s. 23.

³¹³ Baskın Oran, *a,g,e*, 1996, s. 42.

İncirlik Hava Üssünü de kullanmaya başlamış ve Türkiye dolaylı da olsa savaşa üslerini açmıştır. Bu olayın hemen ardından olası bir Irak misillemesine karşı tedbir olması için 18 Ocak 1991'de Brüksel'de toplanan NATO Konseyi, Amerika'nın İncirlik Hava Üssü'nden düzenleyeceği hava harekâtına karşılık Irak'ın Türkiye'ye saldırmasının savaşı nedeni sayılacağı yönünde karar almıştır.³¹⁴ Türkiye olası bir Irak saldırısına karşı ise Irak sınırına 150-200 bin civarında askeri kuvvet yerleştirmiştir.

Hava harekâtının başlamasıyla Erhaç ve özellikle İncirlik Hava Üssü, Koalisyon Güçleri tarafından yoğun olarak kullanılmıştır, bu üslerden kalkan uçaklar hava harekâtına katılmış ve Irak'ı bombalamıştır. Ayrıca Koalisyon Güçleri yalnızca bu iki Üssü değil aynı zamanda Türk Hava Sahası'nı da kullanmışlardır; güney istikametinden gelen uçaklar, İncirlik Üssü'nde ikmal yaptıktan sonra ülkelerine geri dönmüşlerdir.³¹⁵ İncirlik Üssü'nün kullanılması başlangıçta yetkililer tarafından gizli tutulmuş ve Başbakan Yıldırım Akbulut hava harekâtının başlamasından 5 gün sonra İncirlik Üssü'nün kullanıldığını açıklamıştır.³¹⁶ Irak tarafı ise Türkiye'de bulunan Hava Üsleri'nin kullanıldığını öğrenince Türkiye'ye çok sert bir nota göndererek, İncirlik Üssü'nün kullanılmasını protesto etmiştir.

Türkiye savaşın devam ettiği süre boyunca BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda hareket etmiş ve Koalisyon Güçleri ile işbirliği içerisinde olmuştur. Türkiye'nin bu tutumunun nedenini ise Irak'ın Kuveyt' işgal etmesiyle bölgede hegemonik bir konuma yükselmesi ve başka sorunları da güç yoluyla çözme eğiliminde olması oluşturmuştur. ABD ve Batılı devletler, krize petrolün Batıya güvenli ve sürekli transferinin sağlanması gözüyle bakarken Türkiye'nin endişeleri bölgedeki dengenin Türkiye'nin aleyhine bozulacağı yönünde olmuştur.³¹⁷ Aynı zamanda Türkiye, Irak'ın tamamen tahrip edilmesine ve bölgedeki dengelerin alt üst edilmesine yol açılmasına da temkinli yaklaşmıştır. Ayrıca Türkiye, savaş sonrası kendi kaderine terk edilen Kürt halkına sınırlarını açmış ve BM Güvenlik Konseyi tarafından Kuzey Irak'ta güvenli bölge oluşturulmasını sağlayan 688 sayılı kararın alınmasında da önemli rol oynamıştır.

³¹⁴ Hulki Cevizoğlu, *a,g,e*, 2003, s. 23.

³¹⁵ Mustafa Kayar, *Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 187-188.

³¹⁶ Hulki Cevizoğlu, *a,g,e*, 1991, s. 105.

³¹⁷ Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Ortadoğu*, s. 592.

2.1.6.2. Körfez Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri

Körfez Krizi'nin uzun vadede Türkiye için en önemli sonucu Kuzey Irak'ta ayrı bir Kürt Devleti oluşum sürecinin başlaması olmuştur. Bu süreci başlatan ise ABD olmuştur. ABD'nin teşviki ile Irak'ta bulunan Kürtler ayaklanmış ve Irak yönetimi ise karşı harekete geçmiştir. Irak tarafından yapılan müdahale sonucunda bölgede bulunan Kürtler, Türkiye sınırına yığılmış ve Türkiye çok büyük bir göç sorunu ile karşılaşmıştır.³¹⁸

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Türkiye'ye gelen göçün durdurulmasını ve Irak'ın kuzeyinde Kürtlerin kalabileceği güvenli bölgelerin oluşturulmasını başta ABD olmak üzere Batılı devletlerden talep etmiştir. Çünkü göçlerin ciddi bir ekonomik yükü oluşmuş ve bu durum karşısında Türkiye'yi sınırlarını açmamakla eleştiren Batılı devletler ise ciddi bir ekonomik yardım vaadinde bulunmamışlardır. Türkiye'ye gelen Kuzey Irak'lı Kürtlerin, PKK'ya yardım etme olasılıklarının bulunuyor olması ise Türkiye'nin bu tutumunun başlıca sebebinin oluşturmuştur. Cumhurbaşkanı Özal konuyla ilgili ABD'li yetkililerle sık sık görüşmüş ve BM Güvenlik Konseyi'nin güvenli bölge oluşturulması yönünde karar almasında aktif rol oynamıştır.³¹⁹ Aslında alınan bu karar ile bölgede, Türkiye için aleyhte gelişecek bir süreçte başlamıştır. Huzur Operasyonu adı altında Kuzey Irak'ta güvenli bölge oluşturulması ve bu bölgede bulunan Kürt halka Çevik Güç tarafından yardım sağlanması Türkiye'de huzursuzluk yaratmış³²⁰, yapılan yardımların PKK terör örgütüne yönelik faaliyetleri de içerdiği yönündeki görüşler basında sıklıkla yer almıştır. BM kararıyla Irak yönetiminin Kuzey Irak'tan uzaklaştırılması sonucu bölgede ortaya çıkan boşluğu çok iyi değerlendirip örgütlenen ve kamplar kuran PKK, Türkiye'ye yönelik olan eylemlerini ve sınır ötesi saldırılarını çok daha sağlam bir temele dayandırarak gerçekleştirme imkânı elde etmiştir.³²¹ Kuzey Irak'ta oluşan güç boşluğu nedeniyle PKK, Kuzey Irak'taki kamplarının sayısını arttırmış, daha önceleri sadece barınma amaçlı kullandığı bu kampları lojistik, eğitim ve kış üstlenmesi anlamında da kullanmaya başlamıştır. Terörle mücadelede belirli bir aşama kaydeden Türkiye'nin, yıllardır sürdürmüş olduğu çabası bir anda boşa gitmiş ve PKK çok uzun bir sürede elde edebileceği gelişmeyi çok daha kısa bir sürede elde etme imkânına sahip olmuştur. Bundan sonra ise Türkiye, PKK ile yapmış olduğu mücadelede 30 binden fazla yurttaşını kaybetmiş ve bu mücadeleye çok

³¹⁸ Baskın Oran, *a,g,e*, 1996, s. 50.

³¹⁹ Nasuh Uslu, *a,g,m*, s. 192

³²⁰ Ümit Özdağ, *a,g,e*, 1999, s. 69

³²¹ Baskın Oran, *a,g,e*, 1996, s. 109-139.

daha fazla ekonomik kaynak ayırmak zorunda kalmıştır. Krizden sonraki 15 yıllık süreçte PKK ile mücadelenin Türkiye'ye maliyeti 100 milyar dolardan fazla olmuştur.³²² Siyasal açıdan ise, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşanan ekonomik sorunlar, Türkiye'nin PKK terör örgütünden kaynaklanan sorunlarını daha da derinleştirmiştir. Öncelikle, bölgede işsizliğin artması PKK'nın çok işine yaramıştır.³²³

Aynı zamanda Avrupa kamuoyu, yapılan operasyonlara birçok kez yoğun eleştirilerde bulunmuştur. Kürt vatandaşlarına karşı insan hakları ihlallerinde bulunduğu ve Kürt vatandaşları ile sorunlarına siyasi çözümler getirmediği gerekçesiyle Türkiye ile Batılı devletlerin ilişkileri zaman zaman gerilmiştir. Bu ülkelerle yapılan silah alım satımlarında problemler yaşanmış ve Türkiye Batıyla bütünleşmenin dışında bırakılmakla tehdit edilmiştir.³²⁴

Birinci Körfez Savaşı sonrasında Türkiye'nin başını en fazla ağrıtan diğer bir konu da Çekiç Güç olmuştur. Türk Cumhurbaşkanları ve Başbakanları da dahil olmak üzere bütün Türk kamuoyunun Çekiç Güç aleyhine dönmesinin asıl nedeni, bu yapının fiili Kürt Devletinin kurulmasına yapmış olduğu katkı ve bölge Kürtlerine ve PKK terör örgütüne verdiği iddia edilen destek olmuştur. Çekiç Güç'ün korumasında Irak'tan bağımsız hareket eden Kürtler seçimler yapmış, kendi hükümetlerini ve Kürt Federe Devletini ilan etmişlerdir.³²⁵

Kriz, ekonomik anlamda da Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir. Bu etkiler doğrudan ve dolaylı yollar ile gerçekleşmiştir. Doğrudan etki alanları, ithalat, ihracat, nakliyat, ulaşım, bankacılık, mütehatlık hizmetleri, turizm sektörü ve göçmen sorunu şeklinde olmuştur. Dolaylı etki alanını ise kriz nedeni ile ülkeye yabancı sermaye girişlerinin azalması, savunma ile ilgili harcamaların artması, bütçe açığının büyümesi, yatırımların durması ve enflasyonun ortaya çıkması oluşturmuştur. Kriz ortaya çıktıktan hemen sonra 16 Ağustos 1990'da Irak'ta iş yapan Türk firmaları işlerini durdurmuş ve işçilerini geri çekmek amacıyla Irak Hükümeti'ne başvuruda bulunmuşlardır. 15 Ekim 1990'da ise dünya petrol fiyatlarında kısmi olarak meydana gelen artış sonucu Petrol Ofisi ve Türk Petrol, ürünlerine %1,4-1,6 oranında zam yapmıştır. 21 Kasım 1990'da bankalar, enflasyonun yükselme eğilimi göstermesi ve piyasaların para talebinin artması üzerine hızlanan para kaçışını önlemek için

³²² Derya Sazak, *a,g,e*, s. 186.

³²³ Baskın Oran, *a,g,e*, 2001, s. 258.

³²⁴ Henry J. Barkey, Under the Gun: Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question, *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s*, Kentucky, The University of Kentucky Press, 1996, s. 70-76.

³²⁵ İrfan ACAR, *Diş Politika*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1993, s. 56-57.

mevduat faizlerini %60'ın üzerine çıkarmışlardır.³²⁶ Aslında Türkiye 1990'da hızlı bir büyüme temposu yakalamış ancak krizin ortaya çıkması, ödemeler dengesinde de açık oluşmasına neden olmuştur. Türkiye krizin ortaya çıktığı 1990 yılında 2.6 milyar dolarlık rekor bir açık vermiş ve dolar kuru yaklaşık iki katına çıkmıştır.³²⁷ Ayrıca Türkiye krizin çıkması ile birlikte ithalatını azaltma yoluna gitmiştir. 1990 yılının ilk 7 ayında Türkiye'nin ithalatına göre ihracatı çok düşük seviyelerde kalırken 1991 yılında, savaş nedeni ile ithalatın durması sonucu ihracat artı vermiştir. Türkiye'nin dış ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı 1990 yılında %58.1 iken bu rakam 1991 yılında %63.8'e kadar çıkmıştır.³²⁸ İthalatın düşmesi ise Türkiye ekonomisinin küçülmesine neden olmuştur. 1991 yılında büyüme hızı %1'in altına düşmüş ve %0.3 olarak gerçekleşmiştir. İç borç stoku %63 artmış ve bütçe açığı da %209 artış göstermiştir.³²⁹

Türkiye, Körfez Krizi'nde mali yapısı derinden etkilenen az sayıda ülkeden biri olmuştur. Irak'a uygulanan ve yaklaşık 12 yıl süren ambargo sonucu Türkiye'nin uğradığı zararın T.C. Hazine Müsteşarlığı verilerine göre 100 milyar ABD dolarının üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'nin bu ekonomik zararının büyük nedeni ise Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattından elde ettiği transit gelirlerin durması, Irak ile yapılan dış ticaretin ve sınır ticaretinin büyük ölçüde kesilmesi ve bu durumun Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki işsizliği artırması, Irak'ın Türkiye'ye olan borçlarını ödememesi ve müteahhitlik hizmetlerinin durmasından kaynaklanmıştır. Türkiye maddi kayıplarının karşılanması için, ekonomik yaptırıma katılım nedeniyle zarara uğrayan devletlerin bu zararlarının giderilmesi konusundaki BM Antlaşması'nın 50. maddesini işletmeye çalıştıysa da ABD'yi bu konuda ikna edememiştir.³³⁰

Körfez Krizi'nin Türkiye açısından ortaya çıkardığı ikinci ve önemli olan diğer bir olay ise Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti oluşturma çabaları olmuştur. Türkiye böyle bir oluşumu kendi toprak bütünlüğü ve egemenliği için ciddi bir tehdit olarak görmüş ve böyle bir oluşuma ciddi şekilde duyarlı yaklaşmıştır. 1980-1988 döneminde hareketli bir Ortadoğu politikası izleyen Türkiye, ABD'nin bu bölgeye müdahalesi ve Kürt gruplara karşı izlemiş olduğu politikadan etkilenmiştir. Dolayısıyla 1990 sonrası

³²⁶ Nurcan Yüzbaşıoğlu, "Körfez Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri (1990–1991)", *Hazine ve Dış Ticaret Dergisi*, Sayı: 13, Haziran, 1992, s. 79-80.

³²⁷ Üstün Sanver, *Uluslararası Piyasalar, Körfez Krizi ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Işığında Türk Mali Piyasaları ve Bankacılık Sektöründen Beklentiler*, Ankara, 1993, s. 15.

³²⁸ Nurcan Yüzbaşıoğlu, *a,g,m*, s. 87-93.

³²⁹ Üstün Sanver, *a,g,e*, s. 17.

³³⁰ Baskın Oran, *a,g,e*, 2001, s. 257.

Ortadoğu'daki güvenlik politikasını Türkiye-Irak-ABD denkleminde oluşturma zorunluluğunda kalmıştır. Türkiye bu dönemde ABD'nin, gerek Saddam Hüseyin'e gerekse Kuzey Irak'taki Kürt gruplara karşı izlediği politikalarda kendine yer edinmeye çalışmış ve Kuzey Irak'ta 1991 sonrası oluşturulmaya çalışılan Kürt yönetiminin devletleşme sürecini kendi güvenliği ve toprak bütünlüğü için bir tehdit olarak değerlendirmiştir.³³¹

³³¹ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD*, s. 442.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

3.1. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA ABD'NİN YÜRÜTTÜĞÜ PSİKOLOJİK HAREKÂT VE PROPAGANDA FAALİYETLERİ

Irak'ın 02 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesinden itibaren ABD Başkanı George Bush ve yönetimi, işgale karşı çıkmış ve yaptığı her açıklamada Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz olarak geri çekilmesi gerektiğini belirtmiştir. Krizin ortaya çıkmasının ardından ABD Başkan'ı George Bush aktif bir politika izlemiş ve askeri müdahalenin yolunu açabilmek için bazı psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Öncelikli olarak George Bush kendi kamuoyuna krizin aşılabilmesi için mutlaka askeri seçeneğin kullanılması gerektiği konusunda mesajlar vermiştir. ABD halkı, Vietnam Savaşı'nda verilmiş olan zayıatların acısının hafızalarında yer etmesi nedeni ile başlangıçta Körfez bölgesine ABD askerinin gönderilmesini istememiş; ABD askerlerinin Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi zayıat vereceğini düşünmüştür. ABD Başkan Bush, bu durumun farkında olduğu için ABD'nin Körfez bölgesine asker göndermesini haklı gösterecek temalar üzerinde daha çok durmuştur.

Aynı zamanda ABD Başkanı Bush, Irak'a yapılacak müdahalenin, totaliter ve baskıcı bir yönetime sahip Irak hükümetinin, demokrasiyle yönetilen ve seçimle işbaşına gelmiş bir iktidara sahip olan Kuveyt'e yönelik girişmiş olduğu işgal projesinin karşısında yer almak gayesiyle olduğunu da sıklıkla vurgulamıştır. Tedbir alınmadığı takdirde Irak lideri Saddam Hüseyin'in elinde bulunan güçlü ordusu, kimyasal ve biyolojik silahları, bölgede bulunan diğer ülkelere karşı kullanabileceğini medya önünde bir çok kez belirtmiştir. Hatta Başkan Bush, Irak'ın terörist saldırılar gerçekleştirerek bu silahları sınır ötesindeki ülkelere karşı da kullanabileceği propagandasını sık sık dile getirmiş, Saddam Hüseyin'in çok zalim, acımasız ve Hitler'i bile aratacak bir kişilik olduğu temasını da bu propaganda faaliyetlerinde vurgulamıştır. Dolayısıyla ABD yönetimi bu savaşta, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden itibaren Irak'a müdahalenin önünü açan ve kendi kamuoyunda da bu yönde bir kanaat oluşmasına yönelik propaganda faaliyetleri yürütmüş; Irak'a müdahalenin başlamasından itibaren ise, medyaya sansür uygulamış ve Vietnam Savaşı'nda kamuoyu desteğini kaybetmesine neden olan haber ve görüntülerin yayınlanmasına müsaade etmemiştir. Ayrıca yapılan savaşta akıllı mühimmat ve

bombaların kullanıldığı ve bu nedenle sivil halka kesinlikle zarar verilmediği yönünde propaganda faaliyetleri de yürütmüştür.

3.1.1. Irak'ın Kuveyt'i İşgali ve Uluslararası Müdahaleye Kadar Olan Süreçte ABD'nin Yürüttüğü Psikolojik Harekât ve Propaganda Faaliyetleri

3.1.1.1. ABD Kamuoyunu Etkilemeye Yönelik Yürütülen Propaganda Faaliyetleri

Kamuoyunu etkilemeye yönelik söylemler hem ABD hem de Irak tarafından krizin başlamasından itibaren etkin olarak kullanılmıştır. Özellikle ABD'li yöneticiler Vietnam Savaşı'nın halkın üzerinde oluşturmuş olduğu etkinin, olası bir müdahaleye olumsuz yansımaları önlemek için söylemler geliştirmiştir. ABD Başkanı Bush, krizin ortaya çıkması ile bölgeye sevk etmeye başlamış olduğu birlikleri, başlangıçta Irak'a bir müdahale için değil, bölge ülkelerini olası bir Irak saldırısına karşı savunmak için gönderdiğini belirtmiştir. Ayrıca krizin başından itibaren ABD yönetimi, Irak lideri Saddam Hüseyin'i kamuoyu nezdinde itibarsızlaştırmaya, çok acımasız ve güvenilmez birisiymiş gibi göstermeye yönelik propaganda söylemlerinde bulunmuştur.

Bu konular ile ilgili olarak, ABD Başkan'ı George Bush daha krizin çıkmasından birkaç gün sonra, 8 Ağustos 1990 tarihinde Beyaz Saray'da yapmış olduğu bir televizyon konuşmasında; Suudi Arabistan'a asker göndermeye karar vermelerinin bu ülkeyi savunmaya ve Irak'ı saldırganlıktan caydırmaya yönelik bir eylem olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda ABD Başkan'ı Bush, Saddam'ın Kuveyt'i işgal etmeden önce "Bunu yapmayacağım" dediğini ve işgalden birkaç gün sonra ise "Birliklerimi çekeceğim" diyerek iki kez yalan söylediğini belirterek Saddam Hüseyin'in ne kadar güvenilmez bir insan olduğu konusunda propaganda faaliyeti yürütmüştür.³³² Çünkü bu konuyla ilgili olarak Irak lideri Saddam Hüseyin, Kuveyt'i işgal etmeden önce Kuveyt'in kuzey sınırına yapmış olduğu askeri yığınakla ilgili olarak 22 Temmuz 1990 tarihinde Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'e³³³ ve 25 Temmuz 1990 tarihinde ise ABD'nin Irak Büyükelçisine, Kuveyt'e karşı askeri kuvvet kullanmayacağına dair söz vermiştir.³³⁴ Ayrıca ABD Başkanı George Bush, Irak

³³² Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi*, s. 34.

³³³ Derya Sazak, *a,g,e*, s. 34.

³³⁴ M. Zekai Doğanay ve A.Fikret Atun, *a,g,e*, s. 197.

lideriyle ilgili bu yapmış olduğu bu söylemlerin ardından aynı gün bir basın toplantısı düzenleyerek, Suudi Arabistan'a asker gönderme kararının savunma amaçlı olduğunu, Amerikalıların ilk ateşi açmayacaklarını ve Suudi Arabistan'la beraber Körfez'deki diğer dostlarını savunacaklarını belirtmiştir. Ayrıca 1930'lu yılların yayılmacı diktatörlerinden bahsederek Saddam Hüseyin'i, Hitler'e benzetmiş ve Saddam Hüseyin'e bir daha aynı hataları tekrar etmemesi için iyi bir ders verilmesi gerektiğini söylemiştir.³³⁵

Saddam Hüseyin ise George Bush'un bu sözleri üzerine ABD kamuoyunda savaş karşıtı bir görüşün oluşmasını sağlamak için, Körfez'e gönderilecek olan ABD askerlerinin çok fazla zayıf vereceği konusunda propaganda söyleminde bulunmuştur. Irak lideri 17 Ağustos'ta basın aracılığıyla yapmış olduğu bir açıklamada, ABD Başkanı'na seslenmiş ve Kuveyt'in kendilerine ait olduğunu ifade ederek; ABD askerlerinin tabutlarla ülkelerine geri gönderilecekleri tehdidinde bulunmuştur.³³⁶ Saddam Hüseyin bu yöndeki söylemlerine, BM'nin Irak'a müdahalenin önün açan kararı almasından hemen sonra da devam etmiş ve 29 Kasım'da, "Irak topraklarında Rambo filmi oynanmayacak" açıklamasını yaparak, yapılacak olan olası bir müdahalede hemen teslim olmayacaklarını ve ABD askerlerinin Irak'ta kayıplar vereceğini dile getirmiştir. Saddam Hüseyin, ABD Kongresinin, Başkan George Bush'a savaş yetkisi veren kararından sonra da bu söylemlerine devam etmiş ve 9 Ocak 1991'de ABD'nin Irak'a saldırması halinde Amerikan askerlerinin kendi kanlarında boğulacaklarını söylemiştir. Irak lideri, bu söylemleri ile ABD iç kamuoyunda savaşın gerekliliği konusunda fikir ayrılığı yaratmaya çalışmıştır. Ancak ABD yönetiminin, kamuoyunda müdahale yanlısı bir kanaat oluşmasına ve kendi politikalarını desteklemesine yönelik yürütmüş olduğu propaganda faaliyetlerine engel olamamıştır.³³⁷

3.1.1.1.1. Körfez, Vietnam Olmayacak Propagandası

ABD yönetimi, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden sonra askeri müdahale yönünde aktif politikalar izlerken, bir yandan da Irak'a karşı yapılacak olan müdahalenin Vietnam Savaşı'nda uğramış oldukları yenilgi gibi sonuçlanmayacağı yönünde propaganda söylemlerinde bulunmuştur.

³³⁵ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi*, s. 34-35.

³³⁶ Kadir Sağlam, *a,g,e*, s. 156.

³³⁷ Barry Rubin, Fiyaskoların Alası 1991, *Avrasya Dosyası*, Sonbahar, Ankara, 2000, s. 167.

Vietnam Savaşı sırasında, ABD kamuoyu başlangıçta medyanın da etkisiyle savaşı destekleyen bir tutum içerisinde bulunmuş ancak zamanla savaşta ölen Amerikan askerlerin sayısı artınca, Amerikan kamuoyunun savaşa olan desteği azalmıştır. Vietnam Savaşı'nın kaybedilmesiyle Amerikan toplumunda "Vietnam Sendromu" denen ve bundan sonra yapılacak savaşların yenilgiyle sonuçlanması ve büyük kayıpların verilmesi anlamı taşıyan bir algı oluşmuştur. ABD yönetimi, kamuoyunda oluşan "Vietnam Sendromunun" kırılması ve Irak'a yapılacak olan askeri müdahaleye karşı olan tutumun değiştirilebilmesi için; bu savaşın Vietnam Savaşı gibi sonuçlanmayacağı söylemlerini sıklıkla dile getirmiştir. Özellikle krizin başladığı ilk zamanlarda, Irak'ın askeri gücünün ve savaşta ABD'nin vereceği zayıf miktarının gerçekçi bir şekilde değerlendirilememesi, ABD kamuoyunda savaşa karşı bir tepki yaratmıştır. Vietnam Savaşı'nın acı anıları da bu tepkiyi oldukça beslemiştir.³³⁸ Bu tutumun değiştirilmesi ile ilgili olarak özellikle ABD Başkanı George Bush krizin başından itibaren Irak'ta Vietnam'daki gibi kayıplar verilmeyeceğini her konuşmasında vurgulamıştır.³³⁹ Müdahale öncesinde 16 Kasım 1990 tarihinde yapmış olduğu bir açıklamasında Başkan Bush, bu konuyu özellikle dile getirerek "Körfez ABD askerleri için yeni bir Vietnam olmayacak" demiştir. George Bush'la beraber ABD Genel Kurmay Başkanı Colin Powell ve Koalisyon Gücü Komutanı General Schwarzkopf'ta bu hususta Amerikan kamuoyunu rahatlatmak söylemlerinde bulunmuşlardır.

ABD üst düzey yönetiminin, Irak'ın Vietnam gibi olmayacağı yönündeki söylemlerinin yanı sıra, medyada da bu konu işlenmiş ve bununla ilgili birçok yazı ve haber medyada yer almıştır. Körfez Savaşı'nın bitmesinin ardından yapılan bilimsel bir araştırmada, 1 Ağustos 1990-28 Şubat 1991 tarihleri arasında Amerika'da yazılı basında çıkan 66 bin haber taranmış ve bu haberlerde 7 bin kez Vietnam sözcüğünün geçtiği tespit edilmiştir.³⁴⁰ Bu araştırma kriz dönemi boyunca yapılan haberlerin %10'undan fazlasının Vietnam ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur.

Medyada bu konunun oldukça yer bulması ve ABD'li yetkililerin söylemlerinin yanında; alınmış olan tedbirler sayesinde Irak'a yapılan müdahalenin gerçekten Vietnam Savaşı gibi sonuçlanmasına engel olunmuştur. Müdahale için yapılacak harekât çok iyi planlanmış, 39 gün boyunca yapılan hava harekâtı ile Irak ordusu iyice zayıflatılarak, yapılacak kara harekâtında zayıf verilmesinin önüne geçilmiştir.

³³⁸ Tamer Timur, *Küreselleşme ve Demokrasi Krizi*, İmge Kitapevi, Ankara, 1996, s. 286.

³³⁹ Mustafa Mutlu, *a,g,e*, s. 312.

³⁴⁰ John Roper, "Overcoming the Vietnam Syndrome: The Gulf War and Revisionizm", *The Gulf War Did Not Happen*, Edited by Jefry Walsh, 1995, s. 38.

Alınan tedbirler sonucunda bu savaşta Koalisyon Güçleri sadece 148 kayıp vermiştir.³⁴¹ Savaşın sona ermesinden sonra yapılan ateşkesin hemen ertesi günü ABD Başkanı George Bush, ABD yöneticilerinin yıllardır söylemeyi bekledikleri cümleyi dünya kamuoyu önünde söylemekten büyük mutluluk duyduğunu belirtmiş ve “Amerikalılar için gerçekten büyük bir gurur günü bugün. Tanrı’ya şükür, Vietnam Sendromuna ilk ve son olarak tekme bastık” demiştir.³⁴²

3.1.1.1.2. Saddam Hüseyin’in Hitler ile Bağdaştırılması ve Rehinelerin Propaganda Malzemesi Yapılması

Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesinin ardından ABD tarafından yürütülen propaganda söylemlerinden bir tanesi de Saadam Hüseyin’in yeni bir Hitler olduğu ve zaman geçirilmeden önünün kesilmesi gerektiği propagandasıdır. Bu propaganda söylemi ile ABD yönetimi, Hitler isminin akla getirdiği imgeler sayesinde dolaylı da olsa Irak liderini canavarlaştırmayı, Saddam Hüseyin’i itibarsızlaştırmayı, kamuoyunda Hitler benzeri bir lider olduğu algısını oluşturmayı ve müzakere masasına oturmadan halkın müdahale yanlısı bir tutum almasını sağlamayı amaçlamıştır. Bu kapsamda dönemin ABD Başkanı George Bush’un çizdiği çerçeveye göre; Irak, faşist Almanya gibi komşu bir ülkeyi bağımsızlığını hiçe sayarak işgal etmiş, Saddam Hüseyin yeni Hitler olmuş ve Irak ordusu ise Ortadoğu’yu tehlikeye sokan bir güce ulaşmıştır.³⁴³

ABD’de yayın yapan medya organları da toplumda bu algıyı yaratabilmek için, bu söylemi çok fazla işlemiştir. Gannet Foundation isimli bir araştırma şirketinin yapmış olduğu bir çalışmaya göre; 1 Ağustos 1990’dan 28 Şubat 1991’e kadar geçen sürede yazılı basında Saddam Hüseyin 1035 kez Hitler’e benzetilmiştir.³⁴⁴ Özellikle George Bush’un Irak’ın Kuveyt’i işgalini Nazilerin 1930’lardaki işgaline benzetmesi, medyanın bu temayı hemen kullanmasına neden olmuştur. Kriz boyunca ABD medyasında Saddam Hüseyin akli dengesini yitirmiş, kendi halkının bile nefret ettiği, Arap dünyasında dışlanmış ikinci bir Hitler olarak resmedilmiştir.³⁴⁵

Saddam Hüseyin’in Hitler’e benzetilmesinde belirginleşen diğer bir boyut da, Batı’nın koyu bir anti komünist olan Hitler ve Nazizmini, Sovyetler Birliği’ne karşı

³⁴¹ Tayyar Arı, *Irak, İran ve ABD*, s. 439.

³⁴² Newsweek, 11 Mart 1991, s. 21.

³⁴³ Aslı Özkaya, *Medya ve Körfez Savaşı*, s. 574.

³⁴⁴ Richard Keeble, “Gulf War and the Modern Image of Warfare”, *Silent Pres-The New Militarism*, University of Luton Pres, Bedfordshire, 1997, s. 65-66.

³⁴⁵ Philip Knightley, “Dezenformasyon Kampanyası”, *ABD, Terör ve İslam*, Der. Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, 2001, s. 54-57.

desteklemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu destek, Nazizmin güçlenmesine ve dünyanın başına bela olmasına neden olmuştur. Aynı şekilde Saddam Hüseyin de başta ABD olmak üzere; Batılı devletler ve bölgede bulunan Arap devletleri tarafından İran-Irak savaşında desteklenmiş ve İran'ın Irak tarafından hırpalanması ve hizaya sokulması istenmiştir. Bunun sonucunda ise yeterli savaş tecrübesine sahip dev bir askeri güç ortaya çıkmış, savaşın sonunda Irak ordusu dünyanın 4. Büyük ordusu haline gelmiştir.³⁴⁶ Dolayısıyla, İran'ın kökten dinciliğine karşı desteklenen müttefik Irak gitmiş ve yerine küçük bir Hitler taslağı olan Saddam Hüseyin gelmiştir. Hatta bu konuyla ilgili yazılan biyografilerdeki Saddam ile Hitler kıyaslamalarında, Hitler'in Saddam'a göre daha merhametli olarak görüldüğü köşe yazıları bazı dergi sayfalarında yayınlanmıştır.³⁴⁷

ABD'nin Irak'a müdahalesinden önce, ABD kamuoyunu etkilemek amacıyla Saddam Hüseyin tarafından alıkonulan rehineler de propaganda malzemesi olarak kullanılmışlardır. BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'a ticari ambargo koyan 661 sayılı kararı almasından sonra Saddam Hüseyin'in buna cevabı, ülkesinde bulunan ve sayıları 10 bini bulan Batılıların Irak'tan dışarı çıkmasına yasak getirmesi olmuştur. Irak lideri bu konuyla ilgili olarak 19 Ağustos'ta bir açıklama yapmış; kendisine karşı kurulmuş olan koalisyonu oluşturan devletlerin bölgede bulunan askeri birliklerini geri çekmemesi ve ambargoyu kaldırmaması halinde, elindeki rehineleri askeri hedeflere yerleştireceğini dünyaya ilan etmiştir. Bu durum, özellikle ABD kamuoyunu olumsuz yönde etkilemiştir. ABD vatandaşları bu durum öncesinde Başkanları Bush'un yaptırımlar konusundaki kararlı tutumundan oldukça memnun gözükmüşlerdir. Kamuoyu yoklamalarına göre ABD halkının %70'i ABD Başkan'ı Bush'un kararlı oluşunu desteklemişlerdir. Ancak rehinelerin stratejik noktalara yerleştirilmesinin yarattığı şok, kamuoyunun Irak'a nefretini artırmış ancak savaşçı eğilimleri de yumuşatmıştır. Bu gelişmelerden 10 gün sonra yapılan bir anket, Amerikalıların %73'ünün Bush'un BM çerçevesindeki politikasını desteklediğini, %58'inin ise rehinelere zarar verilmesi ihtimaline karşı savaşa karşı çıktığını ortaya koymuştur.

Irak liderinin, rehineleri hedef olabilecek kritik tesislere yerleştireceğini söylemesiyle, Saddam Hüseyin'e karşı olan karalama kampanyasının şiddeti daha da artırmıştır. Zaten Hitler'in bir versiyonu olduğu yönünde yapılan kampanyalar Saddam Hüseyin'in rehineler konusundaki bu tutumu ile daha da güçlenmiş,

³⁴⁶ Doğu Ergil, **a,g,e**, s. 21.

³⁴⁷ Tamer Timur, **a,g,e**, s. 282.

ABD'nin medya ve yayın organları da bu konuyu sürekli gündemde tutarak kamuoyunda Saddam Hüseyin karşıtı olan tutumun pekişmesine yardımcı olmuştur. Batı'nın kendisini İran'a karşı desteklediği dönemde medya tarafından Ortadoğu'nun Bismarck'ı yada De Gaulle'ü olarak nitelenen Saddam Hüseyin artık "deli", "çılgın", "Hitler taslağı" vb. gibi sıfatlara layık görülmüş, işlediği cinayetler anlatılmış ve psikiyatri komisyonları Saddam hakkında raporlar yayınlamıştır.³⁴⁸

Resim-1 Saddam Hüseyin'in Rehine bir Çocukla Konuşurken Çekilen Resmi³⁴⁹ (Bu Resim Medyada Hitler ile Benzeştirildiği Teması İşlenirken Kullanılmıştır)

Irak lideri, Batı kamuoyunun rehineler konusunu kendi aleyhinde bir propaganda aracı olarak kullandığını fark etmiş ve geri adım atmak zorunda kalmıştır. Aradan üç ay geçtikten sonra ise rehineleri serbest bırakmıştır. Ancak Irak liderinin bu konudaki hesapları tutmamış rehinelerin serbest kalması Çöl Fırtınası harekâtının Koalisyon Güçleri tarafından gönül rahatlığı ile yapılmasına neden olmuştur.³⁵⁰ Savaş'ın başlamasının ardından 27 Ocak 1990 tarihinde Bağdat'ta yoğun bombardıman altında CNN muhabiri Peter Arnett, Saddam Hüseyin ile bir sığınakta mülakat yapmış ve bu görüşmede Irak lideri, CNN muhabirine rehineler konusunda tuzağa düşürüldüğünü belirtmiştir. Irak lideri, Batılı politikacıların kendisine, rehineleri serbest bırakmasının savaşı önleyeceğini söylediklerini ifade etmiştir. Ancak devam eden cümlelerinde, rehineleri serbest bırakmasının savaşa engel olmadığını, tersine Koalisyon Güçleri'nin Irak'a daha rahat bir şekilde saldırmalarının önünü açtığını söylemiştir. Eğer rehineleri Irak'ta tutmuş olsaydı ABD

³⁴⁸ Tamer Timur, *a,g,e*, s. 300.

³⁴⁹ <http://www.psywarrior.com/FreeKuwait.html>

³⁵⁰ Tamer Timur, *a,g,e*, s. 288.

Başkan'ı Bush'un Bağdat'a saldırmaya cesaret edemeyeceğini de sözlerine eklemiştir.³⁵¹

3.1.1.1.3. Kuveyt Hastanesinde Bulunan Bebeklerin Ölüme Terk Edildiği Yönünde Yapılan Propaganda

Irak lideri Saddam Hüseyin'in ABD halkının gözünde itibarının düşürülmesinden, akli başında olmayan bir kişi ve Hitler'in küçük bir kopyası olarak lanse edilmesinden sonra bu kez ABD yönetimi, Irak askerlerinin bir ölçüde de Irak halkının kamuoyunda itibarsızlaştırılması faaliyetlerini başlatmıştır. Bunu başarabilmek için de Kuveyt hastanelerindeki yeni doğmuş bebeklerin ölüme terk edildiği haberi medyaya yansıtılmıştır. Aslında bu propaganda söyleminin kökenleri İkinci Dünya Savaşı'na, Almanları, Belçikalı bebekleri havaya atıp süngüyle yakalamakla suçlayan İngiltere propagandasına kadar uzanmaktadır.³⁵² Bu propaganda bu sefer güncellenmiş ve yeniden kurgulanarak Kuveyt'te kullanılmıştır. Bu propaganda söylemi ile ABD yönetimi, Saddam Hüseyin ve Irak'lıların İkinci Dünya Savaşı öncesinde Hitler ve Nazi'lerin yaratmış olduğu tehdidi yarattığı algısının kamuoyunda oluşmasını amaçlamış ve bu sayede diplomatik girişimlere gerek kalmadan yapılacak bir müdahalenin önünün açılması hedeflenmiştir.

Medyaya yansıyan haberlerde, modern bir Kuveyt hastanesini basan Irak'lı askerlerin, erken doğmuş bebekleri kuvözlerden fırlatıp atıkları ve bu kuvözleri ihtiyacı olan Irak halkına gönderdikleri belirtilmiştir. Bu haber ilk kez Daily Telegraph tarafından 5 Eylül 1990 tarihinde yayınlanmış, iki gün sonra ise benzer bir haber Los Angeles Times'da yer almıştır. Los Angeles Times, Kuveyt'te yaşayan ABD vatandaşı Cindy isimli bir kadının, "Irak'lıların insanları dövdüğü, hastanelerdeki aletleri gasp ettikleri ve erken doğan çocukların kuvözlerini aldıkları" yönünde söylediği sözleri sayfalarına taşımıştır. Ancak bu haberde Cindy'nin soyadına, yaşına ve fotoğrafına yer verilmemiştir.³⁵³

Aslında medyada yer alan bu haberlere kimin şahitlik ettiği konusunda bazı eksiklikler göze çarpmış ve bu eksiklikler çok geçmeden giderilmiştir. Sürgünde bulunan Kuveyt Hükümeti tarafından finanse edilen ve kendini Özgür Kuveyt Vatandaşları olarak adlandıran bir örgüt, Irak'ın ABD'nin müdahalesi ile Kuveyt'ten

³⁵¹ Peter Arnett, **Savaş Alanından Canlı Yayın**, Çev. Muhittin Karkın, İletişim Yayınları, 1999, s. 498.

³⁵² Douglas Kellner, "Reading the Gulf War", **Media Culture**, London, 1995, s. 206.

³⁵³ John R. Mac Arthur, **Hill and Wang**, Newyork, 1992, s. 58.

ıkarılmasına yönelik bir kampanya için Amerika'nın önde gelen halkla ilişkiler şirketlerinden Hill&Knowlton ile 10 milyon dolarlık bir sözleşme imzalamıřtır³⁵⁴. Bu şirket, ABD Kongresi İnsan Hakları Komisyonunun Ekim ayında yapacak olduğu toplantıya, Kongre'de Kuveyt'te lme terk edilen bebeklerin hikâyesini anlatacak olan 15 yaşındaki Kuveytli Neyyire'yi hazırlamıştır. Bu genç kız ise Kongre'de çok güzel rol yapmış, olayı göz yaşlarına boğularak ve ses tonu titreyerek anlatmıştır. Hikyeyi dinleyen Kongre yeleri ise yüzlerindeki kırınlık ve kararlılıkla ekrana yansıtılmıştır. ABD Başkan'ı Bush ise Saddam Hüseyin rejiminin kötülüğünü anlatmak için ilerleyen 5 hafta boyunca tam 6 kez bu haberi kullanmıştır. Senato'da yapılan ve Saddam Hüseyin'in Kuveyt'ten çıkarılıp çıkarılmayacağı yönündeki kararın alınacağı toplantıda konuşma yapan yedi senatör ise bu hikyeyi hatırlatmış ve savaş yanlıları oylamayı sadece 5 oy farkla kazanmıştır.³⁵⁵

Bu olay ile ilgili asıl gerçekler ise ancak iki yıl sonra anlaşılmıştır. John R. MacArthur'un yapmış olduğu araştırma bu olayın kurgu olduğunu ve Amerikan halkını savaşın gerekliliğine hazırlamak amacıyla propaganda malzemesi olarak kullanıldığını ortaya çıkmıştır. MacArthur'un yapmış olduğu çalışma ile Hill&Knowlton şirketinin Kongre'de konuşturduğu Neyyire'nin aslında o dönemin ABD'deki Kuveyt Büyükelçisi'nin kızı olduğu kanıtlanmıştır. Ancak MacArthur bu gerçeği gözler önüne serdiğinde ise yapılan propaganda çoktan hedefine ulaşmış, halk savaşın gerekliliğine inanmış ve Kongre'den savaş kararı çıkmıştır.

Resim-2 ABD Kongresinde Kuveytli Bebeklerin lme Terk Edildiği Hikyesini Anlatan Neyyire³⁵⁶

³⁵⁴ Philip Knightley, *a,g,m*, s. 54-57.

³⁵⁵ John R. Mac Arthur, *a,g,e*, s. 59.

³⁵⁶ <http://www.psywarrior.com/HerbDStorm.html>

Yine 17 Ocak 1991 tarihinde buna benzer bir olay ekranlarda yer bulmuştur. ABC televizyonuna konuşan Kuveytli bir doktor çok vahşice bir olaya tanıklık ettiğini belirtmiştir. Bu doktor yeni doğmuş olan 14 Kuveytli bebeğin kuvözlerinden alınıp Irak'lı askerler tarafından gözlerinin önünde canlı canlı gömüldüğünü söylemiştir. Ancak savaştan sonra bu olayın da kurgu olduğu ortaya çıkmıştır. Kendisini doktor olarak tanıtan bu şahıs, aslında kendisinin dişi olduğunu ve gerçekten böyle bir olaya kesinlikle tanıklık etmediğini daha sonra itiraf etmiştir.³⁵⁷

3.1.1.1.4. Saddam Hüseyin'in Nükleer Silah Geliştirmeye Çok Yakın Olduğu Yönünde Yapılan Propaganda

BM Güvenlik Konseyi'nin 29 Kasım 1990 tarihinde almış olduğu 678 sayılı karar, BM'nin o güne kadar almış olduğu en sert kararı oluşturmuştur. Bu karar ile Irak'a, Kuveyt'ten çekilmesi için 15 Ocak'a kadar süre tanınmış ve çekilmediği takdirde yapılacak olan herhangi bir müdahalenin önü açılmıştır. BM'nin almış olduğu bu karar bir yandan da ABD'nin iç kamuoyunda çelişkilerin ortaya çıkmasına ve savaş aleyhtarı bir rüzgârın esmesine neden olmuştur. 17 Aralık 1990 tarihinde ABD Başkanı George Bush, 3 Ocak 1991 günü toplanacak olan yeni Kongre'den, Körfez'de askeri güç kullanımı için izin istemeyi düşündüğünü söylemiştir. Bunun sonucunda ise Amerika'daki huzursuzluk artmış ve savaşın gerekliliği daha da tartışılır bir hale gelmiştir. Halkta oluşan bu savaş karşıtı tutumun temel nedenini ise yetkililerin, savaşın kolay olmayacağı, 6 ay kadar sürebileceği ve harekâtın 9 bin kadar zayıtla sonuçlanabileceği yönündeki açıklamaları oluşturmuştur. Kamuoyunda oluşan bu tutumun değiştirilebilmesi için Washington'daki "Şahinler" devreye girmiş ve bu sefer atom uzmanlarının açıklamaları gündeme oturmuştur. Atom uzmanları Irak'ın, nükleer silahlara sanıldığından çok daha kısa bir süre içerisinde kavuşma imkânına sahip olduğunu açıklamıştır.³⁵⁸

Bu açıklamalardan sonra, ABD yönetiminin eşgüdümünde hareket eden medya tarafından da bu yönde haberler yapılmış ve Irak'ın nükleer bombayı kısa bir süre içerisinde yapmayı başaracak teknik güce ulaştığı öne sürülmüştür. The Sunday Times gazetesi, Irak'taki nükleer tesislerde görev almış iki Alman bilim adamına dayanarak bir haber yapmış ve bu bilim adamları Irak'ın elinde nükleer bomba yapmaya yarayacak teknik donanımın bulunduğunu belirtmişlerdir. Haberde Alman bilim adamı Dr. Bruno Stemmler, Irak Hükümeti'nin davetlisi olarak 1987

³⁵⁷ Douglas Kellner, *The Persian Gulf Tv War Revisited*, s. 8.

³⁵⁸ Tamer Timur, *a,g,e*, s. 286.

yılında gittiği tesislerde, nükleer bomba yapımında kullanılabilecek türden temel donanım gördüğünü belirtmiştir.³⁵⁹ Yine ilerleyen günlerde, Irak'ın elinde nükleer bomba olmadığı yönünde istihbarat servislerinin Başkan George Bush'a vermiş oldukları raporlara rağmen Financial Times, "Saddam Hüseyin'in son dakikada nükleer silah kullanacağını"; Daily Telegraph ise, "Irak'ın 6 ay içinde nükleer bombayı üretecek kapasiteye ulaşabileceğini" yazmıştır.³⁶⁰ Yine aynı dönemde, Irak'ın atom bombasını tamamlayabilmesi için Türkiye sınırlarında uranyum aradığına yönelik haberlerde gazetelere yansıyan haberler arasında yer almıştır.³⁶¹

O dönemde medya tarafından gündeme getirilen bu haberler ile nükleer bir saldırı ile karşı karşıya kalmamak için acele edilmesi ve Irak'a vakit kaybetmeden askeri bir müdahalede bulunulmasının kamuoyu tarafından olumlu karşılanması hedeflenmiştir. Aslında Irak, o dönemde yürüttüğü atom bombası çalışmalarında bu denli gelişme kaydetmemiştir. O dönemde Tel-Aviv Üniversitesi Stratejik Etütler Enstitüsü'nde görevli olan uzmanlar bile Irak'ın ancak 5-10 yıl içerisinde atom silahına sahip olabileceğini öngörmüşlerdir.³⁶² Ancak kamuoyunu etkilemek amacıyla bu propaganda söylemi medyada birçok kez kullanılmış ve kamuoyu nükleer silahların geliştiriliyor olması söz konusu olunca müdahale yanlısı bir tavır almıştır.

Kamuoyunu etkilemek için, Irak'ın nükleer silah geliştirdiği yönündeki söyleminin kullanılmasının asıl nedeni ise daha önce bu yönde yapılan anketlerde yerini bulmuştur. Bu anketler, ABD halkının; nükleer gücü kontrol dışı kullanma potansiyeli olan ülkelerin elde etmesini kendilerine yönelik ciddi bir tehdit olarak algıladıklarını ortaya çıkarmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin Irak'a müdahalenin önünü açan 678 sayılı kararı almasından önce; 13-15 Kasım 1990 tarihlerinde Newyork Times ile CBS bir kamuoyu yoklaması yapmış ve bu yoklamada %54'den fazla Amerikalı, Saddam Hüseyin'in nükleer kapasitesini geliştirmeden bu ülkeye müdahale yapılması gerektiğini belirtmiştir.³⁶³

³⁵⁹ Sunday Times, 17 Aralık 1990, s. 14.

³⁶⁰ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi (İkinci Kitap)*, s. 82.

³⁶¹ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, *Körfez Savaşı-Askeri ve Siyasi Olaylar*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1991.

³⁶² Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi (İkinci Kitap)*, s. 78.

³⁶³ İsmet Giritli, *Körfez Bunalımının Boyutları*, Cem Ofset, 1991, s. 19.

3.1.1.2. Irak Askeri Birliklerinin, Suudi Arabistan'ı İşgal Edeceği Propagandası

Krizin ortaya çıkmasının hemen ardından, ABD'li yöneticiler sürekli olarak petrol zengini olan Suudi Arabistan sınırındaki Irak birliklerinin, ülkeyi işgal etmek için hazırlık yapmakta olduğunu dile getirmişlerdir. Aslında bu söylemlerin tamamen propaganda faaliyetleri kapsamında ortaya atıldığını söylemek mümkündür. Çünkü bu söylemler, Suudili yöneticiler tarafından ülkelere gelmelerine sıcak bakılmayan ABD askerlerinin bu ülkeye yerleşebilmesi için bir neden olmuştur. Daha sonra yapılan çalışmalar ise, aslında Irak'ın böyle bir niyetinin hiç olmadığını ve Suudi Arabistan'ı işgal edebilecek kadar askeri birliğinin sınır hattında bulunmadığını ortaya çıkarmıştır.³⁶⁴

Irak askeri birlikleri, Kuveyt'i işgal ettikten sonra, Suudi Arabistan'ın kuzey sınırına gelmiş ve buradan ileriye gitmemiştir. Hatta ilerleyen süreçte Irak yönetimi ilhak ettiği toprakları Koalisyon Güçleri'ne karşı savunmak için işgal ve tahkim ederek "Saddam Savunma Hattını" tesis etmiştir.³⁶⁵ Dolayısıyla Saddam Hüseyin ve kurmayları hiçbir zaman Suudi Arabistan'ı işgal etme niyeti taşımamışlardır. Kuveyt'ten çok daha iyi donanıma sahip ve ABD ile özel ilişkileri bulunan bu ülkeye yönelik bir harekâtın çok ağır bir şekilde sonuçlanabilme ihtimali; Suudi Arabistan'ın petrol kuyularının Kuveyt'ten 300 km uzakta bulunması ve Irak kuvvetlerinin, İran ile yapmış oldukları savaşta bile 60 km.den daha içeri girmemiş olmaları, aslında bu işgalin gerçekleşmeyeceğinin en büyük iki nedenini oluşturmuştur.³⁶⁶

Ancak Irak'ın Suudi Arabistan'ı işgal etmesine yönelik ciddi bir belirtinin olmamasına rağmen; ABD'li yetkililer bu ülkeye kuvvet gönderilebilmesinin önünü açan propaganda söylemlerine sürekli devam etmiştir. Bu söylemleri sadece ABD'li yetkililer yapmamış, aynı zamanda medyayı da aracı olarak kullanmışlardır. Bu dönemde CIA Başkanı William Webster, U.S News and World Report'a, bir mülakat vermiştir. Saddam Hüseyin'in Ortadoğu'da yaratmış olduğu tehlike konusunda vermiş olduğu bu mülakatta "Durdurulamayan bir Irak'ın Körfez'de başka bir ulusu ilhak etmesinin sonuçları gerçekten çok kapsamlı olabilir. Suudi Arabistan ve Emirlikleri ilhak etmese bile bu ülkeleri işbirliğine zorlayarak Körfez'i denetim altına alabilecektir. Saddam'ı bu kadar hevesli yapan ise elbette dev bir ordu yaratmasının

³⁶⁴ Douglas Kellner, *The Persian Gulf Tv War Revisited*, s. 3.

³⁶⁵ M. Zekai Doğanay ve A.Fikret Atun, *a,g,e*, s. 200.

³⁶⁶ Doğu Ergil, *a,g,e*, s. 43.

yanında, onu kullanma yönündeki hevesidir. Irak'ın elinde bulunan Scud füzeleri, kitle imha silahlarını bölgedeki ana kentlerin çoğuna ulaştırabilecek güçtedir" demiştir.³⁶⁷

Yine ABD'de yazılı medyanın önde gelen gazetelerinden Washington Post, 7 Ağustos 1990 tarihinden itibaren, Irak'ın bu yönde bir girişimde bulunabileceğini gündeme getirmiştir. Bu gazete, ABD Başkanı George Bush'un Suudi Arabistan'a askeri birlik göndereceğini açıkladığı haberden önce ABD Dışişleri Bakanlığı görevlilerinde Joseph Wilson'un birkaç gün önce Saddam Hüseyin ile yapmış olduğu bir görüşmeye yer vermiştir. Bu görüşmede Wilson, Saddam Hüseyin'in oldukça saldırganca bir tavır içinde olduğunu ve Irak'ın Suudi Arabistan'dan geçen petrol boru hattının Suudi yönetim tarafından kapatılması durumunda bu ülkeyi de işgal edebileceklerini söylediğini belirtmiştir.³⁶⁸ Daha sonra bu görüşmelerin ayrıntıları yayınlandığında gerçeğin bu şekilde olmadığı anlaşılmış, gazetenin yürütülen propaganda faaliyetinde bir vasıta olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Yayınlanan görüşme tutanaklarında, aslında Irak liderinin bu görüşmede daha samimi söylemlerde bulunduğu ve sorunun müzakereler yoluyla çözülmesi arzusu içerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Hatta Saddam Hüseyin bu görüşmede kesinlikle Suudi Arabistan'ı işgal gibi bir niyetlerinin olmadığını ve krize diplomatik bir çözüm bulmak için kapılarının açık olduğunu belirtmiştir. Yine aynı günkü Washington Post gazetesinin başyazısında Mary McGrory, Saddam Hüseyin'in bu savaşı Kuveyt ve Suudi Arabistan'daki petrol kaynaklarını ele geçirmek için başlattığını ve bu amacından sadece güç kullanılarak vazgeçirilebileceğine yönelik bir yazıyı kaleme almıştır.³⁶⁹

Medyada bu konu işlenmeye devam ederken, Pentagon yetkileri tarafından bir açıklama yapılmış, Irak'ın işgal için Suudi Arabistan sınırına asker yerleştirmeye devam ettiği ve sınırdaki asker sayısının 100.000'i geçtiği belirtilmiştir. Suudi Arabistan Kralı Fahd'ın, Irak'ın böyle bir hazırlığı olup olmadığına yönelik olarak sınır hattına gönderdiği ekipler ise bu bilginin aksine, az sayıda Irak askerinin keşfini yaptıklarını belirtmişlerdir. Pentagon yetkilileri ise keşfi yapılan bu birliklerin, Irak'ın öncü birlikleri olduğunu ve asıl birliklerinin biraz daha gerideki hatta tertiplendikleri propagandasını yapmışlar ve bunu sahte uydu fotoğrafları ile desteklemişlerdir.³⁷⁰ Aslında yapılan bu propagandanın da doğru olmadığı 27 Şubat'ta Sovyet uydusu

³⁶⁷ Doğu Ergil, *a.g.e*, s. 40.

³⁶⁸ Douglas Kellner, "Reading the Gulf War", *Media Culture*, London, 1995, s. 202.

³⁶⁹ Douglas Kellner, "Reading the Gulf War", *Media Culture*, London, 1995, s. 203.

³⁷⁰ Mesut Karaşahan, *Terör'ün Efendileri*, Pınar Yayınları, 2003, s. 128.

Soyez-Karta'nın, 8 Ağustos ve 13 Eylül günlerinde çekilen ve sınır hattını gösteren uydu fotoğraflarının ortaya çıkmasıyla anlaşılmıştır. Bu fotoğraflarda Suudi sınırında bulunan Irak asker sayısının Pentagon yetkililerinin söylediğinin ancak dörtte biri kadar olduğu ortaya çıkmıştır.³⁷¹

Pentagon'un yürütmüş olduğu bu propaganda faaliyetine medyanın da destek vermesiyle, birkaç gün içinde Suudi Arabistan yetkilileri, ABD'nin kendilerini savunması için ülkelerine asker göndermesine razı olmuşlardır.³⁷² Bunun üzerine, 8 Ağustos günü ABD Başkanı George Bush bir açıklama yaparak Irak'ın Suudi Arabistan sınırına çok büyük miktarda asker yığınağı yaptığını bu nedenle Suudi Arabistan'ın kendilerinden yardım istediğini ve bunun üzerine bu ülkenin topraklarını savunmak için oraya asker gönderme kararı aldıklarını söylemiştir.³⁷³

3.1.2. Uluslararası Müdahalenin Başlaması ve Sonrasında Yürütülen Psikolojik Harekât ve Propaganda Faaliyetleri

3.1.2.1. Basına Getirilen Sansür

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden itibaren, medya bölgede gelişen olaylara çok ilgi göstermiş ve birçok basın mensubu, başta Suudi Arabistan olmak üzere bölge ülkelerine gönderilmiştir. Bu savaş esnasında Koalisyon Güçleri'nin karargâhı olan Dahran şehri başta olmak üzere Suudi Arabistan'da 1600'den fazla gazeteci görev yapmıştır³⁷⁴. Ancak, Vietnam Savaşı'nda gazetecileri serbest bıraktığı için savaşın bütün kötü görüntülerinin ABD halkına taşınmasından dolayı kamuoyunun ABD yönetiminin aleyhine döndüğüne inanan ABD Savunma Bakanlığı; bu savaş sırasında, savaşın güvenliğini gerekçe göstererek gazetecilerin hareketlerini ve faaliyetlerini önemli derecede kısıtlamıştır.

ABD yetkilileri, Körfez Savaşı'nı izlemekle görevli olan bütün gazetecilere, Koalisyon Güçleri karargâhının bulunduğu Dahran şehri merkez olmak üzere, savaş haber ve görüntülerinin süzgeçten geçirildiği "havuz sistemi-pool system" adı altında sansür uygulamıştır. Bu sistemde muhabirler havuza dahil olduktan sonra, birlikte olduğu askeri yetkililer onların hem can güvenliğini sağlamakta hem de hareketliliğini

³⁷¹ Douglas Kellner, *The Persian Gulf Tv War Revisited*, s. 7.

³⁷² Pierre Salinger and Eric Laurent, *a,g,e*, s. 110.

³⁷³ Milliyet, *Bush'un Dört Gerekçesi*, 09 Ağustos 1990, s. 4.

³⁷⁴ T. Fox, "The media and military-An historical perspective on the gulf war", *The Gulf War Did Not Happen*, England, 1995, s. 135-159.

kısıtlamak adına, kontrollü bir şekilde savaş bölgesinde dolaştırmaktadır. Dolayısıyla bu sistemde muhabir gerçekleri değil hazır bilgileri öğrenebilmektedir.³⁷⁵ ABD Ordusu, medya mensuplarını oluşturmuş olduğu 24 basın havuzunda toplamış ve bu havuzlarda toplanan muhabirler yanlarına verilen eskortlarla savaş bölgesine götürülmüşlerdir.³⁷⁶ Dolayısıyla, gazetecilerin tümü savaş alanına gönderilmemiş, küçük gruplar halinde bölgelerde gezdirilmiştir. Yazdıkları hikâyeler, çektikleri görüntüler ve fotoğraflar askeri yetkililerin elinden geçirilerek, uygunsuz bölümleri düzeltildikten sonra tekrar gazetecilere geri gönderilmiştir. Dolayısıyla, savaş bölgesinden gelen bütün haberlerin bu sansür yolunu izleyerek medyada yer alması sağlanmıştır. Ancak bu sürecin uzun sürmesi nedeniyle izin verilen haber, fotoğraf ve görüntüler, büyük gecikmeler sonucunda izleyicilere aktarılabilmemiş, havuz dışında haber toplamaya çalışan gazeteciler ise göz altına alınmış ve sınır dışı edilmiştir.³⁷⁷

Havuz sisteminde bulunan gazetecilerin yapmış oldukları her haber, ilk önce gazeteciye eşlik eden “eskort” tarafından, daha sonra ise bölgede bulunan ABD Birinci Zırhlı Tümeninin basın görevlisi tarafından okunmuştur. Bundan sonra, haber Tümen Kurmay Başkanına gönderilmiş, daha sonra 7. Orduya gönderilerek burada da birkaç basın sorumlusunun denetiminden geçirilmiş ve her seferinde habere yeni bir şeyler eklenip çıkarılmıştır.³⁷⁸ Dolayısıyla Körfez Savaşı’nın başından itibaren televizyon izleyicileri büyük tatminsizlik hissetmişlerdir. Savaşla ilgili ekranlarda çok önemli bir şey eksik kalmıştır. Savaşın kendisi sanki görünmez olmuş, onun yerine, vasat görüntülere, maketlere, arşiv belgelerine, haritalara, askeri uzmanların sözlerine ve tartışmalara yer verilmiş ancak savaşın kendi görüntüleri ekranlara yansımamıştır.³⁷⁹

Körfez Savaşı’nda medyada yer alan haberler, yorumlar ve görüntüler Pentagon yetkilileri tarafından oldukça iyi kontrol edilmiştir ki; The New York Times 20 Mart 1991’de bu konuyu şu şekilde özetlemiştir “Bush ve askerler haberleşmeyi kontrol etmekte o kadar başarılı oldular ki, kamuoyuna sadece bilmesi gerektiği kadarını söylediler. Daha da kötüsü halk ve basın, sansürlü haberlerin yayınlanmasını rahatlıkla kabul ettiler”.³⁸⁰ Bu konuyla ilgili olarak Time dergisi

³⁷⁵ A. Bengü Nara, Uluslar arası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları- Örnek Olay:Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 102, **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

³⁷⁶ Mehmet Çakar, “Savaş ve Medya”, *Pivotka Savaş Özel Sayısı*, Nisan, 2003, s. 27.

³⁷⁷ Nurdoğan Rigel, *Elektronik Rönesans*, Der Yayınları, 1991, s. 193-194.

³⁷⁸ Nurdoğan Rigel, *a,g,e*, s. 195.

³⁷⁹ Derya Sazak, *a,g,e*, s. 160.

³⁸⁰ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi (İkinci Kitap)*, s. 159.

muhabir şefi John Stacks ise Birinci Körfez Savaşı'nı "20. yüzyılın kapıları en kapalı savaşı" olarak nitelendirmiştir³⁸¹.

ABD yönetimi bu savaşta basına sansür uygulamakla kalmamış, basını ve görsel medyayı da kendi politik faaliyetlerini desteklemesi yönünde kullanmış ve halkta yönetim karşısı bir duruşun oluşmamasına gayret etmiştir. Bu konuyla ilgili Danimarka'da yayımlanan Politiken gazetesi, İngilizce yayın yapan ve çoğunlukla ABD'de faaliyet gösteren gazetelerle ilgili bir araştırma yapmış ve medyanın kriz esnasında bazı kavramları propaganda kapsamında kullandığını ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma sonucunda; gazetelerde yayınlanan savaşla ilgili haberlerde İngilizce dilindeki kelimelerin özenle seçildiği ve Koalisyon Güçleri ile Irak tarafı açısından farklı şekilde kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu araştırmanın ortaya çıkardığı kavramlar, medyada şu şekilde kullanılmıştır.³⁸²

Koalisyon Güçleri:

Kara, deniz, hava kuvvetleri,
Gazeteciler için klavuz
Basına brifing

Irak Ordusu:

Savaş makinesi
Sansür uygulaması
Propaganda

Koalisyon Güçleri:

Etkisiz hale getiriyor
Nokta hedefleri bombalıyor

Irak Ordusu:

Öldürüyor
Her şeye ateş açıyor

Koalisyon Güçleri:

Profesyonel
Dikkatli
Cesaretli
Sadık

Irak Ordusu:

Beyni yıkanmış
Korkak
Ölmek için savaşa giden
Körü körüne itaat eden

Müttefik Füzeleri:

Büyük zarar veriyor

Irak Füzeleri:

Sivillerin ölümüne yol açıyor

George Bush:

Kararlı
Dengeli

Saddam Hüseyin:

İnatçı
Deli

³⁸¹ Faruk Can, *Bilgi Çağının Gündümlü Silahlı Medya*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005, s.72

³⁸² Derya Sazak, *a,g,e*, s. 163.

3.1.2.2. Savaş Esnasında Sivil Hedeflere Kesinlikle Zarar Verilmediği ve Sadece Askeri Hedeflerin İmha Edildiği Propagandası

Koalisyon Güçleri'nin Irak'a yapmış olduğu müdahale ile birlikte basın mensuplarına sansür uygulanmaya başlandığı yukarıda belirtilmiştir. Basına sadece sansür uygulanmamış aynı zamanda, üst düzey askeri yetkililer sık sık basın toplantıları düzenleyerek halka operasyonla ilgili kendi istedikleri bilgileri vermişlerdir. Bu toplantılar sayesinde, her şeyin kendi kontrollerinde olduğu, harekâtı çok iyi yönettikleri ve kesinlikle sivil hedeflere zarar verilmediği konusunda askeri yetkililer tarafından propaganda yapılmıştır.

Çölde bulunan Koalisyon Güçleri'nin karargâhında ise General Schwarzkopf'tan en düşük rütbedeki ere kadar herkes, "ABD bombardımanının kansız devam ettiğini ve sivil hedefleri vurmaktan kaçınmaya çok dikkat ettiklerini" basın mensuplarına karşı sürekli olarak dile getirmişlerdir. Richard Cheney'e göre ise yapılan iş son derece titiz bir "cerrahi müdahaleydi". Medyaya uygulanan sansür sayesinde de bunun aksi bir durum kesinlikle ekranlara yansımamıştır. Dolayısıyla savaşın sonuna kadar kimse sivil ya da asker, ölen 180.000'den fazla insanı merak etmemiştir. Sanki savaş George Bush ile Saddam arasında Scud füzeleri ile Patriot füzelerinin karşılaşması şeklinde geçmiş ve savaşın sonuna kadar bombalanan Bağdat halkını çok fazla umursayan olmamıştır.³⁸³

ABD yetkilileri ve özellikle Pentagon, Irak'a yapılan hava harekâtı sırasında sivil hedeflere zarar verilmediğini anlatmak için, savaşta akıllı füzelerin kullanıldığını söylemişler ve medyada da sürekli bu yönde yayınlar yapılmıştır. Pentagonun direktifi doğrultusunda televizyonlarda koalisyon güçlerinin askeri yetkililerinin vermiş olduğu yüksek doğrulukta bombalama görüntüleri sık sık yer bulmuş ve medyada düşmana verilen zarardan hiç bahsedilmemiştir. Askeri tesislere ve hedeflere verilen zararlara ise televizyon kanallarında sadece grafiksel olarak değinilmiş ancak ölen ve yaralananların sayısı hakkında bilgi verilmemiştir. Bu sayede, ekranları takip edenlerin bu savaşı; kan dökülmeyen, ileri teknoloji barındıran silahların kullanıldığı ve sivil hedeflere asla zararı olmayan bir biçimde gerçekleştiğini algılamaları amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu savaş "Hollywood yapımı" bir Spielberg klasiğine dönüşmüş, "seyirci" kitlesi, kimi zaman Pentagon'un kimi zaman da Dahran'daki

³⁸³ Derya Sazak, *a,g,e*, s. 164.

Koalisyon Güçleri Karargâhı'nın "gerçek" adı altında verdiği rakamları dinlemiş, uydudan ve bombardıman uçaklarından çekilen ve özenle seçilen videoları izlemişlerdir. Ancak sonradan hem kendileri tarafından "tashih" edilen, hem de savaşın ardından buharlaşıp yok olan bu "gerçek"lerin tamamen bir propaganda kampanyası olduğu ortaya çıkmıştır.³⁸⁴

Savaşın sonra yayınlanan istatistik bilgilerinden, medyada savaşla ilgili yayınlanan gerçeklerin aslında tam anlamıyla doğru olmadığı anlaşılmıştır. Aslında bu savaşta, Pentagon'un da daha sonra kabul edeceği gibi sadece %7-8 oranında akıllı bomba kullanılmış ve kullanılan diğer bombaların ise %70'i hedefinden sapmıştır³⁸⁵. Savaş boyunca Irak'a havadan 250 bin adet bomba atılmış ve bu bombaların ise sadece 22 bin tanesi "akıllı bomba" olarak tarif edilen güdümlü füzeleri oluşturmuştur. Bu istatistik aslında biraz sonra değinilecek olan mama fabrikasının vurulması ve Koalisyon Güçleri'nin Ameriye'de bulunan sivil bir sığınağı bombalamasıyla yaklaşık 400 kişinin hayatını kaybetmesi olayında olduğu gibi birçok sivil hedefin, hava harekâtı sırasında yanlışlıkla da olsa bombalandığını ortaya koymaktadır. Bu savaşta sivil hayatın önemli unsurlarından olan 28 hastane, 52 sağlık merkezi bomba ve füzelerin hedefi olmuştur. Basra bölgesindeki Zübeyr hastanesi tamamen tahrip edilmiş, Bağdat'ın güneybatısında bulunan el-Reşid Akıl Hastalıkları Hastanesi de bombalanmaya maruz kalmıştır. Toplam 676 okul bombaların hedefi olmuş, 38 tanesi ise tamamen tahrip edilmiştir. Sadece Bağdat'ta 25 olmak üzere toplamda 31 ibadet yeri isabet almıştır. Yine bu savaşta Bağdat'ın küçük bir kasabası olan Tacî'deki ülkenin en büyük donmuş et depolama ve dağıtım merkezi bir günde 3 defa bombalanarak tahrip edilmiştir.³⁸⁶

Ancak yaşanan bu olayların hiçbirisi uygulanan sansür nedeni ile televizyon ekranlarına yansımamış ve televizyon kanalları bütün bu yaşananlara rağmen Pentagon'un direktifi doğrultusunda sivil hedeflerin kesinlikle bombalanmadığı konusunda yayın yapmaya devam etmiştir. CNN muhabiri Peter Arnett Irak'ın Başkenti Bağdat'tan yapmış olduğu yayınlarda, kendi tanıklık ettiği birkaç olayı ekranlarda paylaşmış ancak bu yayınlar Pentagon ve ABD yönetiminin tepkisini çekmiş ve yalanlanmıştır. ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin başlatmış olduğu bu temiz savaşın ölü bilançosunun ise yaklaşık 180.000 civarında olduğu daha sonradan anlaşılmıştır.

³⁸⁴ Zafer Arapkirli, *Savaşın İlk Kurbanı Gerçeklerdir*, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/110341.asp?0m=-305>, (Erişim Tarihi 11.04.2013).

³⁸⁵ Douglas Kellner, *The Persian Gulf Tv War Revisited*, s. 16.

³⁸⁶ Mesut Kardeşhan, *a,g,e*, s. 130-131.

3.1.2.2.1. ABD'nin Vurmuş Olduğu Mama Fabrikasının, Kimyasal Silah Üretim Tesisi Olduğu Propagandası

17 Ocak 1991 tarihinde başlayan hava harekâtında, Irak televizyonları ilk kez 22 Ocak 1991 tarihinde sivil hedeflerin isabet aldığını göstermeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren de CNN hakemliğindeki propaganda savaşının başladığını söylemek mümkündür. 22 Ocak 1991 tarihinde Irak, ABD'nin bir bebek maması fabrikasını bombaladığını söylemiş, Pentagon ise buranın biyolojik ve kimyasal silah üreten bir tesis olduğunu iddia etmiştir. Irak yönetimince Bağdat'ta kalmasına ve buradan yayın yapmasına izin verilen CNN muhabiri Peter Arnett, ertesi gün fabrikaya götürülmüş, fabrikada incelemelerde bulunmasına izin verilmiş ve fabrikanın kesinlikle askeri bir hedef olmadığına, aksine sivil bir fabrika olduğuna kanaat getirmiştir. CNN muhabiri aynı günün akşamında yapmış olduğu yayında fabrikayla ilgili edindiği izlenimleri ve bilgileri ekranda dile getirerek, bombalanan yerin sivil bir hedef olduğunu, hatta süttozu koktuğunu ve fabrikanın başka bir amaç için kullanıldığına dair hiçbir işaret görmediğini belirtmiştir.³⁸⁷

Ancak Riyad'da verilen askeri brifingde ise Pentagon sözcüsü Mike Gallagher fabrikanın askeri bir hedef olduğu konusunda ısrar etmiş; Askeri bir yetkili ise bu savı güçlendirmek için “Edindiğimiz bilgilere göre fabrikanın çevresinde askeri binalar ve elektrikli teller vardı. Yakınında askeri bir garnizonun olması ve diğer bilgiler, bu fabrikanın biyolojik silah ürettiğini doğruluyordu” açıklamasını yapmıştır. Daha sonra ise yapılan bu açıklamanın da doğruyu yansıtmadığı ve propaganda maksadıyla yapıldığı ortaya çıkmıştır. Suudi Arabistan'daki Komuta Merkezi, Beyaz Saray ve Pentagon aslında gerçekleri gizlemiş, The Washington Post gazetesi, konuyla ilgili 8 Şubat 1991 tarihli baskısında fabrikanın sadece bebek maması ürettiğini yazmıştır.³⁸⁸ Fransızların günlük gazetesi Liberation da bombalamanın hemen ardından fabrikayı kuran şirket olan Pierre Guerin'in yöneticisi Michael Wery ile röportaj yapmıştır. Wery, fabrikanın bombalanana kadar bebek maması ve bebek yiyecekleri ürettiğini söylemiş ve “Böyle bir fabrikayı, kimyasal silah üreten bir birime dönüştürmek imkânsız. Fransız şirket, fabrikayı 1977'de kurmaya başladı. İran-Irak Savaşı'nın ortaya çıkması sonucu Fransız teknisyenlerin Irak'ı terk etmesiyle de kapandı” demiştir. Yine bombardımanın ardından Nestle firmasının bir yetkilisi de açıklama yapmış ve “Bombalanan yerin, devlet tarafından inşa edilmiş olan bir

³⁸⁷ Peter Arnett, *a,g,e*, s. 480.

³⁸⁸ Derya Sazak, *a,g,e*, s. 165.

mama fabrikası olduğunu biliyoruz. Birkaç yıldır fabrikayı gözlüyorduk, çünkü rekabetten haberdar olmak istiyorduk” demiştir.³⁸⁹

Aradan epey bir süre geçtikten sonra 1995 yılında Saddam Hüseyin'in damadı Hüseyin Kamil, biyolojik silahların Bağdat'ın 60 mil güneybatısındaki Al Hakam kasabasında geliştirildiğini ve bunların içinde mama fabrikasının bulunmadığını açıklamıştır. Yine ilerleyen yıllarda Birleşmiş Milletler müfettişlerinin ve ABD istihbarat birimlerinin yaptığı araştırmalar, bölgede gerçekten de mama fabrikası bulunduğunu ve bu birimin aynı zamanda ülkedeki bebeklerin mama ihtiyacını karşıladığını göstermiştir. Ancak o dönemde ABD'li yetkililerin o tesiste biyolojik ve kimyasal silah üretildiğine yönelik yapmış olduğu propaganda ABD medyasında işlenmiş, CNN haricindeki diğer bütün medya kuruluşları konu ile ilgili Beyaz Saray çizgisini izlemeye devam etmişlerdir. O dönemde Mama fabrikasının tahrip edilmesi ise Irak'ta bebek maması kıtlığına neden olmuş ve bir kutu bebek mamasının fiyatı 80 dolara kadar çıkmıştır.³⁹⁰

3.1.2.2.2. Vurulan Sivil Sığınağın Askeri Komuta Merkezi Olduğu Propagandası

13 Şubat 1991 tarihinde mama fabrikasının bombalanmasına benzer bir olay yine gündeme oturmuştur. Bu defa bir sivil hedefin daha bombalanması ve burasının da ABD askeri yetkilileri tarafından askeri bir hedef olduğuna yönelik propaganda söylemleri Bağdat yakınlarındaki Ameriye bölgesinde bulunan sivil sığınak için yaşanmıştır. Bağdat'ın en büyük sığınağı olan Ameriye'yi Koalisyon Güçleri'nin iki savaş uçağı bombalamış ve birçok sivil hayatını kaybetmiştir.³⁹¹ Bu olay sonrasında açıklama yapan ABD'li yetkililer ise yapılan saldırıyı haklı göstermek için burasının İran-Irak savaşında bir askeri komuta merkezine dönüştürüldüğünü ve şuan aktif olarak kullanıldığını iddia etmişlerdir.

Sivil bir sığınağın bombalandığını öğrenen CNN muhabiri Peter Arnett, bombalanan sığınağa gitmiş, burada incelemeler yapmış, sığınağın içinde birçok yanmış ceset ile karşılaştığını ve kent sakinlerinin bu sığınığın günlerdir kadın ve çocuklar tarafından kullanıldığını kendisine söylediklerini aynı günün akşamında yapmış olduğu yayında belirtmiştir. Bu yönde diğer ülkelerde de yapılan yayınların

³⁸⁹ Yasemin İnceoğlu ve N. Akiner, *Dezenformasyonda Süreklilik: Irak Üzerine Savaşın Örneklerle*, Karizma Dergisi, 2004.

³⁹⁰ Yasemin İnceoğlu ve N. Akiner, *a.g.e.*

³⁹¹ Mesut Kardeşhan, *a.g.e.*, s. 133.

arkasından, Beyaz Saray yetkilileri aynı gece resmi bir açıklama yayınlamıştır. Bu açıklamada ise askeri talimatların tahrip edilen sığınaktan "Irak savaş makinesine" doğrudan iletilildiğini ve sığınanın tespit edilmemesi için boyanıp kamufla edildiği belirtilmiştir. Ancak bu konuyla ilgili daha sonra kaleme aldığı kitabında Peter Arnett, aynı gün bu sığınağa iki kez daha gittiğini; içerisinde ve çatısında birkaç kez dolaştığını, hiçbir boyaya, kamuflaj izine ve sığınanın komuta merkezi olduğu izlenimi verecek delile rastlamadığını belirtmiştir.³⁹²

ABD Savunma Bakanlığı daha sonra 17 Şubat'ta yapmış olduğu açıklamada ise sığınanın bombalanmasıyla sonuçlanan hava harekâtının bir hata olduğunu söylemiştir. Ayrıca, ilerleyen yıllarda Körfez Savaşı'nda işlenen suçları incelemek üzere oluşturulan komisyonun da yapmış olduğu araştırmanın bulguları buranın bir sığınak olduğunu ve burada birçok insanın hayatını kaybetmiş olduğunu ortaya koymuştur.³⁹³

3.1.2.3. Saddam Hüseyin'in Körfeze Petrol Pompaladığı Yönünde Yapılan Propaganda

Koalisyon Güçleri'nin Irak Birlikleri'ne hava harekâtını başlatmasının ardından Körfez sularının petrol ile kirlendiği gözlenmeye başlanmıştır. Bu durum ise 25 Ocak 1991 tarihinde ABD yönetiminin harekete geçmesine neden olmuş ve bu olayı propaganda faaliyetlerinde kullanmışlardır. ABD Başkanı George Bush, Irak liderinin, Körfeze kasten petrol döken, çevrenin ve hayvanların durumunu hiç düşünmeyen bir cani olduğunu belirtmiş; Pentagon ise yine Irak liderinin yaptığının "bir çevre terörizmi" olduğunu söylemiştir. Ertesi gün ise ABD yönetiminin propaganda vasıtası haline gelen ABD ve Batı medyasında ise Körfez sularında yaşam mücadelesi veren karabatak resimleri yayınlanmıştır. Hatta ekranlarda bu kuşlar ile ilgili belgeseller ve filmler izleyicilere sunulurken sadece insanlara değil hayvanlara bile eziyet eden bir "Saddam Hüseyin" imajının perçinlenmesi amaçlanmıştır.³⁹⁴

Aslında Körfez'de petrol kirlenmesi görülmüştür; ancak bunun asıl nedenini Bağdat Radyosu'nun 29 Ocak 1990 tarihinde haberini vermiş olduğu ABD uçaklarının Körfez'de yer alan iki petrol tankerinin vurması olayı oluşturmuştur.

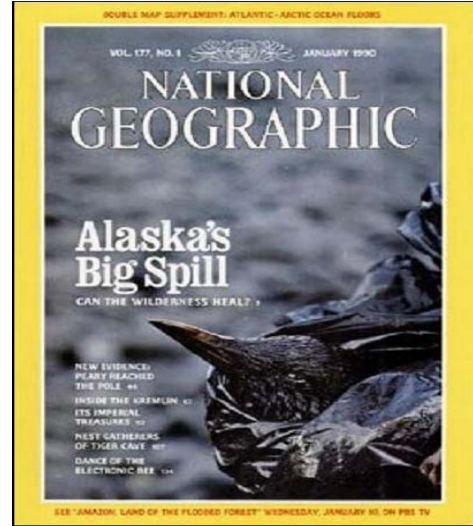
³⁹² Peter Arnett, *a,g,e*, s. 511-513.

³⁹³ Mesut Karaşahan, *a,g,e*, s. 133.

³⁹⁴ Zafer Arapkirli, *Savaşın İlk Kurbanı Gerçeklerdir*, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/110341.asp?0m=-305>, (Erişim Tarihi 11.04.2013)

Radyo, vurulan tankerlerin yara aldığını ve bu nedenle denize petrol sızdığını belirtmiş ancak petrol kuyularından hiçbir şekilde Körfeze petrol pompalanmadığını bildirmiştir. İlerleyen günlerde yapılan açıklamalar yine kirlenmenin gerçek nedeni hakkında kamuoyuna yol göstermiştir. Koalisyon Güçleri o günlerde Kuveyt'teki yükleme terminallerinde bulunan petrol tankerlerini ve Irak limanını bombalamış ve kirlenme de bu nedenle olmuştur. Ayrıca bu konuyla ilgili 30 Ocak 1991 tarihinde Koalisyon Güçleri'nin Komutanı General Schwarzkoph bir açıklama yapmış ve Koalisyon Birliklerinin bu saldırılardan bazılarını gerçekleştirdiğini kabul etmiştir.³⁹⁵

Saddam Hüseyin'in Körfeze petrol pompaladığı propagandasını desteklemek için medyada ve ekranlarda izleyicilere sunulan petrole bulanmış karabatak görüntülerinin ise aslında yıllar önce Exxon -Valdez adlı petrol tankerinin Alaska denizinde yapmış olduğu bir kaza sonucu, denize yayılan petrolden etkilenen kuşlara ait olduğu daha sonradan ortaya çıkmıştır.³⁹⁶

Resim-3 Medyaya Yansıyan, Körfeze Pompalanan Petrole Bulanmış Karabatak Fotoğrafı ve National Georaphic Dergisinin Alaska'da Meydana Gelen Kaza ile İlgili Yapmış Olduğu Haber³⁹⁷

³⁹⁵ Mesut Karaşahan, *a,g,e*, s. 137.

³⁹⁶ Zafer Arapkirli, *Savaşın İlk Kurbanı Gerçeklerdir*, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/110341.asp?0m=-305>, (Erişim Tarihi 11.04.2013)

³⁹⁷ Nazım Serhat Fırat, *Savaş Fotoğraflarının Kullanımı Bağlamında Propaganda ve Manipülasyon*, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008, s. 118. (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

3.2. BİRİNCİ KÖRFEZ SAVAŞI'NDA KULLANILAN PROPAGANDA VASITALARI

3.2.1. Televizyon

Televizyon, Körfez Krizi'nin ortaya çıkmasından itibaren takip edilen en popüler haber vasıtası olmuş, halk gelişmeleri öğrenmek için daha çok ekranlara odaklanmıştır. Savaşın ilk haftasında ABD'de faaliyet gösteren bir kamuoyu araştırma şirketi olan POLİ (Public Opinion Location Library) tarafından 1208 kişi üzerinde bir araştırma yapılmış ve bu araştırma, Körfez Savaşı'nın %89 oranında televizyondan, %8 oranında radyodan, %2 oranında ise gazetelerden izlendiğini ortaya koymuştur.³⁹⁸

ABD medyası, Bush yönetiminin Kuveyt'in kurtarılması için Körfez bölgesine askeri yığınak yapacağını açıklamasından sonra bu yönde gelişen siyasi iktidarın politikalarını tam anlamıyla desteklemiştir. Bu nedenle ABD'de ve Arap ülkelerinde yapılan savaş karşıtı gösteriler çok düşük bir oranda televizyon kanallarınca ekrana getirilmiştir. Sadece gösteriler değil, Edward Said, Naomi Chomsky gibi ABD'nin önde gelen dış politika uzmanları da ekranlardan uzak tutulmuş ve hiçbir gece programlarına çıkarılmamıştır.³⁹⁹ Görüşlerine yer verilen kişiler Ortadoğu konusunda uzman oldukları varsayılan ancak Arapların yalnızca güç kullanmaktan anlayan insanlar olduğunu, şiddetin ve gaddarlığın Arap uygarlığının bir parçası olduğunu, İslam'ın hoşgörüsüz, fanatik, ayırmacı, kadın özgürlüğünü kısıtlayan, orta çağa ait bir din olduğunu belirten kişiler olmuştur.⁴⁰⁰

ABD'de yayın yapan televizyon kanallarından başta CNN olmak üzere bütün televizyon kanalları, ABD yönetiminin istediği yönde yayın yapmış ve genelde savaş karşıtı hiçbir görüş ekranda yer almamıştır. Basın izleme kuruluşlarından biri olan FAIR'in (Fairness and Accuracy in Reporting-Haberlerde Adalet ve Doğruluk Kuruluşu) yapmış olduğu bir araştırmaya göre ABC televizyonunun bu konudaki haberlerle ilgili tüm yayın süresinin sadece %0.7'sinde karşıt görüşlere yer verdiğini ortaya koymuştur. CBS televizyonu karşıt görüşlere %0.8 zaman ayırmış, NBC televizyonunun da ise bu oran %1.5 olmuştur. FAIR'in yapmış olduğu araştırmada 8 Ağustos 1990'dan 3 Ocak 1991'e kadar geçen sürede Körfez Kriziyle ilgili 2855

³⁹⁸ Gannet Foundation Report, *The Media At War*, New York, 1991, s. 89.

³⁹⁹ Douglas Kellner, *The Persian Gulf Tv War Revisited*, s. 13.

⁴⁰⁰ Edward Said, *Culture and Imperialism*, London, 1993, p. 357-358.

dakikalık televizyon yayının sadece 29 dakikasının yani yaklaşık %1'inin ABD'nin askeri müdahalede bulunmasına karşı çıkanlara ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁰¹

16 Ocak gecesi ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Irak'a müdahalesinin başlamasıyla beraber ise, ABD'de yayın yapan ana akım medya ABD yönetiminin ve Pentagon'un takip ettiği politikaların adete sözcüsü haline gelmiştir. Savaşın başlamasının ardından televizyon, Koalisyon Güçleri açısından, kendi zaferlerini sürekli ekrana getiren ve Irak'ın aleyhine kullanılan bir propaganda vasıtası haline gelmiştir. Savaş süresince, ABD'de yayın yapan televizyon kanallarının genelinde; Irak'ta bulan kimyasal ve biyolojik silahların varlığı ve tehdidi, olası terör eylemleri ve Irak'ın kanlı kara savunmasıyla ilgili haberler sürekli olarak yayınlanarak, kamuoyunda Irak liderine karşı korku ve öfke oluşması sağlanmış ve bu sayede yapılan harekâta olan desteğin artması amaçlanmıştır.

Medyanın ve televizyon kanallarının krizin ilerleyen aşamalarında ve savaşın başlamasının ardından ABD'li yöneticilerin politikalarına destek olmalarına rağmen; aslında Krizin başlangıcında ABD medyasının önemli bir bölümü savaşçı bir politikanın izlenmesine karşı çıkmıştır. Bu bağlamda krizin başlangıcında CNN ve CBS gibi büyük televizyon kanalları tarafından Bağdat'tan yapılan yayınlar Başkan Bush'un hiç hoşuna gitmemiştir. Buna karşı CNN'in tutumu Saddam Hüseyin tarafından takdir edilmiş ve savaş başladıktan sonra bir tek bu kanala ülkede kalması ve gelişmeleri dünyaya duyurması izni verilmiştir.⁴⁰² CNN'in Irak'ta bu kadar kolay kabul görmesinin asıl nedenini ise o dönemde dünyada 103 ülkede, ABD'de ise 93 milyon evde izleniyor olması oluşturmuştur.⁴⁰³

ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Irak'a karşı hava harekâtını başlatmasından itibaren CNN'in Irak'tan yayın yapan tek televizyon kanalı olması popülaritesinin artmasına neden olmuştur. Dünyada birçok ülkedeki televizyon kanalları, halkına savaşın gidişatını iletmek için ekranlarına CNN'in yayınlarını aktarmıştır. Times-Mirror tarafından yapılan bir anket ise bu yargının doğruluğunu ortaya koymuştur. "Hangi televizyon istasyonu Körfez Savaşı'nda en iyi görev yapıyor" başlıklı anketinde, katılımcılar birinci sırada CNN'i tercih etmişlerdir.

⁴⁰¹ Douglas Kellner, *The Persian Gulf TV War*, Westview Pres, s. 79-80.

⁴⁰² Tamer Timur, *a,g,e*, s. 287.

⁴⁰³ Nurdoğan Rigel, *Elektronik Rönesans*, Der Yayınları, 1991, s. 177.

Araştırmaya katılanların %61'i CNN'in en iyi çalışmayı gerçekleştirdiğini belirtmiştir.⁴⁰⁴

CNN muhabirleri, Bernard Show, Peter Arnett ve John Holliman, 17 Ocak 1991 gecesinden itibaren başlayan hava harekâtının ve görebildikleri ölçüde savaşın ayrıntılarını Bağdat'ın "Al Raşid" otelinin bir odasından bütün dünyaya duyurmuşlardır. Savaşı takip eden insanların büyük bölümü CNN televizyonunu takip ettiği gibi, ABD'li üst düzey yetkililer de zaman zaman CNN yayınlarından istifade etmişlerdir. Bu konuyla ilgili ABD Başkanı George Bush diğer ülke liderlerine "Ben CIA'den çok CNN'den haber alıyorum" demiş⁴⁰⁵, ABD Savunma Bakanı Richard Cheney de savaşın başında Bağdat'taki durum ile ilgili haberleri CNN'den aldığını itiraf etmiştir.⁴⁰⁶

Aslında bu savaşta ABD'nin savaş politikalarını halkın desteklemesinde televizyonun çok büyük payı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü ABD halkı sabahın ilk ışıklarından gece yarısına kadar Pentagon'un fikirlerini savunan bir çok emekli general ve amiralin yorumlarıyla yetinmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, Massachusetts Üniversitesi yapmış olduğu bir araştırma ile, savaş esnasında çok yoğun televizyon seyreden izleyicilerin, savaşın nedenleri, oluşumu ve sonuçları hakkında çok da bilgi sahibi olmadan, savaş yanlısı bir tutum sergilediklerini ortaya koymuştur.⁴⁰⁷ 31 Ocak 1991 tarihinde Times-Mirror'un yapmış olduğu bir anket ise halkın %78'inin ordunun savaş ile ilgili televizyondan yapmış olduğu bilgilendirmelere inandığını ortaya koymuştur. Yine bu ankete katılanların %80'i televizyon kanallarının çok güzel habercilik yaptığını söylemiş, %50'si ise savaş sırasında kendilerini televizyonda savaşı izlemekten alıkoyamadıklarını ve bağımlı hissettiklerini belirtmiştir.⁴⁰⁸

ABD'nin önde gelen televizyon kanallarında, tek taraflı olarak yapılan yayınlar ile ABD'de vatanseverlik duygusunun insanları etkisi altına alması sağlanmış ve bunun sonucunda kamuoyu, ABD'nin savaş süresince izlemiş olduğu politikaları desteklemiştir. Sonuç olarak bu savaşta özellikle televizyon, kamuoyu üzerinde çok etkili olmuştur. Başta ABD halkı olmak üzere bir çok ülke halkı, başlangıçta savaşa

⁴⁰⁴ Gannet Foundation Report, *a,g,e*, s. 88.

⁴⁰⁵ Yasemin İnceoğlu, *ABD'de Medya*, Der Yayınları, İstanbul, s. 91.

⁴⁰⁶ İsmet Girtili, *a,g,e*, s. 42-43.

⁴⁰⁷ E. R. Denton, Television as an instrument of war, *"The Media and the Persian Gulf War"*, London, 1993, s. 27-43.

⁴⁰⁸ Douglas Kellner, *The Persian Gulf TV War Revisited*, s. 19-20.

muhalif olarak sokak gösterileri ve mitingler düzenlemişken, ilerleyen süreçte yapılan yayınlar ile savaşın gerekliliğine inanmış ve düzenlenen savaş karşıtı gösteriler ciddi derecede azalmıştır.⁴⁰⁹

3.2.2. Radyo

Radyo, ABD öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin hava harekâtına başlamasından hemen sonra propaganda maksadıyla kullanılmaya başlanmış, kara harekâtının başlamasıyla birlikte ise yapılan yayınların içerik ve süresi artırılmıştır. Birçok Iraklı asker, Koalisyon Güçleri'nin savaş boyunca radyo aracılığı ile yapmış oldukları yayınları dinlediklerini sonradan itiraf etmiştir.⁴¹⁰

ABD'nin 4'ncü Psikolojik Harekât Grubu 19 Ocak 1991 tarihinde "Körfezin Sesi" adıyla günlük radyo yayınlarına başlamış ve 6 frekanstan yapılan bu yayınlar 1 Nisan 1991 tarihine kadar devam etmiştir.⁴¹¹ Yapılan radyo yayınları ile ABD'nin ve Koalisyon Güçleri'nin Irak Kuvvetleri'ne göre üstün oldukları işlenmiş aynı zamanda Cumhuriyet Muhafızları ile düzenli Irak Birlikleri arasında bulunan eşitsizliği anlatan programlar yapılmıştır. Ayrıca bu yayınlar süresince, Irak'a karşı sürdürülen operasyona bütün ülkeler tarafından verilen desteğin altı çizilmiş, yaşanan krizin ve Irak halkının şu anki sıkıntılı durumunun tek sorumlusu olarak Irak lideri Saddam Hüseyin hedef olarak gösterilmiştir. Aynı zamanda yapılan yayınlarda Koalisyon Güçlerinin Arap Kültürü ve özel mülkiyete karşı saygılı davrandıkları ve bu konularda herhangi bir ihlalin yapılmayacağı konuları da işlenerek halkta oluşması muhtemel olan kaygıların önlenmesi de amaçlanmıştır. "Körfezin Sesi" radyosu yayınlarını Arapça dilinde yapmış ve her gün yaklaşık olarak 18 saat boyunca yayınlarına devam ederek bu mesajları Saddam Hüseyin'in birliklerine ve yerel halka duyurmuştur.⁴¹²

3.2.3. Hoparlör

Koalisyon Güçleri'nin, Irak'a hava harekâtını başlatmasından itibaren, ABD'nin 4'ncü Psikolojik Harekât Grubu, 66 taktik mobil hoparlör timi oluşturmuş ve bu timleri Suudi Arabistan sınırı boyunca yer değiştirebilecek şekilde konuşlandırmıştır.⁴¹³

⁴⁰⁹ Harp Akademileri Komutanlığı, *Körfez Krizi (İkinci Kitap)*, s. 155.

⁴¹⁰ Peter Arnett, *a,g,e*, s. 493.

⁴¹¹ *The Gulf War*, <http://www.psywarrior.com/gulfwar.html>, (Erişim tarihi: 14.04.2014).

⁴¹² K.K.Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, *Körfez Savaşından Alınan Dersler*, s. 1-7.

⁴¹³ 4th Psychological Operations Group, *Leaflets of the Persian Gulf War*, 2008, s. 1.

Resim-4 Oluşturulmuş Olan Taktik Mobil Hoparlör Timlerinden Bir Tanesi⁴¹⁴

Bölge ülkelerinin dillerini iyi derecede bilen tercümanlar ile desteklenen bu timler, Arapça olarak yapmış oldukları çağrılar ile Irak birliklerine teslim olmaları yönünde seslenmiş ve Saddam Hüseyin'in kendilerini çok önemsemediği yönünde moral bozucu yayınlar yapmıştır. Ayrıca oluşturulan bu timler, hoparlörden sahte sesler ve ses efektleri vererek Irak birliklerini zaman zaman aldatmış ve morallerinin bozulmasına neden olmuştur. Kullanılan ses efektlerinden, ağlayan bebek sesi, Irak askerleri üzerinde en fazla olumsuz etkiyi oluşturanların başında gelmiştir. Vietnam Savaşı sırasında da kullanılan bu yöntem ile tüm gece boyunca Irak askerlerinin bulunduğu mevzilere doğru ağlayan bebek sesi yayını yapılmış ve bu sayede Irak askerlerinin dinlenmelerinin ve uyumalarının önlenmesi amaçlanmıştır.⁴¹⁵ Psikolojik harekât ve propaganda kapsamında kullanılmasının yanı sıra hoparlör bu savaşta; teslim olan ve esir alınan Irak askerlerinin tutulduğu kamplarda, bilgilendirmede bulunulmak ve düzeni sağlamak amacıyla da kullanılmıştır.⁴¹⁶

Irak birliklerinin aldatılması amacıyla da hoparlör zaman zaman etkin olarak kullanılmıştır. Bu konuya örnek olarak, özel bir görev ile sadece 5 Koalisyon tankının bir tümenmiş gibi ses efektleri yayınlaması verilebilir. Task Force Troy (Truva Görev Kuvveti) adı verilen ve 5 adet tanka yerleştirilen hoparlörleri kullanan bu ekibe görev olarak, Kuveyt sınırında normalde bir tümenin kapatabileceği bir araziye Irak birliklerinin aldatılması suretiyle kapatılması verilmiştir. Bu ekip büyük bir birlik oldukları izlenimini Irak askerlerine verebilmek için, tanklara yerleştirilmiş olan hoparlörlerden yararlanmıştır. Bu hoparlörlerden topçu bataryası, apaçi helikopteri,

⁴¹⁴ **Gulf War Loudspeaker Victories**, <http://www.psywarrior.com/loudspeaker.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴¹⁵ Herbert A. Friedman, **Operation Desert Shield and Desert Storm**, <http://www.psywarrior.com/HerbDStorm.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴¹⁶ **The Gulf War**, <http://www.psywarrior.com/gulfwar.html>, (Erişim tarihi: 14.04.2014)

zırhlı araç ve tank sesleri yayınları sürekli olarak verilerek Irak birliklerinin öncü dinleme timleri aldatılmıştır.⁴¹⁷ Bu sayede kara savaşı esnasında bu bölgeye yerleştirilmesi gereken bir tümen büyüklüğündeki birlik, başka bir bölgede kullanılmıştır.

Resim-5 Task Force Troy Operasyonunda Kullanılan ve Hoparlör Yerleştirilmiş Olan Bir Tank⁴¹⁸

Savaş esnasında hoparlörün kullanılmasına verilebilecek en iyi örnek ise Faylaka Adası'nda çevrilmiş olan Irak'lı birliklere karşı yapılan uygulamadır. Bu Ada'da Koalisyon Güçleri tarafından çevrilen Irak askerlerine karşı, direkt taarruz edilerek adayı ele geçirmektense öncelikli olarak hoparlörden teslim olmaları yönünde çağrı yapılması tercih edilmiştir. Psikolojik Harekât Timleri bu maksatla devreye girmiş, Kobra helikopteri ile desteklenen bir UH-1 helikopterine yerleştirilen hoparlör timi Ada'da çevrilmiş olan Irak askerleri üzerinde uçarak, onlara teslim olmaları konusunda çağrı yapmıştır. Yapılan bu çağrıda teslim olacak olan Irak askerlerine, bölgede bulunan radyo kulesinden ertesi gün yapılacak olan çağrıyı beklemeleri ve bu çağrıdan sonra teslim olmak isteyenlere zarar verilmeyeceği bilgisi ulaştırılmıştır. Radyo kulesinden ertesi gün verilen bilgilendirmenin ardından ise başlarında bir de Irak'lı generalin bulunduğu 1405 Irak askeri, tek bir kurşun dahi atılmadan Koalisyon Güçleri'ne teslim olmuştur.⁴¹⁹

⁴¹⁷ **Gulf War Loudspeaker Victories**, <http://www.psywarrior.com/loudspeaker.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴¹⁸ **Gulf War Loudspeaker Victories**, <http://www.psywarrior.com/loudspeaker.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴¹⁹ **The Gulf War**, <http://www.psywarrior.com/gulfwar.html>, (Erişim tarihi: 14.04.2014)

Resim-6 Faylaka Adasına Yapılan Operasyonda UH-1 Helikopterine Monte Edilen Hoparlörler⁴²⁰

3.2.4. Bildiri ve Broşürler

Savaşta Koalisyon Güçleri tarafından bildiri ve broşürler Irak ordusunun direncinin kırılması, moralinin bozulması ve cephe gerisinde karışıklık çıkarılması amacıyla kullanılmıştır. Bu amaca yönelik faaliyetler özellikle ABD'nin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. ABD'nin 8'nci Psikolojik Harp Taburu dünyanın Saddam Hüseyin'e karşı olan tutumunu vurgulayan broşürler hazırlamış ve Hava Kuvvetleri "Kahrolası Bombalar" olarak adlandırılan bu broşür ve bildirileri Kuveyt ve Irak üzerine atmışlardır. 30 Aralık 1990 ile 28 Şubat 1991 tarihleri arasında 100'den fazla çeşitlilikte hazırlanan 29 milyondan fazla bildiri Irak birliklerine atılmış ve bu bildiriler Irak birliklerinin %98'inden fazlasına ulaştırılmıştır.⁴²¹ Hazırlanan bildirilerde beş ana tema işlenmiştir. Bu temalar "Teslim Olmaları", "ABD ve Koalisyon Güçleri'nin Üstünlüğü", "Savaşın Nedeninin Saddam Hüseyin Olduğu", "Silah ve Teçhizatlarını Terk Etmeleri Gerektiği", "Irak Askerlerinin Çaresizliği" başlıkları altında toplanmıştır.⁴²²

Bu bildirilerin hazırlanmasında zaman zaman özel yöntemlerin de seçildiği durumlar söz konusu olmuştur. Bildirilerde bazen Irak birliklerinin adıyla hitaba başlanan metinler kullanılmış ve çok yakında bombalanacakları belirtilerek araç ve silahlarından uzaklaşmaları telkin edilmiştir. Bu bildiriler sayesinde Kuveyt sınırına B-52 bombardıman uçakları ile yapılan harekâtın psikolojik etkisi de oldukça artmış,

⁴²⁰ **Gulf War Loudspeaker Victories**, <http://www.psywarrior.com/loudspeaker.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴²¹ **The Gulf War**, <http://www.psywarrior.com/gulfwar.html>, (Erişim tarihi: 14.04.2014).

⁴²² **Gulf War Leaflets**, <http://www.psywarrior.com/gulf1.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

çok kötü şartlarda muharebe etmeye çalışan ve moralleri oldukça bozulan Irak askerlerinin bir çoğu kara harekâtı başlayınca teslim olmuşlardır. Koalisyon Güçleri, kara harekâtının başladığı ilk günde 5500 civarında Iraklı askeri esir aldıklarını, 36 saat sonra ise bu rakamın 20 bine ulaştığını açıklamıştır. Bu rakam kara harekâtının sonunda ise 80 bine ulaşmıştır.⁴²³ Ele geçirilen esirlerin %60'ı hiç mukavemet göstermemiş, %40'ı ise çok az bir mukavemet göstererek teslim olmuşlardır. Teslim olan askerlerin %90'dan fazlasının elinde havadan atılan bildirilerin olması ise, bu bildirilerin psikolojik etkisini ortaya koyan en önemli göstergelerden birisi olmuştur. Bu konuyla ilgili bir Irak'lı komutan ise psikolojik harekât faaliyetlerinin ve havadan atılan bildirilerin, Koalisyon Güçlerinin bombardımanından sonra tümeninin moralini bozan ikinci etken olduğunu rapor etmiştir.⁴²⁴

Bu savaşta kullanılan bildirilerden bazıları ise şu şekildedir:

Resim-7 Irak Askerlerine Bombalanacaklarını ve Bu Nedenle Silahlarını Terk Etmeleri Gerektiğini Anlatan Bildiri Örneği⁴²⁵

Bu bildirinin ön tarafında Arapça olarak “Bu size yapılan ilk ve son çağrı! Yarın 7. Piyade Tümenini bombalayacağız. Vakit kaybetmeden bulunduğunuz konumu terk ediniz” metni yazılmıştır. Bildirinin arka tarafına ise “Yarın 7. Piyade Tümenini bombalayacağız ve bu bombalama çok ağır olacak. Bu nedenle, eğer hayatta kalmak istiyorsanız, bulunduğunuz konumu terk ediniz ve sizi kaçırmaktan alıkoyan hiç kimseye fırsat vermeyiniz! Kendinizi kurtarın ve doğruca Suudi Arabistan sınırına doğru ilerleyiniz. Orada sizi kardeşiniz gibi sıcak karşılayacak olan birilerini bulacaksınız”⁴²⁶ metni yazılmıştır. Bu bildiri ile ulaşılmak istenen amaç, ertesi gün

⁴²³ T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, **Körfez Savaşı-Askeri ve Siyasi Olaylar**, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1991.

⁴²⁴ K.K.Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, **Körfez Savaşından Alınan Dersler**, s. 1-7, 1-8.

⁴²⁵ 4th Psychological Operations Group, **a,g,e**, s. 8.

⁴²⁶ 4th Psychological Operations Group, **a,g,e**, s. 8.

bombalanacak olan bu birliğin askerlerine ölüm korkusunu yaşatarak, silah ve tanklarını terk edip teslim olmalarını sağlamaktır.

Aynı zamanda dağıtılan bu bildirilerle Koalisyon Güçleri, hava üstünlüğüne sahip olduklarını ve kendilerinin istediği herhangi bir gün bombardımanı başlatabileceklerini Irak birliklerine göstermişlerdir. Dolayısıyla bu bildiriler ile Irak askerlerinin bu hava taarruzlarına maruz kalmamaları için teslim olmaktan başka çarelerinin kalmadığını düşünmeleri hedeflenmiştir. Bu bildirilerin dağıtıldığı günün ertesinde Koalisyon Güçleri gerçekten 7. Piyade Tümenini bombalamış ve arkasından bombalanan bu birliğe şu bildiri havadan atılmıştır:

Resim-8 Irak Askerlerine Bundan Sonra da Resimdeki Bomba İle Bombalanacaklarını ve Bu Nedenle Teslim Olmaları Gerekliğini Anlatan Bildiri Örneği⁴²⁷

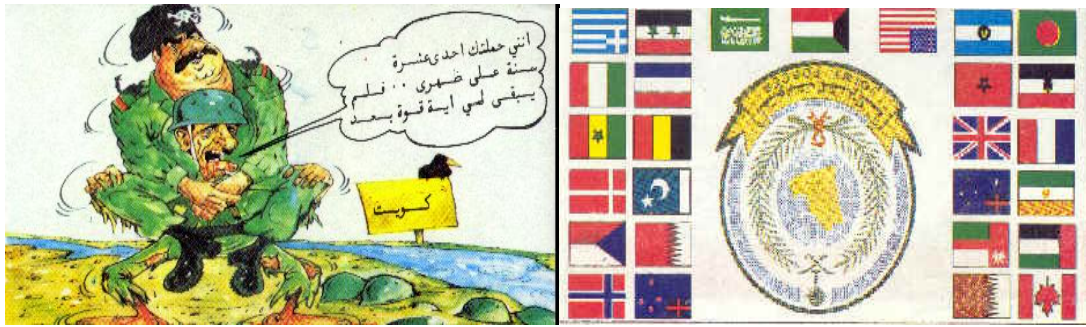
Bu bildirinin ön yüzünde Arapça olarak yazılmış “Bu savaşta en güçlü ve yıkıcı konvansiyonel bombayı kullandığımızdan dolayı korkunç derecede kayıplar verdiniz. Bu bomba 20 scud füzesinin yarattığından daha fazla patlayıcı etkiye sahiptir. Sizi uyarmıştık! Yakında yeniden bombalanacaksınız. Kuveyt, Saddam’ın işgalinden yakında kurtulacak. Acele edin ve güneyde bulunan kardeşlerinize katılın. Size bütün içtenliğimizle, saygı ve sevgimizle davranacağız. Bulunduğunuz konumu terk edin, yoksa hiçbir zaman güvende olmayacaksınız” metni yer alırken; arka tarafına

⁴²⁷ **Gulf War Leaflets**, <http://www.psywarrior.com/gulf1.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

çizilmiş olan bomba resminin içinde ise "Kaçın ve hayatınızı kurtarın, yada bekleyin ve ölümünüzle tanışın" metni yer almıştır.⁴²⁸

Koalisyon Güçleri tarafından bombalamanın hemen ardından atılan bu bildiri ile Irak askerlerine; kendilerini istedikleri zaman bombalayabileceklerini, kaçmaktan ve teslim olmaktan başka bu duruma karşı koyabilecek hiçbir vasıtalarının bulunmadığı anlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda, herhangi bir zamanda tekrar bombalanacakları kendilerine hatırlatılarak yeniden yapılacak bombalamaya kadar, ölüm korkusu yaşamaları ve endişe duymaları amaçlanmıştır. Bu bildirilerin psikolojik etkileri sayesinde birçok Irak askeri gerçekten bulundukları konumları terk etmiş veya teslim olmuşlar ya da firar etmişlerdir.

Bombalanacakları ve bu nedenle birliklerini terk edip teslim olmaları gerektiği konusunu işleyen bildirilerin yanı sıra; Irak'ın ve kendilerinin bombalanmasının tek nedeninin Saddam Hüseyin'in tutarsız ve çılgınca davranışları olduğu temasını işleyen bildirilerde bu savaşta Koalisyon Güçleri tarafından kullanılmıştır.

Resim-9 Saddam Hüseyin'in Şuan ki Durumun Tek Sorumlusu Olduğu Mesajını Veren Bildiri Örneği⁴²⁹

Sadece Arapça olarak hazırlanan bu bildirinin ön yüzünde Irak'a karşı oluşturulmuş olan Koalisyon Güçleri'ne katılan ülkelerin bayraklarının yer aldığı resim kullanılmış; arka yüzünde ise Irak lideri Saddam Hüseyin'i sırtında taşıyan bir asker ve üzerinde Arapça olarak Kuveyt yazılan ve üzerine bir karganın oturduğu sarı levha bulunmaktadır. Irak liderini taşıyan askerin ağzından çıkan metinde ise "Senin istediğin gibi Şattül-Arap sahilini geçtim ve seni başımın üstünde taşıdım. Her saldırıda kendimi ölmüş gibi hissettim ve şuanda da son nefesimi alıyormuş gibi

⁴²⁸ *Gulf War Leaflets*, <http://www.psywarrior.com/gulf1.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴²⁹ *Gulf War Leaflets*, <http://www.psywarrior.com/C02.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

hissediyor ve ah çekiyorum”⁴³⁰ cümleleri yazılıdır. Bu bildiride Irak askerinin Şattül Arap’ı geçmesi İran ile yapılan savaşın akla getirilmesi anlamında kullanılmış. Saddam Hüseyin’in her dediğinin askerler tarafından bugüne kadar sorgusuz bir şekilde yapıldığı, ancak bundan sonra Irak askerleri tarafından bu duruma bir dur demenin vakti geldiği propagandası yapılmıştır.

Irak askerlerine teslim olduklarında karşılaşacakları muamele konusunda bilgi veren bildirilere örnek olarak ise aşağıdaki bildiri gösterilebilir:

Resim-10 Irak Askerlerine Teslim Olmaları Yönünde Çağrı Yapan Bildiri Örneği⁴³¹

Bu bildirinin ön yüzünün ilk bölümünde, Suudili bir asker ve teslim olduktan sonra mutlu bir şekilde yemek yedikleri görülen 3 Irak askeri gösterilmiş; ön tarafın ikinci bölümünde ise Suudili asker, elinde bildiri bulunan bir Irak’lı askerle konuşurken resmedilmiştir. Bildirinin arka yüzünde ise Koalisyon Güçleri Komutanlığının arması bulunmakta ve bu armanın üzerinde ise Irak askerlerine hitaben Arapça olarak yazılmış olan “Koalisyon Güçleri’ne katılıp Arap misafirperverliğinin ve güvende olmanın tadını çıkarmaya davetlisiniz. Saddam Hüseyin’in bizi içine sokmuş olduğu bu durumun sona ermesiyle beraber evlerinize geri döneceksiniz. Iraklı kardeşlerim, bu davet size ve arkadaşlarınıza daima açıktır. Umarız bu daveti elinize fırsat geçer geçmez kullanırsınız” metni bulunmaktadır.⁴³² Bu bildiriyle ise Irak askerlerinin teslim olmaları durumunda kendilerine iyi davranılacağı ve en kısa sürede huzur bulacakları, başlarına gelmiş olan bu sıkıntıların Saddam Hüseyin’den kaynaklandığı ve onun savaşı kaybetmesiyle her şeyin normale döneceği propagandası yapılmıştır.

⁴³⁰ *Gulf War Leaflets*, <http://www.psywarrior.com/C02.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴³¹ *Gulf War Leaflets*, <http://www.psywarrior.com/C02.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴³² *Gulf War Leaflets*, <http://www.psywarrior.com/C02.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

Irak askerleri üzerine atılan bildirilerin okunmasının sağlanması için, farklı yöntemlerde kullanılmıştır. Bir tarafı sahte 25 Irak dinarı olan bildirilerin diğer tarafına Irak askerlerine iletilmesi istenen mesajlar yazılmış ve havadan atılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının ana nedeni ise paraya benzeyen bu bildirilerin, mutlaka Irak askerleri tarafından yerden alınarak inceleneceğinin düşünülmesi olmuştur.⁴³³ Bu sahte para bildirilerine bir örnek ise aşağıdaki şekildedir.

Resim-11 Ön Yüzü Sahte 25 Irak Dinarı Olan Bildiri Örneği⁴³⁴

Bu bildirinin arka yüzünde yer alan Arapça metinde ise şu ifadeler bulunmaktadır "5'inci Kolordu askerlerinin dikkatine. Saddam sizi ölüme ve haysiyetten yoksun bir hayata sürüklüyor. Onun emirlerine uymayın. Eğer kamyonlarınızın bütün tekerleri patlarsa, hareket edemez. Eğer tankınız çamura saplanıp kalırsa, savaşın olduğu bölgeye doğru hareket edemez. Eğer silahlarınız ateş edemez duruma gelirse, savaşmak zorunda kalmazsınız. Eğer telsizleriniz çalışmaz ise komutanlarınızın emirlerini duymazsınız. Saddam için ölmeyin, sadece barış için yaşayın".⁴³⁵ Metinde yer alan bu ifadeler ile Irak askerlerine, Saddam'ın kendilerini ölüme sürüklediği ve onun için ölmenin gereksiz olduğu yönünde mesajlar iletilmiş; tanklarını, silahlarını, telsizlerini çalışmaz bir duruma getirdikleri takdirde ise zaten fiilen savaşın dışında kalacakları ve dolayısıyla ölümden de uzak olacakları yönünde propaganda yapılmıştır.

Bu savaşta Irak birlikleri üzerine atılan ve yukarıda örnekleri verilmiş olan bildirilere benzeyen yüzden fazla çeşitliliğe sahip bildiri ve broşür kullanılmıştır. Bu

⁴³³ Herbert A. Friedman, *Banknote Psyop of Operation Desert Storm*, <http://www.psywarrior.com/GulfWarBanknotes.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴³⁴ Herbert A. Friedman, *Banknote Psyop of Operation Desert Storm*, <http://www.psywarrior.com/GulfWarBanknotes.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

⁴³⁵ Herbert A. Friedman, *Banknote Psyop of Operation Desert Storm*, <http://www.psywarrior.com/GulfWarBanknotes.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

bildiriler ile karşı taraf üzerinde psikolojik harekât etkisi oluşturulmuş ve Koalisyon Güçleri bu sayede istedikleri başarıyı elde etmişlerdir. Bildiriler ile Irak birliklerine iletilen mesajlar sayesinde, Irak askerlerinin %44'ü birliklerini terk ederek firar etmiş ve 80 binden fazla Irak askeri ise teslim olmuştur.⁴³⁶

Sözün kısası, bu savaşta propaganda vasıtalarının ABD tarafından etkin olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. ABD yönetimi televizyon yayınlarını kontrol altında tutmuş, ekranlarda savaş karşıtı olan hiçbir yorumcu yer almamıştır. Bu da kamuoyunun müdahale yanlısı bir tutum almasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda bu savaşta ABD yönetimi tarafından radyo yayınları, hoparlör ve bildiriler propaganda vasıtası olarak, Irak halkının bilgilendirilmesi ve Irak askeri birliklerinin moral ve motivasyonunun bozulması için başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

⁴³⁶ Herbert A. Friedman, *Operation Desert Shield and Desert Storm*, <http://www.psywarrior.com/HerbDStorm.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014)

SONUÇ

Günümüzde savaşlar sadece silahlarla cephe muharebeleri şeklinde değil, aynı zamanda yürütülen bir takım sistematik, psikolojik faaliyetlerle de desteklenmektedir. Devletler, savaşları kazanmak için muharebe alanlarına yoğunlaşırken diğer taraftan da galip gelmek için hasımlarının asker ve sivillerine yönelik psikolojik faaliyetler yürütmektedirler. Dolayısıyla bu kapsamda geliştirilen ve profesyonel bir anlayış ve uygulama gerektiren önemli bir savaş tekniği olarak psikolojik harekât ortaya çıkmış ve günümüzde devletler arasındaki çıkar çatışmalarında ve savaş esnasında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Psikolojik harekât faaliyetleri ile hedef toplumların duygu, düşünce ve davranışları yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Psikolojik harekât faaliyetleri ile hedef kitle, savaşlardan daha az maliyetli bir biçimde etki altına alınabilmekte ve bu faaliyetler istenilen sonucun elde edilmesi için destek görevi görmektedir.

Psikolojik harekât amacına ulaşmak için ise daha çok propaganda vasıtasından faydalanmakta ve özellikle savaşlarda ve kriz ortamlarında propaganda sıklıkla kullanılmaktadır.

Psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin etkin olarak yürütüldüğü savaşlardan bir tanesi de Birinci Körfez Savaşı olmuştur. Bu savaşta özellikle ABD tarafından bu faaliyetler yürütülerek sonuç alınmaya çalışılmıştır.

Birinci Körfez Savaşı'nda ABD'nin yürüttüğü psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin birkaç amacı olmuştur. ABD'nin yürütmüş olduğu bu faaliyetleri Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinden Koalisyon Güçleri'nin müdahalesine kadar geçen süreçte yürütülen faaliyetler ve ABD öncülüğünde kurulmuş olan Koalisyon Güçleri'nin Irak'a müdahaleye başlamasıyla gerçekleşen faaliyetler olarak iki dilimde değerlendirmek mümkündür. İlkinde, ABD'nin yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin ana amacını, kendi kamuoyunu Irak'a yapılacak bir müdahalenin meşruluğuna ve gerekliliğine inandırmak oluşturmuştur. Bu dönemde gerçekleştirilmesi istenen ikinci amaç ise ülkesine ABD askerinin gelmesini istemeyen Suudi Arabistan'a askeri birliklerin gönderilmesinin önünün açılması olmuştur.

İkinci dönem olan, Koalisyon Güçleri'nin müdahalesinin başlamasıyla ABD'nin kendi kamuoyuna karşı yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin amacını ise yine Irak'a yapılan müdahalenin haklı nedenlere dayandığı, müdahalenin sadece Saddam Hüseyin ve onun ordusuna yönelik olarak yapıldığı ve kesinlikle sivillere zarar verilmediği konuları oluşturmuştur. ABD'nin bu devrede Irak askeri birliklerine karşı yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin genel amacını ise Irak askerlerinin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını hedef alarak, milli güç ve mücadele iradelerini zayıflatmak ve etkisiz hale getirebilmek oluşturmuştur.

ABD bu amaçlara ulaşabilmek için Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin hemen ardından çeşitli propaganda söylemleri geliştirmiştir. Bunların başında ise Saddam Hüseyin'in güvenilmez, cani ve Hitler'in farklı bir taslağı olduğu yönünde yürütmüş olduğu faaliyetler gelmektedir. ABD Başkanı George Bush başta olmak üzere, üst düzey ABD yöneticileri bu yönde söylemlerde bulunmuşlardır. Yürütülen bu propaganda faaliyetlerini ABD'li yöneticilerin izlemiş olduğu politikaların sözcülüğünü yapan medya da desteklemiştir. ABD kamuoyunda, Irak'a müdahale lehinde bir tutum oluşturulabilmesi için bu tema medya tarafından sıklıkla işlenmiş; Irak liderinin, rehineri askeri hedeflere koyacağını söylemesinin ardından Saddam Hüseyin'in Hitler'den bile daha cani bir lider olduğu yönünde birçok haber ve yazı medyada yer almıştır.

ABD kamuoyunu, savaşın gerekliliğine inandırmak için yürütülen bir diğer psikolojik harekât ve propaganda faaliyeti de Kuveytli bir genç kızın ABD kongresinde yapmış olduğu: Irak askerlerinin Kuveyt hastanesindeki yeni doğmuş bebekleri kuvözlerinden alıp ölüme terk ettiği yönündeki konuşmasıdır. Kuveytli genç kızın anlattığı bu hikâyenin uydurma olduğu ve Neyyire isimli bu genç kızın o dönemki ABD'de görevli olan Kuveyt büyükelçisinin kızı olduğu daha sonra yapılan bir araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Bu propaganda faaliyetinin, ABD kamuoyunun Irak'a müdahale yapılması yönünde şekillenmesinde etkili olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü bu faaliyetten sonra ABD'de yapılan anketlerde müdahale yanlısı olanların sayısında artış görülmüş ve birkaç hafta sonra ABD Kongresi'nde yapılan oylamada ise Kongre, ABD Başkan'ı Bush'a sadece 5 oy farkla savaş yetkisi vermiştir.

Yine ABD kamuoyunun, Irak'a müdahale yapılması yanlısı bir tutum almasının ve yapılacak olan müdahaleye meşruiyet kazandırılmasının sağlanması maksadıyla yürütülen bir diğer propaganda faaliyeti ise Saddam Hüseyin'in nükleer silah geliştirmeye çok yakın olduğu söylemi ve bu yönde medyada yer alan haberlerdir. ABD'li yetkililerin medyaya yansıyan sözleri, Financial Times ve Daily Telegraph'ın bu yönde yapmış olduğu haberler ile desteklenmiş, The Sunday Times ise daha önceden Irak'ta görev yapan iki bilim adamına dayandırdığı bir haber yayınlayarak Saddam Hüseyin'in tahmin edilenden daha kısa sürede nükleer silah üretebileceğini belirtmiştir. Yapılan bu haberlerinde kamuoyunun savaş yanlısı bir tutum sergilemesinde önemli etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü bu haberler ile beraber Saddam Hüseyin'in terörist örgütlerle olan ilişkisine dair haberlere de medyada yer verilerek Irak tarafından üretilebilecek herhangi bir nükleer silahın uzak kıtalarda da kullanılabileceği vurgulanmıştır.

ABD yönetimi, kamuoyunun Irak'a müdahale yanlısı bir tutum alması için propaganda faaliyetleri yürütürken diğer yandan da Irak'a yapılacak olan bir müdahalenin Vietnam Savaşı gibi sonuçlanmayacağı yönünde de söylemlerde bulunmuştur. Vietnam Savaşı'nın başlangıcında kamuoyu savaşı destekleyen bir tutum içerisinde bulunmuş ancak zamanla savaşta ölen Amerikan askerlerinin sayısı artınca, Amerikan kamuoyunun savaşa olan desteği azalmıştır. Dolayısıyla ABD yönetiminin, Irak'a yapılacak olan muhtemel bir müdahalede verilecek olan olası kayıpların, kamuoyunda müdahaleye karşı bir tutum oluşmasına neden olmasını önlemek için "Irak Vietnam olmayacak" propagandasını sıklıkla dile getirdiği değerlendirilmektedir.

ABD yönetimi, kamuoyunda müdahale yanlısı bir tutum oluşması yönünde propaganda faaliyetleri yürütmesinin yanında, Suudi Arabistan'a yönelik de psikolojik harekât ve propaganda faaliyeti yürütmüştür. Bu kapsamda, Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesinin hemen ardından, Suudi Arabistan sınırında birçok Irak askerinin Suudi Arabistan'ı da işgal etmek için hazırlık yapmakta olduğu yönünde açıklamalar yapılmış ve bu söylemler de sahte uydu fotoğraflarıyla desteklenmiştir. Bu propaganda faaliyetlerini ise başlangıçta ülkesine ABD askerinin gelmesine sıcak bakmayan Suudi Arabistan yönetimini bu konuda ikna etmek maksadıyla yürütmüş oldukları değerlendirilmektedir. Çünkü bu söylemlerin ardından Suudi yönetimi ABD'nin kendilerini savunması için ülkelerine asker göndermesine razı olmuştur. Ayrıca daha sonra Sovyet uydusundan alınan fotoğraflarda ise Irak ordusunun,

Suudi Arabistan sınırında bu ülkeyi işgal edebilecek kadar askeri birliğinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

Sonuç itibarı ile ABD yönetiminin Irak'a yapılacak olan müdahaleden önce yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinin başarılı bir şekilde sonuçlandığı değerlendirilmektedir. Yürütülen faaliyetler sonucunda Saddam Hüseyin, Hitler benzeri bir lider olarak lanse edilmiş ve nükleer silahlara yakın zamanda sahip olacağı propagandası yapılmıştır. Saddam Hüseyin'in, Hitler'in yaptığı gibi bağımsız bir ülkeyi işgal ettiği ve bundan sonra da komşu ülkeleri işgal edebileceği yönünde söylemlerde bulunulmuştur. Aynı zamanda işgal etmiş olduğu Kuveyt'te ise, Irak askerlerinin hastanedeki bebeklerin ölümüne terk edilmesi dahil halka zalimce davranışlarda bulunulduğu yönünde algı oluşturulması sağlanmıştır. Yürütülen bu propaganda faaliyetleri sonucunda, Ortadoğu'da güçlü bir orduya sahip olan Saddam Hüseyin'in bölge ülkeleri için, hatta durdurulmadığı takdirde dünya için büyük bir tehlike oluşturacağı algısının kamuoyunda oluşturulması sağlanarak, Irak'a yapılacak olan müdahalenin meşru bir zemine oturtulmak istendiği değerlendirilmektedir.

ABD yönetimi, kendi öncülüğündeki Koalisyon Güçleri'nin Irak'a müdahalesinin başlamasıyla da fırsat buldukça psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerine devam etmiştir. Bu dönemde ABD tarafından uygulanan propaganda tekniklerinin başında basına sansür getirilmesi olmuştur. Körfez bölgesinde görev yapan medya mensupları, askeri yetkililerin kontrolü altında savaş bölgelerinde gezdirilmiş ve yapmış oldukları bütün haberlerin, belli bir kontrol hiyerarşisinden geçtikten ve düzeltildikten sonra medyada yer alması sağlanmıştır. Bu sayede ABD yönetiminin, hem dünya kamuoyuna hem de kendi kamuoyuna savaşın kötü görüntülerinin aktarılmasını önleyerek, yapılabilecek savaş karşıtı gösterilerin önünü almak istediği değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda ABD yönetimi, müdahalenin başlamasından itibaren savaşta akıllı mühimmatların kullanıldığını ve bu nedenle kesinlikle sivil hedeflere zarar verilmediği yönünde propaganda söylemlerinde bulunulmuştur. Ayrıca bu konu, medyaya uygulanan sansür ile desteklenmiş ve ekranlara ölü ve yaralı görüntülerinin kesinlikle yansımaması sağlanmaya çalışılmıştır. Medyada yapılan yayınlarda bu savaşın daha çok, Scud füzeleri ile Patriot füzeleri arasında yaşanan bir savaşmış gibi lanse edilmesi ve sivillerin zarar görmediği yönünde yapılan

söylemler yine kamuoyunda oluşabilecek tepkilerin önüne geçilmesi yönünde alınmış olan bir tedbir olarak değerlendirilmektedir. Aslında bu savaşta 180.000 civarında insan hayatını kaybetmiş ve birçok sivil hedef bombalanmıştır. Hatta bu bombalanan yerlerin arasında ilk önce askeri bir komuta merkezi olduğu yönünde propaganda yapılan ve aslında sivil bir sığınak olduğu bombalandıktan sonra anlaşılan, 400 kişinin hayatını kaybettiği Ameriye kasabesindeki sığınak ve bir mama fabrikası da bulunmaktadır.

Yine müdahalenin devam ettiği süreçte ABD yönetimi, Saddam Hüseyin'in Basra Körfezi'ne petrol pompaladığı yönünde propaganda söylemlerinde bulunmuş ve ABD eşgüdümünde savaş yayını yapan medyada ise petrole batmış olan ve yaşam savaşı veren karabatak resim ve videoları yer almıştır. Daha sonra ise aslında Saddam Hüseyin'in Körfez'e petrol pompalamadığı ve Körfez'de görülen petrolün ise Koalisyon Güçleri'nin savaş uçakları tarafından bombalanan iki petrol tankerinden sızdığı ortaya çıkmıştır. ABD yönetiminin bu konuda yürütmüş olduğu propaganda faaliyetinin amacının ise yapılan harekâtın meşruluğuna kamuoyu nezdinde vurgu yapmak olduğu değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla, ABD'nin müdahalenin başlamasıyla yürütmüş olduğu psikolojik harekât ve propaganda faaliyetlerinden "basına ve medyaya uyguladığı sansürün" ve sivil hedeflere zarar verilmediği yönünde yürütülen propaganda faaliyetlerinin birkaç istisna hariç olmak kaydıyla genel anlamda başarılı olduğu değerlendirilmektedir. Sivil hedeflere zarar verilmediği yönünde yürütülen propaganda söylemlerinden, bebek maması fabrikası ve Ameriye kasabasında bulunan sivil sığınanın bombalanması olaylarının Irak'ta bulunan CNN muhabiri tarafından doğrulanması sonucu sekteye uğradığı değerlendirilmektedir. Saddam Hüseyin'in Körfeze petrol pompaladığı yönündeki söylemler ise başlangıçta istenen etkiyi yaratmışsa da olayın hemen ardından Irak tarafından yapılan açıklamalarla gerçeklerin ortaya çıkması sağlanmıştır. Dolayısıyla, ABD yönetiminin bu propaganda söyleminden istenilen başarıyı elde edemediği değerlendirilmektedir.

ABD yönetiminin, kriz süresince ve savaş esnasında, propaganda vasıtalarını da kendi amaçlarına ulaşmak için etkin olarak kullandığı değerlendirilmektedir. ABD'de yayın yapan televizyon kanallarından başta CNN olmak üzere bütün televizyon kanalları savaş boyunca ABD yönetiminin istediği yönde yayın yapmış ve genelde savaş karşıtı hiçbir görüş ekranda yer almamıştır. Yapılan bir araştırma,

Körfez savaşı ile ilgili televizyondan yapılan haberlerin sadece %1'inin ABD'nin askeri müdahalede bulunmasına karşı çıkanlara ayrıldığını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda müdahalenin başlamasından önce televizyonda yer alan tartışma programlarına savaş karşıtı tutum sergileyen hiçbir yorumcu çıkarılmamış ve ekranları izleyenler genelde emekli askerlerin yapmış olduğu müdahale yanlısı yorumlarla yetinmişlerdir. Dolayısıyla, Irak'a yapılan müdahaleden önce ve savaş süresince, televizyondan yapılan yayınlarla kamuoyunda Irak liderine karşı korku ve öfke oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu sayede ise yapılan harekâta olan desteğin artmasının amaçlandığı değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda Koalisyon Güçleri'nin önderliğini yapan ABD, propaganda vasıtalarından hoparlör, radyo ve bildirileri bu savaşta Irak askerlerinin moral ve motivasyonunu bozmak ve Irak halkını bilgilendirmek amacıyla kullanmıştır. Yapılan radyo ve hoparlör yayınlarında daha çok ABD'nin ve Koalisyon Güçleri'nin Irak Kuvvetleri'ne göre üstün oldukları teması işlenmiş ve Irak halkına yaşadıkları bu sıkıntılı durumun tamamen Saddam Hüseyin'in akıl almaz politikalarından kaynaklandığı anlatılmaya çalışılmıştır. Savaşın başlamasıyla birlikte ise 100'den fazla çeşitliliğe sahip 29 milyondan fazla bildiri Irak askerlerine atılmıştır. ABD tarafından yapılan radyo ve hoparlör yayınları ile atılan bildirilerin Irak askerleri üzerinde istenilen propaganda etkisini yapmış olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü kara savaşı esnasında 80 binden fazla Irak askeri teslim olmuş ve teslim olan askerlerin %98'inin elinde havadan atılan bildiriler olduğu tespit edilmiştir.

Birinci Körfez Savaşı'nın sonuçlanması ile Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması sağlanmış ve zaten kötü olan ekonomik durumu daha büyük bir darbe yemiştir. Aynı zamanda bu ülkeye uygulanan ambargo 1996 yılına kadar devam etmiş ve Irak halkı bu süre içerisinde büyük yoksulluk çekmiştir. Savaş'ın Irak'ın yenilgisiyle sonuçlanmasına rağmen, bu yenilgi Saddam Hüseyin'in iktidarını kaybetmesine neden olmamıştır. Dolayısıyla, nükleer ve kimyasal tesisleri yok edilmiş, askeri gücü zayıflatılmış olmasına rağmen ABD yönetimi tarafından Hitler'in bir benzeri olarak görülen Saddam Hüseyin, 2003 yılında patlak veren İkinci Körfez Savaşı'na kadar iktidarda kalmaya devam etmiştir.

Aynı zamanda, Irak'ta meydana gelen savaşın, bölgenin stratejik önemi nedeniyle Türkiye'yi de yakından ilgilendirdiği düşünülmektedir. BM'nin aldığı ambargo kararını hemen uygulamaya koyan Türkiye'nin Kerkük-Yumurtalık petrol

boru hattını kapatması ve ticari ilişkilerini durdurması sonucu 100 milyar dolar kadar zarar ettiği tahmin edilmektedir. Ayrıca savaşın sona ermesiyle birlikte Irak'ın kuzeyinde Kürtler, güneyinde ise Şiiler Irak yönetimine karşı ayaklanmış ve Saddam Hüseyin bu ayaklanmaları sert bir müdahaleyle bastırmıştır. Irak'ın kuzey bölgesinde bulunan ve Saddam Hüseyin'in sert müdahalesinden kaçan yüz binlerce Irak Kürt'üne ise Türkiye Devleti sınırlarını açmak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda bu müdahale sonrasında BM kararıyla, Irak'ın kuzeyinde ve güneyinde uçuşa yasak bölgeler oluşturulmuştur. Yoğun Kürt nüfusunun bulunduğu kuzey bölgede oluşturulan uçuşa yasak bölgenin de etkisiyle burada özerk bir Kürt yönetimi kurulmuştur. Yine bu bölgede ortaya çıkan boşluğu çok iyi değerlendirip örgütlenen ve kamplar kuran PKK terör örgütünün ise Türkiye'ye yönelik olan eylemlerini ve sınır ötesi saldırılarını çok daha sağlam bir temele dayandırarak gerçekleştirme imkânı elde ettiği değerlendirilmektedir. Bu saldırılar sonucunda, Türkiye 30 binden fazla yurttaşını kaybetmiştir.

Sonuç olarak Türkiye'nin bu savaştan sonra özellikle Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, kuzeyde bir Kürt Devleti'nin kurulmamasının sağlanması, bölgenin PKK terör örgütünden temizlenmesi ve Irak Türkmenlerinin korunması yönünde politikalar izlediği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

4th Psychological Operations Group, Leaflets of the Persian Gulf War, 2008.

ACAR Ünal ve URHAL Ömer, Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

ACAR Ünal, İstihbarat, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011.

ACAR İrfan, Dış Politika, Sevinç Matbaası, Ankara, 1993.

ADALI Coşkun, Emperyalizmin Ortadoğu'ya Müdahalesi, Sorun Yayınları, İstanbul, 1991.

ALKAN Necati, Psikolojik Harekât Terörizm ve Polis, TEMÜH Yayınları, Ankara, 2000.

AKARCALI Sezer, 2. Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda, İmaj Yayınları, Ankara, 2003.

ARI Tayyar, 2000'li Yıllarda Basra Körfezi'nde Güç Dengesi, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.

ARI Tayyar, Irak, İran ve ABD, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

ARI Tayyar, Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

ARMAOĞLU Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Ankara, 1991.

ARNETT Peter, Savaş Alanından Canlı Yayın, Çev. Muhittin Karkın, İletişim Yayınları, 1999.

ARNOVE Antony, Amerika'nın Irak Savaşı, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003.

ARSHİN Adib Moghaddam, The International Politics of the Persian Gulf: A Cultural Genealogy, London&New York, Routledge, 2006.

AYKAN Mahmut Bali, Türkiye'nin Kuveyt Krizi (1990-91) Politikası, Ankara, 1998.

BARKEY Henry J, Under the Gun:Turkish Foreign Policy and the Kurdish Question, The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s, Kentucky, The University of Kentucky Pres, 1996.

BAŞDOĞAN Ferhat, Propaganda, K.K.K, Ankara,1960.

BAŞTÜRK Rabi, Psikolojik Harp ve Kültür Savaşları, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2005.

BEKTAŞ Arsev, Kamuoyu İletişim ve Demokrasi, Bağlam Yayınları, Ankara, 1996.

BEKTAŞ Arsev, Siyasal Propaganda Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2002.

BERKES Niyazi, Propaganda Nedir?, Recep Ulusoğlu Basımevi, İstanbul, 1942.

BROWN J. A. C, Beyin Yıkama, Çev. Behzat Tunç, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2012.

BROWN J. A. C, Siyasal Propaganda, Alternatif Üniversite Yayınları, İstanbul, 1992.

CALVOCORESSİ Peter, World Politics 1945-2000, England, Longman, Eight Edition, 2001.

CAN Faruk, Bilgi Çağının Güdümlü Silahı Medya, Alfa Yayınları, İstanbul, 2005.

CARNES Lord, The Psychological Dimension in National Strategy, 1996.

CEVİZOĞLU Hulki, Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi, Form Yayınları, İstanbul, 1991.

CEVİZOĞLU Hulki, Amerika'nın Körfez Savaşı, Ceviz Kabuğu Yayınları, Ankara, 2003.

CLARK Toby, Sanat ve Propaganda, Çev. Esin Hoşsucu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1997.

CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2007.

ÇEŞME Ahmet, Psikolojik Hareket ve PKK, IQ Yayınları, 2011.

DOĞANAY M. Zekai ve ATUN A.Fikret, Ortadoğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Değerlendirilmesi-Körfez Harbi ve Alınan Dersler, Nurol Matbaası, Ankara, 1994.

DOMENACH Jean-Marie, Politika ve Propaganda, Çev. Tahsin Yücel, Varlık Yayınları, İstanbul, 2003.

EFEĞİL Ertan, Körfez Krizi ve Türk Dış Politikasında Karar Verme Modeli, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 2002.

EİSENSTEİN Sergey, Sinema Sanatı, Payel Yayınevi, İstanbul, 1993.

ERENDİL Muzaffer, Çağdaş Orta Doğu Olayları, Ankara, 1992.

ERENDİL Muzaffer, Tarihte Strateji, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1998.

ERGİL Doğu, Körfez Bunalımı, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

FM.3.05.30 Psychological Operations, 2005.

FM 33-1 Psychological Operations, 1990.

GANNET Foundation Report, The Media At War, New York, 1991.

GİRİTLİ İsmet, Körfez Bunalımının Boyutları, Cem Ofset, 1991.

GÖZEN Ramazan, Amerikan Kiskacında Dış Politika:Körfez Savaşı Turgut Özal ve Sonrası, Ankara, 2000.

GRESH Alain ve VİDAL Dominique, Ortadoğu, Çev. Hamdi Türe, Alan Yayıncılık, 1991.

GÜNERİ Münir, Psikolojik Savaşın Önemi ve Yöntemi, K.K.K. Askeri Basımevi, İstanbul, 1967.

Harp Akademileri Komutanlığı, Körfez Krizi, Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1990.

Harp Akademileri Komutanlığı, Körfez Krizi (İkinci Kitap), Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1991.

Harp Akademileri Komutanlığı, Körfez Krizi (Üçüncü Kitap), Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1991.

Harp Akademileri Komutanlığı, Körfez Krizi Sonrası Ortadoğu (Beşinci Kitap), Harp Akademileri Askeri Bilimler Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul, 1992.

HİTLER Adolf, Kavgam, Emre Yayınları, İstanbul, 2000.

İNCEOĞLU Metin, Tutum, Algı, İletişim, V Yayınları, 1993.

İNCEOĞLU Yasemin, ABD’de Medya, Der Yayınları, İstanbul.

KAFESOĞLU İbrahim, Türk Milli Kültürü, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1991.

KALELİOĞLU Oğuz, Psikolojik Harp İstihbaratı, Avrasya Dosyası, 2002.

KARAŞAHAN Mesut, Terör’ün Efendileri, Pınar Yayınları, 2003.

KAYAR Mustafa, Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

KELLNER Douglas, The Persian Gulf Tv War Revisited.

KESİMLİ Hulüsi, Psikolojik Harp, K.K.K Basımevi, İstanbul, 1961.

K.K. Eğitim ve Doktrin Komutanlığı, Körfez Savaşından Alınan Dersler, K.K. Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Yayınları, Ankara, 1996.

KUMKALE Tahir, Asimetrik Savaş. İstanbul, Eti Yayıncılık, 2009.

KUMKALE Tahir, Beynimizi Kimler ve Nasıl Yönetiyorlar, İstanbul, Pegasus Yayıncılık, 2006.

KURUOĞLU Huriye, Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

LAURENT Eric, Çöl Fırtınası, Çev.E. Akbulut ve T. Ahmet Şanslısay, E Yayınları, İstanbul, 1991.

MAC ARTHUR John R, Hill and Wang, New York, 1992.

MANDRON Guy, “Psikolojik Savaş ve Terörizm”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, İstanbul, 1997.

MUTLU Mustafa, Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu, Okumuş Adam Yayıncılık, İstanbul, 2003.

MUTLU Erol, Televizyonu Anlamak, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991.

MEGRET Maurice, Psikolojik Savaş, Varlık Yayınları, İstanbul, 1972.

OKAY Vahap, Modern Propaganda, Türkiye Ticaret Postası, İstanbul, 1957.

ONARAN A. Şerif, Kamuoyu, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.

ORAN Baskın, “Kalkık Horoz” Çekiç Güç ve Kürt Devleti, Ankara, 1996.

ORAN Baskın, Türk Dış Politikası, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

OSKAY Ünsal, Goebbels'in Propaganda İlkeleri, AÜSBF Dergisi, Cilt: XXIII, Sevinç Matbaası, Ankara, 1968.

ÖZDAĞ Muzaffer, Stratejik Düşüncenin Sivil ve Askeri Hayatta Kullanılması, ASAM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZDAĞ Ümit, İstihbarat Teorisi, Kripto Yayınları, Ankara, 2010.

ÖZDAĞ Ümit, Değişen Dünya Dengeleri ve Basra Körfezi Krizi, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1991.

ÖZDAĞ Ümit, Türkiye, Kuzey Irak ve PKK, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

ÖZSOY Osman, Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

ÖZSOY Osman, Politik Propaganda Teknikleri, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999.

PARKİNS Anthony and ARONSON Eliot, Propaganda Çağı, Çev. Nagihan Haliloğlu, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2008.

POLK William R, Irak'ı Anlamak, Ntv Yayınları, İstanbul, 2007.

RİGEL Nurdoğan, Elektronik Rönesans, Der Yayınları, 1991.

SAĞLAM Kadir, Körfez Savaşı İle Değişen Güç Dengeleri, Ziya Yayınları, İstanbul, 1999.

SAİD Edward, Culture and Imperialism, London, 1993.

SALİNGER Pierre ve LAURENT Eric, Körfez Savaşı-Gizli Dosya, E Yayınları, İstanbul, 1991.

SANDER Oral, Siyasi Tarih, İmge Kitapevi, Ankara, 1998.

SAYDAM Ali, Algılama Yönetimi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012.

SANVER Üstün, Uluslararası Piyasalar, Körfez Krizi ve Türkiye Ekonomisindeki Gelişmelerin Işığında Türk Mali Piyasaları ve Bankacılık Sektöründen Beklentiler, Ankara, 1993.

SAZAK Derya, 11 Eylül Gölgesinde Saddam, Doğan Yayınları, İstanbul, 2002.

ŞEN Sabahattin, Körfez ve Ortadoğu, Hava Harp Okulu Yayınları, İstanbul, 1991.

TARHAN Nevzat, Psikolojik Savaş, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

TAN Ahmet, Politik Pazarlama, Papatya Yayınları, İstanbul, 2002.

T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, Körfez Savaşı-Askeri ve Siyasi Olaylar, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1991.

TİMUR Tamer, Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, İmge Kitapevi, Ankara, 1996.

TOPUZ Hıfzı, Siyasal Reklamcılık, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.

TOKER Yavuz ve DİLMAÇ Sabri, Psikolojik Harekât ve Propaganda, EGM Yayınları, Ankara, 1992.

YAVI Ersal, Hedefteki Adam Saddam, Yazıcı Yayınevi, İstanbul, 2000.

ZİYAOĞLU R, Propaganda ve Sanatı, Halk Basımevi, İstanbul, 1963.

Makaleler:

AKPINAR Kadir, “Körfez Savaşı”, Uluslar arası İlişkilerde Olaylar ve Yorumlar Dergisi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Kış, 2000-2001.

ÇAKAR Mehmet, “Savaş ve Medya”, Pivolka Savaş Özel Sayısı, Nisan, 2003.

DENTON E. R, "Television as an instrument of war", The media and the persian gulf war, London, 1993.

ERKMEN Serhat, "ABD ve İngiltere'nin Irak Karşısındaki Kuvvet Kullanımlarının Değerlendirilmesi", Avrasya Dosyası, 2002.

FOX T, "The media and military-An historical perspective on the gulf war", The gulf war did not happen, England, 1995.

İNCEOĞLU Yasemin ve AKINER N, "Dezenformasyonda Süreklilik: Irak Üzerine Savaşın Örneklerle", Karizma Dergisi, 2004.

KEEBLE Richard, "Gulf War and the Modern Image of Warfare", Silent Pres-The New Militarism, University of Luton Pres, Bedfordshire, 1997.

KELLNER Douglas, "Reading the Gulf War", Media Culture, London, 1995.

KNIGHTLEY Philip, "Dezenformasyon Kampanyası", ABD, Terör ve İslam, Der. Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları, 2001.

KOCADAŞ Bekir, "Kültür ve Medya", İnsan Bilimleri Dergisi, 2006.

KONA Gamze Güngörmüş, "1999'lara Kadar Tarihsel Süreç Çerçevesinde Irak-Petrol ve Global Güçler", Global Strateji Dergisi, Cilt.4, Sayı 13, Ankara, 2008.

ÖZKAYA Aslı, Medya ve Körfez Savaşı.

QUALTER H Terence, Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi, Çev. Ünsal Oskay, A. Ü. SBF Dergisi, Cilt XXXV, Ankara, 1992.

ROPER John, "Overcoming the Vietnam Syndrome: The Gulf War and Revisionizm", The Gulf War Did Not Happen, Edited by Jefry Walsh, 1995.

RUBİN Barry, "Fiyaskoların Alası 1991", Avrasya Dosyası, Sonbahar, Ankara, 2000.

STUPAK Ronald J, "Perception Management: An Active Strategy For Marketing And Delivering Academic Excellence, Business Sophistication, And Communication Successes", Public Administration & Management: An Interactive Journal, Summer, 2000.

TUTKUN Yücel, "Türkiye'de Kamuoyu Oluşturmada Etkili Olan Kuruluşların Rolü Görevi Ve Sorumlulukları, Çağın Polisi Dergisi, 2004.

USLU Nasuh, "Körfez Savaşı ve Amerika'nın Politikaları", A.Ü.S.B.F Dergisi, Ankara, 54(3), Temmuz-Eylül, 1999.

UZOĞLU Sevil ve YILMAZ Ayhan, "Medya'nın Gücü", Yeni Türkiye Dergisi, 1996.

ÜNSAL Şamil, "Milli Güç Bileşenleri ve Vasıtaları", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Temmuz-Ağustos, 2010.

ÜNSAL Şamil, "Milli Güvenliğimizin, Milletlerarası ve Küresel Boyutları", Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul, Kasım-Aralık, Sayı: 207, 2013.

YARMAN Tolga, "Çeşit Çeşit Enerji Kervanlarının Gececeği Yeni Bir İpek Yolu Olarak Türkiye", Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat, 2010.

YARMAN Tolga, "Bölgemiz ve Ülkemiz İtibariyle, Enerjinin Görünmeyen Yüzü, Ya Da Görünenlerin Enerji Arka Yüzü", Bilimsel ve Teknolojik İstihbarat, 2010.

YÜZBAŞIOĞLU Nurcan, "Körfez Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri (1990–1991)", Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Sayı: 13, Haziran, 1992.

YILDIZ Abdullah, "Medya İmparatorluğu", Umran Aylık Araştırma ve Kültür Dergisi, Mart-Nisan, 1994.

İnternet Kaynakları:

ARAPKİRLİ Zafer, Savaşın İlk Kurbanı Gerçeklerdir, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/110341.asp?0m=-305>, (Erişim Tarihi 11.04.2013)

COLLINS Steven, Mind Games, Nato Review, 2003, Summer,
<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/english/art4.html>,
(Erişim Tarihi 11.04.2013)

ÇAĞRI Erhan, Uluslararası Propaganda İçin İnterneti Daha İyi Kullanmalıyız,
<http://www.usakgundem.com/yazar/1924/uluslararası%C4%B1propaganda%C4%B0%C3%A7in%C4%B0internetidaha%C4%B0yikullanmal%C4%B1y%C4%B1z.html>,
(Erişim Tarihi 23.02.2014)

FRIEDMAN Herbert A, Operation Desert Shield and Desert Storm,
<http://www.psywarrior.com/HerbDStorm.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

FRIEDMAN Herbert A, Banknote Psyop of Operation Desert Storm,
<http://www.psywarrior.com/GulfWarBanknotes.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014)

Gulf War Loudspeaker Victories, <http://www.psywarrior.com/loudspeaker.html>,
(Erişim tarihi: 17.04.2014).

Gulf War Leaflets, <http://www.psywarrior.com/gulf1.html>, (Erişim tarihi: 17.04.2014).

KUMKALE T. Tamer, Propaganda ve Propagandaya Karşı Koyma,
<http://www.kumkale.net/yazi.asp?id=83>, (Erişim tarihi 10.01.2014).

TEKEK Murat, Sosyal Medya ve Arap Baharı,
<http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=2964>, (Erişim Tarihi 26.02.2014).

The Gulf War, <http://www.psywarrior.com/gulfwar.html>, (Erişim tarihi: 14.04.2014).

<http://www.psywarrior.com/HerbDStorm.html>, (Erişim tarihi: 14.04.2014).

Tezler:

FIRAT Nazım Serhat, Savaş Fotoğraflarının Kullanımı Bağlamında Propaganda ve Manipölasyon, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008.

NARA A. Bengü, Uluslar arası İletişim Düzeni Bağlamında Türk Basını ve Haber Kaynakları- Örnek Olay:Irak Savaşı Haberlerinin İncelenmesi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

Gazeteler:

Hürriyet, 3 Ağustos 1990.

Hürriyet, 13 Ağustos 1990.

Milliyet, Bush'un Dört Gerekçesi, 09 Ağustos 1990.

Milliyet, 26 Eylül 1991

Milliyet, ABD Kongresi'nden Savaş Kararı, 13 Ocak 1991.

Newsweek, 11 Mart 1991.

Sabah, Gorbaçov-Aziz Görüşmesinden Bir Sonuç Çıkmadı, 7 Eylül 1990.

Sabah, Liderler Mutabakatı, 10 Eylül 1990.

Sunday Times, 17 Aralık 1990.

ÖZ GEÇMİŞ

Tuncay SERT, 1981 yılında Trabzon'da doğmuştur. İlk öğrenimini Trabzon'da, orta öğrenimini ise İzmir'de tamamlamıştır. 2003 yılında Kara Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. 2003–2012 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli birliklerinde görev yapmıştır. 2012–2014 yılları arasında, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında, İstihbarat Yüksek Lisans Eğitimini tamamlamıştır. Tuncay SERT, evli ve iki çocuk babası olup, İngilizce bilmektedir.

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR)